

Nordiska resor och forskningar

Matthias Alexander Castrén

NORDISKA
RESOR OCH FORSKNINGAR

AF

M. A. CASTRÉN.

I.

RESEMINNEN

från åren

1838—1844.

HELSINGFORS,
Öhmanska Bokhandeln.

NORDISKA

RESOR OCH FORSKNINGAR

AF

M. A. CASTRÉN.

Första Bandet.

Med Författarens porträtt, en planche och en karta.

HELSINGFORS,
Finska Litteratur-Sällskapets Tryckeri,
1852.

M. A. Castrén.

M. A. CASTRÉNS

RESEMINNEN

FRÅN ÅREN

1838—1844.

Gå vandrare på lifvets väg,
Din bana fram med fasta steg
Och mät ditt mål — ej dina fjät,
Ej dina faror mät.

Z. T.

HELSINGFORS,
Finska Litteratur-Sällskapets Tryckeri,
1852.

Imprimatur: C. A. Sanmark.

FÖRORD.

Då nu detta arbete, ett dyrbart minne af Professor Matthias Alexander Castrén, vår nyss bortgångne, djupt saknade landsman, lemnas i allmänhetens händer, är det tillika en smärtsam pligt att meddela några upplysningar angående uppkomsten och utgifvandet af detsamma. Kort efter sin slutliga återkomst till fäderneslandet beslöt Castrén att utgifva en populär och fullständig beskrifning öfver sina mödofulla, men intressanta resor ibland Norra Europas och Asiens halfvilda, med oss beslägtade folkslag. Redan sommaren 1849 lade han hand vid verket, och arbetade under lediga stunder allt emellanåt derpå. Snart hade han också den första resan till Lappland och resan till Ryska Karelen färdigt redigerade, och var sinnad att utgifva dem i ett särskildt häfte, en afsigt, som likväl icke kom att gå i verkställighet. Efterhand uppstod småningom äfven det öfriga af den nu utkommande delen, sålunda att han ordnade, omarbetade och kompletterade sina redan förut i Tidningar och Tidskrifter offentliggjorda reseminnen och anteckningar, och då han nedlades på sin sista sjukbädd fattades blott det sista kapitlet. Detta redigerade han dock ännu så godt sig göra lät med en af sjukdomen försvagad hand, så att manuskriptet till detta arbete jemt hann blifva fullbordadt, innan han sjönk i grafven, och så mången förhoppning med honom.

Detta manuskript utgifves nu från trycket, sådant som Castrén vid sin död lemnade det efter sig, ehuru han sannolikt haft många ändringar och tillägg att göra, om han sjelf fått lägga sista handen dervid. En öfversigt af innehållet är allt hvad man ansett sig böra bifoga, för att tjena till någon vägledning vid bokens läsning. Här är icke rätta platsen att yttra sig om innehållet och dess värde, men en anmärkning vilja vi på förhand bemöta. En och annan vetgirig läsare skulle kanske hafva önskat sig mera detaljerade uppgifter om de i boken skildrade folkslag, synnerligast om den vigtiga Samojed-stammen; en så beskaffad önskan hade Castrén äfven för afsigt att tillfredsställa, ty han ämnade särskildt utgifva en vidlyftig ethnografisk beskrifning öfver så väl Samojeder som Ostjaker, hvartill han samlat rika materialier under sina resor. Hvad som deraf finnes utarbetadt torde också framdeles komma att meddelas allmänheten i den nu började samlingen af hans resor och forskningar.

Som ett nödigt tillägg i slutet af denna bok må äfven här omnämnas, att Castrén ifrån Obdorsk för sjuklighet måste begifva sig till Beresow och derifrån till Tobolsk, hvarefter han i Mars 1844 genaste vägen återvände till Finland, för att der hvila sig efter sina mödor och hemta nya krafter till sin förestående stora Sibiriska resa i Kejserliga Vetenskaps-Akademiens i St Petersburg tjenst. Beskrifningen öfver denna på resultater så rika resa återstår ännu att redigeras af en annan hand.

Såsom redan nämndes hafva en stor del af de nu utgifna Reseminnena förut blifvit publicerade. Till deras tjenst, som sådant åstunda, vilja vi anföra de skrifter, deri de förekomma, och de rubriker, under hvilka de återfinnas uti dem. I "Calender till minne af K. Alex. Uni-

versitetets andra secularfest, utg. af J. Grot" *finnes en reseskizz af Castrén benämnd* Några dagar i Lappland, *motsvarande 2:dra kapitlet af Resan till Lappland 1838, men nu något omarbetad. I "Tidskriften Suomi 1842"* *finnas* Anteckningar under en resa genom Finska och Ryska Lappmarken 1842, *daterade Kem d. 14 Maj s. å., nu nästan ordagrannt återgifna i 2:dra kapitlet af Resan till Lappland, Norra Ryssland och Sibirien 1841—1844. Allt hvad som för öfrigt förut blifvit publiceradt återfinnes uti "Helsingfors Morgonblad" för åren 1842, 43 och 44 under titel af* Reseminnen *och* Rese-anteckningar, *ur bref daterade Archangelsk d. 4 Okt. 1842, Mesen d. 17 Dec. s. å., Pustosersk d. 23 Mars 1843, Ishemsk d. 1 Maj s. å., Kolwa d. 15 Sept. s. å. och Obdorsk d. 14 Nov. o. 24 Dec. s. å., motsvarande 3:dje, 5:te, 6:te, 7:de, 8:de och litet af 9:de kapitlen i sistnämnda resa, men nu omarbetadt och betydligen tillökt.*

Ännu återstår det oss att nämna några ord om de lithografier, med hvilka man trott sig kunna förhöja värdet af detta arbete. De äro: 1:o *Castréns porträtt, ritadt på sten efter en vällyckad photografi af Mebius 1851, jemte ett facsimile;* 2:o *en planche afbildande fyra Samojedfysiognomier, efter två i S:t Petersburg gjorda stora lithografier, hvilka Castrén erhållit af Akademikern Middendorff, och som komma att ingå i 4:de bandet af denne berömde vetenskapsmans "Sibirische Reise";* 3:o *en karta öfver nordligaste Ryssland, upptagande Castréns resor åren 1842 och 1843, utarbetad efter de bästa tillgängliga källor, förnämligast efter den af Grefve v. Keyserling och v. Krusenstern 1846 utgifna karta öfver Petschora-landet ifrån Mesen till Ural, oss veterligen den enda pålitliga som finnes öfver dessa öde nejder.*

Slutligen måste utgifvaren bedja läsaren gunstbenäget öfverse med de talrikt förekommande inkonseqvenserna i skrifsättet, hvilka till största delen uppkommit derigenom att flera olika personer haft sig ombetrodd arbetets renskrifning. I synnerhet utmärka sig de första sex arken genom en från de andra afvikande, mindre modern orthografi. Helsingfors i Nov. 1852.

RESA TILL LAPPLAND

ÅR 1838.

I.

För vid pass femton år tillbaka fattade jag beslutet att egna min lefnads verksamhet åt undersökningen af den Finska och andra dermed beslägtade folkstammars språk, religion, seder, lefnadssätt och öfriga ethnographiska förhållanden. För detta ändamål hade jag redan under min studii-tid vid universitetet med all omsorg vinnlagt mig om en både theoretisk och praktisk kännedom af Finskan, samt derjemte äfven sökt vinna en förberedande kunskap af de härmed nära befryndade Lappska och Ehstniska språken. Det visade sig likväl snart, att jag, för att med framgång kunna fortsätta mina studier inom detta gebiet, borde vara betänkt på att förse mig med ett rikare och mera tillförlitligt material än det i skrift tillgängliga, och till den ändan nödgades anställa forskningsresor till särskildta delar af Europa och Asien. Men att erhålla medel till så vidsträckta resor, erbjöd för mig så många svårigheter, att jag redan började misströsta om att någonsin kunna utföra min ungdoms käraste plan, då en god vän och studii-kamrat D:r Ehrström år 1838 erbjöd mig fri resa till Finska Lappmarken, som han i egenskap af läkare under sommarens lopp ärnade genomströfva. Huru ringa frukter en så hastig resa äfven lofvade mig, så emottog jag dock med glädje min väns frikostiga anbud och anträdde redan tidigt på våren min färd ifrån Helsingfors.

Kort efter min afresa hade äfven en annan alumn af Alexanders-universitetet, Mag. Blank, beslutit att i naturalhistoriskt ändamål besöka Lappland och verkställa sin resa i vårt sällskap. Dessutom fogade händelsen att en prest, vid namn Durchman, blifvit af domkapitlet i Åbo anbefalld att vid samma tid begifva sig till Enare-Lappmark, för att derstädes öfvertaga religionsvården. Vi sammanträffade alla kort före midsommaren i Torneå, som var Ehrströms station, uppgjorde här en gemensam reseplan och anträdde den 23 Juni vår Lappländska färd.

Några mil ofvanför Torneå stad höjer sig det ryktbara berget *Aawa saksa,* hvarpå resande ifrån östan och vestan alla år pläga församla sig för att se midsommar-solen. Åtföljde af en ung Tysk klättrade äfven vi uppför det höga berget och nådde dess spets precis på slaget 12 *). Häruppe funno vi församlade några bland ortens herrar och damer; en Holländsk Professor Akkersdyk, hitkommen, såsom det tycktes, för att justera sitt ur; en skara, gnällande *antakaa lantti* (gif mig en slant); slutligen en hop karlar och qvinnor, lägrade kring en stor eldbrasa. Sedan de förstnämnda dragit hädan och vi köpt oss fred af de sednare, sällade vi oss till de sistnämnda, och nu först visade sig taflan, sådan den borde. Sjelfva localn deruppe har ingenting vackert, omgifningen så mycket mera. Torneå stora elf och Tengeljoki, som just vid bergets fot förena sig, deras stränder, prydda med vackra byar och gårdar, samt tvenne kyrkor, Matarängi å Svenska, Alkkula å Finska sidan, och horizonten, begränsad af höga berg — sådan är det namnkunniga bergets omgifning. Tänk

*) Det nästföljande ända till sid. 8 utgör till större delen ett utdrag ur D:r Ehrströms dagbok. Se Helsingfors Morgonblad för år 1838, N:ris 84, 86.

dig vårt lilla sällskap med ett par buteljer i kretsen, de unga karlarna, rullande stenar utför en ättestupa, flickorna glammande omkring brasan o. s. v., tänk dig denna tafla, upplyst af en klar midsommarsol, och du har en skuggbild af vår Johanne-natt på *Aawa saksa.*

Vårt uppbrott var signal till ett allmänt. Trefligt var att se den långa raden, klättrande utför den slingrande bergsstigen. De följde oss till stranden och på elfven; flickorna sjöngo sina visor, och då vi skildes ifrån vårt sällskap, var klockan redan 4. Vår Tysk var utom sig af förtjusning. »Herrlich, schön, wunderschön!» voro hans utrop vid hvarje steg. Allt syntes honom så intressant, så märkvärdigt; och då vi åto på gästgifvaregården, stoppade han ett stycke bröd (det var här på orten vanligt kornbröd) i fickan och sade, att han vid sin hemkomst till Lübeck skulle visa sina vänner, huru man äter i »Lappmarken.»

Följande dag åtgick med besök i Alkkula kyrka och på berget Luppio, som är ett märkvärdigt *lusus naturae,* ett verkligt bergsslott med lodräta murar, af rectangulära stenblock hopfogade trappor, grottor, hvalf o. s. v. Vi kunde ej få reda på några traditioner, rörande stället, men då jag under vandringen deruppe frågade en vägvisare: »onko tässä haltiota?» syntes han bestört och svarade hviskande: »kyllähän se täällä on haltio».

Vid Alkkula kyrka slutas för det närvarande landsvägen, och resan fortsattes således med båtar. Elfstränderna samt träden å desamma buro djupa märken efter isens framfart. Den skall gå fram med en ryslig våldsamhet, och på en del ställen hade vattnet stigit ända till tre famnar öfver sin nuvarande yta. Man har å orten gjort den anmärkning, att floden (tulwa) iakttar en tjuguårig cykel. Så omtalas ännu 1798 års vårflod såsom alldeles förfärlig, likaså den af 1818:

nu 1838 var den åter högre än vanligt, dock icke så härjande, som de begge föregående.

Den 25 kl. 11 f. m. observerade vi en märkbar öfvergång i vår omgifning. Höjder och berg försvunno, landet blef lågt, idel kärr och mossor tedde sig, och på stränderna funno vi vexter, hvilka uteslutande tillhöra Lapplands flora. Träd finnas här i ymnighet, i synnerhet granar, men de bära ålderdomens stämpel, de stå mossinpelsade och se så mörka, så dystra, så sörjande ut, såsom stodo de der, för att utmärka sjelfva skapelsens graf. Man saknar blott det stora korset med sin inscription: »Här hvilar,» man ser dock fragmenter deraf — ser du dessa hvita massor, känner du, hvilken kyla de sprida. Och orsaken till all denna förändring? Vi passerade nyss polarcirkeln.

Sålunda befinna vi oss nu inom Lapplands naturliga gräns. Efter en sådan öfvergång till köldens och nattens rike väntar man knappt mera tecken till någon odling. Ingenting är angenämare, än att i denna väntan bli bedragen. Jag kan derföre ej underlåta att nämna tvenne ljuspunkter i detta chaos.

Den ena är Direktören E—s hus i Turtola, 12 mil norr om Torneå, ett hus, som kunde pryda hvilken del af Finland som hellst. Böcker, musikalier, instrumenter m. m. — intet af allt detta, som en finare odling gjort till menniskans behof, saknades. Döttrarna i huset voro tyvärr borta; vi blefvo dock trakterade med musik, och innan vi gingo till sängs, hade vi från fönstren sett midnattssolen och sett den börja en ny dag.

Den andra ljuspunkten är Kengis jernbruk, ännu nordligare. Här har culturen för mera än 200 år tillbaka slagit rötter. Det har sina privilegier af Drottning Christina från år 1637 och fortgår ännu med oförsvagade krafter. Bruket

tar sin malm ifrån bergen i grannskapet, har fordom producerat äfven koppar och är beläget vid Torneå elf, straxt ofvanom dess förening med Muonio, i en vild, skön nejd. Forssen är en af de allrastörsta, jag någonsin sett, och skall göra ett fall af 72 fot på en sträcka af vid pass 1000 alnar.

Men sedan vi en gång kommit till Lappland, måste jag väl nämna ett ord om den härvarande allmogen. Den består ifrån Torneå ända upp till Muonioniska af idel Finnar, hvilka dels äro afkomlingar af landets äldre invånare Lapparne, dels äfven colonister ifrån särskildta delar af Finland och från kusterna af Hvita hafvet. Många familjer kunna ännu redogöra för sin härkomst, och hvad de härom förtälja, bevisar tydligt, att rikedomen på fisk och villebråd lockat de första colonisterna att bosätta sig i denna vildmark. Efterhand hafva dock dessa näringsgrenar allt mera och mera försämrats, samt i följe deraf åkerbruket och boskapsskötseln år för år vunnit större insteg å orten. Öfverhufvud äga invånarne vid Torneå elf i sitt lefnadssätt nu för tiden mycken öfverensstämmelse med landets öfriga bebyggare. Detta röjer sig till och med i deras sätt att bo och bygga. Gården utgör vanligen en qvadrat, är kringbygd på alla fyra sider och innefattar: 1) boningsrummen, bestående af ett stort, rymligt pörte *), hvarest man vistas och arbetar om dagen, och ett eller par mindre rum, bestämda för natten om sommarn; 2) en mindre byggnad, innehållande främmande- och sommarrum; 3—4) särskildta uthus. Många slags prydnader, skurna i träd och brokigt målade, äro anbragta kring fönster och dörrar, stundom äfven en blomster-bukett (vanligen af trollius europeus) hängande i taket, eller dylika blommor strödda på

*) Pörtet har vanligen fönster och en stor ugn med skorsten, består dock stundom i ett rökpörte.

golfvet. Dessa prydnader, så obetydliga de än äro, gläda ögat, ty de vittna att innevånarne dock hafva någon stund öfrig ifrån tryckande närings-omsorger. Möbleringen i rummen är högst tarflig, men öfver allt, som ej är i dagligt bruk, hvilar snygghet och renlighet. I synnerhet är det trefligt att se gummornas mjölk-kamrar med sina hvita bunkar och deras appetit väckande innehåll.

En tillfällig orsak till den utomordentliga renlighet, som rådde öfverallt på stationerna, var utan tvifvel den, att allmogen blifvit underrättad om den Franska polar-expeditionens snara ankomst och anbefalld att hålla allt i beredskap till dess emottagande och fortskaffande. Man afbidade med spänd nyfikenhet de sällsynta främlingarna, men det märktes dock tydligt, att de ej voro särdeles välkomna gäster. Fransmän hade äfven förut färdats i denna nejd och ej gjort sig kända ifrån någon särdeles fördelaktig sida. I synnerhet tadlade man deras oförmåga att uthärda strapatser och yttrade en stor förtrytelse deröfver, att de ej, såsom andra resande, vilja beqväma sig att stiga i land och gå till fots, medan båten stakas uppför strida forssar. Visserligen sörjde äfven Engelsmännen för sin beqvämlighet, men så betalte de ock en mångdubbel skjutslega, ställde sig ofta att meta i forssarne och skänkte hela sin fångst åt skjutskarlarna.

Hvad oss beträffar, så kunde man åtminstone icke föra någon klagan deröfver, att vi sågo för mycket vår beqvämlighet till godo. Vi ströfvade ofta hela dagen genom skog och mark, tillryggalade stundom miltal genom sanka, kärruppfyllda nejder, hjelpte dessemellan våra skjutsbönder med att draga båten och bära våra effecter uppför forssarne m. m. Under allt detta hade vi att kämpa med en olidelig hetta, med mygg och andra yrfän. Hettan var stundom så plågsam, att vi nödgades rasta om dagen och i dess ställe fort-

sätta vår resa om natten. Hände det någon gång, att vi under de långa stationerna öfverföllos af regn och oväder, så uppgjordes vid stranden en stockeld, hvarvid vi torkade våra kläder. Illa försedda med proviant nödgades vi ofta stilla vår hunger med halmbakadt kornbröd och annan mindre välsmaklig föda. Oaktadt alla dessa mödor och obehagligheter fortsatte vi resan med gladt mod och anlände den 30 Juni till Muonioniska kyrka.

Här gjorde vi ett par veckors uppehåll, dels för att hvila oss efter våra öfverståndna mödor och samla krafter till nya, dels äfven för att sköta vissa mer och mindre angelägna göromål. Det var egentligen jag, som röstade för dröjsmålet, icke blott derföre att mina krafter voro mycket medtagna af den föregående resan, utan äfven af det skäl, att jag här fann ett lika godt som oförmodadt tillfälle till befrämjande af det vetenskapliga ändamålet för min resa. Händelsen fogade att en infödd lappsk katechet, som blifvit uppfostrad af Pastor Stockfleth och gått honom tillhanda vid religiösa skrifters affattande på lappska språket, vid denna tid uppehöll sig i Muonioniska. Då studium af nyssnämnda språk utgjorde den hufvudsakliga driffjädern till min resa, så ville jag naturligtvis icke låta detta tillfälle till ändamålets vinnande gå mig obegagnadt ur händerna. Å sin sida var äfven katecheten lika angelägen att få begagna min handledning i Finskan, ty det var i och för dess studium, som han ifrån Norige hade begifvit sig till Muonioniska. Ledda af ömsesidiga intressen beslöto vi att förena oss om gemensamma sträfvanden och arbetade med all ifver hvar för sitt ändamål. Äfven mina reskamrater funno på denna ort tillfälle till en efter deras håg afpassad verksamhet. B. ströfvade vidt omkring nejden med sin insekt-håf, D. var presterskapet behjelplig vid andliga förrättningar och E. syssel-

satte sig med utöfningen af sitt praktiska läkare-kall. Oförutsedda händelser förmådde dock den sistnämnde att efter några dagars vistelse i Muonioniska afbryta sina göromål och återvända till Torneå.

Vi tre öfrigblefna resande qvarstadnade i Muonioniska ända till den 16 Juli, då den lappländska sommaren redan var så långt framskriden, att vi nödvändigt måste göra uppbrott, för att i behaglig tid kunna återvända från Lappland. Vid vår afresa från Muonioniska hade vi ännu icke uppgjort för oss någon fullständig reseplan, utan endast beslutit att rigta vår kosa åt den stora landtås, som ifrån hvarandra åtskiljer Ishafvets och den Bottniska vikens vattendrag. För att på ginaste väg nå nyssnämnda ås, styrde vi kursen öfver de frejdade *Pallas*-fjällen, dem en af mina reskamrater liknade vid ett kolossalt »jättetempel med många kupoler». Efter att hafva öfverstigit dessa fjäll fortsatte vi till fots vår färd och anlände efter 4 mils vandring till *Kyrö* by uti Kittilä kapell och Sodankylä socken. Härifrån begåfvo vi oss med båt uppför Ounasjoki, som är en mäktig gren af Kemi-elf, färdades ytterligare 5 mil och kommo så till *Peldowuoma* by i Enontekis Lappmark.

Efter vår ankomst till nyssnämnda by sammankallades de äldsta och erfarnaste män till en rådplägning angående den väg vi borde taga, för att med minsta möjliga omak och omkostnader komma öfver landtåsen. Förslagsvis hade vi redan förut varit betänkta på att i *Wuontisjärvi* (en by nära Peldowuoma) köpa oss en båt, färdas dermed fyra mil uppför en fjällbäck, benämnd Käkkälajoki, låta sedan draga vår båt en mil öfver landtåsen till Nuolasjoki och styra utmed denna bäck till Enare-elf, som i sitt nedra lopp bär namnet Teno och leder till Utsjoki-Lappmark. Emot detta förslag gjorde likväl Peldowuoma-boerne vid vår rådplägning många grun-

dade anmärkningar. »Käkkälajoki,» sade de, »är strid och på denna årstid så grund, att knappt en tom båt kan flyta derpå. För att bära effecterna och draga båten öfver fjället, dertill erfordras mycket folk eller hellst några hästar. Nuolasjoki äger till och med under flodtiden så litet vatten, att båten måste dragas hela bäcken utföre.» Mera än skildringen af de mödor och besvärligheter, med hvilka denna resa var förenad, skrämde oss de härvid förekommande kostnader. Man talade om hundra rubel och ännu mera, hvartill Wuontisjärvi-boerne tillförene plägat taxera de resande för denna färd. Ur stånd att disponera öfver så stora summor nödgades vi slå denna plan helt och hållet ur hågen. I detsamma uppkastades det förslag, att vi, i stället för att köpa en båt i Wuontisjärvi, skulle låta timra en ny vid Saunajärvi, der Enare-elf tager sitt ursprung. Denna plan väckte i början ett stort bifall, och vi tillfrågade redan alla tillstädesvarande båtsmeder, om icke någon af dem ville åtaga sig att timra oss en farkost, då Erik Peldowuoma, en af hufvudpersonerna i vår rådsförsamling, med hånfullt leende sporde oss, hvar vi ärnade taga virke. Derpå gaf han oss i största välmening följande råd: »Herrarne,» sade han, »taga sina renslar på ryggen, proviantera sig för 4 á 5 dagar och vandra till Jorgastack (en lappby vid Teno-elf). Der ären J säkra att träffa fiskare, hvilka med beredvillighet skola föra er med båt utför Teno till Utsjoki. Men,» fortfor Erik, »duger ej detta förslag, så gifves intet annat råd, än att Ni tager den 20 mil längre och mångfalldt besvärligare vägen genom Enare.» Tvenne omständigheter förmådde oss att antaga det sistnämnda förslaget. Först och främst ville B. endast i detta fall blifva vår reskamrat, och för det andra trodde D. att hans åhörare ungefär vid det laget, då vi skulle inträffa i Enare, voro der församlade för att förrätta sin andakt.

Nu var hufvudfrågan afgjord, och till öfverläggning före- hades, huruvida på orten skulle finnas någon duglig karl, som vore hugad att blifva oss följaktig under resan. »Jessiö och ingen annan är lämplig till detta värf,» yttrade Erik utan betänkande. »Jessiö,» tillade en annan, »skall föra er fram, lika mycket om han för Er ofvan eller under vattnet, men på vägen skall han icke lemna Er.» Denna fördelaktiga tanke om Jessiö delade äfven alla andra i rådsförsamlingen. Mannen inkallades och förklarade sig beredvillig att blifva vår följeslagare. Han utbad sig likväl att dessförinnan få göra en färd till Wuontisjärvi för att taga afsked af hustru och barn, men med förbindelse att inom halftannat dygn återvända till Peldowuoma. Härpå upplöstes församlingen och alla begåfvo sig till hvila. Den följande dagen åtgick till större delen under allehanda förberedelser till resan. Morgonen derpå återvände Jessiö och förklarade sig nu redobogen att anträda resan. Äfven Erik erbjöd sig att blifva oss följaktig såsom vägvisare under de två första dagsresorna, eller tills vi hunnit öfver landtåsen. Vi anförtrodde oss med full tillförsigt i dessa två männers vård, instufvade oss i en liten båt och anträdde nu den egentliga början af vår lappska resa.

Dagen var regnig, då vi embarkerade, och det är mindre angenämt att på en sådan dag begynna en resa, hvarunder man på trettio mil ej kan finna något annat tak öfver sitt hufvud än Lapplands dunkla himmel, någon annan eldstad än den som för stundens behof tillredes af en fura, någon annan bädd än den fuktiga marken, eller i bästa fall en bergsskrefva. Tanken på följande dagens mödor bidrog äfven i sin mon att öka obehaget vid sjelfva begynnelsen af vår resa. Vi kunde med bästa vilja ej öfvervinna våra svårmodiga känslor, utan suto trumpna och mållösa i båten, en

och hvar försänkt i sina enskildta betraktelser. Undertecknad, som hade den ledsamheten att sitta något obeqvämt, intresserade sig likväl i så måtto för det allmänna, att han började eftertänka, hvartill all vår medtagna packning vore af nöden. Denna packning var i sjelfva verket ganska obetydlig, men för nöjet att sitta litet beqvämare skulle jag för min del gerna hafva afstått något af provianten, som bestod i 2 á 3 lispund bröd, 5 skålpund kött och lika mycket fisk, 3 kannor brännvin och 5 skålpund tobak m. m. Dessutom hade hvar och en af de resande för sin enskildta räkning medtagit en rensel af 15 skålpunds vigt och en lappmudd. Bland sistnämnda effecter syntes mig i synnerhet mudden vara temmeligen öfverflödig, då i detsamma ryggen kändes våt och jag fann mig befogad att träda på mig det lappska plagget. Min härigenom timade förvandling spridde någon munterhet i sällskapet. Mudden hade blott en ärm, var på somliga ställen luden, på andra bar, och räckte knappt till knäna, der ett par med remmar om vadorna fastsurrade stöfvelskaft vidtogo. En hvit mössa i hufvudstads-maner och ett par glasögon bildade en skärande kontrast till den öfriga kostymen.

Regnet fortfor nästan utan uppehåll hela den första dagen af vår resa, hvarunder vi sakteligen arbetade oss fram uppför en liten å, benämnd *Peldojoki.* Först emot aftonen började himlen ljusna och solen framskymta mellan de glesnade molnen. En lifvande glans göt sig öfver den dunkla vattenytan, blommor och träd antogo en ljusare färg. Fiskarna sprutto upp ur vågen och luftens innevånare flögo qvittrande fram ur sina gömställen. Äfven i vår krets började gladare känslor gifva sig luft. Sittande i styret höjde Erik sin stämma och sjöng på fädernas enkla melodi om Wäinämöinens äfventyrliga färder till Pohjola, om den sköna

Louhi-dottern o. s. v. Öfverraskad att inom Lapplands gränser förnimma toner, som redan äro sällsporda i sjelfva Finland, började jag anställa efterfrågningar angående Peldovuoma-boernes härkomst och erhöll af Erik den upplysning, att hans familj härstammade ifrån det på sånger rika Karelen. Sin första till Lappland invandrade stamfader kallade han *Aisari* och trodde sig veta att denne haft en son vid namn *Päiwiö* eller *Päiwiä*, hvilken tillika med sina tre söner vunnit en stor ryktbarhet öfver hela den Finska Lappmarken. Erik utbad sig att vid vårt blifvande nattläger meddela några berättelser om Päiwiö-slägtens underbara bragder, men innan vi gå att anföra dessa berättelser, må det tillåtas oss att ur Prosten och Kyrkoherden Mag. Tornæi »beskrifning öfver Torneå och Kemi Lappmarker, förf. år 1672» meddela följande utdrag:

»Uti en by Päldo-Järf, bodde en Lapp, *Päder Päiwiä*, en ärlig, välbehållen och Gudfruktig Lapp. Han vardt död för två år sedan och hade många söner, hade ock en tid i förstone med alt sit husfolk troligen tjänt och dyrkat sin *Seita;* men det hände sig en gång, at Renarne begynte mycket dö för honom, derföre han anropade och flitigt ärade Seitan, men det halp intet, Renarne dödde immerfort. På sistone drager han med alla sina söner til afguden, förer med sig många lass torr ved, pryder vackert med friska granqvistar kring om, gifver honom offer, de hudar med bellingar, horn och hufvud, som han af de döda renar dragit hade, falla alla på knä, innerligen bedja Seitan, at han med något tekn sig uppenbara ville, om han en Gud vore. När på sådant tecken intet syntes, ändock de hela dagen lika med Baals Profeter (1 Reg. 18.) tilbedit hade, stodo de up ifrån sin förmenta Gudelighet och kastade all den torra ved, som de medfört hade uppå afguden, och tände eld på honom och

så upbrände hela Bys afguden: då hans *Pagani* ville dräpa honom derföre, svarade han lika som *Gideon* (Jud. 6): Låt afguden hämna sig sjelf på mig. Denne Lappen *Päiviä* var så fast i sin tro, at då öfverdådige kämpade emot honom, och sade sig vilja trolla honom, begynte han sjunga emot dem *Trones och Fader vårs sånger.* Item *Nu bedje vi then Helige And'. O! tu Helige Ande kom, slit sönder djefvulens snaro* etc. Han brände sedan alla Seitar, hvarest han dem fann, och sände sin äldsta son, som hette Wuolabba til at bo i den namnkunniga Lappebyn Eenar, som skattar til tre Konungar, at han där måtte förbränna alla deras afgudar och Seitar, hvilka i den byn rätt många voro, det Wuolabba ock efterkom, och derföre måste han dem undfly til annat Konungarike Norrige, der bor han än.»

Af dessa Tornæi ord skönjes tydligt, att Päiwiö-slägten tvertemot vår berättares utsago var af Lappsk härkomst, hvilket äfven Lapparne sjelfva högtidligen försäkra. Enligt Tornæus har nämnda slägt förherrligat sitt namn genom sin hjeltemodiga strid för Christendomens seger. Detta erkänner äfven traditionen, men enligt dess vittnesbörd skall Päiviö med sina tre söner äfven hafva utmärkt sig genom många andra bragder och i synnerhet genom sina strider med Ryska Karelare, hvilka i de lappska traditionerna vanligen förekomma under benämningen af Ryssar. Å sin sida äga äfven Karelarne traditioner om Päiwiö-slägtens krigiska bedrifter och i sjelfvaKa levala nämnas *Päiwilä* och *Päiwän poika* såsom fiendtliga emot Kaleva-folket. Wisserligen äga både Lapparnes och Karelarnes traditioner om ifrågavarande slägt en mythisk färg, men att de stödja sig på en historisk grund kan så mycket mindre sättas i fråga, som det är ett kändt faktum att Karelarne fordom gjort täta ströftåg till Lappland.

Men för att ej gå vår berättare i förväg, vilja vi nu taga i land och lägra oss i en lund af yfviga björkar. Här satte sig Erik vid min sida och började med djup andakt anföra sina berättelser. Om Päiwiö-fadren visste han dock föga mera, än att denne varit en mäktig kämpe i striden mot Karelarne, »hvilka i stora skaror invandrade till Lappland för att plundra och röfva, plågade menniskor på allt upptänkligt vis, tills de fingo veta, hvar deras skatter lågo fördolda, och ej återvände förrän de fyllt sina båtar med silfver och andra dyrbarheter». *Päiwiö* var i synnerhet mycket utsatt för Karelarnes rofbegär, emedan han var i besittning af omätliga skatter. Hans förnämsta rikedom skall hafva bestått i renhjordar, hvilka voro så talrika, att han i och för deras bevakning måste löna trettio drängar och trettio pigor. Dessutom skall han äfven hafva ägt ett stort förråd på silfver, som han likväl kort före sin död gömt ned i jorden, utan att någon sedermera förmått upptäcka hans skatt.

Bland Päiwiös tre söner var enligt vår berättares utsago *Olof,* Lapp. *Wuolabba,* den ryktbaraste. Stor, stark och modig liksom fadren hade äfven han gjort till sitt lefnadsmål att bekriga Ryska Karelare. En af Olof emot dem utförd bragd skildrade Erik med följande ord: »Då Olof en gång ärnade företaga sig en resa och fruktade, att fienden undertiden skulle göra ett besök i hans hem, så bar han en ofantlig stock ofvanpå fjället, lade den framför ingången till sitt tält och bad hustrun säga åt fienden: »Vår son har burit den hitupp.« Kort efter hans afresa infann sig äfven en skara Ryssar, hvilkas uppmärksamhet genast fästades vid den stora stocken. De kunde ej begripa huru den blifvit hemtad uppför det branta fjället och begärde af Olofs unga hustru en upplysning derom. Hustrun svarade såsom mannen hade befallt henne. Ryssarne föllo i största förvåning, då de hörde

att en ung qvinna var moder åt en så stark son, och afstodo ifrån plundringen. Emellertid beslöto de att afvakta Olofs återkomst, för att om möjligt bringa honom om lifvet. Men då Olof kom, vågade ingen angripa honom. Likväl försäkrade Ryssarne skrytsamt, att i deras land skulle finnas en kämpe, som vore Olofs öfverman, och föreslogo att Päiwiösonen skulle följa dem till Ryssland för att mäta sin styrka med den karelska hjeltens. Olof emottog anbudet och begaf sig med Ryssarne till deras land. Då de tvenne kämparne här möttes, helsade de hvarandra med handslag, hvarvid Ryssen tryckte Olofs hand förderfvad. Derpå grep Olof sin motståndare om lifvet och slog honom till marken. Ryssen uppsteg och angrep i sin ordning Olof, men blef ånyo kullslagen. Nu varnades han af Olof att icke mera försöka sin lycka, men desto mera förgrymmad rusade Ryssen på honom. För tredje gången slog Olof sin fiende till marken och besparade honom mödan att vidare uppstiga.»

Till bevis på Olofs styrka anförde Erik ännu några andra berättelser, bland hvilka en lydde på följande sätt: »Då Olof en gång återvände ifrån en notfärd, öfverfölls han på Enare sjö af motvind och oväder. Hellre än att ro och kämpa med vågorna, hvilka hotade att fylla hans med nät och fisk lastade båt, beslöt han att lägga i land vid en holme. Anländ till stranden kastade han den tunga båten på skuldran och bar den öfver land.» En annan berättelse var af följande innehåll: »När Olof en gång vandrade i skogen såg han en *Stalo* i beråd att lyfta en sten. Men stenen var af en så oerhörd storlek, att Stalo ej kunde få den upplyftad, hvarföre han började vältra den fram i sakta mak. Obemärkt åskådade Olof en stund Stalos företag, trädde sedan fram ur sitt gömställe, skrattade åt Stalos svaghet och bar stenen till sitt bestämda ställe. Af fruktan för sin mäktiga fiende

gaf sig. Stalo att springa. Olof lät honom först fara, men ångrade sig sedan och började förfölja Stalo. Kommen till Nejdfloden hoppade Stalo till motsatta stranden och trodde sig nu hafva befriat sig ifrån sin förföljare. Men Olof gjorde ett dylikt språng, ertappade nu Stalo och tog honom af daga.» Vid denna berättelse måste anmärkas, att *Stalok* (Plur. af *Stalo*) hos Lapparne motsvara Svenskarnes *jättar,* Finnarnes *jättiläiset* och *hüdet.* Stalok skildras vanligen af Lapparne såsom ett grymt, menniskoätande slägte. De sägas under hedendomen varit talrikt utspridda öfver hela Lappland, men efter Christendomens införande tros de hafva flyktat bort till hafsöarne.

Äfven på sin snabbhet har Olof ådagalagt många utomordentliga prof. Så skall han en gång hafva sprungit fast en varg, som förföljt hans renhjord, fattat tag i dess svans och krossat vargen mot en klippa. En annan gång hade han varit på vildrensjagt med sin trogne dräng och ständige följeslagare Wuolleb (Olof) Walle, och derunder afsigtligen skrämt bort en vildren, som med sin kalf sprang förbi jägarne. Då Walle sedermera förebrådde sin husbonde för detta öfverdåd, gaf sig Olof att springa efter renarne, dödade modren med sitt spjut och fångade kalfven lefvande. Derpå skänkte han med förakt det ringa bytet åt sin anspråkslösa tjenare, ty det var Olofs sed att aldrig förfölja vildrenar, om de ej voro flera i skocken.

Hvad Tornæus enligt min föregående framställning anför om Päiwiö-fadren eller den af honom så kallade *Päder Päiwiä* och hans omvändelse till Christendomen, ungefär detsamma hörde jag Erik berätta om sonen *Olof.* Han hade länge varit en nitisk afguda-dyrkare, men då ryktet om den nya läran nådde hans öron, beslöt han att sätta de gamla gudarna på prof. Han slog på spåtrumman för att af bjell-

rornas klang utforska, huru hans tillärnade vildrensjagt skulle aflöpa. Trumman gaf ett gynnsamt tecken, men jagten misslyckades icke desto mindre. En annan gång satte han sig för att slå upp eld i regnväder, anropande sina Seider om bistånd. Men då han ej lyckades i sitt förehafvande, vände han sig med böner till den sanna Guden och straxt tände sig fnösket. Efter dessa prof uppbrände Olof spåtrummorna, nedref Seiderna och förstörde alla hedniska minnesmärken, dem han öfverkom.

Om den andra *Päiwiö*-sonen, *Isak* benämnd, förtäljde vår vägvisare, att han utmärkt sig såsom en skicklig bågskytt. Hans säkerhet att skjuta hade varit så stor, att han träffat harren, då den gjort ett slag ofvan vattenytan. Också han skall hafva bekrigat så kallade Ryssar, och emot dem utfört många lysande bragder, bland hvilka jag enligt Eriks berättelse antecknat följande: »I spetsen för en skara Ryssar, som härjade i Lappland, stod en ifrån hufvud till fot kopparklädd höfding. I sin rustning var Ryssen så oböjlig, att han icke sjelf kunde föra gaffeln till munnen, då han åt, utan alltid måste matas af sin dräng. Isak hade länge lurat på höfdingen och fick en gång öga på honom, just då han höll på att göra sin måltid. Nu spände Isak sin båge, och då drången förde gaffeln till munnen, kom pilen flygande, träffade gaffeln och dref den i halsen på höfdingen.»

Namnet på den tredje *Päiwiö*-sonen skall varit *Johan*. Om honom berättade Erik, att han varit en af de mäktiga trollkarlar, hvilka numera ej födas i verlden. Sin trollkonst skall han icke sällan hafva användt till att förgöra Ryssar, då de kommo för att plundra i landet. En gång hade de velat tvinga honom att vägleda sig till något ställe, der ett rikt byte var att förvänta. Johan förde dem då till ett brant ställe på Pallas-fjällen, och lät med tillhjelp af sin konst

klockor ljuda, eldar lysa och byar visa sig under branten. »Dit leder vägen,» yttrade Johan, »men för att ingen må förvilla sig i den mörka natten, skall jag gå förut med ett bloss i handen.» Derpå kastade han sitt bloss utför branten, men blef sjelf stående på fjället, osedd af fienden. Ryssarne ilade dit de sågo blosset fara och förgingos så i afgrunden.

Sistnämnda berättelse är allmänt gängse både hos Lappar och Finnar, men tillämpas icke alltid på Päiwiö-sonen, utan på en annan frejdad hjelte, som på Finska benämnes *Laurukainen*, på Lappska *Laurukadsch.* Om honom kände Erik åtskilliga andra traditioner, dem han följande dagen berättade under vår färd uppför Peldojoki. Hans ord voro ställda till mig och lydde ungefär på följande sätt:

»När du kommer till det egentliga Lappland, skall du erfara att Lapparne äro mycket användbara såsom vägvisare. Vana allt ifrån sin barndom att löpa omkring såsom hundar, känna de inom flere mils omfång hvarje sten, hvarje träd, hvarje källa. Men ännu aldrig har någon menniska funnits, hvilken hade varit så hemmastadd i Lappland, som Laurukainen. Af sådan anledning voro Ryssarne mycket angelägna att få begagna honom såsom vägvisare under sina ströftåg. Å sin sida var äfven Laurukainen beredvillig att vägleda dem, ty han var en klok man och visste ställa saken så, att Ryssarne aldrig undgingo en neslig död, sedan de kommit i hans våld. En gång hade han åtagit sig att beledsaga en skara af dessa röfvare öfver en sjö benämnd *Ounasjärwi.* Under färden deröfver blefvo Ryssarne hungriga ock anmodade Laurukainen att lägga i land på en holme. Efter att här hafva stillat sin hunger lade de sig att sofva, sedan de likväl ställt en vakt vid sina båtar, hvilka voro sju (enligt andra: tre) »till antalet, alla fullastade med lifsförnödenheter och röfvade skatter. Ryssarnes öde fogade likväl så olyckligt,

att äfven vakten insomnade. Nu bar Laurukainen i båtarne allt hvad Ryssarne hade med sig i land, såsom yxor, svärd, grytor, matvaror o. s. v. Derpå sköt han ut båtarne och hade knappt hunnit stiga in uti en af dem, då i och med detsamma vakten uppvaknade. Han grep efter sitt svärd, men det var borta. Då vaktkarlen såg sig afväpnad, sprang han i vattnet och fattade tag i närmaste båt, hvilken var densamma, hvari Laurukainen befann sig. Den sistnämnde grep i ett svärd och afhögg dermed sin fiendes fem fingrar, hvilka föllo i båten, jemte en stor guldring. Nu gjorde vaktkarlen allarm, men Laurukainen var redan långt ute på träsket, då Ryssarne kommo ilande till stranden. I sin nöd började de bedja Laurukainen om förbarmande och sade: »kom hit, helige broder, här får du äta gröt med svenskt smör till öga och med din egen (enligt andra: med din husbondes) sked.» Laurukainen svarade: »här är gröten och mjölet med.» När Ryssarne sågo att böner ej hjelpte, ropade någon: »kom hit och smält tenn skall gjutas i din strupe.» Efter denna händelse rodde Laurukainen i nio dygn kring holmen och bevakade Ryssarne, att de ej skulle undkomma. När han på det tionde dygnet steg i land, voro Ryssarne döda utom en enda, som ännu kunde röra litet på sitt hufvud. Holmen, der detta tilldrog sig, kallas ännu i dag den Karelska (Karjalan saari).»

»En annan gång,» fortfor Erik, »hade Ryssarne tagit Laurukainen till styrman utför Patsjoki. Då de kommit till närheten af ett deri befinteligt vattenfall, fastband Laurukainen deras sju båtar och bad dem sjelfva krypa under sina täcken, för att de ej måtte råka i förskräckelse vid anblicken af det fruktansvärda fallet. Utan att ana något svek, underkastade sig Ryssarne hans anmaning. Nu styrde Laurukainen

båtarne tätt förbi stranden och räddade sig sjelf på en klippa, men Ryssarne förgingos i fallet.»

»Vid ett annat tillfälle styrde han åter Ryssarnes båt rakt mot en klippa i samma flod. Båten krossades och Ryssarne omkommo mangrannt, men Laurukainen räddade sig äfven denna gång, emedan han var oåtkomlig för vattnets åverkan eller en på Finska så kallad *weden ärimys*.»

»Efter sådana bragder blef Laurukainen så hatad af Ryssarne, att de beslöto bringa honom om lifvet. Detta skall äfven hafva lyckats dem, men efter stora svårigheter och sedan Laurukainen tillfogat dem stora olyckor. En gång öfverraskade de honom i hans köttboda och trodde sig nu vara alldeles säkra om hans person. Stående utanför bodan väntade Ryssarne med otålig längtan, att han skulle komma ut, och sökte genom hotelser tvinga honom dertill. Men Laurukainen gjorde sig ingen brådska, utan packade i allsköns trygghet kött i sin lappmudd. Emellertid blefvo Ryssarne allt mera högljudda och hotade att öfvermanna honom i bodan, om han icke skyndade sig ut. Slutligen kastade Laurukainen sin med kött fyllda lappmudd genom en lucka i skullen ut på marken. Ryssarne togo mudden för Laurukainens egen person och rusade alla att genomborra den med sina spjut. Laurukainen flydde under oredan och förvillade Ryssarne ännu genom sina trollkonster på sådant sätt, att de, i akt och mening att döda Laurukainen, vände sina vapen emot hvarandra och till sista man omkommo.» Denna tradition hörde jag sedermera andra berätta med den olikhet, att Laurukainen fyllt sin mudd med dun, nedkastat den och begagnat tillfället att fly, medan Ryssarne voro insvepta i dunmolnet.

Erik hade knappt slutat sina berättelser om Laurukainen, då vi nådde ett litet träsk, som bar namnet *Seidajärwi*. Un-

derrättad af Erik om träskets namn, anmärkte jag att det hellre borde kallas *Saiwojärwi*, emedan dess vatten var särdeles klart. Ty enligt hvad Lapparne förtälja, skola så beskaffade träsk ofta bära denna benämning till följe af den hos Lappfolket fordom gängse föreställningen, att dessa träsk beboddes af *Saiwo* kallade Gudomligheter, om hvilka man jemväl hör berättas, att de ej skola tillåtit fiskare att idka sitt fänge inom deras vatten-område, hvarföre alla de, som härstädes ville fresta sin lycka, måste söka att genom en sakta rodd bedraga Gudarna. Vid denna anmärkning fästade Erik ingen uppmärksamhet, utan vidhöll sitt påstående att träskets sannskyldiga namn var *Seidajärwi* och uppgaf såsom grund till benämningen, att på en till venster om oss framstickande udde fordom hade stått en lappsk *Seida.* Denna Seida skulle hafva tillhört en frejdad trollkarl vid namn Lompsolo, som med Gudens tillhjelp idkade ett rikt fiskafänge. På motsatta stranden hade en annan trollkarl uppslagit sitt fiska-läger, men han egde ingen *Seida,* hvarföre också hans fänge misslyckades. I afsigt att förbättra sin lycka beslöt han att, medan Lompsolo sof, nedrifva dennes Seida, hvilket hade den beräknade påföljd, att hans fänge lyckades, då deremot Lompsolo, som tillförene haft Seiden att tacka för sitt goda fänge, numera ej fick någon fisk. Lompsolo lät dock saken icke härvid bero. Han försedde sig med en ny Seida, och nu kom åter all fisk i hans nät, tills den andra trollkarlen åter fick Seidan nedrifven. För att göra en ända på denna tvist öfverenskommo de tvenne trollkarlarne att sammanträffa på ett närbeläget berg och ingå ett envig, hvarvid endast trollkonster och besvärjelser skulle begagnas såsom vapen. Lompsolo begaf sig till mötesplatsen under den antagna skepnaden af ren-oxe och trodde sig i denna gestalt ej kunna igenkännas af sin vederpart. Men då den andra,

som redan stod stridsfärdig såg renoxen komma springande uppför berget, ropade han på afstånd: »du är Lompsolo.» Utan att vidare försöka sin lycka, gaf sig Lompsolo besegrad och flydde, ty han märkte nu, att han utan bistånd af sin Seida uti intet kunde mäta sig med sin fiende.

— »Det bär aldrig på rätt, vägvisaren har gått vilse:» är en farhåga, som ofta oroar Lapplandsfararen, då han börjar tröttna under sin börda och längtar till målet. Måhända har samma farhåga insmugit sig hos den benägna läsaren, som åtagit sig mödan att beledsaga de resande på deras irrfärder i Lapplands sagorika bygder. Det är i sådant fall min pligt att taga mig an en vägvisares rol och öfvertyga mina följeslagare, att vi ännu äro på rätt. Vi hafva sedan vår afresa ifrån Peldowuoma by tillryggalagt fyra mil uppför *Peldojoki* och befinna oss nu vid stranden af *Seidajärwi,* ej långt ifrån *Peldotunturi.* Ifrån detta fjäll tager Peldojoki sin början, flyter genom Pahtajärwi och Armojärwi, men blir först farbar, sedan äfven Seidajärwi lemnat den sitt bidrag. Under sjelfva flodtiden skall man endast med möda kunna bana sig fram flodvägen upp till Armojärvi, men på nuvarande årstid ansåg Erik denna farled svårligen kunna begagnas. Han föreslog derföre, att vi nu skulle lemna Peldojoki vatten-system och söka på en annan väg komma öfver landtryggen. Han underrättade oss, att på södra sidan af Peldotunturi i en lång sträckning fortlöpa många små träsk, hvilka leda till sjelfva landtryggen. Tillika gjorde han oss uppmärksamma derpå, att nämnda träsk ej äga något samband med hvarandra, hvarföre det blefve nödvändigt att att draga båten och bära effecterna ifrån det ena träsket till det andra. Ehuru detta arbete visserligen förekom oss nog besvärligt, trodde vi oss dock böra välja denna farled i anseende till träsken, som lågo i vår väg och underlättade

våra ansträngningar. Således fördelades vid Seidajärwi effecterna i tre bördor, hvardera af 3 à 4 lispunds vigt, dem Erik och Jessiö utan krus lyftade på våra skuldror. De drogo sjelfva den toma båten och vi följde dem med våra bördor tätt i spåren. På detta sätt tillryggalades vägen emellan *Seidajärwi* och *Kaakkurinjärwi, Nokkanainen, Kouhtajärwi, Pitkäjärwi, Nimitoin järwi* och *Pahtajärwi.* Afståndet emellan nyssnämnda träsk var mycket ringa, men ifrån *Pahtajärwi* till närmaste träsk, benämndt *Wiettajärwi* räknas i det närmaste en fjerdedels mil. Hela denna sträcka drogs båten med förenade krafter, och sedan den blifvit transporterad till Wiettajärwi, återvände vi mangrannt till Pahtajärvi och afhemtade derifrån våra effecter. Efter att hafva rodt öfver Wiettajärwi befunno vi oss under sjelfva landtåsen, hvilken här, så framt jag ej missminner mig, bär namnet *Korsatunturi.* Först nu började våra värsta mödor, ty ifrån stranden af Wiettajärwi höjde sig fjället i en temmeligen brant riktning, och för att komma deröfver måste vi tillryggalägga en väg af tre fjerdedels mil. Uttröttade af dagens föregående ansträngningar föreslogo några i sällskapet, att vi nu borde lägga oss till hvila och uppskjuta färden öfver fjället till följande dag, men Erik satte sig med ifver emot detta förslag och försäkrade, att vi efter några timmars hvila skulle känna oss ännu mera trötta och rådbråkade. Då äfven Jessiö instämde i denna åsigt, funno vi för godt att kl. 9 på aftonen anträda den mödosamma färden. Liksom vid Pahtajärwi lemnade vi äfven här allt löst gods efter oss och företogo oss, att till en början släpa fram vår toma farkost. Efter ytterligare ansträngningar lyckades det ock att komma uppför fjället, men här började till och med de bästa krafter att svigta. Nu kom äfven Erik fram med den bekännelsen, att han icke var fullt säker om vägen, utan förde oss fram

på beskrifning. I vår tröstlösa belägenhet satte vi oss ned på fjället, itände våra pipor och höllo råd. Vid denna rådplägning kunde dock ingenting vidare beslutas, än att en af sällskapet skulle återvända till Wiettajärwi och derifrån afhemta en rumm-butelj — den enda vi ägde i vår värjo, men de öfriga fyra bjuda till att i mån af sina krafter fortskaffa båten efter Eriks anvisning. Förtroendet beträffande rummbuteljen föll på min lott, och jag uppfyllde det till allmän tillfredsställelse, ehuru föga fattades, att jag ej förvillade mig på det ödsliga fjället. Undertiden hade kamraterna hunnit till en liten fjällbäck, hvilken efter den beskrifning, som Erik hade erhållit öfver vår väg, tycktes bevisa, att vår kosa ännu var riktig. Såsom Erik försäkrade, utföll denna bäck i *Korsajärwi*, och det var just till samma träsk, dit vi sträfvade. Efter att hafva tömt buteljens innehåll började vi draga båten med förnyade krafter och följde i början nyssnämnda bäck, men här lågo i vår väg stora stenar, hvilka innan kort tvungo oss att lemna bäcken och fortsätta dragningen i den förra riktningen. Sedan vi hela natten igenom med all ihärdighet fullföljt detta mödosamma arbete, utan att komma till Korsajärwi, funno vi oss slutligen föranlåtna att skicka vår vägvisare för att uppsöka träsket. Han återvände efter någon tids förlopp med den glada underrättelsen, att vi voro helt nära målet, men att vår kosa icke var fullkomligt riktig. Först kl. 6 på morgonen hunno vi fram till träsket. Erik och Jessiö begåfvo sig nu efter våra vid Wiettajärwi qvarlemnade saker, men vi öfriga lade oss till hvila vid stranden af Korsajärwi.

Kort efter middagen uppvaknade vi frusna och genomvåta, med trötta ben, rådbråkade sidor, styng i bröstet och ett förstämdt lynne. Att resan i en sådan belägenhet, och sedan vår pratsamma vägvisare skiljt sig ifrån oss vid Korsa-

järwi, var högst ängslig och oangenäm, ligger i sakens natur. Jag vill derföre icke uppehålla mig vid dess detaljer, utan blott till framtida resandes efterrättelse nämna några ord om riktningen af vår kosa. Vi rodde till en början utmed Korsajärwi, som lätt igenkännes genom sitt inom fjällar instängda läge. Träsket är omkring en half mil långt och så smalt, att man från landtsidan knappt blir det varse, förrän man befinner sig vid dess strand. Mot norr smalnar insjön allt mera och förlorar sig småningom i en obetydlig ådra, der båten ej löper ett steg, utan att dragas. Längs denna bäck fortsättes färden vid pass en half mil, hvarpå man ändteligen når *Iwalojoki*, en större flod, som äger sitt aflopp i Enare sjö. Redan vid sina källor har nyssnämnda flod ett så djupt vatten, att den resande nästan oafbrutet kan sitta i båten, så framt han ej föredrager att springa bland videbuskarna på den våta och tufviga stranden. Efter några timmars färd på Iwalojoki når han en så kallad *lompolo* d. ä. en bred, insjölik utvidgning af floden. Här framte sig för ögat sköna, torra stränder med yfviga björkar och en rik vegetation. Botanikern skall säkert på detta ställe upptäcka många rara örter, men för oss var zoologien af ett större intresse. Vi företogo oss derföre att anställa jagt efter rugg-gäss och hade den lyckan att få våra klena matförråder i betydlig mon förökade. Härpå fortsatte vi åter vår färd i maklig rodd utför floden.

»Rök, menniskor!» detta rop ljöd efter några timmars färd på en gång ifrån våra läppar. Förrän vi ännu hunnit i land, helsade oss en fiskare, som låg lägrad vid en stockeld, med följande ord: »hvilka ären J, som ro'n på Iwalojoki, och hvart går er väg? Dock hvi spör jag eder om ting, dem jag redan känner. Jag har sett er alla i sömnen och dig, Jessiö, i din afledne faders gestalt.» Sedan fiskaren så-

lunda förrått, hvars andas barn han var, började jag genast sätta mitt artilleri i rörelse, d. ä. jag gaf mannen en sup och och litet tobak, köpte allehanda småsaker af honom, utan att pruta det minsta, och skänkte åt hans gosse några böcker. En sup till, och fiskaren var den uppriktigaste trollkarl i verlden. Han omtalade mycket besynnerliga saker, dem så väl han sjelf som andra trollkarlar utöfvat. Beklagligtvis saknade likväl hans berättelser allt sammanhang, hvilket troligen var en följd af den andra supen. Följande berättelse om Johan Päiwiö och en annan frejdad trollkarl, benämnd *Toragas,* var en af de redigaste:

En trollhexa ifrån Ryska Lappmarken, benämnd *Kirsti Nouhtua,* hade begifvit sig till Kittilä, i afsigt att derifrån förtrolla all vildren till sitt eget land. Päiwiö, som kände hennes anslag, afsände Toragas till Iwalojoki, för att härstädes förtrolla hexan och hindra renarne att komma öfver elfven. Då Toragas såg renarne anlända, började han mönstra dem mycket noga, emedan han befarade att trollhexan möjligen antagit skepnaden af en ren. Men i hela hjorden fanns ingen enda, som han kunde anse för en metamorphoserad Kirsti, och allraminst föll det honom i sinnet att misstänka den sista renen, som var halt, mager, vanskaplig och med möda åtföljde hjorden. Ur stånd att igenkänna hexan kunde han med all sin förmåga ej hindra renarna att simma öfver floden. Först då han såg den halta och vanskapliga renen icke, såsom de andra, simma, utan dyka öfver elfven, öfvertygades han, att just denna var den beryktade Kirsti. Men sedan hon lyckligen kommit öfver till motsatta stranden, förmådde Toragas ej mera tillintetgöra hennes anslag. Han återvände alltså till Päiwiö och berättade för honom huru saken aflupit. Nu beslöt den sistnämnda att afsända Toragas till Ryska Lappmarken, för att göra sig noga underrättad om

trollhexans namn, egenskaper o. s. v. Sedan Toragas uppfyllt detta åliggande till Päiwiös tillfredsställelse, företog sig denne, att med tillhjelp af sina mäktiga trollkonster förmå renarna att återvända. Tillika afskickade han Toragas för att tillse om ej renarna voro synliga. De kommo i sjelfva verket springande med sådan fart, att Toragas redan på tre mils afstånd hörde, huru renfötterna knarrade (nasasi). Hjorden befann sig då vid en flod, som till minne af denna händelse kallas Nasamajoki.

Af ett likartadt innehåll voro de flesta berättelser, dem fiskaren meddelade mig. De innehöllo en skildring af utmärkta Schamaners bragder, och i de flesta berättelser prisades i synnerhet den egenskap hos forntidens Schamaner, att de kunde ikläda sig hvilken gestalt de för godt funno. Tron på en sådan förmåga hos Schamanerna har tillförene varit vida utbredd så väl i Finland, som i synnerhet uti Lappland, och ännu i dag är denna vidskepliga tro hos Lapparne icke fullkomligt utplånad. Åtminstone hör man våra Finska Lappar försäkra, att det i Ryska Lappmarken skall gifvas Schamaner, hvilka i likhet med Päiwiö, Toragas m. fl. kunna påtaga sig skepnaden af renar, björnar, vargar, fiskar, foglar m. m. I en sådan omklädnad kallas Schamanen af Lapparne *Wirôladsch,* af Finnarne *Wirolainen,* som egentligen betecknar *Estländare.* Vår fiskare afsjöng för mig ett på Finska affattadt qväde, som innehöll en mängd af detta slags metamorphoser. Då ifrågavarande qväde saknar allt inre sammanhang, vill jag blott summariskt anföra dess innehåll. Sången börjas med en inledning, deri en trollkarl, vid namn Karkias, beklagar sig öfver det lidande, som blifvit hans land tillfogadt derigenom, att Toragas med sina trollkonster förjagat all vildren derifrån till Kittilä. På denna inledning följer en beskrifning öfver den smälek, som Karkias sjelf

fått lida af denna sin »onda ovän». Toragas hade nemligen ihjälslagit Karkias och kastat honom i en sjö. Här hade dock Karkias kommit till lifs igen och uppehållit sig många år i någon förändrad gestalt under en gäddas lefver. Derpå hade Toragas uppfångat gäddan och förvarat den jemte Karkias tre år i sin boda. Befriad derifrån hade Karkias begynt vanka omkring i mennisko-skepnad, men under en jagtfärd blifvit ertappad och för andra gången dödad af Toragas. Derpå låter sången Karkias åter qvickna vid, men (såsom det tyckes) först i grafven. Här börjar han längta efter sin son, och knappt har han yttrat denna längtan, förrän sonen kommer flygande till honom i gestalten af en tjäder. I förtrytelsen deröfver, att sonen i trollvishet var hans egen jemlike, börjar Karkias utfara emot honom i förebrående ord. Häröfver förgrymmad flyger sonen sin kos. Nu antager fadren gestalten af en knipa, börjar derpå att förfölja sin son, upphinner och återhemtar honom. Härpå råka far och son i en häftig ordvexling, som slutas dermed att sonen för alltid öfvergifver sin fader.

Sedan jag upptecknat några bland fiskarens sånger och sagoberättelser, samt derunder frikostigt undfägnat honom med tobak och brännvin, fattade han en sådan vänskap till min person, att han bad mig framdeles besöka hans hem i Kittilä. Här lofvade han berätta för mig ännu mera underbara saker samt dessutom visa mig Päiwiös Seida. »Denne,» yttrade han med högtidligt allvar, »äter menniskor, men med mig till följeslagare har du intet att frukta.» Jemte denna förtröstan till sin egen trollkonst hyste han en icke ringa tanke om B:s och min kunskap i samma yrke. Han höll den förres insekt-håfvar och saxar för trollmaschiner, och då jag ur ett papper uppläste en besvärjelse, pekade han på ett öfverstruket ställe, yttrande härvid: »se der ligger

kraften.» Till sin härkomst var fiskaren en Lapp, men han hade ända ifrån barndomen lefvat bland Finnar och derunder förlorat sin nationalitet och med den all känsla af sitt mennisko-värde. I hans väsende röjde sig en blandning af feghet och låtsad ödmjukhet, slughet, snikenhet med flere bland de egenskaper, som vanligen utveckla sig hos förtryckets barn. Isynnerhet ådagalade fiskaren en stor skicklighet i köpslageri. Vi köpte af honom några färska harrar, dem han lät oss betala efter behag. Mer än tillfreds med vår öfvermåttan frikostiga betalning framtog han genast ur sin vedervärdigt stinkande väska tvenne torra, med all orenlighet bekajade harrar och bestämde nu för dem ungefär samma pris, som han hade erhållit för de färska. Sedan dessa blifvit nöjaktigt betalda, började han ihopsamla fragmenterna af sin sista måltid, hvilka bestodo i några gåsfötter, och då det lyckats honom att få äfven dem utprånglade, yttrade han sjelfbelåtet: »hvem hade trott, att jag skulle göra en så god marknad vid Iwalojoki!» Emellertid hade hans gosse smort våra skoplagg och dertill begagnat vår egen smörja. Gossens möda hade vi rikligen vedergällt med penningar, böcker och bröd, men icke desto mindre ropade fiskaren, då vi redan voro i beråd att sätta oss i båten: »smörjan är obetald, smörjan är obetald.» Sedan äfven den blifvit betald, trodde vi oss hafva fullgjort all rättfärdighet, men fiskaren fordrade ännu en sup på köpet.

Fortsättningen af vår färd utför Iwalo var anmärkningsvärd genom natur-omgifningarnas storartade beskaffenhet. Vi hade knappt förlorat ur sigte vår husvilla värd, förrän vi hörde dånet af brusande forssar — en musik, som sedan i nära tre dygn oupphörligt ljöd i våra öron. Så förfärande dessa forssar också voro, hade vi dock ingen annan utväg än att hjeltemodigt kasta oss midt ibland de sjudande brän-

ningarna, hvilka nästan vid hvarje steg hotade oss med fara. Vattenmassan i Iwalo var väl icke alltför stor, men dock mer än tillräcklig att uppsluka oss och vår lilla farkost. För att den flyende strömmen ej skulle kasta oss mot klippor och skär, måste vi oupphörligt hålla båten tillbaka med långa störar eller så kallade lärlingar. Hela dagen igenom voro vi sysselsatta med detta mödosamma arbete, och natten tillbragtes vid stockeldar. Vi funno aldrig något skygd öfver våra hufvuden, utan lefde i åtta dagars tid under bar himmel, städse utsatta för ett ihållande regn och en kall väderlek.

Men för att återkomma till floden och dess beskaffenhet, så åtföljes den längs en stor del af sitt öfra lopp af höga, fruktansvärda fjäll, hvilka på somliga ställen höja sig lodrätt öfver vattenytan och fortlöpa hela mil i ett oafbrutet sammanhang. B. och jag klättrade ofta med lifsfara uppför dessa fjäll, i hopp att ändteligen få fägna oss öfver anblicken af Enare-sjö. Men så långt ögat nådde, syntes åt norr, söder, öster och vester endast oöfverskådliga fjäll. Der en djupare dal sänkte sig ned mellan fjällen, erbjöd den öfver dalen hvilande dimman understundom anblicken af en sjö, och vi trodde oss redan en gång vid en sådan företeelse hafva skådat i fjerran det efterlängtade Enare, men Jessiö störde våra illusioner med den försäkran, att vi ej skulle nå denna sjö, så länge fjällen lågo i vår väg.

Några mil ofvanom Iwalo-elfs utlopp i Enare aflägsnade sig ändteligen denna dystra fjällsträckning, som lik en ond genius förföljt den strida, i vild förtviflan undanflyende strömmen. I fjerran syntes ännu kala fjälltoppar framskymta, men rundtomkring oss sågo vi endast sköna, gräsbevuxna slätter. Elfven hejdade sitt strida lopp och bildade smärre holmar, som beklåddes af lummiga löfträn. Snart visade sig spår af menniskor, såsom höstackar, gärden m. m. Vi uppbjödo våra

yttersta krafter för att medelst en ansträngd rodd snart hinna någon mensklig boning och trodde knappt våra ögon, då vi i stället för jemmerfulla kåtor midt i det djupa Lappland blefvo varse välbyggda Finska gårdar, omgifna af grönskande ängar och vackra sädesfält. Det är otroligt, huru välgörande en sådan anblick verkar på sinnet efter det slags färder, som vi hade tillryggalagt. Den oupphörliga åsynen af skyhöga fjäll och brusande forssar har en döfvande egenskap. Menniskan kan i längden ej uthärda att inom sig reproducera naturens vilda lek. Sinnet förlorar sin spänstighet att emottaga intryck af de fasaväckande omgifvelserna och bemäktigas af en stum häpnad. Men då naturen slutligen återgår i ro, då de vilda elementerna i fridfull förening afspegla naturens sanna skönhet, då spritta äfven i mennisko-hjertat glada, friska känslor. Det är likväl anmärkningsvärdt, att till och med den skönaste natur tyckes likasom ligga lik, så snart den icke röjer några spår af menniskor, då deremot ett vägamärke, en afbruten åre, en eldstad och med ett ord: den ringaste småsak, hvari man igenkänner naturens herre, sprider lif och trefnad öfver den allra dystraste vildmark. Hvilket paradis är då icke Kyrö by!

II.

Kittilä Kapell säges i alla tider hafva varit fattigdomens och eländets rätta hem. För vid pass hundra år tillbaka hade en inträffad, svår hungersnöd tvungit en derstädes bosatt hemmansegare, vid namn Henrik Kyrö, att lemna hus och hem, för att på främmande ort söka sin bergning. I sådan afsigt begaf han sig till den efter honom sedermera benämnda Kyrö by vid Iwalojoki, hvarest goda ängslägenheter och ett rikt fiskevatten lofvade honom en sorgfri framtid. I förstone hade han äfven en god framgång, men innan kort vädrade vargar och björnar upp hans ensliga hydda, förstörde hjordarna och bragte honom åter i armod. Henrik hade en talrik familj, som han efter sina lidna olyckor ej kunde underhålla i hemmet. Han måste derföre låta sina äldre barn draga sin kos ifrån fäderne-huset och söka annorstädes sin fortkomst. Bland dessa flyktingar hade sonen Lars efter en till Norrige verkställd resa begifvit sig till Kittilä och der utbjudit till salu ett nybygge, som han föregaf sig hafva upptagit i Kyrö by och bragt i det allra yppersta skick. En af hans slägtingar, vid namn Thomas Kyrö, hade redan långt för detta ledsnat vid fattigdomen i Kittilä och köpte obesedt det utbjudna nybygget för en ganska dryg summa. Tidigt en vår begaf han sig till det nya hemmet och tog vägen utför Iwalojoki. Sjelf styrde han sin båt utmed floden, medan hustrun dref fram hjordarna längs fjällen. Hvardera hade de under vägen utstått oerhörda mödor, och deras enda

tröst härunder var det goda nybygget, som skulle bereda dem en sorgfri framtid. Men när de ändteligen kommo fram, funno de ej tak öfver hufvud, ej odlad torfva. Det var rörande att höra den gamle Thomas' hustru skildra dessa sorgliga öden, hvilkas erinran hos henne frampressade bittra tårar, men sjelf yttrade Thomas med lugn: »låt det framfarna vara glömdt, gumma, och klaga ej öfver försynens skickelser.» Till det som hustrun hade ordat om deras svikna förhoppningar i afseende å det nya hemmet tillade Thomas: »Fanns här ej gård, så fanns här dock stock att bygga gårdar af, och behöfde vi väl häst för att släpa hem träd ur skogen? Nej! på denna fläck, der gården står, är stocken fälld med dessa tvenne armar. Dessutom är sandbacken förvandlad till en grönskande äng, som födt, du mins det väl, trettio kor och sextio får.» Här afbröts Thomas af sin hustru, som anmärkte att alla de sextio fåren inom några ögonblick blifvit dödade af vargen. »Må vara,» genmälte Thomas, »men hafva vi icke för våra mödor och motgångar fått en penning att bära på bröstet och en silfverbägare, hvarur tvenne höga herrar druckit?»

Den välmåga, hvartill Thomas förstod att bringa sig upp lockade småningom allt flere Finnar ifrån Kittilä och Enontekis att här bosätta sig. Sålunda hafva efterhand vid pass ett dussin Finska nybyggen uppstått vid nedra loppet af Iwalo elf. Det äro dessa nybyggen, som bära namnet af Kyrö by.

Trogna den vink naturen utstakat, hafva nybyggarne i Kyrö iklädt sig en lefnadsart, som i hela vårt nordliga Finland vore det ändamålsenligaste. De lifnära sig förnämligast genom boskapsskötsel, jagt och fiskafänge, då deremot åkerbruket betraktas mera som en bisak och inskränker sig hufvudsakligen till odlingen af korn, potatis och rofvor. Ängarna

vårdas med sådan omsorg, att jag sällan påminner mig hafva sett en vackrare höväxt än i Kyrö by. Sitt smör forslar man i slutet af November med renar till Norska fjorder och utbyter det emot mjöl. Häraf har hitintills största delen blifvit förbränd till brännvin, ty consumtionen af bröd är hos Finnarne i Enare ganska obetydlig.

Om de i Kyrö bosatta colonisters sedliga och religiösa tillstånd hafva presterna på orten lemnat mig ganska fördelaktiga vittsord. Hvad jag sjelf erfarit, är ett sällsynt bevis på deras hjelpsamhet och gästvänlighet, som jag ej kan underlåta att här anföra. Händelsen hade fogat, att vårt brödförråd under den långvariga färden på Iwalojoki i förtid tagit en ända. Komna till Kyrö köpte vi af Thomas allt det mjöl han ägde, men det räckte endast till åtta bröd, af hvilka tvenne förtärdes på stället. De sex återstående borde förslå åt fyra personer i fem dagars tid. Efter anställd sjelfpröfning funno vi detta quantum vara alltför otillräckligt och beslöto derföre att under färden utför Iwalo uppsöka en nybyggare, som sades vara rikligen försedd med mjöl. Vid vår ankomst till nybygget erforo vi likväl till vår bedröfvelse, att hela förrådet redan hunnit förvandlas till brännvin. Då alltså ingen brödbakning kunde komma i fråga, beslöto vi att oförtöfvadt fortsätta vår resa, men i detsamma inträffade ett starkt åskregn, som qvarhöll oss några timmar i nybygget. Derefter satte vi oss åter i rörelse och hade tillryggalagt en väg af vid pass två mil, då vi varseblefvo en betydlig samling af män och qvinnor, hvilka stodo på backen vid ett nybygge och alla voro klädda i helgdagsdrägt. Emedan dagen redan började lida till sitt slut, yrkade roddarne att vi ej borde lägga i land, utan i dess ställe påskynda vår färd för att i god tid hinna fram till *Juutua* Lappby, belägen på en holme i Enare sjö. Man sade det vara äfventyrligt att

om natten färdas på nämnda sjö, emedan den ofta efter solnedgången betäckes med tjocka dimmor, hvilka kunna vilseleda till och med den skickligaste styrman Samlingen på backen hade emellertid någonting så inbjudande, att jag till hvad pris som helst ville se den på närmare håll. För att få min plan genomdrifven, anmärkte jag att Jessiö, enligt hvad han förut meddelat mig, var kusin till nybyggets förvaltare, och detta ansågs af alla, utom Jessiö sjelf, för ett nog giltigt skäl att lägga i land. Men vi hade ännu icke uppnått stranden, förrän de på backen stående karlarne sprungo i floden ända till knäna, fattade tag i båten, drogo den på torra landet och helsade oss med ett hjertligt välkommen. Vi fördes i en främmanstuga, der golfvet var skuradt och beströdt med granris, bänkar och bord städade och spisen så nyss reparerad, att den ännu ej hunnit torka. Alla visade oss en synnerlig välvilja, och värdinnan räckte mig tvenne varma, väldiga bröd, framstammande dervid några ord till ursäkt för sina ringa håfvor. Hela denna tilldragelse har sin förklaring deri, att ifrån nybygget, der vi afbidade regnets öfvergång, ett ilbud oss ovetande hade blifvit hitskickadt, för att underrätta nybyggets innevånare om vår förlägenhet på bröd. Budet hade i förbigående vikit in uti några skogsgårdar och deras innevånare strömmade tillsamman för att välkomna oss och i synnerhet sin nya prest. För att på ett värdigt sätt emottaga oss, hade man i hast städat och reparerat rummet. Lyckligtvis fanns i nybygget äfven litet mjöl, som under loppet af några timmar bakades till bröd. Huru detta tillgick, kan jag ej närmare förklara, men visst är, att sjelfva faktum äger sin riktighet.

Efter att hafva språkat en stund med ortens vänliga invånare, lemnade vi nybygget och fortsatte vår resa utmed Iwalo. Då vi nådde Enare-sjö, var aftonen redan långt fram-

skriden. Emellertid kunde vi ännu på insjöns vestra sida skönja dunkla konturer af höga fjäll, medan på den östra otaliga holmar tedde sig för ögat. Mellan holmarna framskymtade här och der omätliga fjärdar, öfver hvilka natten höll på att utbreda sitt dunkla flor. Vår väg ledde ej öfver de stora fjärdarna, utan blott öfver en vik af den stora insjön. Medan vi färdades deröfver, underhöll oss styrmannen med allehanda berättelser öfver sjöns beskaffenhet. Han trodde sig veta att *Enare* (äfven *Enari, Enara*, Finn. *Inari*, Lapp. *Anara, Einara*) var 12 mil lång, 8 mil bred och så rik på holmar, att ingen dödlig någonsin haft räkning på dem alla, Päiwiö kanske undantagen. Sjöns djup hade i fordna dagar en Lapp velat undersöka på sådant sätt, att han fastbundit en kittel vid en tågända och nedsänkt kitteln i sjön. Men sedan han låtit 260 famnar af tåget löpa ned, skall vattnets skyddsande *(haltia)* hafva afskurit tåget och bemäktigat sig kitteln. Efter denna tilldragelse har ingen vågat sig på att pejla djupet, utan man antager allmänt, att de stora fjärdarna äro bottenlösa.

I hopp att före nattens inbrott hinna fram till Juutua aflöste vi på träsket våra roddare, och satte oss sjelfva vid årorna. Vi rodde turvis, men sedan min tur var förbi, insomnade jag och vaknade först mot morgonen — dock icke i Juutua, utan vid en obebodd holme, der styrmannen varit nödsakad att sätta till, af fruktan att förvilla sig på den dimomhöljda insjön. Vid mitt uppvaknande hade dimmorna redan börjat skingra sig, och vi gåfvo oss åter å färde. Efter några timmars rodd nådde vi lyckligt den omförmäldta Lappbyn, som var den första vi sett under hela vår resa.

Anblicken af en Lappby hör åtminstone sommartiden icke till de allra angenämaste företeelser. Rundtomkring på marken ser man fisktarmar, fiskfjäll, ruttnade fiskar och all slags

orenlighet, som med en vedervärdig stank förpestar atmosferen. Knappt har man med eckel och vämjelse öfverstått denna pröfning, förrän man måste uthärda en ännu svårare. Genom den låga ingången till tälten utkrälar en skara menniskor, så öfverhöljda med smuts och ohyra, att man skyggar tillbaka vid deras åsyn. Sjelfva taga de likväl saken ganska lugnt. Artigheten bjuder, att hvarje mensklig varelse i tältlaget, små barn icke undantagna, välkomnar den resande med ett handslag. Sedan denna pinsamma ceremonie i all tysthet för sig gått, får man nästan alltid göra sig beredd på följande frågor: »Är det fred i landet? Huru befinner sig Kejsaren, Biskopen och Landshöfdingen.» I Juutua blef jag dessutom tillspord om mitt hem, och då jag sade det vara beläget långt bortom fjällen, sporde mig en Lapp, om jag var hemma från det land, der tobaken växer. Detta påminner om Göthes: »Kennst du das Land, wo die Citronen blühn?»

Under mitt samtal med Lapparne anmärkte jag en utomordentlig liflighet hos byalagets qvinliga personal. Det var förvånande att se, med hvilken snabbhet dessa korta och efter utseendet oviga varelser lupo ifrån det ena tältet till det andra. Resultatet af denna liflighet var, att vi innan kort inbjödos i ett litet, mörkt kyffe, som skulle föreställa, en stuga. B. och jag antogo oförskräckt inbjudningen, men D. hade redan dessförinnan rymt fältet och begifvit sig inåt skogen, der han dröjde i flere timmars tid, innan han åter vågade närma sig Lapparnes smutsiga nästen. Emellertid sof jag ganska godt i den smala stugan och kände mig derefter så vederqvickt, att jag nu till och med hade mod att inträda i en af Lappkåtorna.

Denna kåta var, likasom Enare-lapparnes kåtor öfverhufvud, sålunda uppförd, att underredet eller grundvalen utgjorde en fyrkant, som var bildad af tre ofvanpå hvaran-

nan ställda stockar, då deremot den öfra delen ägde en pyramidalisk form och var sammanfogad af bräder. I Utsjoki plägar man af brist på stock bilda den nedra afdelningen af sten och till värmens underhållande belägga med torf hela tältet. Också hafva kåtorna här icke en pyramidalisk, utan en rundad form och likna i det närmaste halfklot. Hvad tältens inredning beträffar, så är den öfverallt i Lappmarken ungefär densamma. På långsidan af tältet d. ä. emellan dörren och bakväggen löpa tvenne paralella stockar genom hela tältet. Dessa genomskäras af tvenne andra, som på tvärsidan fortlöpa ifrån den ena väggen till den andra. Härigenom bildas i tältet nio särskildta afdelningar, af hvilka de tre första närmast dörren begagnas såsom förvaringsrum för ved, skoplagg och gröfre husgerådssaker, då åter de tre yttersta vid bakväggen äro bestämda för matvaror och finare redskap. Af de i midten befintliga tre afdelningar tjenar den medlersta, under rökhålet belägna, till eldstad. Rummet höger om eldstaden utgör värdens och värdinnans logis, det till venster upptages af husets öfriga befolkning. Är familjen stor, så få dess mindre betydande medlemmar inqvartera sig i någon af de öfriga afdelningarna.

Kåtan eller tältet är icke Enare-lappens enda byggnad. Vid sitt hufvudläger äger han alltid en eller flera små fiskbodar, som äro uppförda på höga stolpar, för att deras innehåll måtte vara bättre skyddadt för åverkan af vargar, räfvar, björnar och andra rofdjur. Förmögnare Lappar äro dessutom försedda med stugor, hvilka likväl icke bebos om sommaren.

Då vi först anlände till *Juutua,* öfverraskade vi Lapparne i deras enkla hvardagsdrägt, men under vår hvila hade de påtagit sina helgdagskläder. Både män och qvinnor hade afkastat sin svarta *peski,* som är en om somma-

ren bruklig öfverklädnad af barkade renhudar med formen af en skjorta, och i dess ställe påtagit ett liknande öfverplagg af kläde. Ofvanpå denna buro qvinnorna ett lifstycke, och kring halsen hade de fästat en lös lärftkrage, hvaraf långa flikar nedhängde på bröstet och bildade ett slags fickor. Om lifvet sågs hos begge könen en med blanka silfver- eller messings-spännen rikligen utsmyckad gördel. Särdeles characteristisk var hos qvinnorna hufvudbonaden. Den utmärkte sig förnämligast genom en öfver hjessan framstickande, halft qvarters hög, hästskolik grannlåt. Hufvudbonaden hos männerna hade ingen bestämd form. Begge könen buro skoplagg och benkläder af mjukt renskinn med afbarkadt hår. En noggrannare beskrifning öfver Lapparnes klädedrägt meddelar A. J. Sjögrén i sina »Anteckningar om församlingarna i Kemi Lappmark» sid. 244 o. f. Här vill jag blott tillägga, att både män och qvinnor om vintern bära en öfverklädnad af ludna renskinn, som i likhet med *peski* är framtill fastsydd och endast försedd med en så liten öppning, att en ovan med största svårighet kan träda den af och på sig.

Hvad Lapparnes utseende beträffar, så är det en känd sak, att de öfverhufvud taget äro till vexten mera korta och i ansigtets bildning närma sig den mongoliska typen d. ä. hafva låg panna, utstående kinder, små ögon o. s. v. Till sitt lynne äro de ett trögt, tungsinnt och trumpet slägte. Man tadlar dem för afundsamhet, missundsamhet, oförsonlighet, slughet och andra med dem sammanhängande egenskaper. Deremot prisas de för sitt fromma hjertelag, sin välvilja, hjelpsamhet och gästfrihet, sin gudsfruktan och sedliga vandel m. m.

I Enare har den fiskrika sjön lockat Lapparne ifrån sitt ursprungliga, mödosamma nomadlif till fiskarens beqvämare lefnadsart. För det närvarande finnes i hela Enare Lappmark

ingen enda verklig *Fjäll-lapp* d. ä. en nomadiserande Lapp, som endast sysselsätter sig med renskötsel; utan Lapparne äro här antingen *fiskare* eller så kallade *Skogs-lappar*, bland hvilka de sistnämnde om sommaren sysselsätta sig med fiskafänge och om vintern med renvård. Likväl hålla äfven Skogslapparne fiskafänget för sin hufvudsak och åsidosätta vården om sina renar, hvilka derföre enligt innevånarnes egen utsago äro i starkt aftagande. En lättnad med afseende å renvården äger visserligen Skogs-lappen deri, att hans renar om våren icke, såsom Fjäll-lappens, draga sig till kusterna af Ishafvet, utan äro vanda att både vinter och sommar uppehålla sig i skogsregionen; men de behöfva dock mycken omvårdnad, för att ej förvillas, förvildas, förgöras af vargar och försvinna i Fjäll-lapparnes talrika hjordar. Ju mera Lappen träder inom gränsorna af fiskarens yrke, destö svårare blir det för honom att skänka sina renar den nödiga vården. Det är derföre Skogs-lappens ovilkorliga öde att förr eller sednare blifva fiskare, och denna förvandling har redan i det närmaste försiggått icke blott i Enare kapell, utan äfven i Utsjoki moderkyrko-församling. I allmänhet hafva Lapparne uti hela vår Finska Lappmark redan till större delen hunnit förbi de två första stadierna af vildhet, de hafva öfvergifvit fjällen och skogen eller med andra ord: upphört att vara *Fjäll-* och *Skogs-lappar*. Deras närvarande stadium har jag betecknat med ordet *fiskare*, och den tid torde icke vara alltför aflägsen, då de till alla delar afsäga sig det vilda lifvet och blifva *nybyggare*.

Hvad nu den närmare beskaffenhet af de i Finska Lappmarken och företrädesvis i Enare kapell boende Lappars lefnadssätt beträffar, så torde en kort skildring deröfver icke sakna allt intresse. Den vigtigaste epok i Lapparnes enformiga lif bildar bland årets alla tider våren eller Marie-tiden.

Vid denna tid draga Fiskar-lappar ifrån Utsjoki och Enare, stundom äfven bönder ifrån Sodankylä, till Norska hafskusten, för att der efter gammal lag och häfd idka fiskafänge i det så kallade »Faelleds-distriktet.» Tillgången vid detta fiskeri är sådan, att två eller tre personer af de våra slå sig tillhopa med en vid hafvet boende, Norrsk fiskare, som är försedd med båt och bragder, låta honom behålla ena hälften af fångsten och dela den andra sig emellan. Af denna fångst måste likväl både Finska och Norrska fiskare åt dervarande presterskap erlägga tionde, som på stället utkräfves af handlande, hvilka under sommaren ligga i fjorderna och med mjöl tillbyta sig fiskarens besparingar. Lapparne tadla dessa köpmän för ett samvetslöst prejeri, och anse för en lycka att ifrån Juli till Augusti månads slut, då en frihandel i fjorderna är tillåten, få föryttra sin fisk åt Ryssar, hvilka i talrik mängd infinna sig vid nämnda tid. Om man kan lita på de uppgifter, Lapparne lemnat mig, skall följande förhållande äga rum emellan Norrska och Ryska köpmäns priser: för en våg mjöl fordrar Norrsken 5 våg färsk eller 1 våg torkad fisk, då deremot Ryssen betalar 1 våg mjöl för 2½ våg färsk fisk och 1 våg 8 marker mjöl för 1 våg torr fisk. Blott få ibland de Finska Lapparne kunna begagna sig af den större fördel, som handeln med Ryssarne erbjuder, ty de pläga dessförinnan begifva sig hem ifrån fjorderna, hvilket vanligen inträffar omkring midsommaren. Vid denna tid begynna våra Lappar att fiska i sina egna insjöar, hvilka redan hunnit blifva isfria.

Nu instundar Lappens gyllne tid — en tid, som han under hela den påföljande vintern betraktar som ett förloradt paradis, hvilket skänkt honom den högsta jordiska sällhet, att få sofva i sitt tält, fredad för mygg, med mättad mage och utan bekymmer för morgondagen. Denna sällhet

vill Lappen säkert icke utbyta emot halfva verldens skatter, men beklagligtvis förekommer en omständighet, som i någon mon förmår störa hans makliga ro. Han måste en och annan gång under sommaren förflytta sig ifrån ett träsk till ett annat. Denna flyttning måste nästan hvarje Fiskar-lapp i Enare underkasta sig. Här hafva Lapparne genom häfd kommit i besittning af en mängd smärre träsk, och allt efter fiskens lektid idkar man sitt fänge antingen i det ena eller andra träsket. Ofta sammanhänga dessa träsk med hvarandra genom en liten ådra, och i detta fall kan flyttningen i all beqvämlighet verkställas med båt; men då träsken ej äga något samband med hvarandra, måste Lappen underkasta sig det mödosamma besväret att landvägen transportera båtar, nät, husgerådssaker m. m.

Sedan sommaren tilländalupit uppsöka Lapparne sina vinterstugor, för att der lifnära sig med sina under sommaren gjorda besparingar, hvilka till större delen bestå i torkad fisk. Dessa förråder äro dock alltför otillräckliga till att fylla den långa vinterns behof. Höstfisket under isen (Lapp. *juongas,* Finn. *juomus)* tillfredsställer knappt dagens behof. Mera lönande är deremot jagten och i synnerhet vildrensfångsten, som äger rum ifrån Korsmessan till Allhelgonedagen om hösten och om våren ifrån Marie-tiden intill dess marken blir bar. Redan i äldre tider var vildrensfångsten en vigtig näringskälla för Lappen, och för detta ändamål begagnades ett nu mera obrukligt fänge, benämndt *vuomen,* som den ofvanföre åberopade Tornæus beskrifver på följande sätt: »*Wuomen* anställes sålunda. En eller två mil långt i flacka och bara fjällar, där aldrig någon skog är, och en mil eller mera bredt, sätter han (jägaren) up höga stakar, *quasi duo cornua:* i förstone sätter han något långt imellan stakarna, sedan det lider framåt (ty marken är lång en mil

eller två) sätter han tätare och på hvar staka något svart och grymt, det Renen kan sky ifrån: när det kommer till *angustiora,* gjör han en hög såsom i Sverige brukas gjärdsgårdar, så gjöra de och höga gårdar, der renen icke öfverspringa förmår: sedan *in angustissimo* är et Bråttfall med 5 trappor neder, där sedan en hög och stark gård omkring, såsom ett stakett och säck väl bevarad, at intet Creatur därutur komma kan. Då far Lappen kring om alla fjäll; där han finner Renhopar, räddar han dem sakta och makelig til den sidan, som hans *Wuomen* är. Då Renarne komma imellan de stakar, töras de intet gå därigenom på någondera si dan, ty de sky för det svarta som på stakarne är. Lappen med sit folk är efter och hafver akt därpå, att Renarne icke komma igen tillbaka, utan låter dem saktelig skrida fram, äta ibland hvit måssa (som är deras mat), ligga ned och hvila sig, lika som ingen farlighet på färde vore; men när de komma till *angustiora* och *angustissima,* där en stark gård på bägge sidor står, då far han med magt efter, och kjörer Renarne *in præcipitium* utföre de 5 trappor, som han gjort hafver; därifrån de intet förmå eller orcka springa upp igen, utan måste blifva där *in suo carcere:* sedan kommer Lappen när han vil och dräper dem alla, både små och stora, och därmed öda Ren-alstret utur landet, sig sjelf och androm till skada; därföre sådane ock af andra Lappar hatade äro.» Enligt Lapparnes berättelser har man i fordna dagar äfven fångat vildren i gropar, och det är sannolikt att de i Finland här och der förekommande »Lappgrafvar» till stor del äro gamla vildrensfängen. Bruket att fånga vildren med snara har bibehållit sig intill våra dagar. Nu för tiden älskar dock Lappen mest att fälla renen med sin säkra lodbössa, och jag har hört Lappar berätta, att de både under höst- och vår-fänget ofta skjutit 30 à 40 renar. Men huru lönande vild-

rensfänget också må vara, så ligger det i sakens natur, att denna näringskälla alltid måste vara opålitlig. Det säkraste medlet för Fiskare-lappen att betrygga sitt uppehälle för vintern, var förut brännvinshandeln med Fjäll-lapparne. Allt det mjöl, Fiskare-lappen lyckades förtjena under vistelsen i fjorderna, lät han sedermera Finska nybyggare förbränna till brännvin och bytte sig dermed till renkött af Fjäll-lapparne, hvilka under vintern i stor mängd uppehålla sig i Enare. Det vanliga priset för en kanna brännvin skall hafva varit en rénoxe, och för en half kanna en renko. Då Fiskarlappen sjelf icke är en alltför passionerad älskare af starka drycker, så finner man lätt, hvilken oerhörd vinning brännvinshandeln beredt honom. Men i anseende till brännvinets demoraliserande verkan har handeln med denna vara i sednare tider blifvit helt och hållet förbjuden i vår Finska Lappmark. Hvad Enare-lapparne härigenom förlorat i yttre förmoner, torde de med tiden kunna ersätta genom en förbättrad och mera ändamålsenlig lefnadsart.

Men jag glömmer att vi allt ännu befinna oss i Lappkåtan och efter ett så långt dröjsmål derstädes åter behöfva inandas litet frisk luft. Låt oss derföre taga afsked af Juutua och fortsätta vår färd; men vi skola dock ej försumma att i förbifarten anställa en hus-visitation på den nära Juutua belägna Enare-prestgården. Hufvudbyggnaden på denna prestgård utgöres af tvenne rum, tillgängliga för allt annat utom solens strålar. Yttre rummet prydes af en bänk, svartmålad af Lapparnes pelsar, i det inre ser man en med fjolgamla björkblad uppfylld säng, som upptager mera än halfva rummet. I stället för kakelugnar har man i hvardera rummet anbragt en spis, och värmen hålles fängslad i de tvenne kamrarna medelst en hötapp, som ifrån taket stoppas in i skorstenspipan. De enda innevånare, som voro synliga på

prestagården, bestodo i några uppstoppade ugglor och ekorrar. D:s förhoppning, att vid vår ankomst till Enare finna Lapparne församlade vid kyrkan, hade sålunda felslagit, och han beslöt derföre att med oss fortsätta resan till Utsjoki. Vi lyckönskade honom emellertid till hans nya boning och anträdde härpå vår afresa, tillryggalade till fots en mil och kommo så till stranden af *Stuorrajaur* Här funno vi en Lappkåta, men till vår ledsnad var kåtan tom och båtarne borta. Vägvisaren försäkrade oss att sjön ej kunde kringrännas. Mitt förslag, att en eld skulle uppgöras vid stranden, vann ej bifall, emedan denna i Lappland vanliga signal på detta ställe undanskymdes af några ut i sjön framstickande branta uddar. Efter en lång öfverläggning beslöto vi att skicka Lappen och vår ständige följeslagare Jessiö, för att på en af uddarne tillreda en stor eld. Jessiö återvände vid midnattstid och berättade, att Lappen, i stället för att antända en eld, i all tysthet vandrat förbi uddarna. Då Jessiö frågat honom om anledningen dertill, hade Lappen icke velat inlåta sig i något svaromål, utan endast anmodat Jessiö att följa med sig. Slutligen hade dock Jessiö genom hotelser tvingat Lappen till den bekännelse, att han ej var okunnig om kåtalagets vistelseort, och att han ärnade sig dit för att skaffa båt. Jessiö hade han tagit med sig för att ro båten vid återfärden. Förargad öfver Lappens oredliga beteende beslöt Jessiö att återvända och affärdade Lappen med sträng befallning att ej försinka tiden, utan skynda sig tillbaka det fortaste han kunde. Icke dessto mindre var klockan redan 4 på morgonen, då Lappen återvände. Han var trumpen till sitt sinne och hade troligen af förargelse medtagit en så bräcklig båt, att vi med möda hjelpte oss dermed fram till närmaste Lappby, belägen på en holme i Stuorrajour. I denna by funnos tvenne temligen välförsedda stu-

gor, men Lapparne bodde icke desto mindre i kåtor. Såsom skäl dertill uppgafs, att man i den rökfulla kåtan icke ofredades af mygg. Det råkade nu vara en Söndag, med anledning hvaraf D. ansåg sig vara förpliktad att hålla Gudstjenst i Lappbyn. Derefter fortsatte vi åter vår resa, färdades två mil sjöväg och anlände så till ett Finskt nybygge vid Kama-elfs mynning. Här röjde sig tydliga spår af det slags elände, som ej har sin grund i tvingande yttre omständigheter, ej heller i en bristande bildning — värdinnan var af familj — utan i en genom brännvinet förvållad, moralisk depravation. Efter ett kort uppehåll lemnade vi denna eländets boning och gåfvo oss ut på fjällen. Först nu befunno vi oss i det rätta renlandet. Vidt och bredt sågo vi ej annat än renmåssa — detta gråa gräs, som jag aldrig kunnat åse, utan att känna mig förstämd till sinnet. De vidsträckta kärren, som här och der afbröto fjällen, tjenade ej till att öka trefnaden. Till råga hade vi ännu fått till vägvisare en ordkarg och omedgörlig Lapp från Juutua. Trumpen och missnöjd vandrade han framför oss med sin börda på ryggen och lät hvarken genom brännvin, goda ord eller hotelser beveka sig att lemna ett tillfredsställande svar på våra frågor, utan afspisade oss vanligen med Lapparnes älsklings-uttryck: »jag vet icke, jag vet sannerligen icke.» Dessa uttryck begagnar Lappen i allt sitt tal och utan att i dem inlägga någon betydelse. När jag vid något tillfälle sporde en Lapp, huru länge han bott på sitt närvarande ställe, utföll svaret sålunda: »jag vet sannerligen icke, men detta året är det nionde.»

Efter åtta timmars oafbruten vandring hade vi tillryggalaggt fyra mil och anlände klockan 2 om natten till ett ställe, der vår vägvisares fader hade uppslagit sitt fiskeläger. Vi hade således allt skäl att vänta oss ett godt och gästfritt be-

mötande, men detta ställe var likväl det enda i hela Lappland, der vi blefvo ogint emottagna. Uttröttad af den besvärliga vandringen begärde jag vid min ankomst en dryck vatten till förfriskning; men i stället för att undfägna mig med denna ringa gåfva pekade Lappen på ett träsk, som var beläget vid pass en verst ifrån tältet. I den påtagliga afsigt att slippa all traktering började han beklaga sig öfver dåligt fiskafänge. Vi sade oss icke behöfva mat, utan hvila; men Lappen hade icke heller sofrum för vår räkning. Vi började redan vidtaga anstalter, för att lägra oss på fjället, då en liten boda ändteligen blef upplåten till vårt begagnande. Här stördes vi dock snart i vår hvila af skäl, att man inbäddat oss i renhudar, hvilka voro fulla af ohyra. Vi skyndade oss bort ifrån detta ogästvänliga ställe och kommo efter ett par mils vandring till en kåta, der man emottog oss med den mest förekommande vänlighet. Familjens hufvud var en gladlynt, språksam och frimodig man. Hans fiske hade slagit illa ut under sommaren, men han tröstade sig i olyckan dermed, att hans och Lapparnes behof öfverhufvud icke voro mycket större än myggornas. Då jag icke desto mindre beklagade Lappfolkets armodsfulla öde, yttrade han med förnöjdt sinne: »I all vår fattigdom lefva vi ett sorgfritt lif och längta ej efter något bättre.» Han yttrade tillika den öfvertygelse, att Lappen ovillkorligen vandrar till sin graf, så snart han öfverger sitt hemlands fjällar, och anförde till bevis härpå en gosse, hvilken fadren nyligen hade, såsom orden föllo sig: »*bortsålt* åt en rik herre.» Gossen hade kort derpå aflidit, och Lapparne hyste allmänt den tron, att Gud hade bestraffat den snikna, känslolösa fadren med sonens död. Denne fader träffade jag sedermera vid Utsjoki kyrka. Han hade kommit dit för att bivista gudstjensten, men tyckte sig vid närmare besinnande ej vara värdig att träda i Guds

hus. Stum och dyster vankade han, lik ett spöke, under hela gudstjensten på kyrkogården.

Vid det vi skulle begifva oss ifrån Lappbyn, hörde jag vår vägvisare spörja värden om vägen till *Mieraschjaur*, som var vår nästa station. Samtalet fördes helt sakta på Lappska språket, och jag förnam deraf intet mera, än att vi under fortsättningen af vår färd skulle komma att stiga på ett fjäll och dervid borde följa en uttorkad fjällbäck. Kl. 4 e. m. anträdde vi vår vandring och hoppades ännu samma afton nå målet för vår vandring. Detta hade under vanliga förhållanden ovilkorligen bordt inträffa, men olyckan fogade att vår vägvisare ej var rätt säker om vägen. Redan efter en half timmas vandring yttrade han vid vår ankomst till ett träsk, att han var villrådig, hvilkendera stranden vi borde följa. På Jessiös inrådan följde vi den norra och fortsatte sedan vår vandring på Guds försyn. Till min stora glädje upptäckte jag dock efter en i 3 à 4 timmar fortsatt färd det af värden i tältet omtalta fjället. Men sedan vi lemnat detta fjäll, märkte jag att vägvisaren esomoftast förändrade sin kosa. Samma anmärkning hade äfven blifvit gjord af B. I följe häraf underkastades Lappen ett strängt förhör. Han nödgades medgifva, att han sommartiden aldrig färdats denna väg, men påstod dock, att han vintertiden gjort flera resor till Utsjoki och hade noga reda på trakten, ehuru han måhända icke förde oss fram den ginaste väg. Orsaken, hvarföre han så ofta förändrat kosan, var den, att i vår väg legat oländiga ställen, dem han nödgats kringränna. Vi nödgades låta nöja oss med denna förklaring. Efter att åter hafva vandrat ett godt stycke väg, pekade vår vägvisare på en hög fjällspets, på hvilken vi skulle komma att stiga, och försäkrade, att vi derifrån skulle kunna se Mieraschjaur. Vi klät-

trade uppför fjället, kommo till dess spets och sågo — icke Mieraschjaur, utan ett moln så mörkt, som natten. En kall vind hven på fjället och snart uppstod äfven ett så häftigt regn, att fjällbäckarna började brusa. Utan att säga ett ord fortsatte Lappen sin vandring och steg på med så snabba steg, att vi med möda kunde följa honom i spåren. Först omkring midnatten nådde vi tältet i Mieraschjaur.

Då vi just voro i beråd att träda in i nyssnämnda tält, öppnades dörren ifrån den inre sidan, och derur trädde ut en Lappman med bedröfvad uppsyn och tårfull blick. Han framstammade med oredig röst orden: »jag blir enkling,» återvände derpå i tältet och tillslöt dörren efter sig. Efter några ögonblick kom han åter ut och berättade nu, att han ej kunde herbergera oss i tältet, emedan hans hustru låg för döden. Han bad oss derföre stjelpa omkull en båt och skydda oss derunder för regnet, så godt vi kunde. Detta var visst ett godt råd, men frusna och genomvåta, som vi voro, behöfde vi en stockeld. Olyckligtvis fanns utmed hela fjällkanten intet enda för sådant ändamål tjenligt träd. Utanför Lappens tält låg visserligen en kullstjelpt tall, men det syntes, att han begagnade den till att torka sina nät på qvistarna. Icke desto mindre förklarade Jessiö trädet för god pris; men vår vägvisare sökte med all makt förhindra honom att förstöra det för Peder så nödvändiga trädet. Hans föreställningar tjenade dock till intet, ty Jessiö bedref saken så, att vi innan kort suto vid en fladdrande brasa. Derpå skickade vi honom till tältet för att, om möjligt, bispringa Lapphustrun. Äfven häri lyckades han förträffligt, ty innan vi ännu hunnit insomna, kom Peder ur tältet och begärde en sup för sin, genom Jessiös biträde, med ett dödfödt barn lyckligen förlösta hustru. Följande morgonen lade vi barnet

i en grop, som täcktes väl med stockar och stenar, för att vilddjuren ej måtte komma åt liket. Efter denna ceremoni fortsatte vi med Peders båt vår resa på egen hand utmed Utsjoki elf och nådde ännu samma afton Utsjoki prestgård, som utgjorde målet för vår besvärliga färd.

III.

Vid tiden för vår ankomst till Utsjoki lefde der en Finsk prestfamilj, som redan hade dvalts många år i denna ödemark, vidt skild ifrån vänner och fränder, ifrån fosterbygd och hela den bildade verlden. Hufvudet för denna familj var Kyrkoherden J. S., en man med mycken bildning och en energisk karaktär. Ledd af en inre kallelse hade han beslutit att bosätta sig i Lappland, icke för att genom nya upptäckter inom vetenskapens område skörda de lärdes lager, ännu mindre för att härigenom bereda sig en ginväg till framtida befordran, utan för att med redligt allvar uppfylla sitt mödosamma missions-värf hos fjällens vilda söner.

För att i någon mon förljufva sin vistelse i denna glädjelösa bygd hade S. straxt i början af sin ankomst till Lappmarken varit betänkt på att afsäga sig det ensliga eremitlifvet, som större delen af missionärerne före honom plägat föra. Till den ändan inredde och iståndsatte han med all möjlig omsorg missionärernas gamla boning, som bestod i en liten, usel koja vid Mandu-sjö tätt invid Utsjoki kyrka. Derefter begaf han sig till Finland och afhemtade derifrån en ung, älskvärd maka, som oaktadt sin svaga helsa ej drog i betänkande att ledsaga sin gemål nära nog till verldens ända. Och henne åtföljde med ädel sjelfuppoffring demoiselle E. R., som vid denna tid endast var en femtonårig flicka.

Midt under vinterns kulnaste tid banade sig den lilla familjen fram öfver Lapplands fruktade fjäll. Här måste de

unga damerna lära sig att balancera den lilla, rankiga pulkan, medan renen i hejdlös fart ilade upp- och nedför fjällens branta väggar. Dag ut och dag in nödgades de sitta fängslade i detta obeqväma equipage, som ej skänkte dem det ringaste skygd emot de isande fjällvindarna. Och då natten inbröt, fingo de mången gång hålla till godo med ett herberge, sådant drifvan eller ett eländigt Lapptjäll för tillfället erbjöd. Utom sådana för hvarje Lapplandsfarare oundvikliga vedermödor hade våra resande att bekämpa många tillfälliga faror och äfventyr, hvilka lätt hade kunnat kosta dem lifvet. Försynens hulda hand ledde dem dock oskadda fram till målet. De anlände lyckligt till sin bestämmelse-ort, och huru låg den hydda äfven var, som nu blef deras hem, så funno de sig dock oändligt sälla i känslan att hafva bergat sig undan fjällens stormar och få sitta i lugn vid en värmande härd.

Denna glädje fingo de dock ej länge njuta, ty kort efter deras ankomst till Utsjoki föll den lilla boningen ett rof för lågorna. Kyrkoherden S. var vid detta tillfälle stadd på en embetsresa, äfven tjenstefolket hade aflägsnat sig ifrån huset och de unga damerna voro snart sagdt de enda hemmavarande. Man kan lätt föreställa sig det förskräckliga i deras belägenhet under denna olyckliga tilldragelse. Men ej mindre förskräckligt måste det hafva varit för S. att vid sin återkomst se huset nedbrändt och sväfva i ovisshet om de sinas öda. Sjelf yttrar han härom i ett bref till en vän: »hvilken hemsk syn, då jag hemkom tvenne dagar efter eldsvådan och såg framför mig den rykande ruinen! Min körren, som var något uttröttad efter 16 mils färd, lemnade jag på träsket, ref af mig kläderna och sprang till gården. Derunder hann jag besinna, att vägens längd till den närmaste granngård söderut (Sodankylä prestgård) var 50 mil och norr-

ut till Wadsöe 16 mil, och att min hustru var i välsignadt tillstånd. Närmast intill stodo 2 à 3 kojor utan tak ock dörr. Jag tittade in, men fann ingen lefvande varelse. Då öfverföll mig den grufliga tanken: »äro de uppbrände? Eller hafva de undkommit lågorna, så måste de nödvändigt hafva frusit ihjäl,» ty ej ens någon Lapp bodde på en mils närhet. Jag ville ropa, men kunde icke få fram ett ljud. I en sådan belägenhet hade jag säkert inom få ögonblick förlorat förståndet, om ej Emeli och Emma i detsamma kommit mig till möte från en af Lappkojorna. Elden hade utbrutit om natten. Kl. 3 om morgonen vaknade min hustru och ropade på pigan, utan att ännu ana någon annan fara, än att hon märkte rök i sängkammaren. Då stod köket redan i låga och utgången genom dörren var omöjlig. Min hustru måste hoppa ut genom fönstret, utan att hinna kasta på sig annat än sin kofta, i hvilken drägt hon äfven mötte mig. Sjelfmant flöto nu mina tårar af ren glädje att återfinna i lifvet mina käraste. Förlusten af egendomen bekymrade mig föga; men möjligheten att min hustru, under sin dåvarande belägenhet, kunnat lida genom förskräckelse och ansträngningar oroade mig så mycket mera, som flere olyckshändelser sedermera tillstötte, hvilka lätt hade kunnat kosta henne lifvet.»

Efter den olyckliga eldsvådan nödgades S. med sin familj i mera än ett halft års tid bebo en koja, som vanligtvis tjenade Lapparne till skjul under deras kyrkresor. Om denna koja förekommer i det anförda brefvet följande skildring: »Sedan man blifvit upphettad af kolelden på ena sidan, vände man den andra, som emellertid blifvit afkyld, till elden. Rök var alltid i rummet, men det gamla ordspråket kunde vi ej tillämpa: »har man rök, så har man värme.» Taket i stugan eller kojan läkte som ett såll, och herrans

väder spelade harmoniska sånger genom hålen och springorna i väggen.»

Under de fem år, som sedan denna sorgliga händelse förlidit intill vår ankomst, hade S. redan hunnit förse sig med en ny boning, som visserligen var liten och inskränkt, men icke desto mindre inneslöt ett mått af sällhet och trefnad, som säkert var vida större än det man vanligen finner i de rymliga gemaken. Den lilla familjens medlemmar kände sig förenade med hvarandra genom kärlekens ljufva band, och detta var allt hvad de behöfde för sin sällhet. Åtminstone försäkrade mig S., att han ingenstädes i verlden kännt sig så lycklig som i denna bergsskrefva, och äfven för den unga frun gled lifvet lätt och ljuft vid sidan af en älskad make och älskade barn. Hvad demoiselle R. beträffar, så fann hon sitt behag icke blott i familjen, utan hon älskade äfven med enthusiasm de höga fjällen, och det gjorde henne ett nöje att med de ystraste renar ila hän öfver deras toppar. Icke desto mindre trodde vi oss ur hennes harpas toner stundom förnimma en vemodsfull klagan öfver lifvets tomhet. Dessa toner gjorde på D. ett så djupt intryck, att vi efter 10 dagars vistelse på stället fingo tillfälle att fira hans förlofning med den älskvärda flickan. Vi denna förlofningsfest var likväl B. icke mera närvarande. Han hade kort förut begifvit sig uppför Teno elf till Muonioniska, och dagen efter förlofningen, som var den 9 Augusti, anträdde äfven jag tillika med D. återresan till Enare.

Man har i Lappland icke att välja emellan många vägar, utan samma kosa, som blifvit följd vid framresan, måste vi äfven, för att nå Enare kyrka, hålla vid återfärden. Det var Utsjoki elf med sina brusande forssar, som till en början utgjorde vår landsväg. Medan Jessiö och D. stakade sig uppför forssarna, vandrade jag till fots min bana fram

på fjällen. Vemodsfulla känslor intogo mitt sinne, när jag under min vandring öfverallt såg den förödelse, som sommarens fiende frosten hade åstadkommit under vår vistelse på Utsjoki prestgård. De här och der vid fjällkanten kringströdda dvergbjörkarna hade redan till en del förlorat sin grönska och på somliga ställen till och med fällt sina blad. Blommorna buro en likfärgad hy och stodo i nedböjd ställning, lutande sitt anlete mot jorden. Fjällens foglar flögo mållösa omkring, sökande sig ett skygd emot kulen vind. Allt omkring mig var så ödsligt, att jag ofta med saknad kastade min blick tillbaka på den trefliga prestgården, men den var snart försvunnen ur åsynen, och för mitt öga stod, omsvept af tjocka dimmor, toppen af det snöbetäckta fjället *Raste Kaise.* Dessa dimmor bildade sig efterhand till mörka moln, hvilka till min harm och bedröfvelse företogo sig att följa mig i spåren. Jag ägde väl emot dem en god talisman i min Lappska *peski,* men den hade jag qvarlemnat i båten, som nu var flere timmars väg bakom mig. För att berga mig undan det hotande ovädret, beslöt jag att påskynda mina steg i hopp att finna skygd i ett litet fiskaretält, hvarpå jag laggt märke vid framresan. Det lyckades mig äfven att före ovädrets utbrott nå tältet, men det var till min olycka tilläst med det vanliga Lappska trädlåset, för hvars öppnande man visserligen icke behöfver någon nyckel, men likväl mera öfvade fingrar än de mina. Ur stånd att genom dörren komma in i tältet försökte jag bana mig väg genom rökhålet; men äfven detta försök misslyckades. Härpå började jag se mig om efter ett annat skjul och upptäckte äfven till min förnöjelse en liten boda ej långt ifrån tältet. Äfven bodan var tillreglad på det Lappska sättet, men hårdt ansatt af både regn och snö och storm hittade jag ändteligen i min stora nöd på konsten att öppna låset. Så var jag nu lyckligen un-

der tak, men det kostade mig ännu mycken möda att i den trånga, af kittlar och grytor och andra husgerådssaker uppfyllda bodan rymma ut för mig en hvilostad. Omsider lyckades mig äfven detta, och jag insomnade inom få ögonblick på en utbredd renhud. Då jag åter uppvaknade, var det min första tanke att jag troligen försofvit mig, att kamraterna i okunnighet om mitt gömställe färdats förbi och möjligen fortsatt sin resa ända till Enare. Uppskrämd af denna tanke ilade jag till stranden, och just i samma ögonblick sköts äfven båten ut ifrån land. Man hade i sjelfva verket sökt och ropat mig an; men då intet svar förnummits, trodde man att jag fortsatt min vandring ända till Peders tält, som befanns i närheten af detta ställe.

Då vi anlände till nyssnämnda tält, var dagen redan till ända och vi nödgades stadna här öfver natten — dock icke i det osnygga tältet, utan vid sidan af en *nuotio*, antänd af qvarlefvorna från den fura, som Jessiö under vår framresa ansett sig berättigad att taga i besittning. Det förstås, att vi vid detta tillfälle ej underläto att anställa besigtning af de håfvor, hvarmed det omtänksamma prest-herrskapet hade utrustat oss för resan. Och då det befanns att vår matsäck var väl försedd med både mat och dryck, gjorde vi oss ett godt mål vid den fladdrande brasan och tömde ett glas för vår saknade värd och värdinna, och för den ensam blefna, sörjande bruden. Denna förfriskning var också för ingon del öfverflödig, ty ovädret rasade hela natten igenom och öfverhöljde oss med regn och snö, så att vi oaktadt aftonens välfägnad kände oss frusna och högst illa till mods, då vi om morgonen uppvaknade.

Utan att hvarken hinna intaga en ordentlig frukost eller torka våra kläder nödgades vi redan tidigt på morgonen gifva oss åstad, för att i god tid hinna till Enare kyrka, der

det var bestämdt att D. efter tvenne dagars förlopp skulle hålla Gudstjenst för Lapparne. Den oförmodade förlofningen hade uppehållit oss i Utsjoki längre än det var påräknadt, men för att tjenstens fordringar härigenom icke skulle komma att åsidosättas, måste vi nu bjuda till att efter yttersta förmåga påskynda våra steg. Med Peder till vägvisare rännde vi öfver fjäll och moras med en sådan hastighet, såsom hade det gällt att rädda lifvet. Under loppet af 16 timmar rastade vi blott en enda gång, och äfven då gåfvo vi oss icke tid att intaga ett ordentligt mål. Plågad af hunger och törst sökte jag i förbifarten plocka hjortron, som växte här och der på morasen, men ett oblidt öde hade skickat i vår väg en missundsam Lappgumma, som gjorde mig ett stort förfång i detta mitt förehafvande. Hon följde mig tätt i spåren, och så ofta jag lutade mig ned för att upptaga ett hjortron, hade hon med roffågelns snabbhet redan satt sig i besittning deraf. Det hjelpte ej att jag både med goda och onda ord sökte beveka henne till bättre tänkesätt, hon endast log åt mina förmaningar. Först då hon märkte att mina krafter började svigta, afskalade hon några barkskifvor ifrån träden och räckte mig dem i ersättning för hjortronen. Med denna magra förtäring fortsatte jag min vandring, och huru mycken möda det äfven kostade mig att släpa fram min rensel-betyngda varelse, så anlände vi dock vid midnattstid till det första Finska nybygge, efter att på denna dag hafva tillryggalaggt ej mindre än 8 Svenska mil (80 verst). Efter denna kraftansträngning var jag äfven så uttröttad, att det hade varit mig omöjligt att följande dagen fortsätta resan, så framt den ej till större delen kunnat verkställas med båt. Ännu i flere dagar derefter kände jag mig alldeles vanmäktig och ur stånd att anträda en ny fotvandring.

Denna tid tillbragte vi dels vid Enare kyrka, dels i Kyrö by. Under vistelsen vid kyrkan kunde jag icke nog beundra den djupa och uthållande andakt, hvarmed Lapparne firade sin Gudstjenst. I nära två dygn voro de nästan oafbrutet sysselsatta med andaktsöfningar dels i kyrkan, dels i sina egna små stugor. Några bland dem voro också till den grad bevandrade i sin christendom, att de kände Nya Testamentet nästan utantill, och under gudstjensten gjorde jag den anmärkning, att vid psalmers afsjungande ingen enda Lapp, men väl mången Finne, behöfde anlita sin bok. Det är i sanning en högst anmärkningsvärd företeelse, att Lapparne i Enare kunnat tillegna sig så mycken kunskap i religionen, hellst de under en lång följd af år varit i saknad af presterlig vård. Och det är icke alltför länge, sedan Lapparne först gjort en förtroligare bekantskap med christendomen. Visserligen torde de redan under katholska tiden hafva blifvit döpta, men de äldsta kyrkorna i Lappmarken uppbyggdes först under Carl IX:s regering och på hans egen bekostnad omkring år 1600. Emellertid klagas allt framgent öfver Lapparnes svaga religions-kunskap och Nils Fellman försäkrar i en till Domkapitlet i Åbo afgifven berättelse af år 1751, att de »intill Drottning Christinæ tid såsom villfarande får vandrat i sitt hedniska mörker, brukat troldom och vidskeppelser, dyrckat och tillbedit steen- och trä-Afgudar och thet, som fasligit varit, åfrat åt them sina egna barn.»

Sedan denna tid har snart sagdt sjelfva minnet af hedendomen försvunnit hos Lapparne. Sina fordna gudomligheter: *Aija* (Finn. *Äijä, Ukko*), *Akka* (Finn. *Akka, Ämmä*), *Tuona* (Finn. *Tuoni*) o. s. v. känna de numera knappt till namnet. Allmännare kända äro de nyssomnämnda »steen- och träafgudar» eller *Seider,* dem Lapparne i forntiden dyrkat i egenskap af penater. Om träd-seiderna har jag hört förtäljas,

att de varit formade med mennisko-gestalt, ungefär på samma sätt som de ännu i dag formas af Ostjaker, Woguler och andra aflägsnare grenar af den Finska stammen. Så beskaffade idoler skall man för icke lång tid tillbaka hafva funnit i Tervola kapell af Kemi socken, der de varit kända under namn af *Molekit.* Denna benämning har troligen blifvit bildad af christna prester, hvilka härigenom velat antyda att man åt Seiderna, likasom åt Molochs-bilden framburit mennisko-offer — en uppgift, som likväl tål att betviflas. — Beträffande de så kallade *sten-seiderna,* upplyser traditionen, att de till större delen bestått i naturliga, genom sin storlek eller yttre form ovanliga stenar. I de delar af Lappmarken, som bebos af Finnar, hör man dessa stenar någon gång benämnas *kenttä-kiwet,* af de finska orden: *kenttä* lägerställe och *kiwi* (Pl. *kiwet*) sten, och just denna benämning tillkännagifver, hvad som äfven på andra grunder äro antagligt, att seiderna varit Lapparnes penater. Men för att återkomma till deras form, så har det äfven bland sten-seiderne gifvits sådana, som blifvit danade af mennisko-hand. De bestå uti en massa af sammanlaggda stenar, bland hvilka somliga föreställa hufvud, andra skuldror, bröst med flere kroppsdelar.

En seid af detta slag var jag i tillfälle att se på en holme i Enare-sjö under vår färd från kyrkan till Kyrö by. Lapparne hyste en stor fasa för denna Gudomlighet, visade med afsky på dess yta mörka fläckar af ister och blod, hvarmed seiden i fordna tider sades blifvit besmord, och tycktes för öfrigt hysa den föreställning att en ond ande ännu uppehöll sig i stenbilden. Af fruktan att den inneboende anden kunde sända öfver oss ett oväder, yrkade en oss följaktig Lappsk katechet att vi oförtöfvadt borde lemna denna styggelsens ort, och knappt hade vi kommit ut på sjön, förrän han den sanna Guden till ära uppstämde en milslång bot- och böne-psalm. I sjelfva

verket uteblef det fruktade ovädret och vi anlände lyckligt till gamle Thomas, som nu åter skänkte oss ett gästvänligt herberge för några dagar.

Egentligen var det icke vår afsigt att göra något uppehåll i Kyrö, men efter den omförmäldta förlofnings-promenaden voro mina krafter allt ännu så medtagna, att jag knappt förmådde röra mig öfver golfvet i stugan, ännu mindre företaga mig en tre mils vandring öfver *Sombio*-fjäll. Sålunda nödsakad att sitta qvar i overksam ro såg jag med bekymmer, huru den Lappländska himmelen med hvarje dag blef allt mera mulen och hotande, huru stormen hven, gräset gulnade, träden fällde sina löf, flyttfåglarna återvände och alla höstens tecken infunno sig. Uppskrämd af dessa tecken måste jag ändteligen d. 15 Augusti beveka mig att anträda den tunga vandringen öfver fjällen, ehuru krafterna ännu voro svaga, lederna svullna och fotbladen söndertrampade.

Dagen var redan långt framskriden, då vi fastbundo våra renslar på ryggen och med en Finne till vägvisare begynte vår långa färd. Men vi hade knappt hunnit tillryggalägga två timmars väg, förrän åskan började dåna och starka skurar gjuta sig ned öfver oss ifrån den molnbetäckta himmelen. Lyckligtvis var nejden skogbeväxt och vi funno snart ett skygd emot det sqvalande regnet under några lummiga furar. Här upptäckte vi äfven en källa med klart rinnande vatten, och beslöts efter denna upptäckt att under hela den återstående delen af dagen icke omaka oss längre fram, utan i dess ställe stärka våra krafter till morgondagens mödor med våra i Utsjoki undfångna förråder.

Ovädret lugnade sig till natten, men följande dagen medförde åter åska, regn och en häftig stormvind. Numera fanns icke heller något skygd emot ovädret, ty den nejd, som vi nu genomvandrade, bestod af idel skoglösa fjäll och

och moras. I min dagbok finner jag ingen ting antecknadt om den närmare beskaffenheten af denna nejd, ty dagen igenom nedsqvalade regnet med den häftighet, att jag icke hann egna någon uppmärksamhet åt den omgifvande naturen, utan helt och hållet upptogs af bekymret om min egen person.

Uttröttade och illa medfarna både af vädret och våra ansträngningar under dagen blefvo vi på det gladaste öfverraskade, när vägvisaren vid nattens inbrott förde oss till en enstaka fura, som under sina grenar skänkte oss ett, om äfven svagt skygd emot regnsqvalet. På någon hvila var dock ej att tänka, ty hela natten igenom dånade åskan öfver oss och bortjagade sömnen ifrån våra ögon. Påföljande morgon fortsatte vi vår vandring under fortfarande regn och oväder. Det förestod oss nu att klättra öfver ett berg, hvars hela yta var betäckt med lösa stenar och klippstycken, hvilka voro så kantiga och för tillfället så hala, att man vid hvarje steg måste taga sig noga till vara för att icke slå sig omkull och dervid krossa både armar och ben. Vi kommo dock oskadda öfver berget och befunno oss kort derpå vid stranden af Sombio-sjö. Här upptäcktes en liten båt, med hvilken vi rodde öfver sjön till mynningen af *Luiro-elf*. Resan fortsattes sedermera längs floden till ett litet nybygge, der vi hvilade oss några timmar efter den mödosamma vandringen öfver fjällen. En längre tids hvila trodde vi oss nu icke hafva af nöden, ty under de påföljande dygnen togos våra krafter icke mycket i anspråk, emedan färden allt fortfarande kunde tillryggaläggas längs floden.

Under denna färd gjorde vi besök i några Finska, vid flodstranden belägna gårdar eller så kallade nybyggen. Deras namn har till större delen redan runnit mig ur hågen och utplånats ur mina rese-anteckningar, men hvad tiden ej förmått utplåna, är intrycket af det djupa elände, som rådde

bland innevånarne i denna olyckliga nejd. Sjuttonåriga missväxter hade till den grad utarmat ortens bebyggare, att de i bokstaflig mening nödgades *äta hö.* Såsom kändt är, begagnar allmogen i flera delar af Finland så kalladt barkbröd, som till en del innehåller bark och till annan säd. Om ett sådant öfverflöd hade man här på orten knappt någon aning, utan de arma Sombio-boerne plägade blanda halm tillhopa med barken. Detta år hade likväl halmen tagit slut i förtid och man släpade fram det usla lifvet med ett bröd, som var tillagadt af bark och ett gräs, som hos Finnarne bär namnet af *wesirikko* (Cerastium vulgatum). Tillgången på fisk var också här på orten ganska obetydlig och boskapsskötseln bedrefs utan all omsorg, ehuru stränderna längs Luiro-elf bestodo af bördiga ängar. I denna förtviflade belägenhet hotade många bland innevånarne att öfvergifva denna »förbannelsens-ort» och nedsätta sig i Ost-Finmarkens fjorder, dit talrika skaror redan förut sades hafva utvandrat. De bättre tänkande hyste dock allt framgent den förtröstan, att äfven deras lidanden en gång skulle hafva en öfvergång och betraktade sin närvarande hungersnöd såsom ett rättvist straff af försynen.

Nedstämda af det djupa elände, som mötte oss i alla nybyggen, påskyndade vi med all ifver vår resa och anlände efter tvenne dagars rodd till Lokka by. Här togo vi åter våra renslar på ryggen och fortsatte resan till fots, emedan det hade förorsakat en betydlig omväg att följa den slingriga floden och verkställa färden med båt. Efter en tre mils lång vandring, tillryggalagd genom öde och obebodda nejder nådde vi åter vid *Tanhua* nybygge samma flod. Men i stället för att följa dess fåra fattade vi nu beslutet att landvägen begifva oss till Sodankylä kyrka och derifrån längs *Kittinen* styra ned till Kemiträsk. Knappt hade vi meddelat nybyg-

garne detta beslut, förrän de mangrannt sammangaddade sig emot oss och vägrade lotsa oss fram till kyrkan. Vår tilltänkta resa sades vara förenad med största lifsfara, emedan vägen ledde öfver sanka, bottenlösa kärr, hvilka efter de ihållande regnen troddes vara så uppblötta, att man knappt kunde undgå att dränka sig i gyttjan. I stället för att låta afskräcka oss genom detta motstånd utsatte vi tvertom ett högt arfvode åt den, som ville åtaga sig att visa oss vägen fram öfver de fem mils långa kärren, samt förbundo oss dessutom att frikostigt undfägna honom både med bröd och brännvin. Lockad af dessa retelser förklarade sig en af de tillstädesvarande nybyggarne villig att blifva vår vägvisare och lofvade till och med gå i döden med oss. Tillika tröstade han oss med den försäkran, att han mången gång tillförene vandrat samma väg och lyckligen tillryggalaggt den både på ljusa dagen och i nattens mörker, både i nyktert tillstånd och i rusets yra.

Solen hade knappt uppgått, då vi åter satte oss i rörelse. Vår väg ledde i förstone genom en torr och ganska angenäm nejd, men snart öppnade sig för vår blick de vidsträckta kärren. Det var icke utan en känsla af bäfvan, jag betraktade den sanka, till en del mossbelupna, till en del alldeles nakna dy, som utgjorde innehållet af dessa kärr. Samma känsla tycktes i förstone äfven öfverväldiga vår vägvisare, men rikligen undfägnad med mat och dryck repade han snart sitt mod, försedde sig med en fem alnars lång stör och trädde oförskräckt i gyttjan. Vi följde honom tätt i hälarna och måste städse bemöda oss om att trampa i hans fotspår, emedan ett falskt steg lätt hade kunnat bringa oss i förderfvet. Med sin ända från barndomen förvärfvade bekantskap med dessa kärr kunde naturligtvis vägvisaren bättre än vi resande urskilja jordmonens beskaffenhet, men

ofta råkade äfven han i villrådighet och nödgades då sondera marken med sin stör. Tycktes en större sträcka af kärret vara af misstänksam natur, så lemnade han oss efter sig och begaf sig helt allena ut på rekognosering. Härifrån återvände han dock sällan för att lotsa oss fram, utan utpekade för oss på afstånd med sin stör den kosa, vi borde taga. Men då vi nu icke hade färdigtrampade spår att stiga på, så hände det ej sällan att vi råkade i ångest och nöd. Det är icke heller så lätt att behålla sitt lugna mod, då man nästan vid hvarje steg sjunker i kärret nedanom knät och ej kan beräkna sin tyngd i förhållande till fastheten af den dy, hvarpå man sväfvar. Att denna dy icke var särdeles pålitlig, derom öfvertygades man lätt, ty den höjde och sänkte sig under våra fötter, liksom dyningen på hafvet.

De sanka och ödsliga kärr, öfver hvilka vi nu styrde vår kosa, voro här och der genomskurna af smala åsar, hvilka tjenade oss till hvilopunkter under den mödofulla vandringen. På sådana ställen underlät aldrig vår vägvisare att göra sina rättigheter på brännvinet gällande, och efter att i denna del hafva blifvit nöjaktigt tillfredsställd, plägade han underhålla oss med berättelser om ett och annat, som skulle hafva tilldragit sig i de nejder, vi nu genomvandrade. De flesta bland dessa berättelser buro en mythisk färg, men en af dem hvälfde sig omkring ett äfventyr, som mannen sjelf skulle hafva utstått. Enligt sin egen utsago hade han under en kyrkfärd helt oförmodadt stött på en björnhona och tvenne ungar, hvilka suto i ett träd. Såsom för tillfället drucken ansåg han det ej för rådligt att angripa de tre björnarna, utan beslöt att till en början sofva ruset ifrån sig och sedermera tillse hvad som stod att göra. Vid sitt uppvaknande såg han björnarna ännu sitta qvar i trädet, hvarpå han började ladda sin bössa. Men härvid gjorde vår hjelte

den ledsamma upptäckt, att han endast var försedd med en ordentlig kula, med knappen af en annan och en rostad spikända. Att med slika vapen angripa de tre björnarna syntes honom visserligen äfventyrligt, men han tyckte sig likväl vid närmare besinnande kunna våga sitt eget svultna skinn för de tre vackra björnskinnen. Han lade derföre dristigt an på björnmodren och skottet träffade så väl, att djuret genast damp ned ifrån trädet. Härpå angrep han äfven de två ungarna och dödade den ena af dem med knappen af kulan, den andra med sin rostade spikända.

En rik anledning till vår språksamma vägvisares berättelser erbjöd den leda ormen, som man i Sodankylä träffar nästan vid hvartannat steg, men i det egentliga Lappland alldeles icke ser till. Det tyckes nästan, såsom skulle detta djur icke förmå bana sig väg öfver Sombio-fjäll och af sådan anledning stadna i talrik mängd söderom detsamma, alldeles såsom man vid Kemi-elf berättar om nättingen, att den träffas i en otrolig myckenhet nedanom Taiwalkoski, af skäl att nämnda fors sätter ett oemotståndligt hinder i vägen för dess längre framskridande. Huru äfven härmed må förhålla sig, så är det åtminstone visst, att ormen öfvermåttan talrikt förekommer i Sodankylä och utgör ett stående thema i allmogens berättelser. Hufvudsumman af dessa berättelser är enligt mina anteckningar ungefär följande. Liksom menniskorna lefva äfven ormarna uti ordentliga samhällen med egna lagar och institutioner. I hvarje samhälle finnes en höfding och andra honom underlydande embetsmän. En gång om året församla sig ormarna i hvarje samhälle till ting (käräjät) på vissa dertill utsedda orter. Vid dessa tillfällen äger hvarje undersåte rätt att hos sin höfding göra sina andraganden gällande. Ormhöfdingen skipar lag och rätt icke allenast ormarna emellan, utan utsträcker äfven sin makt utom samfun-

det. Bland annat bestämmer han vissa straff för både menniskor och andra individer, hvilka antagits hafva dödat eller annars förorättat någon af hans undersåter.

Det är anmärkningsvärdt, att jag funnit ungefär enahanda föreställningar om ormslägtet vara gängse hos flera i Sibirien vistande, med Finnarne beslägtade stammar. Det tyckes till och med såsom skulle hos nämnda stammar en slags ormkult vara rådande. Visst är åtminstone att deras Schamaner vörda ormens makt på det högsta och af sådan anledning bära tagelsnodda ormar på sin trolldrägt. De Finska Schamanerna äga mig veterligen icke så beskaffade symboler, men äfven hos dem finner man åtskilliga trollredskap, hvilka ovilkorligen förutsätta en tro på ormens öfvernaturliga makt. Bland dessa redskap må här i förbigående nämnas:

1) *Ormens tingsten* (käärmehen käräjäkiwi), hvilken under skördetiden, då ormarna åtskiljas från tinget, blir funnen på klippor Denna sten hålla Schamanerna för en mycket god hjelp i rättegångar.

2) *Ormens tarm* (käärmehen suoli) smulas i hästens mat och dryck, för att behålla djuret vid godt hull.

3) *Ormens strupe* (käärmehen suunahka). Härigenom dryper Schamanen vatten i munnen på personer, som lida af halssjuka.

4) *Ormens tand* (käärmehen hammas). Dermed trycker Schamanen sjuka ställen, under det han uppläser besvärjelseformler.

5) Ett *grässtrå,* som ormen under simningen alltid måste hålla i munnen, för att ej sjunka. Detta strå tilldelas egenskapen att bita på det hårdaste jern. Äfven tros man kunna värja sig dermed i rättegångs-ärender.

Må nu detta vara nog sagdt om ormar och björnar. Hvad våra egna personer beträffar så vill jag nämna, att vi efter en hel dags vadande i gyttjan kort före midnatten anlände till ett välförsedt nybygge, der vi beslöto att hvila till morgonen. Vid mitt inträde i stugan märkte jag till min förvåning, att innevånarne i stället att hälsa oss välkommen och bjuda oss ett säte, helt stillatigande drogo sig undan till en aflägsen del af rummet och der sökte dölja sig för våra blickar, så godt de kunde. Uttröttad af den långa vandringen fästade jag härvid ingen vidare uppmärksamhet, utan lösband min rensel och kastade mig ned på en bänk, der jag genast insomnade. Innan kort blef jag likväl uppväckt af värdinnan, som med mycken välvilja inbjöd mig i badstugan och på det mest bevekande sätt bad om ursäkt för sitt obelefvade uppförande vid vår ankomst. I detsamma hviskade vägvisaren förstulet i mitt öra, att man i förstone tagit oss för rymmare och stråtröfvare, att han sjelf fått uppbära svåra beskyllningar och förebråelser för sitt dåliga sällskap, och att han med njuggan nöd kunnat öfvertyga nybyggets innevånare derom, att vi voro ärligt och anständigt folk, ehuru våra kläder blifvit sönderrifna af qvistar och nedsvärtade vid stockeldar. Nu, sedan det rätta förhållandet blifvit utredt, sökte man på bästa vis godtgöra misstaget. Icke nog dermed att värdinnan tillredde badstugan och der egenhändigt betjenade oss, utan hon gaf sitt förtroende till oss äfven derigenom tillkänna, att hon ifrån badstugan förde oss i sin egen sängkammare och der uppbäddade för vår räkning en säng tätt invid sin egen. När följande dagens morgon sedan randades, stod hon vid vår bädd i en prydlig helgdagsdrägt och framhöll med sina händer en elegant bricka, som var belastad med en lysande kaffe-service.

Efter intagen frukost fortsatte vi vår vandring och anlände ännu före Gudstjenstens början till Sodankylä prestgård. De andliga herrarne förfogade sig till kyrkan, men jag nedsatte mig att revidera kyrko-archivet, i afsigt att derur vinna några upplysningar rörande innevånarnes härkomst i Sodankylä socken. I sjelfva verket fann jag äfven i kyrkoböckerna bekräftelse för den af mig redan förut närda förmodan, att en stor del af ortens befolkning härstammade från Lappar, de der under tidernas lopp antagit Finnarnes språk och lefnadssätt. I afseende å språket varseblef jag dock både förr och sednare hos de ifrån Lappar härstammande familjer vissa idiotismer, men i lefnadssättet märktes föga eller ingen olikhet emellan ortens äldre och yngre bebyggare.

Jag har redan förut omnämnt att Sodankyläboerne, hvad deras lefnadssätt beträffar, äro ett åkerbrukande folk, och ehuru deras mödor i detta afseende sällan krönas med framgång, anse de sig likväl göra ett Gudi behagligt verk, då de hvarje år plöja upp en torfva. Att åsidosätta åkerbruket är enligt deras föreställning detsamma, som att vara en Lapp eller hedning, och de hysa den fasta öfvertygelse att naturen för denna näringsgren icke utstakat någon gräns. Om en frostnatt förderfvar deras gröda, så se de häruti icke en natur-nödvändighet, utan en rättvis aga af försynen. Olyckligtvis drabbas de nästan hvarje år af denna aga, och om den understundom äfven afböjes, så sker det vanligtvis derigenom, att man i förtid inbergar den omogna grödan.

Utom åkerbruk idka Sodankylä sockens innevånare äfven jagt, fiskafänge och boskapsskötsel, men sistnämnda näringar bedrifvas dock utan tillräcklig ifver och energie. Med min kännedom af ortens physiska förhållanden skulle jag anse boskapsskötseln vara den rikaste näringskälla för

Sodankylä socken, men jag lemnar oafgjordt om ens på denna väg någon betydligare vinning vore att skörda. I allmänhet är ifrågavarande socken i anseende till sina materiella tillgångar onekligen en af de mest vanlottade orter i hela Finland. Här tvingas innevånarne, såsom jag i det föregående omnämnt, att understundom lifnära sig med gräs, och det är ej exempellöst att man ur jordens sköte nödgats uppgräfva störtade kreatur och förtära det halfförruttnade köttet.

Ifrån detta eländets hem vilja vi nu med ens förflytta oss utför elfvarna Kittinen och Kemi till det några mil sydligare belägna *Kemiträsk*. Äfven denna socken var i en icke alltför aflägsen forntid bebodd af Lappar, hvilka efterhand antagit Finnarnes språk, seder och lefnadsart. Om denna metamorfos skrifver N. Fellman i ofvannämnde berättelse till Domkapitlet, att de första missionärerna i Kemi Lappmark Jacob Lapodius och Esaias Mansveti »lärt Lapparna Finska språket, och straxt på rent Österbottniskt Finska begynt undervisa them i theras Christendom; Förskaffadt Finska böcker, och lärt theras ungdom läsa i book». Vidare heter det i samma document: »Och såsom min salig Fader-Fader (Esaias Mansveti) haft i synnerhet i förståne mycket svårt at intrycka Finska språket hos Lapparne, har han, i anseende till de fördelachtiga belägenheter här funnits till at upptaga Nybyggen bedrifvit at åtskilliga ifrån Ijo och Uhleå Socknar begifvit sig hit, af hvilka några härstädes (i Kemiträsk), andra längre upp i Lappmarken sig nedsatt: och ehuru Lapparne i förståne velat utdrifva them blefvo likväl af Konungens Befallningshafvande maintenerade vid sina Nybyggen.» — — »Desse bönder, som voro Finnar, doch belefvadt och booksynt Fålck, hafva gagnat Lapparna otroligen och varit min sal. Fader-Fader til icke ringa understöd med deras omvändelse, så att the icke allenast genom dagligt umgänge med

Lapparne lärt thet Finska språket; utan ock med theras exempel uppmuntrat them at aflägga sina Afguda-tjenster, at lära sig läsa och ehrhålla then sanna kundskapen af en rätt Christendom. Therjemte ock klädt them en hel annan lefnadsart: at the begynt byggja sig huus, föda boskap och upptaga åkerbruk, i synnerhet sedan the genom giftermålet befryndat sig med bönderna, hafva the mästadelen aflagt Lappska språk och begynt tala Finska mellan sig och sina barn, äfvensom andra bönder.»

För det närvarande finnas i hela Kemiträsk församling inga Lappar, men liksom i Sodankylä röja innevånarne äfven här på somliga orter, i synnerhet i Kuolajärwi kapell, sin Lappska härkomst genom vissa egenheter i språket och till en del äfven genom sitt utseende. I afseende å seder och lefnadssätt finner man på denna ort lika mycken hyfsning, som i många sydliga delar af landet.

Ännu mera tilltager hyfsningen och i bredd dermed det yttre välståndet i Rowaniemi och Kemi socknar, hvilka jemväl i äldre tider varit bebodda af Lappar, men sedermera upptagit en stor del af sin befolkning ifrån Ryska Karelen eller de gamla Bjarmernas land. Innevånarne i dessa socknar äro alla utan undantag åkerbrukare, men för vissa allmänna naturhinder och i synnerhet det kalla klimatet har likväl denna näringsgren ej kunnat göra alltför betydliga framsteg. Deremot är laxfänget härstädes ganska förmånligt och äfven boskapsskötseln utgör en vigtig näringskälla för orten. Slutligen hafva bönderna i Kemi och Rovaniemi af sina förfäder, de nyssnämnda Bjarmerna, ärft en stor benägenhet för handels-speculationer. De älska ej att tillbringa sin tid i lättja och sömn vid den värmande ugnshärden, utan irra vidt omkring på handelsresor, dem de ofta utsträcka ända till Stockholm och Petersburg. Det är tvifvelsutan just i sist-

nämnda omständighet, man har att söka grunden till den sällsynta hyfsning, som utmärker ortens innevånare. Och härigenom förklaras äfven deras utomordentliga raskhet, rådighet, beslutsamhet och energie i alla företag. Måhända hafva äfven vissa locala omständigheter i sin mon bidragit till att utveckla dessa för Kemi och Rowaniemi socknars bebyggare egendomliga charactersdrag. Såsom man vet, är Kemi elf i sitt nedersta lopp mycket strid och vattenrik, full af brusande forssar och vattenfall. Att färdas upp- och nedför denna ström, är förenadt med många faror och tager i anspråk icke allenast stora kroppsansträngningar, utan dertill erfordras äfven ett raskt och hurtigt sinne. Tager man i betraktande att landets inbyggare tillbringa större delen af sitt lif på denna ström, så bör det kunna antagas, att äfven denna omständighet utöfvat något inflytande på deras character.

Enligt hvad jag hört förtäljas, lärer på de sednare åren en ordentlig landsväg hafva blifvit banad ifrån Kemi till Rowaniemi och Kemiträsk. Vid den tid, då vår Lappländska resa inträffade, var denna väg knappt påbegynt, och vi nödgades derföre fara med båt utför strömmen. Det var med vexlande känslor, jag tillryggalade denna färd, ty ifrån Rowaniemi ända till Kemi voro alla forssar och vattenfall mig bekanta sedan min barndoms spädaste dagar och de enda bekanta, som döden lemnat mig qvar på denna ort, der jag först skådat dagens ljus. Midt under de smärtsamma intryck, som älskade anförvandters grafvar gjorde på mitt sinne, var det en fröjd att förnya bekantskapen med forssarna och vattenfallen — dessa ystra lekkamrater, hvilka mången gång varit nära att stjelpa min båt omkull och störta mig i förderfvet. Nu liksom förr höll jag det endast för en munter lek att ila hän öfver de brusande böljorna och öfversköljas

af fradgande bränningar. Ofta sökte styrmännen beveka mig att vid de farligaste vattenfallen stiga i land och passera vägen till fots. De försäkrade högtidligen att de, ehuru edsvurna män, ej vågade ansvara för en lycklig utgång. Icke desto mindre förblef jag städse sittande i båten och behöfde aldrig ångra mitt öfverdåd, ty han, som är alla styrmäns styrman, skänkte oss en lycklig färd och lät oss välbehållna anlända till Kemi, der vår Lappländska resa ändteligen slutades.

RESA TILL RYSKA KARELEN

ÅR 1839.

Vid min återkomst ifrån Lappland hörde jag ifrån flera håll omtalas, att en vetenskaplig expedition innan kort skulle af Kejserliga Vetenskaps-Akademien i Petersburg utrustas till Sibirien, och att man vid denna expedition önskade fästa en Finne i och för undersökningen af åtskilliga i Sibirien boende, med den Finska stammen befryndade folkslags språk och ethnographiska förhållanden. I hopp att tilläfventyrs erhålla detta förtroende inledde jag med en vid akademien engagerad landsman, Hr *Sjögrén,* en korrespondens, som hade till påföljd, att jag oförtöfvadt måste påbegynna förberedande studier i och för resan. Dessa fortsatte jag oafbrutet intill våren 1839, då Hr Sjögrén underrättade mig, att rustningarna för den vetenskapliga expeditionen blifvit afbrutna. Hr Sjögrén sade sig ej veta om och när det åter kunde blifva fråga om den vetenskapliga expeditionen, han rådde mig blott att derpå ej bygga några framtida förhoppningar, utan alldeles oberoende af akademien inrätta mina studier efter eget behag. Knappt hade jag emottagit dessa underrättelser förrän jag vände mig till Finska Litteratur-Sällskapet, med anhållan om ett understöd i och för en redan förut påtänkt resa till de i Archangelska Gouvernementet boende Karelare. Sällskapet villfor med beredvillighet min begäran och tilldelade mig ett understöd af 300 Rub. B:co-Assign. för fyra

sommarmånader. Beledsagad af tvenne unga Studenter J. M. och J. R. Tengström afreste jag i början af Maj månad 1839 ifrån Helsigfors och återvände dit i medlet af September.

Såsom ändamål för denna resa hade jag för Sällskapet uppgifvit, att jag ville samla sånger, sagor, traditioner och alla slags upplysningar till Kalewala. Min önskan att göra just dessa ämnen till resans syfte grundade sig på en af mig redan länge närd plan att utarbeta en Finsk mythologie och en svensk öfversättning af Kalewala. I och för det mythologiska arbetet innehöllo visserligen Kalewala och andra äldre runo-samlingar ett rikt material; men det syntes mig likväl sannolikt, att de ännu osamlade trollrunorna, sagorna och mundtliga traditionerna kunde lemna många för mythologien vigtiga bidrag. Mera än dessa ämnen intresserade mig likväl för tillfället öfversättningen af Kalewala, emedan den i sjelfva Finland var af behofvet påkallad och för utländningen utgjorde det enda medlet, hvarigenom han för det närvarande kunde göra sig förtrogen med vårt national-epos. Öfvertygad om vigten af nämnda arbete hade jag redan förut gjort början dermed, men i brist på tillfredsställande ordböcker och andra nödiga hjelpmedel sett mig föranledd att afstå ifrån företaget, tills det blefve mig möjligt att göra en resa till runornas hemland och der förskaffa mig alla erforderliga upplysningar.

Med nyssnämnda planer i sigte styrde jag min kosa ifrån Helsingfors genom Savolax till Kuopio. Härifrån hade jag ärnat fortsätta min resa genom Iidensalmi till Kajana, men fann mig sedermera föranledd att förändra min plan, emedan den erfarenhet stadgat sig hos mig under resan till Kuopio, att för mitt ändamål föga var att skörda i Savolax. Med anledning häraf fattade jag i Kuopio beslutet att göra en liten afväg in åt Karelen och verkställa resan till Kajana

genom Kaawi, Libelits, Juuga, Nurmis, Sotkamo. Så snart jag trädt inom Karelens område, öppnade sig en ny verld för mig. Sjelfva Karelarnes yttre lif, sådant det röjer sig i seder och lefnadssätt, försätter forskaren i forntiden; men framför allt röjer sig det uråldriga i folkets inre lif, i dess hela känslo- och föreställningssätt. Det röjer sig äfven i hågen för forntida sånger, sagor och traditioner. Jag fästade hufvudsakligen min uppmärksamhet vid traditionerna, bland hvilka jag här företrädesvis vill omnämna den gängse sägen, att Fornfinnarne i likhet med Lappar, Ostjaker och andra befryndade stammar med helig vördnad tillbedt vissa träd. Med afseende å Finnarne bekräftas denna sägen genom en af Påfven Gregorius IX utfärdad bulla, som förmäler, att Tavastarne fordomtima plägat jaga sådana personer, som antagit christendomen, omkring sina heliga träd, tills de förlorade lifvet. Äfven i våra gamla runor omtalas heliga träd, att endast nämna rönnen, som ofta benämnes *pyhä puu* (heligt träd). På vissa orter betrakta Finnarne ännu somliga träd med sådan vördnad, att de ej gerna vilja nedhugga dem, hvilket i synnerhet skall vara fallet med *Tapion puu*, skogsgudens träd, d. ä. en fura, som saknar kåda, *Tapion kanto*, skogsgudens stubbe, en stubbe, hvarur nya skott utskjuta o. s. v.

Flertalet bland de traditioner, som jag i Finska Karelen upptecknade, hvilade på en mythisk grund och voro starkt uppblandade både med magiska och christliga föreställningar. Derjemte lyckades det mig äfven att öfverkomma åtskilliga sägner af historiskt innehåll. Dessa rörde sig till större delen kring landets äldre innevånare Lapparne och ägde en nära öfverensstämmelse med dem, jag i Lappland upptecknat. Berättelserna om Laurukainen, som i Karelen kallas Larikka, äro åtminstone i Libelits allmänt kända, och många bland de

bedrifter, som Lapparne tillskrifva Päiwiö-slägten, hörde jag här berättas om samma Larikka. Liksom Lapparne förtälja äfven Karelarne, att han utöfvat sina hjeltebragder i striden med Ryssarne.

Under resan genom Karelen uppehöll jag mig ett par dagar i en af grekiska Finnar-bebodd by vid namn *Sotkumaa.* Det hade blifvit för mig uppgifvet, att här skulle finnas tvenne utmärkta sångare, och jag ville om möjligt, tillegna mig deras qväden. Olyckan fogade emellertid, att jag ej fick träffa dem, ty straxt vid min ankomst hade de jemte flere andra af byns innevånare tagit till flykten, emedan de befarade att jag var en uppbördsman. Utom nyssnämnde sångare fanns i byn en gammal qvinna, som äfven sades vara kunnig i yrket, men tillika hade det rykte om sig att äga ett häftigt och ondsint lynne. På sistnämnda egenskap hade jag så när fått erfara ett ganska handgripligt prof, ty så snart jag väckte fråga om att få lära mig några af hennes sånger, fattade hon i sopqvasten och ärnade jaga mig ur rummet, men kom likväl dessförinnan till besinning och åtnöjde sig med att omtala för mig följande berättelse om *Gossen och Manalainen.* »En gång,» började gumman, »hade en gosse fått i sitt hufvud, att han borde blifva en stor och frejdad sångare. I sådan afsigt hade han länge gått i lära hos de kunnigaste mästare, men af dem alla erhållit det enstämmiga vittsord, att han ej kunde lära sig den ädla konsten. Häröfver blef han nu mycket bedröfvad, grubblade dag och natt och öfverlade med sig sjelf, hvad han borde göra för att få sin önskan uppfylld. Men huru mycket han äfven tänkte och grubblade så blef det ej desto bättre sångare af honom. En gång hände det sig, då han satt försänkt i sorgsna tankar, att en obekant person helt plötsligt trädde för hans åsyn. Det var *Manalainen,* som kom och sporde honom om orsaken till

hans bekymmer. Sedan gossen gjort besked för allt, tog Manalainen honom vid handen och ledde honom bort, långt bort till en aflägsen ödemark. Sedan de kommit till det allra dystraste stället af ödemarken, försvann Manalainen lika hastigt, som han hade kommit, och lemnade gossen åt sitt öde. Men då nu denne såg sig ensam och öfvergifven midt i den djupa ödemarken, vaknade den rätta sorgen i hans hjerta och gaf sig luft i sånger — de herrligaste sånger, dem en dödlig någonsin diktat.» Af denna berättelse gjorde gumman nu en tillämpning på mig och sökte råda mig att söka sånger, icke i Karelen, utan i mitt eget hjerta. Emellertid lät hon slutligen förmå sig att afsjunga för mig ett och annat af sina qväden. Dessa hörde till antalet af de så kallade *hää-virret* (bröllops-sånger) och voro i sitt slag ganska utmärkta, men jag ansåg det likväl ej löna mödan att uppteckna dem, emedan de till större delen öfverensstämde med redan förut tryckta runor. Dessutom hörde det också icke egentligen till min reseplan att uppteckna sånger af lyriskt innehåll.

Utom *Sotkumaa* besökte jag äfven en annan af grekiska trosförvandter bebodd by, benämnd *Taipale,* men jag uppehöll mig derstädes blott en kort tid, emedan det ej lyckades mig att erhålla något annat än bröllops- och begrafningssånger. I Juuga och Nurmis skulle jag måhända äfven hafva kunnat förskaffa mig trollrunor, i fall jag velat göra några excursioner ifrån allmänna stråtvägen; men detta syntes mig ändamålslöst, emedan jag hörde berättas, att Lönnrot redan besökt alla Schamaner i nejden och uttömt deras förråder. Också hade min vistelse i Ryska Karelen härigenom blifvit för kort, och dessutom måste jag nu skynda till Kajana för att träffa Lönnrot, som innan kort skulle begifva sig ut på sina medicinska inspections-resor i distriktet.

Enligt beräkning inträffade jag just i rättan tid hos den frejdade runo-samlaren, och efter att af honom hafva erhållit alla för min resas fortsättning nödiga upplysningar, begaf jag mig i början af Juni ifrån Kajana. Min färd, som hitintills försiggått i kärra längs allmän landsväg, måste nu fortsättas i båt uppför floder och sjöar. Efter en i några dagar sålunda verkställd resa nådde jag Ryska gränsen, gick sedan öfver landtryggen och anlände innan kort till Kolwasjärwi by i Olonetska Gouvernementet. I nämnda by fann jag dock icke skäl att göra något längre uppehåll, utan fortsatte oafbrutet min vandring till Repola kyrka. Här dröjde jag några dagar och sysselsatte mig förnämligast med att uppteckna runor af episkt och magiskt innehåll. Enligt hvad jag hade hört berättas, fanns på detta ställe en utmärkt sångare, men han var för det närvarande stadd på en liten resa. Jag hade gerna afbidat hans återkomst, men i okunnighet om tiden för densamma tyckte jag mig dock hellre böra fortsätta min vandring till en närbelägen by *Miinoa*, der ej mindre än 60 bönder sades vara församlade i och för den nu som bäst pågående gränseregleringen emellan Finland och Ryssland.

Min ankomst till nyssnämnda by skedde under högst ogynnsamma auspicier. Olyckan fogade, att en af mina kamrater vid sjelfva inträdet till byn kom att dricka vatten ur en brunn och derefter begagnade en vårt värdsfolk tillhörig knif vid måltiden. Både brunnen och knifven ansågos af byns innevånare, som voro stränga raskolniker, härigenom hafva blifvit till den grad orenade och förderfvade, att man ej trodde dem kunna begagnas åtminstone under den nu förhanden varande fastetiden. Ett sådant ingrepp i de sekteriska innevånarnes religionsstadgar kunde naturligtvis icke annat än framkalla de skarpaste demonstrationer ifrån de förorättades sida. En lycklig tillfällighet befriade oss likväl

ifrån allt ansvar för de begångna religions-förseelserna. Medan den brottslige kamraten efter intagen måltid hvilade på en bänk och åhörde raskolnikernas anföranden, hände sig att en på väggen upphängd helgonbild nedföll öfver hans hufvud och tillfogade honom någon sveda. Detta uttydde raskolnikerna så, som hade helgonet i egen hög person bestraffat brottslingen, och ansågo det numera ej för tillständigt för dem sjelfva att ålägga oss någon vidare näpst. Men knappt hade vi lyckligen kommit ifrån detta bryderi, förrän en ännu större ledsamhet blef oss beredd. Kort efter vår ankomst till Miinoa anlände till samma by en vid landtpolisen engagerad lägre embetsman eller en så kallad *semskij sasädatel,* hvilken af en händelse kom att inqvartera sig i samma stuga, der vi kort förut hade tagit vårt herberge. Ledd af tjenstenit hade han under nattens lopp anställt visitation icke blott i våra renslar, utan äfven i våra fickor, och dervid öfvertygat sig, att vi voro oförpassade och borde behandlas såsom lösdrifvare. Han ansåg sig sålunda berättigad att arrestera och med fångskjuts skicka oss till närmaste Ryska stad; men innan detta beslut af honom bragtes i verkställighet, ansåg han försigtigheten fordra, att han anmälde saken hos cheferna för gränseregleringen, emedan det var honom bekant, att vi dagen förut aflagt ett besök hos den ena af dem och blifvit af honom ganska välvilligt emottagna. Ifrån vår sida hade vi också allt skäl att räkna på hans beskydd, ty utom det att han var vår landsman, hade vi ifrån Finland medfört till honom ett rekommendationsbref och dessutom varit i tillfälle att göra honom en liten tjenst. Det oaktadt ansåg han sig ej nu kunna antaga sig vårt försvar, och vi trodde oss redan vara dömda till bojor och fängelse, då ett Ryskt collegii-råd, som var en för oss alldeles obekant storhet, beskärmade sig öfver oss och utfärdade åt oss ett do-

kument, som ändteligen bragte den nitiska sasädateln till tystnad. Sedermera fick jag i ostörd ro uppteckna runor och sköta mina öfriga göromål. Vid bäskt barkbröd förekommo mig visserligen dessa göromål något tunga, men jag uppehöll mig icke dess mindre en hel vecka i samma by, som hade ganska mycket af intresse att erbjuda.

Ifrån Miinoa gjorde jag en liten utflygt till en närbelägen by *Lusmanlahti*, der en berömd sångare sades uppehålla sig. Händelsevis hade han just samma dag råkat begifva sig på en handelsresa till Finland. Jag satte väl genast efter mannen, men det lyckades mig ej att ertappa honom. Nu fortsatte jag min vandring till *Akonlahti*, som var den första by jag nådde i Wuokkiniemi församling af Archangelska Gouvernementet. I denna by meddelades mig nära 40 trollrunor samt dessutom en mängd sagor och traditioner af en enda person, hvilken under loppet af fem dygn höll mig i sträng verksamhet. En annan lika utmärkt sångare sades vara stadd på en resa till Finland i handelsangelägenheter. I samma by funnos dessutom åtskilliga mindre berömda sångare, och de voro högst få, som ej hade något att sjunga eller förtälja.

Bland traditioner, dem jag här antecknade, hänförde sig den största delen på Lapparne. Man berättade bland annat, att i en långt aflägsen forntid, då ännu icke Tsarer, utan Knäser herrskade i Moskwa, tvenne utmärkta Lappska Schamaner hade varit bosatta i Akonlahti. Desse skulle enligt berättelsen hafva skänkt lifvet åt en döende Knäs och i belöning för denna handling fått uteslutande rättighet att idka, den ena laxfiske i Lusmanlahti och den andra räffångst i Särkiniemi. Traditionen förmäler vidare, att några Finska gränsboer hade nedgjort Lapparne och tillegnat sig deras besittningar, ehuru Lapparne i godo velat afträda dem. Öfverhufvud var den tradition allmänt gängse på orten, att Lap-

parne varit landets äldsta innevånare och att de efterhand blifvit utrotade af Finnarne under de så kallade *warastus-sodat, peitto-sodat* (tjufkrig, lönnkrig). I Akonlahti visade man mig jemväl några fornlemningar af Lappsk härkomst. Redan förut hade jag så väl i Finland, som i Ryska Karelen varit i tillfälle att se särskildta minnesmärken, hvari de nuvarande innevånarne trodde sig igenkänna spår af Lapparne, men mig förekom det likväl, såsom skulle många bland dessa minnesmärken vara så beskaffade, att deras Lappska härkomst tilläfventyrs kan sättas i fråga. Af en högst tvetydig natur äro i synnerhet enligt min tanke många bland de så kallade *Lapprösen* (Lapin rauniot). Med detta namn har man väl egentligen att förstå Lapparnes fordna eldstäder, men det tillämpas jemväl mångenstädes på alla slags rösen, som äga en sällsam och egendomlig form, vare sig att de blifvit danade af naturen, eller genom menniskohand tillkommit. I synnerhet tilldelas ifrågavarande benämning åt de i Finland talrikt förekommande *ättekummel,* hvilka åtminstone till större delen torde vara af Skandinavisk härkomst. För öfrigt passera äfven under detta namn gamla ugnar och eldstäder, som tillhört Finnarnes jagt- och fiskare-stugor samt de under krigstider i djupa skogar uppbyggda *lönnpörten,* (piilo-pirtit). Det är i synnerhet fornlemningar af detta slag, som jag i de nordliga delarna af Finland hört benämnas *Lapprösen.* I trakten af Kajana och i Ryska Karelen var jag dessutom i tillfälle att se ett annat slag af fornlemningar, hvilka benämnas *Lappgrafvar* (Lapin haudat) och ovedersägligen äro af Lappsk härkomst. Dessa hafva enligt traditionen tjenat Lapparne till boningsställen och röja i sjelfva verket en nära öfverensstämmelse med ett slags tält, som jag varseblifvit i skogfattigare delar af Lappland. De sistnämnda utgöras af gropar, hvilka äro betäckta med konformiga, af träd, stenar och

torf bildade tak. Med så beskaffade tak skola enligt traditionen äfven de i norra Finland och Karelen förekommande Lappgrafvarne ursprungligen varit försedda. I bottnet af nämnda Lappgrafvar finner man kol, aska, brända stenar, jernslagg, förbrända jernsaker och annat, som tydligen utvisar, att de i sjelfva verket haft den af traditionen angifna bestämmelsen af bostäder. Det gifves i de nordliga trakterna af Finland och Ryssland äfven ett annat slag af Lappgrafvar, hvilka ej haft denna bestämmelse, utan sägas hafva blifvit af Lapparne begagnade till vildrensfången. Med förbigående af öfrige om Lapparne gängse traditioner vill jag endast omnämna, att man i Wuokkiniemi socken ordade mycket om en Lappsk kung, som fordomtima skulle hafva varit boende i trakten af staden Kem, och påstod, att ruinerna af hans borg ännu i dag skulle vara synliga.

Några sägner om *Jatulin kansa* eller *Jättiläiset* och *Hiidet,* hvilka i Finland äro mycket utbredda, upptäckte jag ej på Ryska sidan, men ortsnamn, lånade af *Hiisi* (plur. *Hiidet*) äro äfven här vanliga, t. ex. *Hiisiwaara, Hiiden hauta* o. s. v. I fråga om de locala benämningarna bör jag anmärka, att många orter i Ryska Karelen bära sitt namn efter Tawaster, t. ex. byn *Häme, Hämehen niemi* och *Hämehen saari* i *Kuittijärwi* sjö m. m. Nyssnämnda omständighet kunde gifva anledning till den förmodan, att colonister ifrån Tavastland nedsatt sig i Ryska Karelen, och denna förmodan bestyrkes än mera derigenom, att innevånarne i Latwajärwi by i sjelfva verket föregifva sig vara en Tavastländsk colonie, som redan i sex mansåldrar lefvat inom Ryska gebietet. Äfven i många andra till Wuokkiniemi församling hörande byar har jag anträffat slägter, hvilka leda sitt ursprung ifrån särskildta delar af Finland och ännu kunna redogöra för sina slägtskapsförbindelser derstädes. Grundbefolkningen i landet torde dock

hvarken härstamma från Finnar eller Lappar, utan utgör sannolikt en lemning af de gamla *Bjarmerna* eller de Ryska krönikernas *Sawolotscheskaja Tschud.*

Traditioner af mythiskt innehåll voro i Ryska Karelen mycket sällsynta. Öfverhufvud vill det synas mig, som skulle både hos Finnar och Ryska Karelare alla myther af någon större betydenhet hafva blifvit förevigade genom sång. Det är blott med möda man någon gång lyckas erhålla mythiska sägner i form af berättelser, och äfven dessa sägner hänföra sig vanligen blott till alldagliga företeelser. Med största sorgfällighet har jag emellertid sökt uppteckna äfven sådana sägner, emedan det vid första påseendet ringa och obetydliga i en vetenskapligt utarbetad mythologie kan blifva af största vigt och betydelse.

Jag nämnde nyss, att det Finska folkets mythiska minnen väsendtligen innehållas i deras sånger. Hurudant är då sagornas innehåll? Enligt min erfarenhet utgör en icke ringa del af dem, som i Karelen äro i omlopp, öfversättningar af Ryska sagor, ty de hvälfva sig mest kring Tsarer, Tsarsöner och Tsardöttrar, Bojarer och Bogatyrer m. m. Några bland dem förråda en slägtskap med berättelserna i »tusen och en natt», andra åter bära en germanisk prägel. Såsom någon ting sällsamt förtjenar anmärkas, att jag i Ryska Karelen till och med fann en saga, som erinrar om Ulysses i Polyphems grotta. Hjelten i den Karelska sagan sitter innesluten i en borg, der han bevakas af en jätte, som är blind på ena ögat. För att rädda sig ur borgen hittar den Karelska hjelten på samma list, som den Grekiska. Han utsticker om natten ögat på jätten, och då denne följande morgon skickar sina får ut på bete, gömmer sig fången under ett af fåren och kommer sålunda lyckligen ut genom porten. Troligtvis har både denna och många andra i omlopp varande sagor

blifvit genom Ryska munkar fortplantade till Karelen. Flertalet torde dock bestå dels af Ryska, dels af Skandinaviska folksagor. Härvid bör dock ej lemnas oanmärkt, att det i Ryska Karelen äfven gifves åtskilliga sagor, som äga en mera inhemsk karaktär. Ämnet för dem hänför sig mest till en mythisk person, en qvinna benämnd *Syöjätär-akka* (ätaregumman). Emellertid äro sagorna äfven om henne starkt uppblandade med Ryska beståndsdelar. De äro för öfrigt hvarannan så lika, att man nästan kunde anse dem utgöra variationer af ett och samma thema. Då nu enligt min föregående framställning de mythiska traditionerna i Ryska Karelen voro få och af mindre betydenhet, då jemväl sagorna ägde ett för mina mythologiska studier främmande innehåll, så var det naturligt, att jag måste vara betänkt på att få mina önskningar på någon annan väg uppfyllda. Detta trodde jag bäst lyckas genom en samling trollrunor. Sådana samlingar hafva visserligen redan förut blifvit gjorda både af Ganander, Topelius, Lönnrot och Sjögrén, men blott få hafva hitintills sett dagen, och hvad som ligger undangömdt i bibliothekerna, torde ej heller utgöra någonting fullständigt. I sjelfva verket är denna slags litteratur enligt min åsigt så rik, att den aldrig torde kunna i all fullständighet inbergas. Egentligen äro de ämnen, hvilka besjungas i trollrunorna, få till antalet, men så mycket större är förrådet på varianter. Såsom hvilande på en mythisk grund, utgöra naturligtvis detta slags runor ett högst vigtigt bidrag till en Finsk mythologie, och jag ansåg mig derföre med all ifver böra egna mina bemödanden åt denna litteratur.

Efter dessa anmärkningar återkommer jag till min resa. Sedan mina göromål i Akonlahti voro slutade, fortsatte jag resan genom några smärre byar till *Latwajärwi*. Sistnämnda by låg väl något på sida ifrån den allmänna stråtvägen, men

jag ville dock besöka den för att träffa en der bosatt, vida frejdad runosångare vid namn *Archippa.* Då de flesta af hans sånger redan finnas tryckta i Kalewala, antecknade jag endast mig till minnes den ordningsföljd, hvari han sjunger dem, samt nedskref dessutom i förbigående några hitintills otryckta runor *), som besjunga christendomens eller egentligen frälsarens seger öfver den hedniska verlden. Tvertemot min uträkning erhöll jag af Archippa inga trollrunor; han sade sig aldrig hafva velat taga kännedom af dem, emedan han höll hela Schamanväsendet för en syndig och gudlös sak. Det oaktadt var han icke särdeles intagen af sina landsmäns religiösa fördomar, utan hyste så liberala åsigter, att han icke allenast gaf sina egna fat och knifvar till vårt begagnande vid måltiden, utan äfven tillät oss att röka tobak in i stugan — friheter, hvilka annorstädes i Ryska Karelen aldrig blefvo oss beviljade.

Ifrån Latwajärwi fortsatte jag färden till Wuokkiniemi kyrka och härifrån vidare till en by benämnd *Wuoninen.* I denna by lyckades det mig att göra en ganska betydlig skörd af traditioner och trollrunor. Också fick jag här bese en temligen fullständig samling af särskildta redskap, som af Schamanerna begagnas vid sjukdomars botande. Ägaren af denna samling, som var den ryktbaraste Schaman i hela nejden, lät mig intränga i sina allradjupaste mysterier, i det han yppade för mig, huru han brukade tillreda sin medicin och hvilka alla konstgrepp han begagnade vid utöfningon af sitt läkare-kall. Dessutom meddelade han mig en variant till första runan i Kalewala, hvars innehåll jag här i korthet vill framställa. De första varelser, som funnos i verlden, voro

*) Numera äro äfven dessa runor genom trycket utgifna i 3:dje delen af Kanteletar.

en örn, som flög i luften, och Wäinämöinen, som irrade omkring på hafvet. Blickande ned ifrån höjden varseblef örnen den af vädret kringdrifne Wäinämöinen, hvarpå hon sänkte sig ned, byggde ett bo på Wäinämöinens knä och lade några ägg i boet. Dessa rullade sedermera ifrån boet ned i hafvets djup och uppslukades der af en gädda. Örnen började nu öfverallt eftersöka sina ägg och fann dem slutligen i gäddans buk, men de hade här redan hunnit blifva förskämda. Vredgad deröfver utropade örnen:

Miks on muuttunut munani,
Kuks on soanut soaliheni?

det är:

Hvad har nu af äggen blifvit,
Hvartill har min frukt förvandlats?

Ur stånd att af de förskämda äggen dana ungar, beslöt örnen att ändock icke låta sin afföda gå alldeles förlorad, utan frambragte deraf verlden, hvilket skedde förmedelst de bekanta skapelse-orden:

Munasen ylänen puoli
Yläseksi taiwahaksi m. m.

Äfven till den sista runan i Kalewala har jag både i Wuoninen och på andra orter hört en variant som betydligen afviker ifrån den af Lönnrot anförda. Enligt nyssnämnda variant hade skaparen (luoja) beslutit att beröfva Wäinämöinen lifvet, emedan denne tyckte sig vara »luojoa parempi, jumaloa yläwämpi,» d. ä. bättre än skaparen, högre än Gud*). Med många böner lyckades det likväl Wäinämöinen att få sin lifstid förlängd, tills han hunnit slita ut tre par jernskor. Nu förgick en lång tid, hvarunder Wäinämöinen alldeles icke

*) Enligt en annan variant skulle Gud hafva fällt dödsdomen öfver Wäinämöinen, emedan han besofvit sin egen moder.

begagnade desamma. Emellertid skickade skaparen särskildta gånger sina sändebud ned till jorden för att erfara, om Wäinämöinen icke redan hunnit göra slut på skorna. Då sändebuden alltid återvände med det svar, att de ännu voro hela, blef skaparen slutligen förtörnad och beslöt att han skulle få lefva i all evighet, men utfärdade öfver honom följande dom:

Mäne tuonne, kunne käsken,
Kurimuksen kurkun suuhun,
Meren ilkiän kitahan,
Ikuisille istuimille,
Polwusille portahille,
Sielt et pääse päiwinäsi,
Selkiä sinä ikänä.

det är:

Gif dig hän, dit jag dig manar,
In i vattenhvirfvelns strupe,
I det ilskna hafvets käkar,
Der skall du ett evigt säte
Och en evig trappa finna,
Derifrån du aldrig slipper,
Reder dig ej nånsin mera.

En annan variant framställer Wäinämöinens hädanfärd på det sätt, att han blef dömd af skaparen att först irra omkring på hafvet och genomgå de öden, som skildras i början af Kalewala, samt efter långvariga irrfärder slutligen komma i vattenhvirfvelns gap.

Sedan jag tillbragt några dagar i Wuoninen, fortsatte jag min färd genom Jywälahti till *Uhtuwa* by, som sades bestå af 90 hus. Här dröjde jag i 11 dygn och sysselsatte mig, liksom förut, hufvudsakligen med upptecknandet af trollrunor.

Dessutom erhöll jag äfven i denna by åtskilliga traditioner, hvilka voro af ett historiskt innehåll och mestadels hänförde sig till de förrberörda tjufkrigen. En af dessa traditioner skildrade ett ströftåg, som en mängd Finska gränsboer hade gjort till Alajärwi by. Efter att hafva plundrat byn, ville de med våld bortföra en af dem länge förföljd och hatad gubbe. Medan de släpade honom bort längs ena stranden af träsket, följde hans unga, tolfåriga son på den andra och hotade att nedskjuta alla fiender, så framt de ej försatte fadren i frihet. Långt ifrån att lyssna till gossens hotelser smädade honom endast våldsverkarne och handterade fadren desto grymmare. Men då gossen icke lät afskräcka sig härigenom, utan allt framgent fortfor med sina hotelser, lofvade fienderna slutligen villfara hans begäran med vilkor, att han ifrån den motsatta stranden skulle afskjuta en pil, som klyfde ett äpple (omena), ställdt på fadrens hufvud. Gossen åtog sig verkligen det djerfva försöket, och fadren gaf honom härvid följande råd: »käsi ylennä, toinen alenna, järwen wesi wetää,» d. ä. höj den ena handen, sänk den andra, ty insjöns vatten drager (pilen) åt sig. Tvertemot fiendernas uträkning träffade pilen riktigt sitt mål, äpplet klyfdes i tu och fadren blef befriad ifrån sin fångenskap. I en annan, mera genuin tradition framställes en talrik skara Finska gränsboer härjande och plundrande vidt och bredt i Ryska Karelen. För att undan fiendens hand rädda hvad räddas kunde, hade landets innevånare bortgömt sina skatter och gifvit sin besparda säd dels till föda åt boskapen, dels kringstrött den på snön och deraf enligt berättelsen erhållit en god skörd. Under detta plundringståg hade fienden öfverraskat en Karelare, benämnd *Lahonen Tiitta,* medan han låg försänkt i den djupaste sömn. Uppväckt af bullret omkring sig rusade Lahonen upp ur sin bädd, tog i hast båge, pilar och ett par benkläder på armen,

gaf sig så att springa undan den förföljande fienden. En snabb löpare skulle han snart hafva räddat sig genom flykten, men den stränga vinterkölden tvang honom att tänka på betäckningen af sina bara ben. När han således hade vunnit ett litet försprång framför fienden, beslöt han att stadna och draga på sig benkläderna. Men han hade knappt hunnit få det ena benet betäckt, förrän han uppnåddes af fienden. Rask och rådig spände han sin båge, och så snart fienderna nalkades för att angripa honom, riktade han bågen än mot den ena, än mot den andra, ropande: »katscho, mie ammun» (se dig för, jag skjuter dig). Genom denna list bragte han sina fiender i sådan förvirring, att han åter fick tillfälle att fly och fullända sin klädsel, hvarpå han gömde sig undan i skogens djup. De roflystna fienderna fortsatte emellertid sitt ströftåg och kommo, efter att hafva föröfvat många våldsgerningar, till en sjö, benämnd *Tuoppajärwi*. Härifrån önskade de färdas sjöledes till Rääjärwi, men i okunnighet om vägen förmådde de en bonde i *Küsjoki* att styra deras båt till det åsyftade målet. På den väg, som fienderna hade för sig utstakat, finnes en fors, benämnd *niska,* som äger ett stort vattenfall. Så snart de nalkades denna fors, styrde lotsen fartyget helt nära till stranden, hoppade sedan på en sten och sparkade härvid båten ut åt floden. Fienderna kunde numera icke hejda båtens fart, utan den fördes af strömmen in i den sjudande forssen. Derefter upptäckte man 40 mössor nedanom fallet.

Utom dessa och andra likartade berättelser om de Finska gränsboernes ströftåg till Ryska Karelen hörde jag i Uhtuwa berättelser om ett jättelikt folk, som benämndes *Naikkolaiset* eller *Naikon kansa.* Om detta folks härkomst gick den sägen, att skogsrået (metsän paka) hade röfvat åt sig en christen qvinna och med henne sammanaflat en gosse och

en flicka, hvilka sedermera äktat hvarandra och frambragt till verlden en gudlös afföda, känd under det anförda namnet Naikkolaiset. Afskyende allt christligt umgänge säges detta folk hafva uppehållit sig på ett berg, vid namn Haapawara, och der bildat ett inom sig slutet samhälle. Antalet af personer, som tillhört detta slägte, uppgifves blott till 17 bågbärande män, hvilka under tjufkrigen påstås hafva blifvit till sista man utrotade. Om detta folk har jag hvarken förr eller sednare hört någon sägen.

Efter att hafva rådfrågat de erfarnaste personer i Uhtuwa och uttömt deras kunskaps-förråder, begaf jag mig först till Tuoppajärwi och fortsatte sedan härifrån min resa genom Pääjärwi till Kuusamo. Under denna resa fann jag föga något annat, som för mitt ändamål var af intresse, än en mängd traditioner om Lapparne. Man berättade om dem bland annat, att de fordom stått i fiendtligt förhållande till ett folk, som benämnes *Kiwekkäät.* Måhända utgör detta namn en förvrängning af *kiwekäet* (sing. *kiwikäsi* stenhändt) och antyder att ifrågavarande folk begagnat stenar såsom stridsvapen. Till bekräftelse på denna förmodan tjenar den omständigheten, att man på ett ställe, der enligt traditionen en strid förefallit emellan Lappar och Kiwekkäät, skall hafva funnit en sten, som liknat en slunga. Bland öfriga traditioner, som voro gängse om Lapparne, vill jag ännu anföra en, som gifver en föreställning om deras sätt att skipa lag och rätt. En Lapp, boende i Kuusamo, hade i lönndom aflifvat sin hustru, men denna illbragd blef dock sedermera upptäckt af Lappens egen son, som var ett tioårigt barn. Gossen yppade brottet för sin dödade moders anförvandter, och dessa anmodade åter byns äldsta att häröfver anställa ransakning. Efter häfdvunnen sed församlade sig domarene hos den brottslige och anställde här ett så kalladt tält-ting (kåta-käräjät).

Öfverbevisad om sitt brott dömdes mördaren att hänga, och domen utfördes genast af desamme män, som fällt utslaget. Man visar ännu stället, der Lappen skall blifvit hängd, och ortens innevånare förtälja, att man för icke lång tid tillbaka vid en kullfallen fura funnit hans skelett jemte en rostad kittel, en knif och en yxa.

I och med ankomsten till Kuusamo nödgades jag afbryta mina vetenskapliga sysselsättningar, emedan sommaren nu redan var till ända och mina medel i det närmaste uttömda. Dessutom voro äfven sjelfva de trakter, jag nu hade att genomresa, fattiga på alla slags forntida minnen. Min väg gick ifrån Kuusamo till Uleåborg och derifrån genom Österbotten och Tavastland till Helsingfors. Längs hela denna sträcka hafva både runosången och nästan alla minnen ifrån den mythiska fornåldern försvunnit. För ethnographen och linguisten skulle kanske dessa nejder erbjuda ett rikt fält, men så beskaffade undersökningar voro för mitt närvarande ändamål främmande. Blott i förbigående egnade jag min uppmärksamhet åt forntidens döda minnesmärken, i synnerhet åt de särskildta slag af stenrösen, som i största mängd förekomma längs hafskusten. Jag kunde nu ej sysselsätta mig med deras upprödjande, utan underrättade mig blott om de ställen, hvarest ifrågavarande rösen förekomma, i akt och mening att framdeles kunna göra dem till föremål för en sorgfällig undersökning.

RESA TILL LAPPLAND, NORRA RYSSLAND OCH SIBIRIEN ÅR 1841—44.

I.

År 1841 anträdde jag i sällskap med D:r Lönnrot och till en del på hans bekostnad en resa, som enligt vår först uppgjorda plan blott skulle komma att omfatta vissa delar af Lappland och Archangelska Gouvernementet, men sedermera till följe af oförutsedda omständigheter för mig erhöll en vida större utsträckning. Utgångspunkten för denna resa var Kemi moderkyrka, belägen vid pass 25 verst vester om Torneå stad. Enligt förut fattad öfverenskommelse sammanträffade vi här i början af November och anträdde den 13. i samma månad vår resa uppför Kemi elf. Emot vår beräkning var vintern i denna nejd ännu så litet framskriden, att vi i början endast med största svårighet kunde fortsätta vår färd. Den icke längesedan banade landsvägen ifrån Kemi till Rowaniemi och derifrån ett stycke fram åt Kemiträsk var icke allenast illa rödjad och af sådan anledning svår att befara, utan äfven på många ställen ännu i saknad af snö. Egentligen är väl Kemi elf den landsväg, som äfven vintertiden gerna begagnas af de resande; men nu var äfven den obegagnelig, emedan isarna ännu voro ganska svaga och osäkra. Vi banade oss emellertid fram, så godt vi kunde; åkte mest steg för steg, och promenerade äfven ofta till fots, medan skjutshästen släpade våra effekter. Efter en i 14 dagar sålunda verkställd resa hade vi tillryggalaggt 240 verst och an-

lände så till Salla kyrkby i Kuolajärwi kapell och Kemiträsk församling. Härifrån ärnade vi begifva oss in åt Ryska Lappmarken och hoppades genom denna resa göra en god skörd för vetenskapen, emedan oss veterligt ännu ingen resande hade ordentligen undersökt denna del af Lappland i linguistiskt och ethnografiskt ändamål. Särskildt intresserade oss Lapparne i Akkala by, ty enligt den Finska allmogens försäkran hafva dessa hållit sig i sträng afsöndring så väl ifrån Ryssar som andra nationer och det syntes oss derföre sannolikt, att språket och nationaliteten hos dem måste hafva bibehållit sig renare, än i andra delar af Lappland. Vårt intresse för Akkala-Lapparna ökades ännu mera derigenom, att de både i Finland och Lappland anses för det mest trollkunniga folk i hela norden. En oförutsedd händelse fogade likaväl så, att vi nödgades slå ur hågen vår tilltänkta Akkala-färd. Vi råkade i Salla ut för ett ogint, schackrande, illslugt folk, som ej ville gå våra önskningar till mötes och för modererad skjutslega ledsaga oss öfver den 140 verst vida ödemark, som åtskiljer Akkala från Salla, utan endast tänkte på att plundra vår klena reskassa. Ur stånd att förmå bönderna till fogligare anspråk beslöto vi att tills vidare qvarstadna i Salla och afbida bättre konjunkturer. Såsom vi hade anledning att förmoda, infunno sig äfven efter få dagars förlopp några Akkala-Lappar i Salla med särskilda handelsvaror, som skulle här föryttras, hvarefter de ärnade återvända hem med toma kerisser (renslädor). Vi togo för afgjordt att denna händelse skulle befria oss ifrån Salliternas roflystna händer, men dessa menniskor voro oss för kloka. Medan Lapparne ännu lågo lägrade ett stycke ifrån byn och vi lefde i okunnighet om deras ankomst, hade några bönder förenat sig om att uppköpa deras samtliga förråder och sedan förmå dem att aftåga, utan att ens hafva besökt byn. Denna spe-

kulation misslyckades väl fullkomligt, emedan man ej förliktes om varupriset; men nu hittade bönderna på den utvägen att göra oss misstänkta hos de enfaldiga Lapparne. Man inbillade dem att vi voro utskickade för att tvinga dem att lära sig läsa, att vi skulle fråntaga dem korset och påtvinga dem vår egen trosbekännelse m. m. Denna sammansvärjning hade till påföljd, att Lapparne oss ovetande lemnade byn. Harmsna öfver sprattet gjorde vi nu till böndernas förargelse en liten ändring i vår reseplan och beslöto att först begifva oss till Enare, samt derifrån efter Jul fortsätta resan till Ryska Lappmarken. Till detta beslut bidrog äfven i sin mån den upplysning vi i Salla erhöllo, att de Ryska Lapparne ända till Julen äflas med fiskande och bo i de jemmerfullaste kojor, men derefter draga sig till sina vinterstugor, hvilka sades erbjuda ett bättre skygd emot köld och oväder.

Med denna nya plan i sigte lemnade vi Salla i början af December, tillryggalade så ett par mil till häst och satte oss sedan i hvar sin rensläde. Den första dagen af vår resa åtföljde vi en liten flod, hvilken var så öfversvämmad af flödvatten, att vår färd i de kullriga kerisserna liknade nästan en båtfärd. Min keris var mycket låg och det hände derföre ganska ofta, att vattnet sqvalade in öfver kerissens bräddar. En gång blef min ren uppskrämd af en hund, som sprang af och an på isen. Renen började i yttersta förtviflan löpa från vägen, rännde fram och tillbaka på isen och stjelpte mig slutligen i en sjö af flödvatten. Detta var något att börja med. De följande dagarne färdades vi öfver idel berg och och mossor, uthärdade derunder många små äfventyr med våra ostyriga renar och anlände slutligen till Tanhua by vid Luiro elf. Efter par dagars hvila härstädes fortsatte vi vår färd uppför elfven och anlände lyckligt till Korwanen, det

nordligaste hemman i Sodankylä, beläget 200 verst ifrån Salla och ungefär på lika stort afstånd ifrån Enare kyrka.

På nyssnämnda hemman fingo vi till vårt begagnande ett rum, der enligt Lönnrots anteckning »något år förut sex råfungar hade blifvit uppfödda». Rummet var naturligtvis högst illa försedt, det ägde väl en öppen spis, men var i saknad af spjell, hvarför man efter hvarje eldning var tvungen klättra upp på taket och tilltäppa rökhålet med en hötapp. I detta näste uppehöllo vi oss i runda tolf dygn under väntan, att Ukkos — den gamla snögubbens vrede skulle lägga sig. Jag sprang esomoftast ut på gården för att tillse, om han ej ärnade befria oss ifrån snöbollarnas dynasti, men ingen hoppgifvande strimma syntes på himlahvalfvet. Solen var redan försvunnen på en lång tid och luften så förmörkad, att man stundom midt på ljusa dagen ej såg att läsa utan eldsljus. När omsider väderleken lugnat sig, samlades på samma hemman menniskor ifrån östan och vestan, hvilka i likhet med oss ärnade sig till Enare kyrka. Äfven de hade blifvit uppehållna af ovädret och legat många dagar på de angränsande hemmanen. Dagen före Julaftonen skedde ändteligen uppbrottet. Billigheten hade fordrat, att hela sällskapet på samma gång hade gifvit sig åstad för att med förenade krafter bryta sig fram öfver de fruktade Sombio-fjällen, men åtskilliga bland bönderna qvarstadnade på hemmanet till följande dag, emedan de funno det beqvämarne att åka efter oss på banad väg. I förtröstan på Korwanens goda renar och raska skidlöpare anträdde vi resan i sällskap med tre Finnar och två Lappar eller inalles sju personer. Renarnes antal utgjorde vid pass trettio, raidrenarne eller lastdragarne inberäknade. De två första milen färdades vi på sådant sätt, att en Lapp rännde fram på skidor i spetsen af tåget och ledde efter sig en lös ren, som upptrampade

spåret för de efterföljande. På de nästföljande två milen var snön mindre djup, hvarföre resan nu kunde tillryggaläggas utan skidlöpare. Härmed var den första dagsresan ändad. Till natten lägrade vi oss på en drifva och antände en stockeld, som dock var mera till för namnet än nyttan. Under det vi sofvo, utbrast ett häftigt oväder och då jag om morgonen uppvaknade, voro tvenne kamrater försvunna. De upptäcktes dock slutligen under hvar sin drifva, der de sofvit hela natten i ostörd ro. Vid dagens inbrott lemnade vi åter vår hvilostad under fortfarande oväder. I början begagnades skidlöpare, men sedan vi uppstigit på det egentliga fjället var snön så fast sammanpackad af blåsten, att den nästan öfverallt bar renen. Det räckte ej länge innan vi kommo öfver fjället, nu blef föret åter sämre, men lyckligtvis upphörde stormen och ovädret. Sjelfva månen blef synlig och stjernorna glindrade på fästet. Trött af resan inslumrade jag i min keris och tyckte mig i drömmen försatt i en elegant salon. Stjernorna förekommo mig såsom julljus och granarna presenterade sig såsom menskliga figurer, i hvilka jag igenkände mina bästa vänner, som församlat sig för att fira Julaftonen. Med en af de församlade julgästerna råkade jag i en häftig strid angående beskaffenheten af några Lappska vokal-ljud och striden lyktades så, att jag i hettan slog min panna emot min trätobroders. I detsamma vaknade jag och kände mycken vedermöda i pannan, ty renen hade fört mig med hufvudet emot en gran. I yrseln ville jag bedja granen, min stridskamrat, allra ödmjukast om förlåtelse och arbetade med all ifver att få den fastsnörda mössan af hufvudet, då Lappen, som kom åkande bakefter mig, gjorde den förståndiga anmärkning, att jag borde låta mössan sitta qvar på hufvudet, men lösa dragremmen ifrån granen. Kort efter detta äfventyr kommo vi till en obebodd kåta, som

man uppbyggt i fjällbygden till de resandes beqvämlighet. Här togo vi nattqvarter, efter att på denna dag hafva tillryggalaggt endast tre mil. Midt uti kåtan antändes en stor julbrasa, köttgrytorna lades på elden och sedan kraftsoppan blifvit förtärd, anställdes ett thékalas, hvars like väl aldrig blifvit sedt i Suoma-kåtan. Efter all denna välfägnad lade man sig att sofva, dels på bänkar, dels på golfvet, som utgjordes af marken, hvarpå man strött något hö och tallqvistar. När jag om morgonen uppvaknade, blickade stjernorna vänligt in i vår hydda genom det halföppna taket. Om denna anblick var skön, så var det ännu skönare att utanför kåtan betrakta Guds fria verld. Den var så tyst, så fridsam och högtidlig, såsom hade äfven den firat sin andakt på ljusets och försoningens dag. Men kort är den nordiska vinterns ro. Redan före middagen började det yra och vi tackade vår lycka att till natten finna skygd undan ovädret i en Lappstuga vid Akujärwi sjö. Härom hade vi redan börjat misströsta, ty i hela sällskapet fanns blott en enda man, som kände vägen, men han var nästan blind och hade dessutom Juldagen till ära tagit sig ett så väldigt rus, att han knappt kunde styra sin ren. Sistnämnda omständighet var måhända just vår lycka, ty enligt mannens egen bekännelse var det hans förträffliga ren, som under dagens lopp hade varit vår vägvisare och fört oss till målet, ehuru den blott en enda gång förut hade tillryggalaggt samma väg. Ifrån Akujärwi afreste vi följande morgon och ärnade samma dag hinna fram till Enare kyrka, men detta var en missräkning, ty då vi kommo på Enare sjö, inbröt mörkret och nu förvillade sig både renen och vägvisaren, af hvilka den förra aldrig sades hafva blifvit begagnad vid färden öfver sjön. Stephanus till ära åkte vi nu länge af och an på en fjärd af den vidsträckta sjön, hvarvid flödvattnet sqvalade in i min keris

och isade sig fast vid mina kläder. Omsider fann man spåret, men vår blinda vägvisare vågade sig numera ej ut på träsket. Vi vände om och uppsökte en Lappstuga, der vi lägrade oss bland får och annan fänad, ty stugans menskliga innevånare hade begifvit sig till kyrkan med undantag af tvenne Lappflickor, hvilka sedermera upptäcktes på en granrisbädd i skogen, der de vaktade sina renar. Följande morgonen lotsade oss den ena flickan vid stjernornas sken till Enare kyrkstad. Här bereddes oss en ganska angenäm hvilostad efter våra mödor. »Då jag 1837 om våren var rest till Enare,» skrifver Lönnrot till en vän, »funnos här endast kyrkan och en mängd usla Lappstugor; nu har stället helt och hållet omskapat sig, sedan det fått sig en egen prest. Kyrkan har blifvit rödmålad, presten har en byggning med fem rum för egen räkning, och dessutom finnes här en annan byggning, som består af en sal och tvenne kamrar, uppförd, såsom jag vill minnas, för Kyrkoherdens räkning, som väl bor i Utsjoki, men understundom äfven måste infinna sig i denna Kapell-församling. I nästa sommar skall man ännu uppföra en tings- och domarstuga. Förundra dig ej deröfver att jag nämnt och beskrifvit sådana ting, som dessa byggnader. På andra orter vore de visserligen ej värda att omnämnas, men här i Lappmarken! När man någon tid vältrat sig bland röken i en Lappkåta, så känner man först värdet af ett ordentligt hus, liksom man efter en öfverstånden sjukdom njuter bäst af helsan, och liksom solen den 18 Januari, då vi åter för första gången sågo henne, förekom oss så underbart härlig, att man på lång tid ej kunde vända ögonen ifrån henne.»

Under vår vistelse i Enare erhöllo vi den upplysning, att den frejdade Lappska missionären och författaren Pastor Stockfleth, som vi ärnat uppsöka borta i Alten, för det närvarande vistades i Karasjoki, dit man från Enare en-

dast räknar 16 korta mil. Denna lyckliga tillfällighet förmådde oss att i början af Januari begifva oss till Karasjoki. Denna färd är anmärkningsvärd genom tvenne stora fjällsträckningar, öfver hvilka vägen nästan oafbrutet fortgår nemligen *Muotka-* och *Iskuras-tunturi.* Den förra passerade vi i sträng köld, men utan att likväl råka ut för något svårare oväder. När vi efter en och en half dagsresa skulle sätta oss utför nämnda fjäll hände mig det missödet, att renen stadnade midt i sin fart hvarvid kerissen slängdes omkull och min högra arm jemte körremmen råkade komma under kerissen. I denna svåra belägenhet måste jag framför allt arbeta att få armen fri, men detta kunde jag ej åstadkomma utan att tvärtemot regeln släppa remmen. Nu var det likväl naturligt att renen, då den kände sig frigjord, icke skulle stå och vänta, tills jag åter hunnit komma upp i kerissen, utan enligt sin natur skyndsamt ila bort efter sina kamrater och lemna mig på fjället. För att förekomma detta, fattade jag genast med min venstra arm, som var lös och ledig, i ryggstödet af kerissen och lät renen sedan draga mig i släptåg efter sig. Detta sätt att färdas var likväl så besvärligt, att jag innan kort måste lemna mig efter. I mörker och yrväder hade denna dag kunnat blifva min sista, men nu hade jag intet att frukta, ty blåsten var lindrig och aftonen klar, så att jag ej lätt kunde förvilla mig ifrån vägen. Kamraterna hade emellertid tillryggalaggt en half mil, förrän min utevaro upptäcktes och det var redan något sent på aftonen, då de kommo mig till möte. Kort efter detta äfventyr anlände vi till Jorgastak, ett om vintern obebodt fiskare-läger vid Teno elf, hvarest Lapparne alltid stadna för att åtminstone beta sina renar. Vi tillbragte på detta rätt ohyggliga ställe en sömnlös natt och gjorde uppbrott redan före gryningen. Efter en half mils färd på Teno elf stego vi på Iskuras-tunturi,

der åter ett äfventyr väntade mig. Min obändiga ren fick vid färden utför en höjd det infallet att vika från vägen och rännde efter yttersta förmåga till en björk, hvaremot jag fick en så häftig stöt, att blöden strömmade från mun och näsa, hvilka partier varit de mest utsatta. I min sorg och bedröfvelse blef jag dock ganska glad när Lönnrot gaf mig det hopp att näsan ännu kunde räddas, ehuru den visserligen blifvit illa blesserad. Då naturligtvis en och hvar är högst angelägen om att åtminstone bibehålla denna kroppsdel, fattade jag nu det fasta beslut att framdeles under mina renfärder aldrig utsätta den för någon fara. Denna försigtighet kan äfven i de flesta fall iakttagas, så framt man ej är nogräknad om sina ben, utan i alla svårare fall sätter dem i sticket och isynnerhet använder dem till att hejda kerissens slingrande rörelser. Härvid måste man sorgfälligt undvika att stoppa emot med hälen, ty då är man alltid i fara att bryta benet af sig, utan man måste sätta sig gränsle öfver kerissen, trycka knäna fast vid dess sidor låta benen släpa efter och med sjelfva fötterna hindra kerissen att slänga sig emot träd och stenar. Theorin är väl ganska enkel, men praktiken svår, emedan renen just då ger den minsta betänketid, då man är i största behof deraf, vid färden utföre fjällen. Det bär ofta af med sådan fart, att man ej kan urskilja föremålen omkring sig, om man annars uthärdar att hålla sina ögon öppna för den massa af snö, som renen med sina klöfvar uppsparkar emot ansigtet. Att i nödfall kasta sig omkull med kerissen är i djup snö en god konst, emedan kerissens ryggstöd fäster sig i snön och nästan ögonblickligt hindrar renens fart; men på fjällen kan denna utväg icke begagnas, emedan snön här oupphörligen bortsopas af de häftiga stormvindarna. Rika och förnäma resande bruka alltid hafva åtminstone en lös ren i reserve och låta vid

färden utför höjder och fjäll binda den bakom sin keris, ty det är en egenskap hos en sålunda bakbunden ren, att den efter sin yttersta förmåga stretar emot och städse hindrar körrenen att taga fart. För mindre bemedlade resande, som ej kunna tillgripa denna utväg, är det hufvudsaken att vid ifrågavarande fjällfärder aldrig söka hejda renen i dess fart, utan låta den ila fram efter sitt eget behag. Härom erhöll jag en tydlig föreställning vid färden utför Iskuras-tunturi, som är ett af de högsta fjäll jag någonsin passerat. Det sänker sig ned i många branta afsatser. Då jag styrde ned för en af dessa sökte jag med all makt hejda renen, men stötte mig härvid flera gånger emot träd och stenar. Vid en annan afsats lät jag åter renen fara så fort den förmådde, åkte omkull en annan ren, och for öfver en raid-släda, men kom ändock lyckligt utför branten. I och med detsamma voro vi på Karasjoki prestgård och emottogos med öppna armar af Pastor Stockfleth. I hans sällskap tillbragte vi 10 lärorika dagar och begåfvo oss sedan den 18 Januari åter till Enare. Gynnad af ett utmärkt vackert väder var denna vår återresa en verklig lustfärd. På Iskuras-tunturi visade sig till och med solen, ehuru den ännu höjde sig föga öfver horizonten. Då vi efter en dagsresa om aftonen anlände till Jorgastak, kunde vi ej underlåta att anställa ett litet kalas i anledning af solens återkomst. Under tiden rymde alla våra renar, men ertappades lyckligtvis ändock på ett närbeläget fjäll. Ännu samma afton begåfvo vi oss åstad, åkte länge vilse, men upptäckte slutligen en Lappstuga, der vi tillbragte återstoden af natten. Följande dag anlände vi till Enare.

Kort efter vår återkomst till Enare, erhöll jag ifrån Herr Sjögrén i Petersburg en skrifvelse, deri han underrättade mig om Kejserliga Vetenskaps-Akademiens fattade beslut att låta en vetenskaplig expedition afgå till Sibirien och föreslog

mig att i egenskap af linguist och ethnograph deltaga i denna expedition. Då detta förslag fullkomligt öfverensstämde med mina egna, innersta önskningar, förklarade jag mig villig att emottaga Akademiens uppdrag. Enligt Hr Sjögréns skrifvelse kunde dock den ifrågavarande resan till Sibirien ej företagas förrän efter förloppet af ett år, och det blef mig tillåtet att begagna denna tid efter eget godtfinnande. Likväl gaf mig Herr Sjögrén det råd, att jag ej borde afbryta min nuvarande Lappländska resa, utan enligt den förut uppgjorda planen ifrån Enare begifva mig in åt Ryska Lappmarken, fortsätta derifrån min färd till Archangelsk och sedan styra kosan till de Europeiska Samojederna och slutligen öfver norra Ural bana mig vägen till Sibirien, der mitt uppdrag i Akademiens tjenst skulle begynna. Huru denna vidsträckta reseplan af mig blifvit utförd skall i det följande visa sig.

II.

Då Enare församling intill sednaste tider varit i saknad af egen prest och blott några få gånger om året blifvit betjenad med religionsvård af Pastorn i Utsjoki, så är det tydligt att menigheten vid sådana tillfällen desto talrikare församlat sig vid kyrkan till öfvande af gemensam andakt. Måhända har dock hos större delen af den församlade Lapp-allmogen andaktsöfningen ej varit bevekelsegrunden till dessa, för mången ganska långväga kyrkresor. Detta kan med fullkomlig säkerhet påstås icke blott om Ryska Lappar, utan äfven om Norrska och Finska Fjäll-Lappar, hvilka vanligen i stor mängd infunnit sig vid Enare kyrka under de så kallade *samlings- eller marknads-tiderna.* Men hvad kan då hafva utgjort den mägtiga driffjäder, som förmått bringa tillsamman menniskor från så många och så vidt aflägsna landsändar? Mest alla folkslag ega traditioner om en jordisk sällhet, en timlig lycksalighet, som gått dem förlorad. Så omtala äfven Lapparne med känslor af saknad och sorg den gyllne tid, då bäckar af vin kringflöto Enare kyrka och hundradetal menniskor strömmade tillsamman, för att här värma sin af fjällens vindar afkylda blod. Sittande vid den matta eldsbrasan i sin ensliga kåta, utbrister Fjäll-Lappen understundom i en elegie öfver denna förgångna tid med dess många nöjen och njutningar. Nu skänker honom Enare marknadsplats intet vidare, än ett sorgfullt minne af det förflutna. Ytterst sällan händer det i vår ordentliga tid, att någon djerf äfventyrare

vågar trotsa lagens bud och i skogarnes djup undandölja ett ringa förråd af den elyseiska drycken, som dessutom endast hålles tillhanda för särdeles goda och bepröfvade vänner. Man kan under sådana förhållanden ej undra deröfver, att så väl Ryssarne, som äfven Fjäll-Lapparne till det mesta upphört att besöka Enare marknader. Dessa hafva äfven förlorat sin *ursprungligen* religiösa betydelse, sedan församlingen erhållit sin egen prest, hvilken det åligger att hela året om vistas inom kapellet. Icke desto mindre församla sig Enare-Lapparne efter gammal sed några vissa söndagar talrikare än annars vid Gudstjensten och uppehålla sig då flere dagar å rad i sina vid kyrkan uppförda små stugor. Det är svårt att säga, hvad dessa menniskor egentligen hafva för sig under sina samlingstider, om jag undantager några bröllop, barnsöl och förlofningar, som vanligen firas vid slika tillfällen. Det röjer sig här, att Lappen af naturen ej har sinne för nöjen, offentliga förlustelser eller något gemeinleben öfverhufvud. Hvar och en synes vara fullkomligt upptagen af egna småbestyr, såsom kokning, vedsläpning, omvårdnaden af sina renar m. m. På sin höjd kan man se några vänner och fränder gå och språka tillsamman i största tysthet. Det måste vara en särdeles ovanlig händelse, som kan tillvägabringa en större folkskockning. En sådan tilldragelse erbjöd sig någon dag i slutet af Februari månad, då vi, tvenne Finnar, samt ett par individer af den ädlare, den Germaniska stammen, skulle gifva oss åstad ifrån marknadsplatsen. Nyfikenheten och ännu mera ett naturligt deltagande för de resande förde tillsamman större delen af den vid kyrkan tillstädesvarande Lapp-allmogen. En hvar ville arbeta sig fram, för att räcka handen till afsked och skänka oss sin välsignelse till vägkost. Härvid strålade ur Lapparnes trinda solbelysta anleten en innerlig hjertlighet och kärleks-

fullhet, ett obegränsadt deltagande för de resande. Mången kunde med ett förnämt förakt anse denna *enfaldiga* välvilja, men Lapplandsfararen, som endast är van att skåda nakna klippor omkring sig, tecknar en sådan tilldragelse icke blott i dagboken, utan tillika i djupet af sitt hjerta.

Under många välsignelser och lyckönskningar anträdde vi alltså vår långa och besvärliga resa till den Ryska småstaden Kola, medan våra Tyska kamrater styrde sin kosa åt Nordkap. En talrik mängd Lappar återvände hem i vårt sällskap. Färden gick till en början tvärs öfver Enare sjö, men vi kommo på den första dagsresan icke längre än till midten af det vidsträckta träsket, då mörkret inbröt och tvang oss att söka härberge i en obebodd kåta på någon sjöholme. Vi hade på denna dag färdats öfver tvenne stora fjärdar, benämnda *Ukon-selkä* och *Kattilan selkä.* Den sednare har enligt traditionen erhållit sitt namn i anledning deraf, att någon Lapp med en kittel, fästad vid ändan af ett rep, pejlat fjärdens djup. Benämningen *Ukon-selkä* (Äijje jarngga) har åter en mythisk grund och föranleder mig till några anmärkningar rörande Lapparnes fordna Gudalära.

Öfverallt der Lappsk tunga talas, hör man traditioner om *Seider (Seida, Sieida),* d. ä. Gudabilder af sten, för hvilka Lapparne knäböjt och framburit offer. Offren hafva merändels bestått i horn och ben af renar, särdeles vildren. Högström omtalar, att somliga Seider varit omgifna af ett vidsträckt gärde, och hvilka djur som helst Lappen skjutit inom denna omkrets, har han af dem offrat åt Seiden hufvud och fötter samt dessutom vingarna af fåglar. Äfven har jag hört berättas, att Lapparne på vildrens-jagt lofvat hufvudet och halsen af en vildren till offer åt Seiden, ifall jagten skulle aflöpa lyckligt. Den öfriga, bättre delen hafva jägarne sjelfva förtärt vid offerstället, men icke dess mindre återvändt hem

med hungrig mage, emedan allt, hvad man ätit, endast kommit Seiden till godo. Enligt Högström hafva Ren-Lapparne äfven brukat bestryka Seiderna med renblod, liksom Fiskar-Lapparne besmort dem med fiskflott. När flottet sedan torkat i solhettan skall den enfaldiga fiskaren hafva trott, att Seiden förtärt hans offer. — Både Tornæus och Högström öfverensstämma deri, att Seiderne ej blifvit formade af menniskohand, utan äro »sådana, som naturen tyckes sjelf hafva gjort dem; men hafva dock merendels en sällsynt skapnad, såsom petrifikater, krusiga och knottriga.» (Högström). Detta må hafva varit fallet med de flesta. Dock har jag varit i tillfälle att på någon holme i Enare sjö få se en *Seida*, upprest af smärre stenar och afbildad så till form som storlek i likhet med menniskan. — Om de af Högström omnämnda trädbeläten »tillhuggne af rötter under liknelse af menniskor» har jag i Lappland ej kunnat erhålla någon upplysning; men i Finlands nordligare trakter anträffas bilder med mensklig gestalt, formade vid ytan af växande träd. Dessa benämnas *Molekit* och sägas i fordna tider blifvit hedrade med Gudomlig dyrkan. I Sodankylä församling brukar man ännu i dag forma dylika bilder, hvilket sker, då en person för första gången besöker ett ställe. En sådan bild kallas *Hurikkainen*, skild från *Karsikko*, som i Kajana län brukas för samma ändamål, men göres på det sätt, att man afhugger qvistarna på ett träd, med undantag af en enda, hvilken bör vara riktad åt den trakt, hvarest den resande har sitt hem. — Det är sannolikt, att nyssnämnda *Hurikkaiset*, ej mindre än *Molekit* varit Lapparnes fordna Gudabilder, identiska med de hos Scheffer och flere andra författare omnämnda *Wiron Akka*, *Storjunkare* m. m. samt med de af Högström beskrifna trädbeläten. Utan att vilja bygga något resultat på denna hypothes är det emellertid af det anförda tydligt, att Lapparne

varit den råa, sinliga naturdyrkan tillgifne. De hafva väl i Seiderna ej dyrkat sjelfva stenen, men å andra sidan icke heller föreställt sig dessa stenbeläten såsom representanter eller symboler af något Gudomligt väsen, utan Gudomligheten har tänkts inneboende i sjelfva bilden. I enlighet med denna uppfattning af Seidernas väsen, låter man dem icke blott förtära offren, utan tilldelar dem äfven lif och rörelse. »En del Lappar,» säger Högström, »äro alldeles i den tron, att desse stenar hafva lif och kunna gå.» Detta bekräftas af en bland Enare-Lappar allmänt gängse tradition, som omtalar, att Seiderna länge rört sig på vattenytan utan att sjunka, då *Päiwiö* störtat några bland dem i Enare sjö.

Utom Seiderna och de ofvanföre nämnda trädbeläten, förekomma i den Lappska Mythologien äfven några personliga Gudomligheter, såsom *Äije* eller *Äijsh* (i Sv: Lappm: *Aija, Aijeke Atja*), *Akku, Hiidda, Tuona*, *Lempo, Madderakka* eller *Mudderakka, Uksakka* eller *Juksakka*, *Jaabmeakka*. Äldre författare omnämna ännu några andra Gudomligheter, men dessa torde antingen vara Lapparne pådiktade, eller hafva de sin grund i något missförstånd, ty de förutsätta så höga religionsbegrepp, som omöjligen kunnat finnas hos ett vildt naturfolk. Bland dem, som verkligen tillhöra den Lappska Mythologien synas åtminstone de flesta vara desamma som hos Finnarne. Så är äfven i Finska Mythologien *Ukko* känd under namn af *Äijä; Akku* är vår *Akka* eller *Ämmä. Hiidda, Lempo, Tuona* äro de Finska Gudomligheterna *Hiisi, Lempo, Tuoni.* — *Äije* och *Akku* förekomma i Enare såsom benämningar på berg, höga klippor, stora sjöar. Vidare kallas åskan i Finska Lappmarken *Äijsh,* som är ett diminitivum af *Äije,* likasom hos Finnarne åskan vanligen betecknas med den diminutiva formen *Ukkonen.* Regnbågen benämnes af de Finska Lapparne *Äije daugge,* hvilket motsvaras af benämningen *Ukon kaari*

hos Finnarne. *Hiida* har jag endast hört i uttrycket: *mana Hiidan* (mene hiiteen). *Tuona, Tuone* eller *Tuon* är upptagen i Lindahls och Öhrlings Ordbok, men så väl i Norrska som Finska Lappmarken är ordet okändt. *Jaabmeakka* (Fin. *Tuonen akka*) och *Madderakka* (Fin. *maan akka, mannun eukko*) förekomma äfven i den Finska Mythologien, men *Saarakka* och *Uksakka* äro för den fremmande. Mythologerna förmena att både Madderakka, Saarakka och Uksakka blifvit anropade vid barnsbörd, men deras uppgifter äro öfverhufvud föga tillförlitliga, och den närvarande har måhända blott en philologisk grund. I Svenska Lappmarken betyder, enligt Lindahls och Öhrlings Lexikon, ordet *madder* (vanligare *maddo*) härkomst och *saret* skapa. Genom dessa bemärkelser kan man lätt leda sig till egenskaper, som blifvit *Madderakka* och *Saarakka* tilldelade. Men D:r Lönnrot har fästat min uppmärksamhet dervid, att dessa benämningar möjligen härstamma från de Finska orden *manner*, fastland, jord, och *saari*, holme. I philologiskt hänseende möter denna härledning inga svårigheter, såvida *manner* (urspr. *mantere*, deraf *mander* och slutligen *manner*) enligt det Lappska språkets lynne och lagar kan öfvergå till *madder*, liksom *hinta* öfvergår till *hadde, rintä* till *radde, pinta* till *bidde, kant* till *gadde, sand* till *saddu* o. s. v. Ifrågavarande härledning bekräftas i afseende å *Madderakka* ännu ytterligare af följande mig utaf Kyrkoherden J. Fellman benäget meddelade fragment: *Man laem Madderest ja Madderi mon boadam, Madderakast mon laem aellam ja Madderakka kuullui mon boadam,* d. ä. af Madder är jag och till Madder kommer jag, af Madderakka har jag lefvat och till Madderakka kommer jag. Detta är påtagligen en öfversättning af de i vår Christna begrafnings-ceremonie förekommande orden: Af jord äst du kommen, till jord skalt du varda. Om nu i

Madderakka och *Saarakka* i sjelfva verket de Finska orden *manner* och *saari* ingå, så är ingenting troligare, än att Finnarne omdöpt de Lappska Seiderna och kallat Madderakka en på fasta landet befintlig Seida samt med namnet Saarakka åter betecknat sådana Seider, som Lapparne dyrkat på sjöholmar. Hvad vidare *Uksakka* eller *Juksakka* beträffar, så kan detta ord lämpligast härledas ur det lappska *Juksu*, fångst, byte. *Juksakka* vore således identisk med Finnarnes *Wiljan Eukko*.

Efter denna korta utflygt till Lapparnes dunkla forntid skola vi återkomma till vårt resesällskap. Det har församlat sig en grupp kring den värmande brasan, tänd i midten af kåtan. Qvinnorna hålla sig dock på något afstånd från elden, och en ung, blomstrande mö har dragit sig längst i en vrå, der hon med barnsligt nöje betraktar en ring, en sked och en duk — gåfvor, som hon på marknaden erhållit af sin fästman. Karlarne sköta med förenade krafter om de ångande grytorna, trycka med ifver hvarje uppåtsträfvande köttbit under vattnet och uppfånga tid efter annan något stycke, pröfvande med kännare-min om köttet icke redan kokat tillräckligt. Understundom tömmes ett glas Norrskt brännvin. Vinet löser Lapparnes tungor; man skämtar, berättar muntra historier och gör sig med ett ord: en rolig afton. Omsider tagas grytorna från elden; sällskapet fördelar sig i smärre grupper, enhvar kring sin gryta. Sedan man i djup andaktsfull tystnad intagit en rundlig måltid, sjunker den ena efter den andra med förnöjdt sinne ned på sin björkrisbädd. Snart ligga alla försänkta i den djupaste sömn. Sjelfva elden slocknar; — blott stjernorna vaka derute.

Följande morgonen åtskiljdes sällskapet; — vi fortsatte resan öfver Enare träsk och kommo så till en enstaka Lappstuga i Patsjoki by. Stället egare var en bland Lappar

ovanligt klok och fördomsfri man. Ganska klart utlade han för mig det förvända i Enare-Lapparnes närvarande lefnadssätt och insåg äfven tydligt den utväg, hvarigenom de kunde komma sig upp till bättre välmåga. »Våra renar,» yttrade han bland annat, »äro en högst osäker egendom. På en enda natt kan vargen förstöra en stor del af Fiskare-Lappens ringa renhjord och under sommaren, då renarne äro utan all bevakning, händer det ej sällan, att de förskingras, utan att någonsin mera igenfinnas. Hvad fiskafänget åter beträffar, så är detta yrke nästan lika opålitligt som renskötseln. Om nu sommar-fisket slår illa ut och renhjorden blir förstörd, hvarmed vill den arma Fiskaren då berga lifvet under den långa vintern? Skulle han deremot vårda sig om boskapsskötseln, så hade han icke blott en säker egendom, utan kunde äfven genom smörhandeln på Norrige göra sig en god förtjenst.» Det är obestridligt, att boskapsskötseln skulle härstädes kunna bedrifvas med framgång, ty stränderna vid Ivalo-elf, som blifvit upprödjade af Finska Kolonister, bevisa ögonskenligt, att ängsodlingen är möjlig i Enare-Lappmark. På få ställen i sjelfva Finland skall man anträffa en så yppig gräsväxt, som vid nämnda elf, och jag har vid dess mynning öfverskådat stora slätter, som med ringa odling kunde bringas till samma fruktbarhet. Ängslägenheter finnas jemväl vid Kamasjoki, Ioenjoki, Patsjoki, på holmar samt här och der vid sjöstränder. — Det kan ej vara min mening att boskapsskötseln skall helt och hållet utesluta renvården och fiskafänget, den borde endast blifva Enare-Lappens förnämsta näringskälla. Derjemte kan han alltför väl hålla några renar, fiska, skjuta vildren och för sitt lifs bergning begagna alla utvägar, som de lokala förhållanden i öfrigt erbjuda. Men derest boskapsskötseln ej vinner insteg i Enare församling, så försjunker denna ort ofelbart allt mera och mera i

fattigdom och elände. Detta är lätt att inse, när man besinnar, att renafveln, som i Enare redan länge varit i aftagande, i fordna tider utgjort en lika vigtig om ej ännu vigtigare näringskälla, än sjelfva fisket. Boskapsskötseln vore således blott ett surrogat för renafveln, hvilket brännvinshandeln med Fjäll-Lapparne redan utgjort en tid bortåt. Men skulle det måhända icke vara ändamålsenligare att söka upplifva renskötseln och bringa allt till sitt förra? Detta är, enligt min oförgripliga tanke, rent af omöjligt, ty jag är fast öfvertygad derom, att icke så mycket yttre förhållanden, som icke mera Enare-Lappens högre kultur vållat ren-afvelns förfall. Det är väl sannt, att Fjäll-Lapparne äro i många afseenden farliga för Fiskare-Lapparnes renhjordar; men den hufvudsakliga orsaken till renarnes aftagande ligger otvifvelaktigt deri, att Enare-Lappen redan vant sig vid ett slags stationärt lefnadssätt. Ju fastare Lappen nedslår sina bopålar, desto omöjligare blir det för honom att underhålla en större renhjord, så vida renbetet äfven vid de bästa lägenheter snart blir uppätit, och en mansålder åtgår, innan ny mossa åter uppväxer.

Jag nämnde nyss att Enare-Lapparne redan gjort några framsteg på odlingens bana. Detta röjer sig förnämligast i deras religiösa bildning. De äro mycket boksynta och väl bevandrade i sin Christendom, samt älska derjemte ett stilla och Gudaktigt utvärtes lefverne. Gröfre brott äro ganska sällsynta, om jag undantager den icke ovanliga företeelsen, att Fiskare-Lappen stundom ränner en kula genom någon från Fjäll-Lapparnes hjordar förvillad renoxe. Detta anses för en ringa förseelse, såsom man redan kan finna af den obetydliga omständigheten, att en särdeles samvetsgrann Fiskare-Lapp på fullt allvar framställde till mitt besvarande den frågan, om det verkligen vore synd att skjuta en och

annan af Fjäll-Lappens renar. Öfverhufvudtaget afskyr man dock allt orättmätigt tillgripande i annan mans egendom. Enare-Lappen är äfven i motsatts mot andra Lappar exemplariskt nykter. Liksom de flesta dödliga försmår han icke ett glas, då det erbjudes honom, men han öfverlastar sig nästan aldrig. — Man förebrår Enare-Lappen för egennytta, vinningslystnad, prejeri, och denna förebråelse torde ej vara alldeles ogrundad. I synnerhet har jag hos dem anmärkt en ytterst minutios ömtålighet i allt, som i den ringaste mon kommit att såra deras privat-intressen, samt en dermed sammanhängande missundsamhet för hvarandras lycka och framgång. Men sådana egenskaper alstras nästan ovillkorligt hos ett folk, som lefver i armod och, för att berga lifvet, oupphörligt måste kämpa med en njugg och jernhård natur.

I fråga om Enare-Lapparnes kultur kan jag ej underlåta att nämna några ord om deras husliga lif. I detta afseende har civilisationen åtminstone så vida framskridit, att de ega hus, fastän dessa bebos endast vintertiden. Under sommaren föra Fiskarena ett nomadiserande lefnadssätt, flytta ifrån ena kåtan till den andra och fiska än i ett träsk, än i ett annat. Men då fiskafänget upphör och vintern börjar nalkas, så drager sig Fiskaren till sin ensliga stuga, uppförd i någon eländig bergstrakt. Vid valet af boningsställe för vintern afser han icke andra fördelar, än ett godt bete för sina renar, bark till egen förtäring och bränsle. När någon af dessa förnödenheter börjar tryta, så måste han söka sig ett nytt boningsställe. Äldre personer hafva förtäljt mig, att de nödgats sålunda ombyta boningsplats tre, fyra ja till och med fem gånger under sin lefnad. Det är klart att Lappen under sådana förhållanden ej vårdar sig mycket om sina byggnader. Hans stuga är vanligtvis icke större, än att den med möda inrymmer familjens medlemmar samt

dessutom några får, hvilka oaktadt sitt spaka lynne hållas i fängsligt förvar under sängen. Dess höjd är under takåsen ungefär lika med en reslig karls storlek, men på sidorna kan man ej stå i upprätt ställning. Den till fårahus upplåtna delen af rummet bildar stundom ett departement för sig, ty att den sjunker något ned i jorden. Köket utgör en annan afdelning af stugan. Hvad spisen beträffar, så är dess inrättning ganska enkel. Den består af tvenne i ögonen fallande partier, ett fasaväckande gap och ett skorstensrör, hvarigenom lågan obehindradt kan svinga sig i fria luften. Det enda som stöter på lyx i en Lappstuga, är ett och annat fragment af en glasruta i en liten fönsterglugg. Bord och stolar kunna räknas bland rariteter. Äfven skedar äro icke allmänna, ty Lapparne sjelfva förtära vanligtvis sin soppa med slefvar. — Framför somliga Lappstugor finnes en liten utbyggnad, deri man förvarar sina klädesplagg m. m., som ej få rum i sjelfva stugan. Rikare Lappar hafva äfven fårahus, och de som ega kor, måste naturligtvis bestå sig ett särskildt fähus. Dessutom har hvarje hushåll så väl vid sina sommar- som vinter-stationer en eller flera små bodar. Dessa äro uppbyggda på höga stolpar, för att deras innehåll, som till det mesta består i matvaror, måtte vara bättre skyddadt för vargar, filfrasar och andra rofdjur.

Hvad Enare-Lapparnes ekonomi för öfrigt beträffar, så är derom föga att orda, som icke redan tillförene är nästan hvar man bekant genom särskilda beskrifningar öfver Lappmarken. Deras förnämsta näringsgren är fiskafänget, såsom de äfven alla äro Fiskare-Lappar. Den fisk, som ej blir förtärd under sommaren, hänges att torka och besparas för vintern. Men under den kallare årstiden åtnöjer sig Lappen icke gerna med denna lätta föda. Han äter ett hufvudmål om dagen, som intages sent på aftonen, och då

vill han gerna hafva köttmat. Om morgonen bespisar han sig med föregående dagens besparingar eller med sin torra fisk. Många Lappar äro dessutom försedda med bröd, ost af renar, kor och får, frusen renmjölk, hjortron, kråkbär och andra slika läckerheter. — Sitt kött får Fiskare-Lappen dels genom vildrensjagt, dels från sina egna små hjordar, men isynnerhet af närboende Fjäll-Lappar. Dessa sälja väl ogerna sina renar, emedan deras hjordar ändock nästan dageligen förminskas genom vargen, hvilken för att begagna mig af en Fjäll-Lapps uttryck, är lika farlig för hans renhjord, som djefvulen är för menniskan,» men brännvinet är en mäktig, en allt besegrande förespråkare. Kommer man såsom resande till en fjällby och efter landsens sed bjuder sitt värdsfolk en eller par supar, så blir man rikligen begåfvad med renstekar, tungor, märgben, m. m. Det anses med rätta såsom en förolämpning om man vägrar emottaga dessa gåfvor, men har man engång emottagit dem, så är det en ovillkorlig skyldighet att med brännvin vedergälla det undfångna godset, enligt ordspråket: »Gåfva mot gåfva, eller gif min gåfva åter.» Förglömmer man denna skyldighet, så blir man derom inom kort erinrad. Härpå följa åter nya skänker och en ny traktering, hvilket fortfar så länge den resande har en droppe qvar i sitt krus. Häraf synes hvilken oerhörd vinning en beräknad månglare kan draga på sin brännvinshandel med Fjäll-Lappen. Ej under, att Enare-Lapparne ansett denna handel för en vigtig näringsgren.

Sedan jag nu kommit att orda om Fjäll-Lapparne, torde det vara mig tillåtet att ännu bifoga några anmärkningar om detta slägte. Fjäll-Lapparne stå i religiöst och sedligt hänseende vida under Fiskare-Lapparne. Dertill är vållande icke blott deras nomadiserande lefnadssätt, utan äfven obekantskapen med de tungomål, hvarpå religionsundervisningen

blifvit dem hittintills meddelad. Icke desto mindre synes äfven Fjäll-Lappen ega ett djupt religiöst anlag, ty han läser dagligen vissa bordsböner, morgon- och aftonböner, samt undervisar med omsorg sina barn i de stycken, hvari han sjelf är hemmastadd. Liksom Fiskare-Lappen är han en afgjord fiende till vidskepelse och hedendom, samt känner derföre föga eller intet af sin forntid. Fjäll-Lappens religiösa sinnelag visar sig äfven i oändlig kärlek till maka, barn och tjenstefolk. En Fjäll-Lapp berättade för mig, att han under sitt trettioåriga äktenskap aldrig vexlat ett ondt ord med sin hustru, aldrig tilltalat henne annorlunda än med det vackra ordet »*loddadsham*» (lintuiseni, min lilla fågel). Sjelf har jag sett Fjäll-Lappen, då han om aftonen hemkommit från sina renar eller återvändt från en resa, kyssa och smeka sin hustru och sina barn med en varm, innerlig ömhet. Med denna vekhet i sinnet förenar Fjäll-Lappen en djerfhet och frimodighet, som stundom öfvergår till trotts och förakt för skick, sed och lag. Gröfre brott äro väl bland Fjäll-Lapparne lika sällsynta som hos Fiskarena, men det gifves i menskliga sammanlefnaden många antagna seder, hvilka ej finnas specificerade i *Tio Guds Bud,* och om dem har Fjäll-Lappen föga kunskap. På äkta fornnordiskt vis älskar han göra sin vilja gällande medelst näfrätten; hans språk är ofta fräckt och hela hans beteende plumpt och öfvermodigt. Det kan ej annorlunda vara, ty oaktadt Fjäll-Lapparne redan antagit Christendomen, så tillhöra de dock ännu antalet af vilda folk. Deras vildhet röjer sig ögonskenligt redan i deras yttre lif. För att börja med deras boningar, så uppehålla de sig, liksom de flesta andra vildar, i eländiga tält. Dessa uppföras sålunda, att man i jorden nedstöter fyra bågformiga träd, bland hvilka två och två bilda en halfcirkel och äro ställda i paralell riktning på ett par

alnars afstånd ifrån hvarandra. Dessa sammanfogas sedan medelst några tvärträd, och nu är sjelfva skrofvet eller underredet färdigt. Deremot ställer man stänger i sluttande läge, lemnar blott ett litet draghål för röken och en dörröppning. Kring denna rustning drages sedan ett vadmalstäcke, hvaraf en flik tillika utgör dörren. I midten af kåtan göres en eldstad medelst en sådan mekanik, att några stenar radas kring det ställe, hvarest elden skall brinna. Kasta nu litet björkris på golfvet, bred några renhudar deröfver, så har du byggnaden färdigt inredd. En sådan kåta *(goatte)* utgör Fjäll-Lappens högqvarter. Här bo hustru och barn samt ålderstigna personer. Sjelf följer han och hans tjenstefolk med renhjorden, lägrande sig stundom i snödrifvan, stundom i en så kallad *lavvu,* som är en ännu bristfälligare inrättning än kåtan. Den uppslås, så snart renbetet kring kåtan tager slut och renarne aflägsna sig blott ett litet stycke derifrån. Finnes renbete ej mera på nära håll, så blir det en allmän flyttning af tält, husgeråd, matvaror och annan egendom. Sådana flyttningar inträffa enligt Högströms uppgift tvenne gånger hvarje månad. Dessutom draga sig Fjäll-Lapparne om våren till hafskusten och vända om hösten tillbaka till fjällen. — Så besvärliga dessa flyttningar än äro, så har dock Fjäll-Lappen ännu mera omak med den ständiga bevakningen af sina renar. Natt och dag måste han vara på vakt mot vargen — denna listiga ovän, som lurar i buskarna och begagnar sig af det första tillfälle att gripa sitt byte. Hufvudsaken vid renarnes bevakning består i konsten att hålla dem väl tillsamman. Ty då antalet af en Fjäll-Lapps renar uppgår till tusendetal och alla Lappar, som bo i en så kallad Fjällby, hafva sina renar i en hjord, så är det naturligtvis en omöjlighet att hafva öga öfver dem alla, om de slippa att sprida sig i

flera smärre flockar. Derföre löper Lappen af och an på skidor och söker sammanhålla renhjorden medelst hundar, hvilka äro så väl dresserade, att Lappen blot behöfver peka på den ren, som aflägsnar sig från hjorden, hvarefter hunden genast drifver honom tillbaka. Oaktadt en så sorgfällig omvårdnad, händer det likväl ofta, att vargen får tillfälle att döda flera renar på en enda natt. Under hela vintern behöfver Fjäll-Lappen ej hafva besvär med att slagta någon ren för eget behof. Han äter i sitt dagliga lif endast vargfrat och går således miste om de bästa stycken, samt isynnerhet bloden — denna läckerhet, som han älskar dricka rå. — Man hyser vanligen den falska föreställning, att Fjäll-Lappen endast lifnärer sig med kött. Det är väl sannt, att han till qvällen kokar sig en kraftig köttsoppa, hvilken han, i motsatts till Fiskare-Lappen, äter osaltad, men sjelfva Fjäll-Lapparnes domestiker har jag sett bespisa sig med bröd, smör, saltfisk, renost m. m. Till bark, som utgör ett vigtigt näringsmedel för Fiskaren, behöfver Fjäll-Lappen ej taga sin tillflykt. Han är på sitt sätt rik och detta är hans enda väsendtliga företräde framför Fiskaren. Ty enligt hvad jag i det föregående korteligen antydt, står Fiskare-Lappen både i religiöst och sedligt hänseende vida öfver sin broder på fjällen. Sednast har jag äfven sökt ådagalägga, att Fjäll-Lappens lefnadssätt är vida mera vildt och ohyfsadt, än Fiskarens. Denne tillbringar större delen af vintern i en kanske alltför ostörd ro hemma i sin stuga, då deremot Fjäll-Lappen har att kämpa med köld, storm och oväder samt öfverhufvud nödgas föra ett lif, som mera liknar djurets än menniskans. — Fiskare-Lappens byggnadssätt utvisar ej några stora framsteg i arkitekturen, men då han en gång byggt upp ett hus, kommit sig till får och möjligen någon ko, så har han derigenom med ett stort steg närmat sig till en stationär lefnadsart.

Såvida han likväl om somrarne irrar omkring och stundom äfven om vintrarne flyttar-bo, så är han ännu till hälften nomad, och bildar sålunda en länk emellan Fjäll-Lappen och Nybyggaren. Fiskare-Lappen är i sjelfva verket stadd i en brytningsprocess, men alla brytningar äro svåra, och hos Enare-Lapparne har öfvergången ifrån nomadfolk till fastboende nybyggare alstrat ett ekonomiskt förfall. Måtte de som kunna något verka för Lapplands väl, inse beskaffenheten af nämnda brytning och söka bringa Enare-Lapparne, icke till fjällen, icke till de Norrska fjorderna, utan till det mål, hvartill de sjelfva omedvetet sträfva, som är *et fullkomligen stationärt lefnadssätt.*

Efter alla dessa omvägar skola vi ändteligen rusta oss på resan. Dervid få vi likväl icke göra oss någon brådska, ty för att renarne skola härda ut på det tolf mils långa hållet från *Patsjoenniska* till den Ryskt-Lappska byn *Synjel,* måste de i ostörd ro få njuta sin *koitto-lepo* (skymnings-hvila) och derpå ännu beta en stund. Sedan är det en svårighet att fasttaga renarne. Man fångar dem med en snara, hvilken kastas så, att hornen fastna deri. Men somliga renar, isynnerhet de, som äro af vildrensras, låta ej lätt snärja sig, utan skygga redan på afstånd för menniskan. — Måltiden, på morgonstunden intagen, är ej så hinderlig för Lappen, som den vanligtvis är för Finnen. Men begge ega de samma obegripliga förmåga att förhala tiden, utan att någonting väsendtligt ändock blir uträttadt. Sålunda var äfven vid vår afresa från Patsjoenniska middagstiden nära för handen, då vår värd omsider gaf tecken till uppbrott. Detta tillkännagifvande sker vanligtvis alltid, förrän renarne blifvit förespända, ty denna operation är så enkel, att dertill, enligt Lappens sätt att tala, alls ingen tid är af nöden. Den verkställes på följande vis. Kring renens hufvud bindes en grimma, hvar-

vid körremmen är fästad. Oket består af mjukt renskinn, och bildar en ögla kring renens hals, sträckande sig ända under frambenen. Dragremmen utgör en beståndsdel för sig, den löper mellan renens ben och är med ena ändan fästad vid oket samt med den andra vid en lycka, som sitter under spetsen af renslädan. Denna liknar till sin yttre form en på midten afsågad båt, är försedd med ryggstöd och har för balancens skull en bred köl i bottnet. Till sin storlek är renslädan så beskaffad, att en person beqvämligen kan sitta deri och ännu hafva en rensel till stöd emot fötterna.

Nu äro renarna förespända och allt i ordning. Lappen läser ännu i tysthet sitt »Fader vår», och sedan bär det öfver backar och berg, med en hastighet, som knappt kan öfverträffas af något annat, än fågelns bevingade flygt. Snart hejdar dock renen sin fart och nu börjas den vanliga, oföränderliga lunken, som genom sin enformighet uttröttar både kropp och själ. Det är mycket uppfriskande att stundom få sätta sig utför någon ättestupa, men vägen emellan Patsjoenniska och Synjel löper beklagligen hvarken öfver fjäll eller några höga berg. Deremot kommer man att färdas öfver en oräknelig mängd mer eller mindre vidsträckta sjöar, och dessa pröfva allra mest tålamodet, emedan de äro ödsliga, enformiga och dessutom lemna fritt spelrum för väder och vind. Lyckligtvis ligger i vår väg jemväl mycken skog, hvarest man åtminstone har något skygd för vinden, men äfven här finnes ingen annan omvexling, än den som kan upptäckas i olikheten emellan tallarna, intet annat lif, än hvad som röjer sig i vilddjurens spår, intet annat ljud än vindens tjutning och en sorglig klagan af något åldrigt träd, som lutande under årens tyngd tigger om stöd af sin granne och fruktar att förkrossas af stormen. Många bland hans bröder

ligga redan kullstjelpta och förkrossade af den skoningslösa tyrannen, men denne har likväl ärat sina motståndare såsom hjeltar, då han öfver dem hopat stora ättehögar af snö. Hvad äro dock dessa drifvor emot de kolossala vårdar, som naturen upprest öfver sin egen graf? Du tror kanske, att de endast äro molnskyar — dessa mörka vålnader, som skymta der långt i fjerran. Ser du ej huru orörligt de stå på sitt ställe, säger dig icke allt, hvad du skådar omkring dig och bland annat jordens egen hvita svepning, att de blifvit satta till att vittna om död och förgängelse?

I en sådan dyster skepnad framställde sig för mitt sinne den Lappska naturen under början af vår färd från Patsjoenniska. För att gifva åt mina betraktelser en annan riktning körde jag vid lägligt tillfälle fram till vår förare och sökte bringa å bane något muntert samtal med Lappen. Jag sporde honom bland annat huru det kom till, att vi, efter att hafva passerat Ryska gränsen, fått öfver oss ett fullkomligt oväder. Lappen genmälte, att vid sjelfva gränsen, i stället för tullkammare, varit ett heligt ställe, en *basse baikke,* så kallad, emedan derå finnes en *Seida.* I fordna tider hafva Lapparne aldrig rest förbi Seiden, utan att dervid göra sin måltid och naturligtvis äfven offra något åt Guden. Ännu i dag iakttaga Ryska Lapparne denna plägsed, af fruktan, att de annars skola öfverfallas af *hunger* och andra plågor, hvarmed den förgrymmade Guden bestraffar en sådan öfverträdelse. »Måhända», tillade Lappen leende, »hade Seiden äfven af oss kräft något offer och vill genom detta oväder visa, hvad han förmår.» I afsigt att blidka Gudens vrede anställdes en libation, men den tjenade nu mera till intet. Ovädret fortfor och nästan tilltog. För oss fanns således ingen annan utväg, än att med ihärdigt lugn afbida ovädrets utgång och trösta oss med hoppet att få tillbringa natten vid

en god eldbrasa. Detta hopp gick äfven i fullbordan. Vi funno en tall som låg kullstjelpt på marken, och hade en rot, vid hvilken snart sagdt en evig eld kunnat underhållas. Dervid gräfde vi en rymlig grop, gjorde i dess botten en bädd af qvistar, bredde på vindsidan ett segel (*loudet*), ställde grytan på elden och sutto sedan förnöjda vid den värmande brasan. Vi hade nu mera intet men af vinden; den tvertom underhöll vår brasa vid friskt lif och roade oss genom sin konversation med tallarna. Det förstås af sig sjelft, att man vid ett sådant tillfälle ej underlåter att tömma ett glas och upplifva känslans glöd genom erinringen af sina vänner och annat, som man eger dyrbart i sitt saknade hemland. Sålunda går tiden lätt och lustigt under väntan på den kostliga soppa, som ofelbart förhjelper Lapplandsfararen till en rolig hvila i sjelfva den djupaste vildmark. — Vederqvickt genom en ljuflig sömn, är man redobogen att möta, hvad helst den nytända dagen må bära i sitt sköte. Den 27 Februari var en sådan dag, om hvilken jag kunde säga: *perdidi diem,* ifall jag verkligen vore en *iso herra,* såsom de Finska skjutsbönderna stundom kallat mig, då jag i motsats mot Länsmän, Pantfogdar och andra resenärer, färdats beskedligt med deras hästar och språkat förtroligt med dem sjelfva om deras ekonomi, lefnadsförhållanden och mera dylikt. Om denna dag finner jag bland mina minnen antecknadt föga mera, än namnen på en mängd sjöar, som lågo i vår väg ända ifrån Patsjoki till Synjel. De äro: 1) *Sulkishjäyri*, 2) *Puoltshihjäyri*, 3) *Alkäsjäyri*, 4) *Kamajäyri*, 5) *Njannomjäyri*, 6) *Tshoalmejäyri*, 7) *Kallajäyri*, 8) *Noblasjäyri*, 9) *Gukkisjäyri.* Emellan Njannomjäyri och Tshoalmejäyri löper en temligen hög bergsrygg, benämnd *Ukka-shaelke.* På detta berg fanns troligen åter en hungrig Seida, ty så snart vi kommit öfver detsamma utbröt ett häftigt yrväder, som till-

tog dessmera ju närmare vi hunno till byn och på det mils-långa Gukkisjäyri höll på att helt och hållet förhindra vår ytterligare framfart. Sedan det ändteligen lyckats oss att komma deröfver, återstod ej mera än en half mil till byn. Enhvar lärer dock inom sig hafva gjort den erfarenhet, att liksom tidens längd icke alltid låter bestämma sig efter timmar och minuter, så är äfven den geometriska måttstocken af fammar och fot mången gång icke lämplig till bestämmande af vägens längd. Det är otroligt huru lång en half mils väg förefaller i Lappland, då man blir öfverfallen af yrväder, är uttröttad efter en mödosam resa och börjar längta att ändtligen få träda under ett gästfritt tak. Man anstränger sina synorganer till det yttersta, för att få se den efterlängtade elden skymta fram emellan träden. Fantasin underlåter ej att gäcka den otålmodige Lapplandsfararen med tusende eldar, som vänligt vinka honom till sig, men i nästa ögonblick försvinna, för att sedan på samma sätt åter tändas och slockna. Ledsen vid detta bedrägeri anser man sjelfva den sannskyldiga elden för ett dylikt gyckel, tills hundarnes omisskänneliga helsning öfvertygar den resande, att han omsider hunnit till målet.

Sedan vi sålunda kommit till den första Lappby inom Ryska området, skulle det väl höra till ordningen att taga i ögnasigte det mest anmärkningsvärda, som orten erbjuder. Men såsom Synjel är den närmaste gränsby till Enare, så eger den äfven mycket gemensamt med Finska Lappmarken, som ej igenfinnes i andra Ryska Lappbyar. För att således förvärfva oss någon kännedom om de Ryska Lapparne öfverhufvud, synes det vara ändamålsenligare, att vi förutsätta såsom bekanta äfven åtskilliga andra Lappbyar och i grund af denna bekantskap med några allmänna drag utmärka de Ryska Lapparnes lynne, lefnadssätt och andra förhållanden. I af-

seende å lefnadssättet skilja sig Ryska Lapparne ej mycket från våra Enare-Lappar. De lifnära sig hufvudsakligen genom fiskande och lefva under sommaren kringspridda vid sina träsk, vid floder och hafsstränder, boende i kåtor eller andra slags Fiskare-kojor. Men om hösten och sednast efter jul-fastans utgång flytta de till sina vinterboningar, hvilka ej äro så vidt skilda från hvarandra, som Enare-Lapparnes, utan efter det Ryska sättet mästadels sammanpackade i trånga byar. Sjelfva detta boningssätt bevisar tillfyllest, att de Ryska Lapparne ej kunna vara i besittning af stora renhjordar, emedan i sådan händelse nejden innan kort skulle blifva utblottad på renbete och byn följakteligen nödsakad att den ena gången efter den andra ombyta boningsplats. Men så ringa är antalet af deras renar, att smärre byalag kunna uppehålla sig tiotal år på ett och samma ställe. Att de Ryska Lapparne vant sig ifrån renskötseln och nästan uteslutande slagit sig på fiskeri, dertill gifves mera än ett skäl. Först och främst är naturen utmärkt gynnande för sistnämnde yrke. Ishafvet och Hvita Hafvet äro verkliga guldgrufvor för Fiskaren. Dessutom finnas inom Ryska Lappmarken ett par stora och fiskrika träsk Imandra och Nuotosero, samt en oräknelig mängd smärre insjöar. Hvi skulle ej Lappen begagna dessa näringskällor och utbyta det vilda fjäll-lifvet emot Fiskarens jemförelsevis mycket lättare värf? Också torde den Grekiska religionen i sin mon hafva bidragit till att vända Lapparnes håg åt detta yrke. Ty då denna religions bekännare nästan halfva året måste umbära den slags föda, som Lappen kunnat erhålla från sin renhjord, så blef det äfven af religiös grund en nödvändighet för den Ryska Lappen att kasta sig på en annan näringsgren. Då han vidare måste afhålla sig från köttmat äfven på den tid, då han, engång vorden Fiskare, har vård om sina renar, och blott

ett par månader om året är i tillfälle att lifnära sig med denna föda, så har han i sanning föga skäl att underhålla stora renhjordar, om detta annars vore möjligt för en Fiskare-Lapp. Emellertid är, näst fiskafänget, renvården Ryska Lappens förnämsta näringsgren. — Äfven handeln tjenar honom till ett bergningsmedel. Således finner man Gudabilden och besmanet vanligen alltid hängande på väggen i hans stuga. Här frågas sällan, hvad man får gifva den resande till mat, utan han måste låta för sig afväga fisk, bröd och i allmänhet allt hvad han ärnar förtära. Så röjer sig i allt en öfverhandtagande handelsesprit, men de Ryska Lapparne äro ännu alltför fattiga, för att kunna företaga några egentliga spekulationer, göra resor, besöka marknader. Ändock visar sig understundom vid Enare kyrka en och annan Lapp från någon närbelägen Rysk Lappby, hitkommen i någon handelsaffär. Likaså besökes äfven *Salla* i samma afsigt af Akkala-Lappar. Om man öfverhufvud vågar tro på de Ryska Lapparnes stigande i ekonomisk förkofran, så är utan tvifvel sistnämnda egenskap eller deras handelsesprit det medel, hvarigenom de skola gå framåt. Boskapsskötseln är för detta folk alldeles främmande. Ingen enda bland dem eger en ko, icke ens alla hafva får. Det är så mycket mindre troligt, att uppmärksamheten skall rigtas åt detta håll, som boskapsskötseln äfven försummas af Ryssarne — deras läromästare.

I boningssättet visar sig en stor mångfald hos de Ryska Lapparne. Största delen af dem bor under vintern i stugor, hvilka i det närmaste likna Enare-Lapparnes, och således äro låga, mycket trånga samt försedda med en öppen spis. Den mest i ögonen fallande skiljaktigheten består i taket som i Enare är upphöjdt men i Ryska Lappmarken brukas plattadt. In i sjelfva stugan visar sig den olikhet, att de Ryska

Lappparne i stället för säng hafva breda bänkar kring rummet. — Vid hafskusten, i fjälltrakter och på trädfattiga orter i allmänhet bo de Ryska Lapparne äfven vintertiden i kåtor. Dessa äro dock gjorda af träd eller bräder, uppställda i något lutande riktning. Kåtan är bredast i midten och smalnar mot hvardera ändan. Väggarna löpa dock icke tillsamman, utan i kåtans begge ändar befinnes en smal sidovägg. Taket är platt och torfbetäckt; golf saknas; midti kåtan finnes en vanlig eldstad. — Ett tredje slag af boningsrum utgöres af pörten, hvilka dock äro vida mindre och bristfälligare, än våra Finska rökpörten. Ugnen hvilande på ett underlag af träd har en rundad form; den liknar våra badstugu-ugnar, men är vanligen mycket liten och så illa uppförd att lågan slår igenom stenarna. Rökhålet tilltäppes med en uppstoppad säck eller dyna, som med tillhjelp af en stång ditlyftas. — Ännu finnes hos några få Ryska Lappar ett fjerde slag af boningar, nemligen ordentliga stugor, fullkomligt lika med de Ryska Karelarnes och således äfven försedda med vanliga rör-ugnar. Hos de Lappar, som ega antingen rökpörten eller sistnämnda slag af stugor är kåtan förnedrad till kök. För samma ändamål begagnas kåtor äfven på flere ställen i Österbotten, hvilket bruk utan tvifvel är ett spår af Lapparne.

Klädedrägten är hos alla Lappar ungefär densamma. Lappens oumbärligaste klädespersedlar äro renmudden samt skor och benkläder af renbenlingar. De tvenne sistnämnda plaggen äro hos de Ryska Lapparne ihopsydde; andra Lappar hafva dem åtskilda, men dock så väl fastsnörda om smalbenet, att snö ej kan tränga sig derigenom. Norska och Finska Lappar bära i köld omkring halsen en björnskinnskrage, hvilken ej blott skyddar öron och ansigte utan äfven betäcker bröstet och axlarna. Ryska Lappar sakna detta

plagg; men i stället för att andra Lappar hafva föga skygd för ansigtet af sin mössa, som är den »Ryska kuskmössan», är dessas hufvudbonad försedd med örlappar, hvilka täcka en stor del af ansigtet. — På detta sätt är Lappen företrädesvis klädd på sina resor och denna klädnad är ungefär densamma hos karlar och qvinnor. Största olikheten består i mössan, hvilken enligt det Ryskt-Lappska modet, hos karlarne har en rundad, men hos qvinnorna en plattad högre och bredare kulle. Den Finskt-Lappska qvinnomössan har jag någon gång tillförene beskrifvit. I sitt hvardagliga lif bära i vår Lappmark så väl karlar som qvinnor, en klädnad af vadmal, som i det närmaste liknar en skjorta; men i Ryska Lappmarken har man utom mycket annat äfven antagit den Ryska nationaldrägten.

Efter dessa anmärkningar, som blott beröra de Ryska Lapparnes yttre förhållanden, skola vi nu nämna några ord om deras inre lif. I religiöst hänseende befinna de sig på en låg ståndpunkt. De hafva föga kännedom af Christendomens anda och föreskrifter, ingen af dem kan läsa i bok och endast sällan kunna de betjenas med religionsvård af prester från någon närbelägen Rysk by eller stad. Sabbaten blir således icke helgad af dem annorlunda, än som en hvilodag. På sin höjd går man i bönehuset, som dock finnes i hvarje by eller pogost, och gör några korsningar framför Helgonbilderna, hvilken ceremoni kallas bön. I sitt dagliga lif iakttaga Ryska Lapparne troget den Grekiska kyrkans ceremonier m. m., som hör till den yttre kulten; men under denna christna yta döljer sig mycken öfvertro och vidskepelse. Isynnerhet är tron på trolldom hos dem starkt rotfästad. Högst i anseende stå de förr omnämnda Akkala-Lapparne för sina magiska kunskaper. De äro äfven i Finland så beryktade att bönder ända ifrån Savolax vallfärdas

till dem, i afsigt att återvinna sin helsa, sina förlorade skatter eller hvad som tilläfventyrs kan ligga dem ömt om hjertat. Om Akkala-Lapparnes sätt att gå till väga vid sina signerier har jag ej erfarit vidare, än att de falla i en *magisk dvala* och derunder erhålla uppenbarelser, som för dem äro i ett eller annat hänseende nödiga. Lapparna mena härom, att själen i detta tillstånd öfvergifvit kroppen, att den färdas vidt omkring och förskaffar sig alla slags erforderliga upplysningar: kunskapar om det stulna godset, söker utreda sjukdomens upphof, o. m. d. — Att denna dvala numera är till stor del charlataneri, torde ej kunna dragas i tvifvelsmål. Men den är så allmän hos alla okultiverade folkslag och i alla verldsdelar, att man omöjligen kan tvifla på dess ursprungliga verklighet. Också torde detta fenomen i sjelfva verket icke höra till antalet af dem, som allenast kunna förklaras genom den animala magnetismen, d. ä. som ej kunna förklaras. Den är till sin grund ingenting vidare, än en vanmakt efter den onaturliga extas, hvartill trollkarlen upparbetar sig under sin magiska handling. Troligen framställa sig för honom under detta vanmakts tillstånd, liksom i sömnen, hvarjehanda oredige föreställningar om det, hvarmed hans själ sednast varit sysselsatt. Dessa har man tagit för uppenbarelser, och således ganska naturligt börjat anse dvalan för ett magiskt medel. Man säger att trollkarlen när som helst kan försätta sig i ett sådant tillstånd, och äfven det anser jag för möjligt, så vidt fråga är om trollkarlar, som tillhöra vilda nationer. Åtminstone står detta fenomen i sammanhang med många andra, som berättas om råa nationer. Jag vill blott anföra några få, som kanske äro mindre vigtiga, men derigenom ändamålsenligare, att de röra Ryska Lappar. — Man hade under min resa i Lappmarken ofta gifvit mig den varning, att jag borde taga mig väl i akt för de

Ryska Lapparne och isynnerhet deras qvinnor, emedan de understundom skulle råka i vanvettigt tillstånd och derunder ej veta hvad de göra. I början lyssnade jag ej till dessa berättelser, utan ansåg dem för vanliga, den Lappska nationen pådiktade fabler. En gång hände det mig att jag uti en by i Ryska Lappmarken stötte tillsamman med några Karelare, samt tvenne Ryska köpmän. Bland dem varnade mig åter någon att icke på minsta vis uppskrämma de Lappska qvinnorna, menande detta vara en *res capitalis.* I sammanhang härmed berättade en Karelare följande tilldragelse: »Då jag uti min ungdom fiskade i hafvet, råkade jag en gång på en båt, som roddes af Lappar. I båten fanns äfven en qvinna, som höll ett spädt barn i sina armar. Då hon varseblef min ovanliga klädedrägt, blef hon så utom sig af förskräckelse, att hon kastade sitt barn i sjön.» En annan Karelare androg åter en så lydande berättelse: »För många år sedan befann jag mig i en krets af Terska Lappar. Vi sutto och samtalade öfver likgiltiga ämnen, då plötsligt ett slag, liksom af en klubba eller hammare lät höra sig bakom väggen. Men hvad händer? I ögonblicket digna alla Lappar ned på golfvet, sprättla litet med händer och fötter, blifva sedan orörliga såsom lik. Efter en stund börja de åter resa sig och förhålla sig, såsom hade ingen ovanlig tilldragelse egt rum.» För att öfvertyga mig om dessa och andra likartade berättelser af de Karelska bönderna, erbjödo sig de Ryska köpmännen att visa mig några prof på de Lappska qvinnornas lättskrämdhet. Dessförinnan undanskaffade han alla knifvar, yxor och andra tillhugg, som voro lätt åtkomliga. Derpå trädde han helt hastigt framför en qvinna och slog sina händer tillsamman. Straxt rusade qvinnan lik en furie på honom, ref, slet, slog och piskade honom på det eftertryckligaste. Efter att sålunda en stund hafva misshandlat den arma köp-

mannen, dignade hon ned på en bänk och utstod en våldsam kamp innan hon återfick andedrägten. Återkommen till full sans, gjorde hon det beslut, att ej vidare låta skrämma sig. Också aflopp det nästa försöket så, att hon blott uppgaf ett gällt, genomträngande skri. Medan hon gladde sig öfver det misslyckade försöket, viftade den andra köpmannen en näsduk förbi hennes ögon, men sprang i och med detsamma sjelf ur rummet. Nu var det att se, huru qvinnan rusade från den ena till den andra, kastade en till marken, slog en annan, slängde några mot väggen, skakade andra från håret. Sittande i en vrå af rummet afbidade jag med otålig ängslan, att ordningen äfven skulle komma till mig. Med fasa ser jag henne slutligen fästa vid mig sin vildt stirrande blick; derpå rusar hon emot mig med utsträckta armar och skall just hugga i mitt ansigte med sina naglar, då tvenne handfasta Karelare i en behaglig stund ryckte henne åt sidan. Vanmäktig nedsjönk hon i deras armar. Det troddes, att mina glasögon retat henne till detta vilda raseri. Man sökte äfven uppskrämma en ung flicka på det sätt, att en perta nedfälldes på hennes hufvud. Hon skrek till och sprang ut. Ytterligare slög man med en hammare emot yttre väggen. Den ofvanberörda qvinnan spratt till; men i och med detsamma betäckte någon hennes ögon med sina händer, och då sansade hon sig hastigt. — Dessa fakta, huru obetydliga de äfven må vara, torde ändock kunna tjena till bevis derpå, att råa menniskor med lätthet kunna bringas ur sin fattning och råka i ett vanmäktigt tillstånd. Särdeles bör detta gälla om trollkarlar och besvärjare, hvilka genom häftiga extaser och sina själskrafters onaturliga ansträngning ofta våldfört sig emot sin menskliga natur.

Men för att återkomma till de Ryska Lapparnes trollkonst, så har jag hos dem icke uppdagat några besvärjelse-

formler, liknande Finnarnes *läsningar,* utan allenast anmärkt vissa traditionella konstgrepp och symboliska handlingar. Såsom ett bevis på denna art af trolldom, må jag anföra, huru en qvinna i Ryska Lappmarken botade en ledvrickning. Hon förde sina fingrar af och an på det vrickade stället och tycktes likasom leta efter plågorna. Efter mycket letande lyckades det henne äfven att få dem mellan sina fingerspetsar. Derpå klämde hon dem mellan sina naglar; förde dem så till munnen, söndermalade dem mellan tänderna och utspottade slutligen de sålunda tilltygade plågo-andarne. Detta upprepades flere gånger, men dervid förekom ingen läsning, ty qvinnan språkade under hela den löjliga operationen öfver likgiltiga ämnen. Vidare förmår jag ej utbreda mig öfver beskaffenheten af de Ryska Lapparnes trollkonst, emedan jag hvarken kunnat samtala med dem så ledigt, som det hade varit af nöden vid utredande af Magins hemligheter, ej heller besökt de delar af Ryska Lappmarken, hvarest trollkonsten hufvudsakligast bedrifves.

Ännu några ord om de Ryska Lapparnes lynne. Det Lappska lynnet är sig temligen lika öfverallt; det är att liknas vid en bäck, hvars bölja flyter fram så sakta, att man knappt märker, om den ens rör sig. Ställer sig något större hinder i bäckens väg, så böjer den sig vackert åt sidan, men kommer ändock slutligen till målet. Så är ock Lappens lynne: stilla, fredligt, eftergifvande. Frid är hans valspråk; om frid är hans första fråga, frid är hans afskedshelsning, frid hans allt. Friden älskar han som modren det barn, hon närt vid sin egen barm. Sagan täljer att i det Lappska landet allt i yttre måtto är naket, fult och fattigt, men tillägger, att i djupet döljes det renaste guld. En skönare skatt kan väl knappt egas än det fridfulla lugn, hvaraf Lappen är i besittning. Utblottad på de flesta af lifvets njutningar, om-

gifven af en obetvinglig natur, försänkt i armod och elände, är honom beskärd den afundsvärda lott, att med ett orubbligt lugn kunna uthärda alla vedermödor. Han fordrar blott, såsom ett oundvikligt vilkor för sin trefnad, att icke blifva störd i njutningen af sitt lilla, icke rubbad i sina gamla sedvanor eller på något sätt *ofredad*. Den missgynnsamma naturen drifver honom ofta till arbete och rörlighet, men dessemellan öfverlåter han sig gerna åt ett makligt, eller, efter hans egen terminologi, *fredligt* lif. Han älskar icke vidtutseende planer, kloka beräkningar eller någon slags utåt rigtad verksamhet, utan lefver helst försänkt i en stilla begrundning öfver religiösa föremål eller andra ämnen, som förefinnas i hans lilla verld. — Det torde redan synas af denna korta skildring, att den Finska typen återspeglar sig äfven i det Lappska folklynnet. Likasom Lappen besitter också Finnen i grunden samma lugna, fridfulla, fördragsamma väsen. Äfven han viker gerna undan, så länge det blott är fråga om en småsak; men gäller det en i hans tanka vigtig angelägenhet, då är han en hjelte. På samma sätt eggas Lappen stundom till en ytterligt envis ansträngning, men förlorar lätt den lugna sansen, som sällan öfverger hans mannligare broder — Finnen. Den inåtvända själsverksamheten, den lugna meditationen är äfven gemensam för dem begge, men den är dock hos Lappen mera dvergartad än hos Finnen. I djupet af det slutna lynnet döljer sig hos dem hvardera en viss grad af slughet och aktsamhet eller misstänksamhet — karaktersdrag, hvilka dock i vida högre grad tillhöra Lappen än Finnen. Vidare hafva äfven Lapparne sin dryga del af det sorgsna lynne, som karakteriserar Finnarne och den Finska stammen öfverhufvud, men den djupa sorg, som skoningslöst tär på sin egen märg, och blifvit räknad till den »Finska heroismen», denna sorg torde ej höra till

det Lappska lynnet. Det är under karakteren af ett yttre betryck, som Lappens sorgsna sinne vanligen framträder. Öfverhufvud synes det, som skulle Lappen vara Finnens svagare broder, eller såsom hade han ärft mera af sin moder, Finnen deremot mera af sin fader. — Såsom vi nu i korthet sökt skildra det Lappska folklynnet, sådant röjer det sig äfven hos de Ryska Lapparne på många afsides belägna ställen. Men i de byar, som ligga vid den stora *Murmanska* stråtvägen hafva Lapparne redan börjat träda ifrån sitt ursprunliga skaplynne. Den inre förnöjsamheten har gifvit vika för en yttre, tanklös glädtighet, den stilla begrundningen har nödgats lemna rum för en praktisk klokhet, det lugna lifvet är utbytt emot en fjäskande rörlighet. Hos dem söker man förgäfves den vekhet i sinnet, den hjertliga välvilja, som så fördelaktigt utmärker andra Lappar. Handelsandan samt den täta beröringen med Ryssar och Karelare har tjenat till att bringa dem ur sitt naturliga oskuldstillstånd. Äfven har det Lappska skaplynnet lidit mycket genom invånarenas beblandning med Ryska Karelare. Men framför allt har den Ryska national-karakteren intryckt omisskänneliga spår i det Lappska lynnet. I en krets af Ryssar igenkänner man väl alltid den tysta, saktmodiga Lappen; men i förhållande till andra Lappar är han redan en Rysse. Det Ryska språket tyckes han tala lika ledigt, som sitt modersmål. I saknad af egna sånger älskar han understundom att gifva luft åt sina känslor i något Ryskt qväde. Om Söndagarna roar han sig, till och med på den kallaste vinterdag med bollspel och andra af Ryssarna lånade förströelser. Äfven i Lapparnes husliga lif märker man idel Ryska bruk och plägseder, för att ej tala om den Ryska klädedrägten. Hvad vi i det föregående ordat om deras glädtighet, rörlighet, handelsesprit m. m. det är allt en följd af Ryskt infly-

tande. Man kan i grund af allt detta ej annat förmoda, än att de Ryska Lapparne förr eller senare skola fullkomligt assimileras med den Ryska nationen, och det så mycket mera som de ej ens hafva eget bokspråk. De Ryska Lapparnes ringa antal tjenar såsom ett ytterligare stöd för en sådan förmodan. Enligt de uppgifter, jag erhållit af Ispravniken i Kola, utgöres hela den Lappska befolkningen i Ryssland in summa af 1844 själar.

Kanske borde jag ännu tillägga några anmärkningar om de Ryska Lapparnes språk, men det torde redan vara hög tid att tänka på afresan. Låtom oss derföre utan alla omvägar och vidlyftigheter anträda det 150 verst långa hållet till *Kola.* Må vi icke ens fästa någon särdeles vigt vid den omständigheten, att våra renar blifvit rikligen utsmyckade med klockor, bjällror och en myckenhet brokiga remtyg. Vi kunna blott ej med stillatigande förbigå den för Lapplandsfararen ändock ganska vigtiga frågan om väderleken, utan måste anmärka, att den 1 Mars var en i sjelfva Lappland ovanligt ruskig dag. Deröfver anstår det oss likväl ej att föra någon klagan, såvida samma himmelens vrede måste uthärdas af ett nyfödt barn, som i vårt sällskap föres till den hyperboreiska staden, för att der intagas i Herrans församling. Visst är den moderliga famnen mera skyddande än en öppen *keris;* men ehuru vi ännu på sätt och vis äro barn i Lappland, kunna vi likväl med temligen manligt mod vältra drifvorna ifrån oss. Dessutom är det en källa till förtröstan, att vi engång fått goda renar, och de Ryska Lapparne hafva dertill den berömvärda seden, att köra friskt. Också gingo de två första milen, så att säga, i ett andetag. Så vidt jag kunde se omkring mig för snöflingorna och det inbrytande mörkret, var denna väg öfverallt skogbeväxt. Sedan kommo vi på det vidsträckta *Nuotosero* (Nuotjäyri),

färdades derpå ytterligare tvenne mil, stego så i land och togo nattqvarter vid en brasa på drifvan. Det är intressant att se, med hvilken utomordentlig hastighet den Ryska Lappen tillreder sin brasa. Han täljer några spånor, bryter några qvistar, spjelkar några klabbar, föser allt detta kring en tjäru-stubbe, och straxt har han brasan färdig. Den duger väl knappt till annat än tobakseld, eller att smälta snö till dricksvatten; men hvad göres honom behof af något bättre, då han ligger insvept i renhudar, fällar och fårskinnspelsar? Enare-Lappen använder vanligtvis mycken tid och möda på sin brasa; den blir ock i samma mon bättre, men är dock intet emot en ordentlig finsk stockeld. Fjäll-Lappen vårdar sig ej om brasa. Då han om aftonen träffar på ett godt bete åt sin ren, gräfver han en grop i snödrifvan och sofver der i god ro intill morgonen. Denna konst är ock att föredraga framför en dålig eld. Har man en god lappmudd, drager den öfver öronen, träder ut armarna och håller äfven dem inom mudden, så kan man rätt väl uthärda en vinternatt på fjället. Men så snart man eger det ringaste tecken till brasa, kläder man gerna den tunga mudden af sig, och då händer det vanligen alltid, att man ej får njuta en så rolig hvila, som det kanske varit påräknadt. Man vaknar genomfrusen och måhända öfversnögad, flyr så till brasan — den är slocknad. Man blåser upp en ny eld, lägger sig och insomnar, för att efter en stund åter vakna i en lika ömklig belägenhet, som förra gången. Sålunda tillbragte jag natten vid vår närvarande hvilostad. När omsider den efterlängtade morgonen grydde, fortsattes resan ännu en mils väg på Nuotosero. Ulfvar lupo, likt hundar, på det ödsliga träsket och sneglade glupskt på våra feta renar. De hade under natten legat på lur och ofredat renarne, hvilka nu voro trötta och alldeles uthungrade. Komna i land, måste

vi således göra halt och låta renarne beta. Renen prisas högt af Lapparne för dess utomordentliga natur-instikt, till följe hvaraf den genom drifvor af snö kan urskilja om mossa finnes för handen, så snart den blott sticker nosen i snön. Såvida likväl denna förmåga utgör vilkoret för djurets bestånd och hela tillvaro, är den kanske mindre beundransvärd, än åtskilliga andra egenskaper, som jemväl anträffas hos goda renar. Så har jag icke nog kunnat förundra mig öfver den egenskap, som några renar ega, att de utan det ringaste tecken till väg eller spår sjelfmant föra sin körare till målet, om de allenast en enda gång förut tillryggalaggt samma väg. Äfven det vittnar om renens goda egenskaper, att han med ett så enkelt ting, som körremmen är, kan läras till att förstå och lyda sin körare. Kastar man denna rem på högra sidan om renen, så löper han åstad, men stadnar åter, så snart remmen blir kastad på den venstra. Denna manipulation tjenar dock till intet då det bär utför backar ock berg; ty här följer renen icke körarens, utan sitt eget hufvud, som bjuder honom att sätta af det bästa han förmår. En sådan färd är nöjsam, men kan ock stundom blifva ganska farlig, såsom jag sednast erfor uti en backe, hvilken mötte oss efter några timmars färd från det nyssnämnda betesstället. Backen är mycket hög, och stora tallar växa vid vägen, som i många krökningar slingrar sig ned på en elf, benämd *Nuotjoki.* Oaktadt yrvädret de näst föregående dagarne var vägen mycket hård, ty den skyddades af skogen och vinden hade äfven legat öfver den motsatta sidan af berget. Genom mycket åkande hade på vägen bildat sig smärre afsatser, hvilka likt vågen höjde ock sänkte sig hela backen utföre. Här fick min ren det infallet att löpa efter sin yttersta förmåga. Kerissen flög ifrån den ena afsatsen till den andra, utan att det minsta vidröra marken. När

den i nästa afsats åter stötte emot den stenhårda vägen, var det en icke ringa svårighet att hålla sig i kerissen. Om der ännu råkade växa något träd tätt invid vägen, såsom fallet var mest öfverallt, så måste man skynda sig att vända kerissens botten deremot, emedan annars hufvudet stod i fara. Men hände det att vägen i och med detsamma böjde sig åt motsatt riktning, så skulle man med tillhjelp af händer och fötter eller genom någon häftig kropprörelse söka vända kerissen. Ty om des spets kom att löpa bakom trädet, så är ingenting sannolikare, än att dragremmen skulle brista och köraren dragas med hufvudet emot trädstammen. Jag hade lyckligen afböjt en sådan fara och derigenom kommit ur balancen, då kerissen åter så häftigt stötte emot en afsats, att jag kastades upp ifrån den och sedan nedföll sidlänges deri. I denna belägenhet hade jag varit alldeles ohjelplig, om icke nästa afsats genom en förnyad stöt lyckligen bragt mig åter i min rätta position. När vi omsider kommit ned på elfven stadnade renen plötsligt, vände sig om och betraktade med synbar förundran den svåra backen. Derefter gick färden mycket beskedligt långsmed elfven ända till vårt nattherberge, som togs i en för resandes räkning särskildt uppbyggd kåta, ej långt från elfstranden.

Följande dag sågos tvenne fremlingar från en hög fjällspets betrakta Kola stad, der den ligger i en däld, från alla håll begränsad af höga berg samt omfluten af tvenne elfvar: *Tuloma* och *Kola,* hvilka straxt nedanom staden systerligt omfamna hvarandra, för att sedan med lättare mod kunna möta sin död i Ishafvets böljor. Ifrån sjelfva staden resa sig en mängd åldriga byggnader, men snart drages blicken ifrån dessa små hyddor till ett kolossalt tempel från Tsar Peters tid. När man ser denna jättebyggnad från ett så långt afstånd, att dess många torn visa sig för ögat, såsom

en enda väldig kupol, är man nästan färdig att anse den för ett Lappländskt fjäll. Bredvid detta tempel står ett annat, som både genom sin glänsande yta, och sin litenhet erinrar om en nyare tid. Sedan de resande en stund betraktat allt detta, såg man dem med pilsnabb fart sätta sig utför det branta fjället.

IIII.

Vi inträffade i Kola straxt före den så kallade *Maslinitsan,* som i hela Ryssland är en vecka af jubel och fröjd, hvarmed man vill gå den långa och sorgliga fastan till möte. Utan att iakttaga de vanliga uppvaktnings-ceremonierna, blefvo vi dock öfverallt inbjudna och med hjertlighet bemötta. Under hela veckan gick ingen dag förbi, då vi ej blefvo kallade att taga del i stadens festliga fröjder. Vid dessa tillfällen skulle Natural-Historikern haft den yppersta lägenhet att studera Ishafvets Ichtyologie, utförd i otaliga folianter af svällande piroger, samt derjemte låna sin uppmärksamhet åt Lapplands Flora, sammanpressad inom permarna af mångfärgade nalifka-flaskor. Äfven fornforskaren kunde här finna talrika föremål för sin vettgirighet, så väl i en mängd föråldrade bruk och plägseder, som i särskilda dyrbara curiosa, hvilka gått i arf från slägte till slägte. Mig roade det allramest att taga i skärskådande de Ryska national drägterna, isynnerhet dem, hvilka prydde Borgare-fruarne och deras hulda döttrar. Det mest i ögonen stickande var en tröja (schubejka) af rödt kläde eller sammet, prydd med en rik guldbrodyr och glittrande perlor. Tröjan var ganska vid, den saknade ärmar och sträckte sig ända till rorna. Ej mindre strålande var flickornas hufvudbonad, hvilken äfven omtalas i de Finska runorna och der liknas vid en »upprättstående (hellre bakutlutande) molnspets.» Skada att den Finska sångmön ej råkat på infallet att äfven taxera denna

kostbarhet; sannolikt hade hon ej låtit saken passera för ett »brunt räfskinn,» då plagget ännu i vår perlrika tid betalas med 3 à 500 Rubel. Klädningen är en bred och styf rustning, men dess färg var olika, emedan alla från andra orter inflyttade damer bibehållit sin hemorts färg. Ett par hvita lösärmar höra ännu till kompletteringen af det hufvudsakliga i kostymen. De voro oformligt vida och uppdragna nästan i jemnhöjd med öronen, samt tjenade till att gifva åt den allra huldaste tärna ett uttryck af trumpenhet och styfsinthet. Då jag för första gången såg ett tåg af unga sjuttonåriga flickor i sådan utstyrsel skrida gravitetiskt fram, höjande sig vid hvart steg på tåspetsarna och blickande med förnämt allvar framför sig, tyckte jag mig åskåda ett lustspel, föreställande en jungfrulig stolthet, som grundar sig på fädrens skatter. Till Kola-flickornas lof måste dock anmärkas, att denna theatraliska representation ej utfördes på fullt allvar. Ty då de stränga mödrarnas blickar mot aftonen blefvo rigtade från de kära döttrarna till de ännu kärare the-kopparne, svängde sig de nyss så trumpna flickorna gladt och lustigt i hurtiga masurkor.

Men om det lyster dig att skåda dessa fjällens döttrar i sitt rätta element, så följ mig på en promenad till »Lappska berget,» der man roar sig med ett nöje, som hos oss kallas skrinna backe, på Ryska: *катамъся*. Hvilket tåg af kavaljerer och damer, ilande parvis i små renslädar utför det branta fjället! Allas anleten stråla af en hjertinnerlig glädje. Gossen fröjdar sig öfver den blixtsnabba färden; ynglingen känner den stolta fröjden att vara sin flickas beskyddande riddare: men hvad kan det vara för en fröjd som sprider en rodnad på flickans kind? Eller är det måhända den bistra kölden, som målar dessa rosor? Detta är visst det naturligaste, ty vi hafva nu 26° R., och flickorna äro klädda

i tunna siden-schubejkor, i lätta ljusa kattuns-klädningar med röda förkläden. Om hufvudet bära de blott en bindel, händerna skyddas af svarta sammetsvantar. Men låt oss betrakta tåget närmare. Se der kommer midt i skaran en junker, som spännt en hund för sin ahkia. Så munter färden är för den lilla köraren, så oangenäm är den för hunden, hvilken esomoftast får vidkännas häftiga stötar af spetsen på kerissen. I förtreten spelar hunden sin beherrskare det arga sprattet, att han stadnar midt i backen och lemnar den öfvermodiga tyrannen att tillse, huru han nu månde värja sig sjelf för andras ahkior. Äfven vi lemna honom åt sitt öde, i hopp, att han vår omsorg förutan hjelper sig ur sin nöd; ty der kommer med pilens snabbhet en lös keris, som ovillkorligt påkallar vår uppmärksamhet. I kerissen sitter en ungersven med sin flicka i famnen. Stolt och säkert styr ynglingen sin släda i alla slingringar och gropar, men flickan — hon darrar af ångest. I den vilda farten har hårbindeln löst sig och lockarna fladdra för vinden. Hon vänder sin lågande blick mot älskaren. Heroisk slår han sin arm kring flickans lif, men förlorar i detsamma balansen, och den poetiska excessen ändas så, att herrskaqet får svalka sina känslor i närmaste snödrifva, till icke ringa munterhet för de kringstående. Nu kommer en modig amazon, som styr sin skuta sjelf och styr den lyckligt hela berget utföre. Hon belönas med hurrarop. Men se här har åter midt i den lysande skaran sällat sig en ahkia, full med trasiga gatpojkar, som skrika, larma, pingla med klockor och bjellror. Berget skallar af skrattsalfvor.

Vi hafva redan stått och betraktat detta lustspel alltför länge, för att ej väcka uppseende. Folkskarorna börja draga sig omkring oss och nöjet är ej mera så lifligt. Från alla håll ljuder det: »Behagas det att skrinna backe, Ers

välborenhet?» »Min keris är god» — »min är bättre» — »min» — »min», o. s. v. Vi draga oss härifrån, så länge det ännu är möjligt.

Den glada veckan är förbi. Månne vi icke nu kunna göra en rund hos stadens högtärade herrskaper och tillse, huru de månde befinna sig efter Masljnitsans fröjder? Bred sitter Doktorn i sin breda divan, talar om tung luft och nödvändigheten att preservera sig emot skörbjugg. Tullförvaltaren klagar öfver den ledsamma tiden, då man icke ens får tullfritt röka tobak. Paedagogen, hans vän, råder honom att röka fritt, menande att Gud förlåter (*Богъ простимъ*). Sjelf har Paedagogen fått ett illaartadt utslag. Ispravniken lider af rheumatism. Sasädateln visar oss gula fläckar på sitt bröst. Sträptshej'n sitter hos sin hysteriska dotter. Gorodnitsen, Capuciner-Munken m. fl. besväras af hufvudvärk. Huru det står till med Sudjan, är svårt att säga, ty han yttrar ej ordet. Samtliga damer sitta hemma och (törs jag säga ut det?) äta kål. Så följer matthet och domning på öfvermåttet af glädje. Emellertid fortfar man att emot oss bevisa samma vänskapliga bemötande. Den som framför alla andra omfattade oss med en utmärkt välvilja, var Ispravniken — en man hvars bekantskap lände oss till båtnad äfven i vetenskapligt afseende. Han hade på sitt embetes vägnar lefvat många år bland Samojeder och Lappar, samt kunde således lemna oss många nyttiga upplysningar om hvardera folket. Äfven Paedagogen sökte på sitt vis gå oss tillhanda; han öfvade våra språkorganer vid de Ryska bokstäfsljuden, handledde oss efter sin förmåga i Ryska grammatiken, samt försåg oss med Rysk lektyr.

Oaktadt den myckna välvilja och tjenstaktighet, som vi erforo i den Lappländska staden, började jag likväl känna en hemlig längtan till Lapparne sjelfva. Denna längtan var dock

högst obefogad, emedan jag på långt när ännu ej innehade den kännedom af Ryskan, som varit mig nödvändig, då jag ärnade begagna mig deraf till kommunikations-medel vid lärandet af de Ryska Lapparnes munarter. Emellertid företogs en liten utflygt till den närbelägna Lappbyn *Kildin*, men byn var för tillfället tom på innevånare och vår planlösa färd bestraffades så, att vi nödgades återvända med nästan oförrättade ärender. Men hvar var bya-folket? Största delen hade begifvit sig att skjutsa de så kallade *Murmanski* till Ishafvet, och återstoden af befolkningen tågade under vår vistelse i Lappbyn till Kola, för att se och högtidligen emottaga den ditförväntade Archangelska Guvernören.

Det var vår afsigt i begynnelsen att välja Kola till ett slags medelpunkt för våra excursioner i Ryska Lappmarken och derifrån med första öppet vatten begifva oss öfver Mesen till Samojederna; men från Petersburg inlupo underrättelser, som förmådde oss att ändra denna plan och ifrån Kola allra först begifva oss till Archangelsk. Här ärnade vi nemligen undangöra en preliminärkurs i Samojediskan, under ledning af Archimandriten Vinjamin. För att hinna med detta studium och tillika före vintern kunna verkställa den Samojediska resan, sågo vi oss föranlåtna att använda vida mindre tid på Ryska Lappskan, än det i början var påräknadt. Vi måste således lemna Semiostroff, Muotka med flere norr om Kola belägna Lappska orter obesökta, och fingo nöja oss med en kort vistelse hos de Lappar, som lågo i vår väg emellan Kola och Kandalaks. Här finnes väl endast en ordentlig Lappby men vid de allmänna poststationerna lefva en eller flera Lappfamiljer från skilda landsändar. Vid hvarje station finnes åtminstone en välförsedd stuga, och vi hade följaktligen under denna resa ganska beqvämt kunnat studera den Ryska Lappskans särkilda munarter, med undantag

af den Terska dialekten, om icke olyckan fogat att vi nu skulle råka ut för den Murmanska folkvandringen, som var oss till icke ringa hinder i våra litterära företag.

De så kallade *Murmanski* (ordet är ett mixtum compositum af *morje* och *man*, betyder således ethymologiskt *hafsmän*) äro till en del Ryssar, till en del Karelare och Lappar, samt färdas i slutet af Mars och början af April till Ishafvets stränder för att der idka fiske under våren och sommaren. Kommande ända från trakten af Onega och Kem styra dessa Murmanski sitt tåg öfver Kandalaks och Imandra upp till Rasnavolok, som är en poststation 11 mil söder om Kola. Här fördelar sig tåget i tvenne flockar. De som fiska i hafsfjordarne mellan Kola-viken och Norrska gränsen, fortsätta sin färd upp till Kola och derifrån vidare framåt. De åter, som fiska emellan Kola och Svjatoi Nos fara från Rasnavolok rakt till sin bestämmelseort, utan att besöka Kola. Hela hafskusten från Norrska gränsen till Svjatoi Nos är bekant under namn af *Murmanska stranden*, hvartill ännu i dagligt tal räknas en del af *Terska stranden*, under hvilket namn man annars förstår Hvita Hafvets vestra kust. Det nyssnämnda tåget af Murmanski utgöres till det mesta af legofolk. Sjelfva segla husbönderna i Juni och Juli månader med smärre fartyg, som efter sin olika storlek och konstruktion kallas *lodjor, katschmaror* och *snäckor,* för att afhämta fisken och öfverföra bröd för följande årets behof. Somliga åtnöja sig att qvarstadna vid sina fiskelägen inemot slutet af Augusti, då fiskeriet upphör; andra åter fortsätta färden till Vadsö, Hammerfest, Tromsö och andra Norrska hamnar, föra med sig mjöl, gryn, ravenduk, nep, hampa, fiskflott, tvål med flere varor, dem de utbyta emot torsk, räfskinn, rumm, kaffe, the, socker, och andra specerier som hafva god afsättning i hemorten.

Men för att fullfölja händelsernas episka gång, skola vi säga vännerna i Kola ett farväl! och sedan i behörig ordning afresa. I detsamma vi skulle göra uppbrott öfverraskade oss en stor del af stadens icke obetydliga embetsmanna-personal med ett besök, tömde ett glas för vår välgång och ledsagade oss vid den slutliga afresan ett godt stycke på vägen. Sedan vi ändtligen nödgats taga det sista afskedet af dessa oss uppriktigt tillgifne vänner, fortsattes resan under en stjernklar af norrsken flammande himmel till den första poststationen *Kitsa* (Kjeddjam), 30 verst från Kola. Komna på backen blefvo vi varse något svart, som likt ett bårtäcke vidt och bredt betäckte den hvitskimrande snön. Vi gingo att förskaffa oss upplysning om denna spökelse-scen och funno här några tjog sofvande, väl bepelsade Murmanski, hvilka i brist på utrymme i stugan nödgats lägra sig på drifvan. Vi skulle träda in i stugan, men vid hvarje försök att få fast fot på golfvet ljöd oss till möte ett *aj!* ett *oh!* ett *чертъ!* eller en ännu kraftigare interjektion, om tillfälligtvis något parti af de sofvande kom att sitta hårdt emellan. Ur stånd att sjelfva få något fotfäste på golfvet anmodade vi Jemstschiken att vara oss behjelplig. Hans dundrande *Blahorodnie ljudi!* väckte ögonblickligt värden, som icke blott lotsade oss fram genom den Murmanska skärgården, utan äfven utrymde en bänk till vårt hvilo-läger. Om morgonen väcktes jag af ett förfärligt skrikande, handklappande och fotstampande. Af fruktan att min redan i kerissen illafarna rygg vore hotad af någon fara, hastade jag att stiga upp och ställa mig i försvarsskick. Snart blef jag dock varse att min räddhåga var ogrundad. Den nattliga kölden, som enligt de thermometer-observationer, jag kunde anställa med tillhjelp af min näsa, torde varit vid pass 30° R., hade genomträngt den Murmanska kolonins skinnpelsar, och man var i brist på eld

och brännvin nödsakad att genom slika palliativer söka återvinna den nödiga värmegraden. Sedan stugans redan förut talrika inhysingar blifvit förökade genom den exsulariska kolonins inträngande, var rummet så uppfyldt af menniskor, att man ordentligen stridde om plats, och det blef den svages lott att jagas på backen och der intaga sin frukost eller oäten begifva sig å färde. Att i detta hvimmel begynna med några litterära företag, hade varit lika dåraktigt, som omöjligt. Vi begåfvo oss alltså ännu samma morgon åstad, i hopp att på nästa station finna ett mindre bullersamt sällskap. Men i denna förhoppning blefvo vi fullkomligt bedragne. Ty då vi kommo till Angesvarre (22 verst från Kitsa), funno vi åter ett fullt hus af Murmanski, hvilka samtligen deltogo såsom handlande personer i en representation, hvilken kunde kallas *Kittelstriden*, emedan här striddes om rättigheten att få kitteln på elden. Emedan alla hade ungefär lika stor och lika liten rättighet härtill, ville naturligtvis ingen maka åt sig, ehuru mycket man ordvexlade, knuffades och advocerade. Följande rättsprinciper tycktes likväl i berörda hänseende vilja göra sig gällande inom den Murmanska korporationen. § 1. Ho som ingen ved på elden bringat, vare från elden förvist. § 2. Ho som kokar soppa på bröd, vike för den som fisksoppa kokar. § 3. Vike qvinnan för mannen, och pilten för qvinnan. § 4. Legohjonen vike för husbondefolket. § 5. Afgöre husbönderna inbördes och legohjonen inbördes, i hvilken ordning de enhvar sin kittel på elden sättja må. Dessa paragrafer i den Murmanska kittelbalken äro påtagligen alltför otillräckliga, och det vore derföre önskligt att en Lykurgus skulle uppträda inom det Murmanska samhället och lika förträffligt reglera dessa förhållanden, som fordom den Spartanske lagstiftaren i sin stat ordnade samma kinkiga kapitel. — Men vi lemna Murmanski på Angesvarre, att der för

tillfället stifta provisoriska lagar, och begifva oss att åskåda nya scener. Sådana erbjuda sig i mängd på vägen emellan Angesv. och Maanselkä. Emedan Maanselkä är en temmeligen ansenlig by hade kittelstriden här ej vållat så stort dröjsmål för Murmanski, som på Angesv., hvarföre vi straxt efter vår afresa från sistnämnda station började möta skaror af dessa Ishafsfarare. De färdades 20, 30, ända till 50 personer i skocken och bestodo af män, qvinnor, åldriga gubbar, unga gossar och flickor. De flesta släpade efter sig en liten renslädе, hvarur framskymtade pelsar, limpor, båtsankare, kittlar m. m. Stundom hade tvenne förenat sig om en keris, som de antingen framsläpade gemensamt eller turvis och ej sällan mötte man kerisser, som drogos af hundar. Mer än en gång anmärkte jag äfven att en ungersven utom det öfriga bagaget hade i sin ahkia en tärna, som förmodligen insjuknat under den mödofulla färden. Skarorna framryckte merendels under sång och ett högljudt skrål. De flesta anleten uttryckte trotts och oförvägenhet. Många banditfysionomier röjde sig i hopen, och de trasiga kläderna, orenligheten samt en i allt rådande vårdslöshet, i förening med det vilda skrålet och de fräcka sångerna, gåfvo det hela utseendet af ett röfvare-tåg. Emellertid var det, för omvexlingens skull roande att se detta lif och denna rörlighet på Lapplands öde stigar.

Vi kommo till *Maanselkä* eller *Maasesiid*. Denna benämning är påtagligen Finsk, och äfven många andra ortsnamn anträffas både på östra, vestra och södra kusten af Hvita Hafvet, ja in i sjelfva Lappland, hvilka leda sitt ursprung ifrån Finskan. Detta synes leda till bekräftelse å den af Sjögrén uppställda hypothes, att »Karelarne engång utsträckt sina boningsplatser — — — igenom hela den Kolska kretsen ända till Norra Oceanen.» Sjögrén grundar denna hypothes

mindre på ortens Finska benämningar, än på det inflytande, Finska språket påtagligen utöfvat på Ryska Lappskan, samt på en gammal tradition om en Valit eller Varent, »en namnkunnig herrskare i *Karela* eller *Kexholm* och vasall under *Novgorod*», hvilken skulle eröfrat »*Lappland* eller det *Murmanska landet*», och tvungit Lapparne att betala tribut till Novgorod. Hvad vigt man äfven i öfrigt må tilldela denna tradition, åberopad vid ett gräns-konvent emellan Ryssland och Danmark af de Ryska sändebuden, så bevisar den dock föga i afseende å Ryska Lappmarkens kolonisation af Karelare. — Om det är lofligt att i detta dunkla ämne yttra någon mening, så finnes min uttalad i nedanstående rader:

Såsom man kan sluta dels af muntliga traditioner, dels af skriftliga urkunder, hafva Finnar, särdeles af den Karelska stammen, ofta i äldre tider gjort ströftåg till Lappland icke i afsigt att der bosätta sig, utan endast för att vinna byte. Stundom hafva rätt väldiga strider blifvit kämpade, vid hvilka naturligtvis Lapparne enligt sina egna berättelser behållit öfvervigten. Något dylikt ströfveri ligger sannolikt äfven till grund för den Varentska traditionen. Men så väl enligt Lappska och Finska traditioner, som till en del historiska vittnesbörd och för att sluta af det ännu gängse förhållandet, hafva enskilda Finska familjer under oroliga tider och missvextår inflyttat till Lappland, blott i den fredliga afsigt, att här nedslå sina bopålar. Om man vid valet af boningsställe tilläfventyrs kommit att göra intrång i Lappens häfdvunna rättigheter till skogsmark, fiskevatten m. m., så har saken vanligtvis blifvit afgjord genom en liten skärmytsling, i anledning hvaraf många orter i det nordliga Finland enligt traditioner blifvit benämnda *Riitasaari*, *Torajärwi* m. m. Men när dette ibesittningtagande ej skett till men för landets fordna innevånare, hafva Finnarne fått ostördt bygga och

bo, om äfven Lapparne med sneda blickar betraktat deras företag. I händelse de första kolonisternas ansträngningar blifvit krönta med framgång, så har ryktet härom ditlockat äfven andra bebyggare, och på detta vis skall mera än en Finsk koloni, enligt traditionen, hafva bildat sig i Lappland. Exempelvis må jag nämna kolonierna i Enare, Alten, Pulmak, Seida samt äfven Karasjoki. Alla dessa hafva väl i sednare tider uppstått, men det nyssnämnda sättet för deras uppkomst torde gälla om alla tider. Få och i Ryska Lappmarken ingen enda af dessa kolonier har det lyckats att bibehålla sitt språk och blifva sin nationalitet trogna, hvilket synes bevisa att de invandrande Finska kolonisters antal ej varit alltför betydligt, ännu mindre så ansenligt som Sjögrén synes antaga, då han påstår, att Karelarne fördrifvit Lapparne från hela södra och östra delen af Kolska kretsen samt sjelfva tagit landet i besittning och derpå framträngt ännu högre upp mot norden. I sådant fall hade väl ej det styfva Finska national-lynnet kunnat uppfrätas af det äfven i andelig motto vida underlägsna Lappska folket. Och hvad det beträffar, att dessa Karelare sedermera i sin ordning blifvit af Ryssarna utträngde åt sydost och derigenom bidragit till att »befolka de ostliga delarna af Kemi-Lappmark», så är denna hypothes alldeles obestyrkt och motsäges af den svaga Ryska kolonisationen i Lappmarken. Obestridligt är det likväl, att innevånarne vid Kemi och Torneå-elfvar utgöra en blandning af *Savolaksare, Karelare* och *Lappar*. Det Savolaksiska elementet är öfvervägande högre upp mot norden, i Kemiträsk, Sodankylä, Öfver-Torneå, Muonioniska. Denna kolonisation kan ännu genom familje-traditioner till en del uppdagas, hvilka utreda, att stamfäderna invandrat på skilda tider, från skilda orter och af särskilda orsaker, men vanligast under krigsoroligheter eller missvextår. Den Karelska stammen är mäk-

tigast i Rowaniemi, Kemi och Neder-Torneå. Dess invandring är svept i dunkel, men sannolikt tyckes det mig, att ifrågavarande kolonister småningom inflyttat från nuvarande Kemska kretsen, först och mäktigast befolkat Rowaniemi samt derifrån framträngt till Terwola, Kemi och Neder-Torneå. Detta har af ålder varit en temligen allmän stråtväg vid Karelarnes handelsfärder, hvilka måhända äro en förnyad form af deras fordna vandringar och ströfverier inom det Finska området. Anmärkningsvärdt är det åtminstone, att Karelska kolonisationen upphör med Rowaniemi. I det af naturen i flere afseenden gynnade Kemiträsk finner man knappt spår till en beblandning med Karelare, och just denna ort hade bordt tjena Karelarne till den förnämsta tillflyktsort, om de från Ryska Lappmarken blifvit till Finland undanträngda. Men att innevånarne i Kemi, Torneå och Rowaniemi verkligen äro befryndade med Ryska Karelare bevisas af flere sammanträffande omständigheter. Påfallande äro i detta afseende åtskilliga språkegenheter, bland annat pronomina-personalia: *mie, sie,* verbal-ändelsen *-oitsen* (-öitsen), adverbial-ändelsen *-sta* (för-sti i Torneå) och många enskildta ord, som annorstädes ej anträffas. Den äldre klädedrägten är hos hvardera folket så lika, att jag och en annan jemte mig för några år sedan ansåg en bonde från min födelseort Terwola för en Rysk Karelare. Samma likhet röjer sig i åtskilliga redskaper och husgerådsaker, såsom slädar, båtar, lior, skåp m. m.

Om det i grund af föregående anmärkningar är mindre troligt, att Ryska Lappmarken någonsin varit talrikt, och dess sydliga del uteslutande befolkad med Karelare, så skönjes här dock mest öfverallt, särdeles inom den sydliga delen af Kolska kretsen, en blandning af Lappska och Karelska elementer. Den röjer sig ej blott i språket, utan äfven i kroppsbildning och anletsdrag, i boningssätt och seder. Så voro

Lapparne i Maanselkä af en mycket reslig vext, hade rena ansigtsdrag och ej denna fina, gnällande stämma, hvarpå man genast igenkänner Lappen, utan en grof bas. De bodde till en del i rökpörten, till en del i Karelska stugor och hade i decennier bebott samma ställe, hvilket ej är Lappens sed. Språket var öfversvämmadt af Karelska ord och talesätt. Väl kunde det icke ens här lyckas oss att göra detsamma till föremål för ett ordentligt studium, emedan i hvarje stuga fanns ett större eller mindre antal Murmanski, som drefvo någon slags nålhandel med Lapparne; men vi hörde här åtminstone Lappskan talas och dröjde äfven af denna anledning några dagar i byn.

Det voro sannolikt af ringa intresse att uppräkna en mängd fennicismer, dem jag antecknat i Maanselkä. I dess ställe ville jag skrifva ett omdöme öfver den Ryska Lappskans allmänna beskaffenhet, hvarunder dock den Terska dialekten, såsom alldeles okänd ej är inbegripen. Ryska Lappskan erbjuder i grammatikaliskt hänseende icke så väsentdliga olikheter från de öfriga Lappska dialekterna, som man vanligen antager. Den närmar sig till en del Fjäll-Lappskan, till en del Enare-dialekten och ligger på många orter midt emellan dem båda. Dess egendomliga karakter består visserligen äfven i smärre form-skiljaktigheter, men förnämligast i ändelsernas förkortning. Slutvokalen har öfverallt gifvit vika för de Ryska halfljuden ъ och ь. Den i andra dialekter vanliga konsonant-förstärkningen förekommer här mera sällan. Likaså finner man ej i denna munart den oändliga mängd vokalmodifikationer som anträffas i Fjäll-Lappskan samt isynnerhet uti Enare-dialekten. I formrikedom kan den ej mäta sig med Finnmarkska, än mindre med Svenskt-Lappska dialekten. De Ryska Lapparna indela sjelfva sitt språk i trenne hufvud-dialekter, bland hvilka en förekommer i Petsingi, Muotka, Patsjoki,

Synjel, Nuotosero, Ekostroff, Babia, en annan i Semiostroff, Lävosero, Woronesk, Kildin, Maanselkä, och den tredje på Terska halfön emellan Svjatoi Nos och Ponoj. Då jag ej besökt alla dessa orter, kan jag ej heller borga för indelningens rigtighet och måste, hvad särskildt Babinska Lappskan beträffar, yttra den mening, att denna dialekt måhända med större skäl kan föras till den sednare med Finskan mera uppblandade klassen. Det var egentligen den första af dessa hufvud-dialekter, som åtminstone på de orter vi undersökte densamma, låg midt emellan Fjäll-Lappskan och Enare-språket. Den andra aflägsnar sig något från hvardera. Samtliga det Lappska språkets dialekter komma väl temligen nära öfverens om man abstraherar från de främmande elementer, som de enhvar på sitt vis från skilda språk upptagit. Men Lapparne hafva haft den olyckan att komma i nära beröring med främmande folkslag, medan deras språk ännu var i sin spädaste barndom, och häraf har följden varit den, att språket ej blott ej upptagit en gränslös mängd främmande ord, utan äfven i många gramatikaliska hänseenden gestaltat sig efter främmande mönster. Just denna inverkan från skilda håll begrundar olikheten emellan de Lappska dialekterna. Så röjer sig i den förstnämnda af Ryska Lappskans munarter ej blott Ryskt och Finskt inflytande utan äfven en inverkan af Norrskan. Den andra hufvud-dialekten har åter varit mera utsatt för Ryskt och Karelskt inflytande. På somliga orter är det Ryska elementet starkare, på andra, särdeles i Akkala-Lappmark, har Karelskan mäktigare inverkat. Vill man engång komma det Lappska språkets urtyp på spåren, så kan det endast ske derigenom, att man underkastar de enskilda dialekterna en noggrann jemförelse och vid alla sig företeende olikheter oväldigt pröfvar, om de kunna genom främmande inverkan förklaras — en skärseld. som sjelfva Finskan ännu kunde tåla vid.

Af fruktan att blifva mera vidlyftig än tillbörligt, vill jag afbryta dessa anmärkningar och utan vidare uppehåll begifva mig till Rasnavolok (*Rásnjarg*) för att tillse om ej Lappska språkets studium på denna station må med någon större framgång kunna bedrifvas. Allt förgäfves! Här om någonstädes kunna vi med Karamsin utropa:

Hvad blandning utaf folk ock drägter,
Af stammar, stånd och dialekter!

Ty då alla Murmanski, som i det föregående nämndes, måste färdas genom Rasnavolok, då vidare skjuts-Lappar ligga de längre vesterut farande Fiskare på denna station till möte, så kan man lätt föreställa sig, hvilken rörelse här eger rum under den Murmanska folkvandringen. Det skall för några år sedan hafva tilldragit sig, att 1200 personer på samma gång varit lägrade vid denna station. Dermed likartadt var väl förhållandet ej nu, men ändock befanns antalet af menniskor vara mera än tillräckligt för att uppfylla ett par trånga stugor. I en af dem utrymde tvenne Kolska köpmän, som lågo på stationen och sålde bröd åt Murmanski, för vår räkning ett hörn, hvarest jag ihärdigt fasthöll mig närmare ett dygn, med papper och blyertspenna i handen. Det var i samma hörn jag så nära hade delat Orphei öde och blifvit söndersargad af en rasande qvinna. Denna obehagliga omständighet, förmådde mig att påskynda afresan från Rasnavolok till Rikkataival (*Rik–suolo*).

Den Lappska naturen, som under vår färd ända från Kola haft föga anmärkningsvärdt att erbjuda, började nu åter visa sig från sin kolossala sida. Man har i Lappland hvarken sommar eller vinter att söka det natursköna i en rik omvexling af föremål och en sträng begränsning af den förhandenvarande taflan, såsom jag skulle definiera det *täcka*, det *vackra*, det som vanligen kallas skönt. I Lappmarken

anträffas det sköna, om det annars ej är förvist från detta land, i det täckas raka motsats, det *omätligt enahanda.* Vi befinna oss nu på *Imandra* sjö och skåda rakt framför oss fjärdar, åt hvilka ögat förgäfves söker någon annan begränsning, än den dunkelblåa horisonten; åt venster resa sig de dunkla molnlika konturerna af jättefjället *Umptek.* Så enformig och chaotisk denna anblick äfven må vara, så verkar den dock med en underbar makt på det menskliga sinnet. Trotts allt sitt filosoferande är och förblir menniskan sådan, att hon igenkänner Skaparens hand tydligare i det stora och kolossala, äfven om formen der ej blifvit så tydligt utritad, än i det lilla och dvergartade, vore det än aldrig så form-fulländadt. Men skulle det tyckas någon, att en natur, sådan som den närvarande, måste förefalla död och verka tryckande på sinnet, så må man blott föreställa sig, att luftens vindar spela på de vidsträckta fjärdarna, eller att åskan dånar på de skyhöga fjälltopparna, och man skall ej sakna lif. Men den som ej finner behag i ett sådant lefverne må färdas här en vacker vinternatt, då himlen lågar af stjernor och norrsken. Så långt man förmår skåda framför sig ser man på hvarje punkt af det omätliga snöhafvet en viss obetydlig rörlighet, en fin dallring, så förtjusande, att hela ens väsende hotar bortsmälta vid dess åskådning. Vill man åter rigta blicken på fjälltopparna, så ser man dem omhöljda af ett fladdrande sken, som synes flyga upp ur sjelfva fjället, likt lågan ur kratern på eldsprutande berg. Skenet sprider sig öfver hela himlen, fladdrar någon tid och försvinner, för att efter en stund på samma sätt åter uppstiga och försvinna. Med ett ord, nog finner man det naturssköna så i Lappland som Italien, blott man helt anspråkslöst upplåter sitt sinne för dess intryck och ej mästrar det efter förut af reflexionen uppgjorda theorier.

På Rikkataival blefvo vi ändtligen befriade från den Murmanska svärmen. Så angenämt det var att efter 10 dagars oupphörligt hvimmel omsider komma i ro, likaså förargligt var det derjemte att genom detta tillfälliga hinder hafva till större delen förfelat resans ändamål. Saken kunde ej mera upphjelpas, ty på Rikkataival och de tvenne andra ännu återstående stationerna härstammade de flesta innevånare från Finnar och språket var följaktligen förderfvadt. Också tvang oss det infallande menföret att påskynda färden. Lapparne yttrade redan betänkligheter vid att skjutsa oss på dagen, befarande att deras renar skulle tröttna på hållen, hvilket ock någongång inträffade. Af sådan anledning nödgades vi efter ankomsten till *Ekostroff (Tshuk-Suolo)* ännu sent på aftonen begifva oss på det 36 verst långa hållet till *Sasheika (Nieshke)*. Kort efter afresan från nämnda station mötte mig ett litet äfventyr. Man hade spännt för min keris en ung, oinkörd, usel ren. Medan jag satt obekymrad och betraktade norrskenet, började renen flyga åt höger och venster om vägen. Naturligtvis lemnade jag ingen möda ospard att tukta honom för slika extravaganser, men härvid fogade sig ej bättre, än att tömmen fastnade vid en långt framstickande hornspets. Häraf råkade renen i yttersta förtviflan, hoppade och svängde sig af alla krafter, hvarvid tömmen allt mera trasslades. Jag reste mig upp för att klarera den, men renen begrep ej min välmening, utan fortfor med sitt ofog så att tömmen helt och hållet invecklades. Stumpen var ännu lindad kring min arm, men jag stod nu så nära renen, att dess rörelser började kännas mig odrägliga. Jag blef derföre nödsakad att lemna tömmen och det så mycket mera, som renen nu började gå offensivt tillväga. Fästande sina skarpa hornspetsar vid min mage, hade den kunnat göra ett nesligt slut på min timliga varelse, om jag

ej hunnit gripa i hornen och vrida renens hufvud ner till marken. Naturligtvis var renen dermed föga belåten, och nu började en strid som sannolikt hade lyktats på ett för mig bedröfligt vis, derest jag ej fått tillfälle att hoppa tillbaka i kerissen. Äfven detta var vådligt; ty på det vidsträckta Imandra, som hvimlade af bivägar och dessutom för tillfället var betäckt med en hård skara, hade renen lätt kunnat bringa mig på villostråt, då jag ej ägde något medel att styra den. Men nöden tvang mig att tillgripa denna utväg och lyckan gynnade mig så, att jag inom kort upphann kamraterna. Sedan vi med förenade krafter bragt tömmen till rätta, tillryggalades färden, några små äfventyr oberäknade, ganska lyckligt till Sasheika, hvarest vi hamnade tidigt på morgonen. — Samma dag fortsattes resan till *Kandalaks*, en medelmåttig Rysk by vid Kandalakska viken af Hvita Hafvet. Hit hade ryktet om våra egenskaper hunnit förr än våra personer. Jag var renommerad såsom en ovanlig siare och L. såsom en undergörande läkare. Käringarna öfverhopade mig med böner, att jag måtte utreda deras temligen lätt utredda framtids-härfva; men i stället för att aflägga några specimina i Augurernas vetenskap, begåfvo vi oss å färde, efter att först hafva gästat Stanovoj Pristaff och föryttrat våra numera onödiga kerisser, muddar och andra Lappska persedlar åt borgaren Pahkoff.

Vägen från Kandalaks till Kem, som var vårt närmaste mål, utgör 262 verst och löper till en del efter kusten, till en del genom det inre af landet. Kusten är befolkad med Ryssar, men de byar som ligga några mil åt sidan bebos af Karelare. Många Karelare anträffas äfven i de Ryska byarna, men de äro alla i en sednare tid inflyttade. Dock bevisa så väl de många i nejden förekommande Finska ortsnamn, som bland innevånarne allmänt gängse traditioner, att äfven de

Ryska byarne, åtminstone många bland dem, tidigare varit bebodda af Karelare. Traditionen skiljer emellan Finnar, hvilka af Ryssarne vanligtvis kallas Svenskar (*Шведы*), Karelare (*Корьляки Корелы*) och Tschuder (*Чухны*). På sydvestra sidan om Hvita Hafvet förekomma blott traditioner om Karelare, på den södra och östra sägas landets äldre innevånare varit Tschuder, hvilka traditionen förknippar med Ingrer och Ester. Utan att här inlåta mig i några vidlyftigare argumentationer öfver den med tillräckliga skäl bestyrkta hypothesen, att den Finska stammen fordom sträckt sig ända till Hvita Hafvets kuster, vill jag allenast upptaga den svårlösta frågan: Hvart hafva dessa kustlandets äldre innevånare tagit vägen? Att de af Ryssarna blifvit undanträngda inåt Lappland och derifrån tillbaka till Finland, synes vara en otillfredsställande förklaring. För att sluta af sannolikheter, här och der befintliga traditioner, samt den ännu svaga Ryska befolkningen i de nordliga delarna af Archangelska Guvernementet, hafva Ryssarna ej intågat till dessa öde och ofruktbara nejder med härsmakt eller i större massor; utan vanligtvis har nöden, hoppet om en bättre lifsbergning, äfventyrare-andan eller tillfälliga yttre orsaker förmått enskilda familjer att här söka sig en bostad. Styrkans rätt torde således mera sällan kommit i fråga, åtminstone på de tider, då samma religion och en gemensam styrelse tjenade till ett föreningsband emellan landets äldre innevånare och de nya kolonisterna. Emellertid uppstod en nödvändig konflikt emellan de genom språk, seder och föreställningssätt åtskilda folkens nationalitet. Denna konflikt måste vid Hvita Hafvets kuster lyktas med den Finska nationalitetens undergång, så vida denna trakt, hvilket jag straxt i det följande skall ådagalägga, erbjuder sådana näringsgrenar, som väl kunde locka Ryssarna, men ej Finnarne, att här talrikt kolonisera sig.

Att den Ryska befolkningen fredligen hitträngt och, i stället för att fördrifva, assimilerat den Finska folkstammen, bestyrkes ytterligare af det orena med fennicismer uppfyllda Ryska språket i Archangelska Guvernementet samt af de omisskänneliga Finska anletsdrag, man här oupphörligt anträffar under den Ryska hatten.

Antingen man antager denna eller Sjögréns mening om Finnarnes försvinnande från Hvita Hafvets kuster, så kommer man i hvardera fallet till det resultat, att den äldre befolkningen måste hafva varit ringa och svag, då den kunnat antingen fördrifvas af, eller sammansmälta med Ryssarne, hvilka ännu i dag utgöra ett ganska ringa antal i det nordliga kustlandet. Detta finner jag äfven af andra skäl antagligt. Om jag icke helt och hållet misstagit mig om det Finska folkets lynne och fallenheter, så utgöra icke Hvita Hafvets kuster fältet för dess naturliga verksamhet. Åkerbruket och boskapsskötseln äro de näringar, som företrädesvis egna sig för Finnarnes lynne, och Försynen tyckes hafva sändt dem upp till norden, för att de med sin outtröttliga kraft, sin tålmodighet, sitt lugna, aldrig misströstande mod måtte bringa odling öfver Finlands, det nordliga Rysslands och Skandinaviens vildmarker. Finnen älskar dessa yrken, emedan det för hans trefnad är ett oundvikligt vilkor, att han har en liten verld omkring sig, der han ensam och oberoende kan råda och herrska. Derföre utbyter han ofta ett bekymmerfritt lif under annan mans herravälde mot ett torftigt hem i öknen, menande det vara bättre att i sitt eget hem »dricka vatten ur en rifva», än uti en annans boning »tömma öl ur silfverstopet». I följd af detta anlag för en stilla, fredlig oberoende verkningskrets kunde ej en större Finsk kolonisation nedsätta sig vid Hvita Hafvet. Dess ofruktbara, för odling otillgängliga stränder och de ständigt kulna

vindarna göra åkerbruket snart sagdt omöjligt. Här måste menniskan lifnära sig af hafvet, hvartill fordras ett rörligt, irrande, oroligt lif, ett oupphörligt äflande med planer och spekulationer, korteligen: ett lefnadssätt öfverensstämmande med det Ryska lynnet. I Kolska kretsen finnas 26 Ryska byar, och i den sysselsätta sig blott fem innevånare med åkerbruk. Äfven boskapsskötseln är ytterst klen. Dock herrskar bland Ryssarna mycken välmåga, då vanligtvis Finnen här framträder under den ömkliga skepnaden af tiggare eller träl. Samma näringskällor stå väl öppna för hvardera; men de äro begåfvade med olikartade krafter, och Ryssens hela styrka består i hans på planer, beräkningar och alla slags företag outtömliga snille. Ryssen hatar denna enformiga ro, som utgör Finnens högsta sällhet. Att dväljas under hemmets tak och räkna omfånget af några tegar för sin verld, vore för Ryssen olidligt. Hans lust är att irra vidt omkring och från fjerran trakter draga skatter till hemmet. Så finna vi honom under sommaren än liggande med sin lodja i Archangels hamn, än kryssande vid Norriges kuster; men om vintern träffas han åter på Moskvas gator och N. Novgorods torg. Den som saknar medel till så stora företag, blir ej derföre hemma; med sin lilla julle plöjer han Hvita Hafvets tegar, fångar songa och sill, skälar och bäluger. Ty det är ett axiom, att den som vill äta bröd om vintern, får ej ligga hemma under sommaren. Han måste ut på förtjenst, och om det härunder lyckas honom att förtjena några kopek utöfver hvad han behöfver för sig och sin familj, företager han sig under vintern mer och mindre vidsträckta handelsresor. Sådant är i korthet lefnadssättet vid Hvita Hafvets kuster, och onekligt egnar sig detta lefnadssätt bäst, om ej uteslutande, för landets natur. Således synes Ryssen med sitt oroliga lynne, sin rörlighet och framför allt: sitt kloka, beräk-

nande förstånd vara enkom danad till att bebo denna nejd. Måhända har sjelfva naturen — den stora uppfostrarinnan — tjenat till att bilda menniskorna till det de äro; hon har då funnit ett ämne, som varit lätt att bearbeta. För att dömma af det Archangelska Guvernementets Ryska bebyggare, finnes ingen annan nation i verlden, som ägde den klokhet att begagna sig af alla konjukturer, den presence d'esprit att fatta i hvarje tillfälle och sig till fromma använda alla, äfven de obetydligaste omständigheter, som just det Ryska folket.

På detta det Ryska folkets praktiska snillekraft fingo äfven vi erfara några obetydliga prof på stationerna emellan Kem och Kandalaks. Vid afresan från Kola hade vi försummat att lösa den så kallade *podoroshna,* hvarförutan den resande ej är berättigad att färdas med post-hästar. Han måste i slikt fall hjelpa sig fram medelst ackord. Men vid den ringaste misstanke, att vi ej voro behörigen dokumenterade, sammangaddade sig bönderna att ej föra oss ur fläcken. Man uppgaf såsom förevändning att alla hästar voro i skogen, att de nyss hemkommit och voro uttröttade, med mera dylikt, som endast gick ut på att tvinga oss att betala högre skjutslega. I närmaste by till Kem gjorde man ett så hårdnackadt motstånd, att jag nödgades till fots begifva mig till staden, för att derifrån förskaffa oss hästar. Fruktan för en möjlig efterräkning hade dock bevekt bönderna, att kort efter min bortgång förespänna ett par usla kampar.

Såsom bekant är, är *Kem* en obetydlig stad vid utloppet af Kemi elf. Här finnes hvarken Biskop, Guvernör, eller andra höga Herrar; således inga stora hus eller kolossala minnesvårdar, samt öfverhufvud inga stora anstalter. Staden äger måhända sin största märkvärdighet genom en här talrikt utbredd religions-sekt, hvars anhängare kalla sig *Starovärtser,* men af andra benämnas *Raskolniker.* Desse Raskol-

niker äro på visst sätt Rysslands pietister. Äfven de ifra för den *gamla*, ursprungliga, om icke just apostoliska läran (*старая вѣра*), tillbringa sin mesta tid i bön och andakt, samt anse det gudomliga vara lika vidt skildt från allt, hvad verlden tillhörer, som afståndet är emellan jordytan och himlahvalfvet. För att således vara Gudi behaglig, måste menniskan helt och hållet vända ryggen åt verlden, trottsa dess hat, ovilja och förföljelser samt derigenom förvärfva sig en martyr-krona i himmelen. Samma förakt för det verldsliga predikas äfven af pietisterna, men under en vida mera kolossal och omfattande form, sträckande sig understundom till sjelfva det herrligaste, konsten danat och vetandet frambragt. Den gamla lärans anhängare i Ryssland utgöras af personer, som ej förstå sig på slika ting. Från sin inskränktare synkrets kriga de blott emot vissa små menskliga bestyr, som hvarken lända till själens uppbyggelse, ej heller äro oundgängligen nödvändiga för kroppens nödtorft. I synnerhet hyser man ett gränslöst hat till alla slags nöjen och förlustelser. — Men oaktadt några yttre likheter finnas dock vida större olikheter emellan Rysslands och Finlands pietister. De våra predika väsendtligen en lefvande Christendom, då deremot religionen hos Starovärtserna hårdnat till vissa yttre ceremonier, hvilka de med judisk envishet vidhänga. Så hafva och pietisterna hos oss ej i ringaste mon skilt sig från kyrkan och dess antagna lärosatser, då deremot Starovärtserna bilda en egen religions-sekt, hvadan äfven benämningen *Råskolniker* d. ä. Heterodoxi (af *раскол*ъ, åtskillnad.) Det är en bland härvarande Starovärtser gängse berättelse att *Nikon* — den ryktbare religions-reformatorn i Ryssland, — logerat trenne år med djefvulen i en grotta samt der enligt den sednares diktamen förändrat alla renläriga religions-böcker. »Då arbetet var färdigt, begaf sig Patriarken att omvända den rege-

rande Tsaren Alexei Michailovitsch. Denne hade förut genom en dröm blifvit varnad för en orm, som skulle komma att fresta honom, och för säkerhets skull ställt en sträng vakt för sitt palats; men vakten kunde under Patriarkens mantel ej ana ormen, utan lemnade honom tillträde till Tsaren. Denne blef omvänd och de nya böckerna införda.» Om dem vilja Starovärtserna ej höra talas. De läsa med förkärlek gamla legender och andra utnötta kloster-böcker, som äro tryckta med slavonska stilar. Men likasom läsningen af böcker ej utgör någon hufvudsak hos Starovärtserna, så vida få af dem kunna läsa i bok, så gäller äfven striden icke så mycket sjelfva läran, som ej mera hvarjehanda yttre bruk och ceremonier. Bland annat älska Starovärtserna en lång process vid sin andaktsöfning. Äldre personer stå och korsa sig stundom i timtal framför helgonbilderna. För att ceremonin ej måtte slutas i förtid, gör man esomoftast ett uppehåll midt under den gudeliga förrättningen, blir dervid stående framför helgonbilden och samtalar under tiden med sin omgifning öfver förefallande ämnen. Sättet att korsa sig är en af de förnämsta stridspunkterna emellan den gamla och nya lärans anhängare. De sistnämnda korsa sig med de tre första fingrarna, Starovärtserna deremot med tummen och de tvenne sista. En Starovärts utlade för mig det irrläriga i de orthodoxas korsnings-sätt på följande vis: »Tummen betecknar Gud Fader, ringfingret Guds Son, lillfingret den Heliga Anda. Derföre skall en rätt Christen korsa sig med dessa tre fingrar, hvilka tillsamman beteckna den heliga Treenigheten. Så lära de gamla böckerna; men huru säger Nikon? Korsa dig med tummen, pekfingret och långfingret. Här ser du huru djefvulen åter haft sin hand med i spelet; ty det vet du väl, att pekfingret betecknar *jorden* och långfingret *himmelen*. Hvilken djefvulsk uppfinning att göra en

treenighet af Gud, himmel och jord! Men icke nog härmed. Då de tre personerna i Gudomen äro lika höga, så måste äfven fingerspetsarna vid korsningen vara jemnhöga. Nu är långfingret högre än pekfingret, liksom himmelen är upphöjd öfver jorden, och när dessa fingrar ställas jemnhögt, så har Guds boning blifvit förnedrad ända till den syndiga jorden.» Af samma beskaffenhet äro äfven de öfriga tvistefrågorna. Att man reducerat de sju bröden vid nattvarden till fem, och annat dylikt, anses af Starovärtserna för oerhörda afvikelser från den rena läran, samt en oöfverstiglig skiljemur emellan dem och den orthodoxa kyrkans anhängare. Starovärtserna besöka aldrig Herrans hus, och då jag sporde vår värdinna i Kem, som bekände sig till den heterodoxa läran, hvarföre de undandrogo sig den offentliga Gudstjensten, svarade hon helt kort: »För att ej begå synd», pekade dervid på helgonbilderna, sägande: *вотъ наше церковъ!* (se der vår kyrka!). De hafva sina egna prester, som döpa deras barn, begrafva deras döda, viga, bigta, med ett ord: anställa alla presterliga förrättningar. Starovärtserna äro så vida toleranta, att de hvarken visa någon fördömmelse-anda eller omvändelse-ifver; men med yttersta aktsamhet afhålla de sig från all gemenskap med olika troende. Äro föräldrar och barn af skilda läror, så spisa de ej vid samma bord och ur samma kärl; icke heller gå de på samma gång i badstugan. Kommer man sommartiden till en källa i nejden, som bebos af Starovärtser, så äro alla björkar i närheten afskalade och marken vidt och bredt betäckt med näfverbitar; ty alla Starovärtser, som dricka ur källan, måste för hvarje gång förse sig med ett nytt näfverstycke, emedan det är osäkert om ej någon af olika lära begagnat sig af de förhandenvarande. Då jag år 1839 färdades i Ryska Karelen, kom jag en gång till en liten by *(Waarakylä)*, som beboddes

af idel Starovärtser. Uttröttad efter en lång vandring begärde jag kallt vatten och litet mat till förfriskning. Man visade mycken beredvillighet att tillfredsställa mina ringa anspråk, men i gården funnos inga kärl för främmande trosförvandter. Ett bud utskickades till andra gårdar, men budet återvände med den underrättelse att i hela byn ej funnos slika ting. Emellertid hade bya-folket församlat sig att betrakta en så sällsynt företeelse, som en Svensk hedning. Bland åskådarnes antal befunno sig äfven några åldriga gubbar. Jag framställde till deras bepröfvande, om det ej vore större synd att tvinga en medmenniska till att hungra och törsta, än att orena en trädkopp. Då framträdde ur hopen en gråhårsman, och lutande sig mot sin staf höll han en så lydande oration: »Gifven honom i Guds namn mat och dricka så att han varder mättad; ty det är menniskans pligt emot sin nästa. Men J skolen ej sätta för honom ett trädkärl, ty den hedniska besmittelsen tränger sig så djupt i trädet, att du i all evighet ej rentvår det. Nej låten honom äta ur ett stenkärl, ty se! detta förmår han ej orena, så att du icke får det rent igen, när du tvättar det väl med sand och vatten.» Talet hade sin åsyftade verkan, men jag märkte likväl, att värdinnans hand darrade, då hon frambar det heliga fatet. Otaliga uppträden af lika komisk beskaffenhet kunde jag anföra om dessa Starovärtser, men saken är i hvarje fall alltför allvarsam, för att göras till föremål för skämtet; ty det står ju skrifvet, att »hvar och en skall varda salig af sin tro.»

I den nyssnämnda Raskolnik-staden blefvo vi emot vår vilja tvungna att för menförets skull uppehålla oss en rund månads tid, tills det ändteligen d. 19 Maj blef oss möjligt att fortsätta vår resa. I anseende dertill att det ej ges någon sommar-landsväg ifrån Kem till Onega, måste vi nu gifva oss ut på Hvita Hafvets stormiga böljor. Målet för vår

resa var Archangelsk, och det hade varit vår önskan att utan något uppehåll på vägen kunna i en köpmans-lodja omedelbart förflytta oss dit; men härtill fanns för det närvarande ingen utsigt, emedan vatten-kommunikationen emellan Kem och Archangelsk ännu icke hunnit taga sin början. Vi beslöto derföre på inrådan af stadens innevånare att begifva oss till klostret *Solovetskoj,* som ligger på en ö i Hvita Hafvet, 60 verst ifrån Kem, och hoppades sedermera här finna någon lägenhet att komma öfver till Archangelsk.

I en liten båt, som förde några pilgrimer till klostret, fingo äfven vi plats som passagerare. Färden skedde nattetid, hvarunder den påhängsna sömnen ej tillät oss gifva akt på de talrika holmar och skär, som sades hafva legat i vår väg. Efter att hafva tillryggalaggt 30 verst ifrån Kem, befunno vi oss på det vida, öppna hafvet, men här stötte vi snart på isbelaggda fjärdar och nödgades derföre låta sätta oss i land 15 verst ifrån klostret. Återstoden af vägen tillryggalades på en ytterst svag is med hästar och kärror, som blefvo efterskickade ifrån sjelfva klostret.

Framkomna till det ryktbara klostret erforo vi till vår ledsnad, att segelfarten till och ifrån Archangelsk ej kunnat taga sin början, emedan stora ismassor ännu drefvo omkring på hafvet. Under sådana omständigheter kunde vi naturligtvis icke annat än med tacksamhet emottaga Archimandritens anbud att bosätta oss i klostret, intill dess det kunde blifva oss möjligt att fortsätta resan till Archangelsk. Medan vi nu lågo stilla oeh väntade på vår befrielse, inbjödo oss de heliga fäderne alldagligen att åhöra Gudstjensten, bese klostrets talrika prydnader, göra excursioner till tvenne andra närbelägna filial-kloster o. s. v. Mera än dessa nöjen intresserade det oss likväl att taga kännedom om de skiftande öden, som det Solovetska klostret undergått sedan sin stif-

telse 1429. *) Snart blef äfven detta intresse tillfredsstäldt, och vår otålighet att ändtligen hinna fram till Archangelsk stegrades nu till den grad, att vi beslöto gifva oss ut på det isbeströdda hafvet och i en liten båt söka bana oss fram till det Archangelska kustlandet. Den 26 anträdde vi vår resa och huru stora besvärligheter den äfven medförde, så anlände vi dock efter fyra dygns resa till *Archangelsk.*

Dagen efter vår ankomst till nyssnämnda stad besökte vi Archimandriten Vinjamin — en Samojedisk missionär, som var vida frejdad för sina djupa insigter i Samojed-språket. Redan före vår resa hade vi genom Hr Sjögrén fått anvisning på denna man, som vi trodde blifva oss utomordentligt nyttig vid studium af ifrågavarande språk. Hvad mig beträffar, så hade jag föresatt mig att under loppet af hela sommarn begagna mig af hans undervisning, och sedan med vinterföret begifva mig till Samojedernas eget land. Olyckan fogade emellertid att Archimandriten af litterär jalusi ej lät förmå sig att lemna oss den äskade undervisningen. Kanske var härpå i det hela taget icke mycket förloradt, emedan Archimandritens Samojediska kunskaper i sjelfva verket befunnos vara ganska ytliga; men visst är att vår resa härigenom fick en helt annan riktning. Lönnrot fattade beslutet att slå alla Samojediska studier ur hågen och begifva sig till Olonetska Guvernementet, för att taga kännedom af det här boende Tschud-folket. Hvad åter mig beträffar, å vidhöll jag allt fortfarande min plan att med första vinterföre begifva mig till Samojed-tundrorna, men sommarmånaderna ville jag använda för en resa till de Terska Lapparne, dem vi under den förflutna vintern ej hunnit besöka.

---

*) Jfr: Suomi, Tidskrift i fosterländska ämnen, för år 1843, 4:de häftet.

IV.

Den 27 Juni steg jag ombord på en större lodja, som låg segelfärdig för att ifrån Archangelsk med en mjölladdning afgå till Murmanska stranden. Fartyget skulle under färden anlöpa Hvita Hafvets vestra kust vid *Tri Ostroff*, hvarest jag ärnade låta landsätta mig, för att sedermera fortsätta min resa till de i nejden boende Terska Lapparne. En fortfarande sjuklighet, ådragen under föregående vinter, genom färderna i Lappland, väckte hos mig många farhågor öfver utgången af denna vidsträckta resa, hvars mål var ett vildt och öde land. Just i det ögonblick, då afresan skulle ske, voro mina krafter så medtagna af sjukdom, att jag blott med möda förmådde bana mig fram till sjelfva fartyget. Lönnrot ansåg väl min sjukdom icke vara af en alltför farlig beskaffenhet, men han rådde mig dock att ej fortsätta resan, utan låta landsätta mig vid Dvina, så framt mitt helso-tillstånd intill påföljande dag ej skulle förbättras. Detta råd kom jag dock ej i frestelse att följa, fastän jag dertill hade haft fullt skäl; ty då jag följande morgon uppvaknade, befunno vi oss redan på Hvita Hafvets böljor. Naturligtvis var ingen återresa numera möjlig, och ehuru eländigt mitt tillstånd äfven var, så måste jag finna mig uti mitt öde att såsom invalid qvarstadna på fartyget.

Ifrån Dvinas mynning skall resan till Tri Ostroff kunna med god vind tillryggaläggas på ett dygn; men en sådan vind blåste dock ej i våra segel. När vi hade kommit ett

stycke ut i hafvet, uppstod en fullkomlig stiltje, som tvang oss att kasta ankar under en holme. Här nödgades vi nu ligga stilla den ena dagen efter den andra och låta steka oss af solens brännande strålar. Härunder blef min helsa allt sämre och mina krafter utmattades till den grad, att jag knappt förmådde lemna min sjukbädd och släpa mig fram på däcket ifrån min trånga och qvalmiga kajuta. I det hela taget hade icke heller däcket något för mig särdeles inbjudande, ty under det vi lågo för ankar, började besättningens matförråder taga skada i den starka värmen och spridde i skeppet en olidelig stank, för hvilken man dock var bäst skyddad i kajutan. I alla fall var det mitt åliggande att regelbundet tvenne gånger om dagen lemna kajutan, ty här förrättade både skepparen och besättningen, hvilka voro stränga Raskolniker, hvarje morgon och afton långa andaktsöfningar, dem jag, såsom otrogen, enligt förut fattad öfverenskommelse ej fick bivista. Deremot kunde det naturligtvis icke vara mig förmenadt att fritt yttra min protestantiska trosbekännelse och efter bästa förmåga försvara den emot skepparens oförtrutna anfall. Påtagligen var det hans afsigt att få mig omvänd till sin egen lära, men då hans bemödande i detta afseende fullkomligt misslyckades, hemtade han till mig en dag ifrån en annan lodja, som äfven låg för ankar ej långt ifrån vår, en ordentlig Raskolnik-prest, hvilken skulle utföra hvad skepparen icke förmådde. Liggande på min sjukbädd underkastades jag ett långt förhör, och det märktes tydligt att presten icke var alldeles otillfredsstäld med min theologi, ty efter slutad bigt drack han helt ogeneradt the ur mitt glas och försäkrade mig upprepade gånger, att min kätterska trosbekännelse var vida bättre än den orthodoxt grekiska. Vid sitt afsked lofvade han äfven framdeles besöka mig och bjuda till att öppna för mig den rätta vägen till paradiset.

Denna afsigt kunde han dock icke utföra, ty följande dag (d. 4 Juli) medförde ändteligen medvind, och det var naturligtvis både för presten och skepparen vida mindre angeläget att locka mig i sina garn, än att fånga störar i Murmanska Hafvet. Hvad skepparen beträffar, så gaf han sig knappt tid att tänka på sin egen frid och förrätta den vanliga morgonbönen, förrän seglen spänndes och den tunga lodjan efter en veckas hvila åter blef satt i rörelse. Vår färd gick nu till en början längs östra stranden af Hvita Hafvet eller den så kallade Dvina-bugten. Vinden var god och vi sågo vid kusten den ena byn efter den andra skymta förbi våra blickar. Komna till en udde vid namn *Simnija Gory* lemnade vi den Archangelska kusten och styrde ut i öppna sjön. Vid middagstiden hade vi redan lemnat hela det östra kustlandet ur ögnasigte, och det förgick några timmar, då vi rundt omkring oss ej sågo annat, än det öde hafvet och himmelens dunkla hvalf. Snart började likväl den vestra eller Terska kusten afhölja sina hvita, isbeströdda stränder och jag hoppades med säkerhet, att vi ännu samma dag skulle hinna fram till Tri Ostroff. Men i en hast kastade sig vinden åt nordost och jag varseblef till mitt bekymmer, huru fartyget allt mer och mer afvek ifrån sin rätta kosa. Vid solens nedgång nådde vi väl den Terska kusten, men dermed var dock föga vunnet, ty enligt skepparens utsago befunno vi oss vid pass 150 verst söder om Tri Ostroff. Här lågo vi åter för ankar hela den påföljande dagen och väntade med otålighet på vår förlossning. Jag gjorde mig emellertid noga underättad om den angränsande lokalen, och då jag erfor att vi befunno oss endast 20 verst söder om en mindre Rysk by, ärnade jag låta landsätta mig och ensam uppsöka byn, i hvars närhet jag hoppades finna Terska Lappar. Emot denna plan anförde likväl skepparen så många betänk-

ligheter, att jag beslöt ännu qvarstadna på lodjan och åtminstone afbida hvad den följande dagen skulle bära i sitt sköte. Nämnda dag (d. 6 Juli) var en för Raskolnikerna mycket stor högtidsdag, och med anledning häraf hoppades skepparen nu genom sina varma förböner kunna förskaffa oss en gynsam vind. »Du skall få se att Gud är nådig och i morgon ger oss medvind», yttrade han till mig förtröstansfullt efter slutad aftonbön och anförde sedan på sitt hviloläger åtskilliga berättelser om sjöfarande, hvilka genom träget fastande och bedjande fått vinden att blåsa i sina segel. Att hos vår Herre utverka sig vind ansåg skepparen visserligen höra till en af de svåraste uppgifter, emedan Han, som styr molnens lopp, genom att bönhöra den ena lätt kan förfördela den andra; men för det närvarande trodde skepparen honom likväl icke befinna sig i ett sådant dilemma. Alla rättrogna sträfvade ju nu till samma mål, den Murmanska stranden, de behöfde således samma vind, och deras böner måste naturligtvis gälla mera inför vår Herre än andra syndares, som möjligen hade andra önskningar.

Ungefär på detta sätt räsonerade skepparen, och så rolig hans logik äfven förekom mig, verkade likväl hans fasta tro och förtröstan lifvande på mitt sinne och närde äfven hos mig glada förhoppningar för morgondagen. Knappt var denna dag i sin gryning, förrän skepparen skyndade att framför helgonens anleten upptända alla vaxljus, som funnos i kajutan, att kringströ myrham och rökelse, göra täta knäfall och läsa långa böner. Hela besättningen var kallad att deltaga i denna andakts-förrättning, men såsom ej hörande till den rätta fårahjorden måste jag efter vanligheten begifva mig på däck, der vakthållningen nu blef mig anförtrodd. Trogen mitt kall spejade jag ut åt hafvet och dess vida fjärdar, dem jag ännu aldrig sett så lugna och

klara som i dag; men snart höjde sig på den norra himmelen digra moln, hvilka tycktes hota med en stormfull dag. Kort derpå varseblef jag på något afstånd en krusad vattenrand, som med mycken hastighet närmade sig fartyget och åtföljdes af en tjock mist. Då dessa företeelser i mina ögon voro alldeles ovanliga, skyndade jag att afbryta gudstjensten och kalla manskapet på däck. Min kallelse åtlyddes ögonblickligt, men de bönfallande hade ännu icke hunnit upp, förrän stormen hven förfärligt och allt var insvept i ett ogenomträngligt töcken. »Ankaret upp», ljöd skepparens stämma, men knappt hade dessa ord gått öfver hans läppar, förrän man hörde ett brakande och såg fartyget börja att drifva för vinden. Ankaret, vårt enda ankare var förloradt. »Hvad blir nu vårt öde?» frågade jag af skepparen, i hopp att erhålla någon tröst i olyckan, men han utfor endast i de förskräckligaste svordomar och yttrade till slut den önskan, att f—n måtte taga både honom och mig och hela skeppet med, sedan han förlorat sitt goda ankare, som kostat honom sina hundrade rubel. Oaktadt sin vilda förtviflan sammankallade han dock manskapet till öfverläggning, hvarvid det blef beslutadt, att man borde hålla sig så nära kusten som möjligt och försöka att segla in i en närbelägen flod, der fartyget vore skyddadt för stormen. Denna plan, så väl anlagd den äfven tycktes vara, kunde dock ej utföras, ty fastän blott ett halft segel uppspändes och manskapet med långa störar sökte drifva fartyget in genom flodmynningen, kastades det likväl af den häftiga stormen inom några ögonblick ut i öppna sjön. Här kändes stormens raseri på ett ännu mera eftertryckligt sätt. Tacklaget hven och gnisslade förfärligt, mästerna svigtade, och tycktes vara färdiga att brista, ur sjelfva skepps-skråfvet hördes ofta ett brakande, som lät förmoda att det hade remnat i stycken. Höga som

torn reste sig hafvets vågor och rullade öfver däck den ena efter den andra. Allt löst som fanns ombord, måste antingen fastbindas eller bergas under däck, emedan det annars hade blifvit vågornas rof. Sjelfva matroserna måste fasthålla sig vid tågen och befunno sig i stor fara, då det gällde att ifrån den ena ändan af fartyget begifva sig till den andra. För mig hade man anvisat en plats i en ofvanpå däcket fastbunden barkas. Sittande i bottnet af barkasen fasthöll jag mig med begge händerna vid dess sidor, emedan jag fruktade att annars blifva bortsköljd af någon bland de tusende störtsjöar, som med våldsamhet slogo ned öfver fartyget.

Efter det misslyckade försöket att segla in i flodmynningen beslöt man att styra öfver till motsatta sidan af Hvita Hafvet, i hopp att här finna en skyddande hamn; men vinden var i början icke gynnande för denna plan, utan hotade att drifva oss till de Solovetska öarna och krossa fartyget emot deras stränder. Både skepparen och besättningen började med allvar misströsta om vår räddning och togo sig i förtviflan ett rus. I detta tillstånd kunde de naturligtvis ej uträtta något med besked, utan öste endast ur sig svordomar och förbannelser. Skepparen beklagade sig tidt och ofta för mig deröfver, att brännvinet ej ville gifva honom något riktigt rus och gaf mig ingen ro, förrän jag till hans disposition afstått en rumm-butelj. Sedan han efterhand tömt hela dess innehåll, befann han sig i ett sådant läge, att han ej mer förmådde komma på däck, utan blef liggande i kajutan. Härefter drog sig äfven manskapet den ena efter den andra ned uti hvar sin koj, och skeppet dref nu vind för våg på det villande hafvet. Jag satt allena på däck, och afvaktade i min barkas med dystra känslor den afgörande stunden. Snart varseblef jag likväl, att vinden började draga sig mera åt ost, och efter denna lyckliga upp-

täckt begaf jag mig om aftonen ned i kajutan, väckte den snarkande skepparen och skickade honom på däck, hvarpå jag sjelf intog hans hvilobädd. Utmattad genom dagens fasaväckande scener försjönk jag snart i den djupaste sömn och sof bort hela den påföljande natten, hvaraf sjöfolket sade sig äga ett minne för hela lifvet. Vid mitt uppvaknande om morgonen befunno vi oss i säkerhet vid Hvita Hafvets östra kust under de förromnämnda Simnija Gory. Utom vårt hade inemot trettio andra fartyg blifvit väderdrifna öfver hafvet och anländt till samma hamn. Ifrån ett af dem hade min skeppare fått låna ett nytt ankare, som höll vår farkost fästadt vid foten af en skyddande höjd.

Ännu i flera dygn efter denna händelse fortfor stormen att rasa med större och mindre häftighet. Under denna tid började min helsa, som fortfarande varit svag, till den grad försämras, att skepparen ej längre ville bibehålla mig ombord, utan sökte på allt sätt förmå mig att stiga i land och återvända till Archangelsk. För min del ville jag ej så lätt afstå ifrån en fattad plan, och dessutom var jag fullkomligt öfvertygad derom, att min helsa skulle stärkas genom de strapatser, som förestodo mig i Terska Lappmarken. Jag qvarstadnade således på fartyget, drack the och underhöll theologiska diskurser med skepparen, emottog ofta besök ifrån de öfriga fartygen och sökte med ett ord göra min vistelse på sjön så dräglig som möjligt. I hopp att erhålla någon upplysning om vissa inskrifter, som skola finnas ristade vid några klippor på Murmanska stranden, lät jag en dag kalla till mig en gammal skeppare, som sades vara väl förfaren i alla sådana ämnen. Skepparen visste äfven förtälja om en inskrift, som han sjelf hade sett i en klippa på ön Anikejev, men ej kunnat dechiffrera, emedan de i inskriften begagnade karaktererna icke varit af Rysk härkomst. Enligt skepparens

berättelse skulle likväl ifrågavarande inskrift blifvit verkställd af en Rysse och innehålla minnet af följande händelse. »I långt aflägsna tider hade en Engelsk viking haft för sed att hvarje sommar komma seglande med sitt skepp till Murmanska stranden, för att af dervarande fiskare utkräfva en skatt, bestående i fisk och flott, mjöl, gryn o. s. v. Vägrade fiskarena att utbetala skatten, utmanade vikingen den bästa kämpe till envigs-strid. Då den Engelska vikingen var modig och stark, vågade ingen af fiskarena emottaga hans utmaning, utan man beqvämade sig hellre till att erlägga den fordrade skatten. En sommar befann sig bland fiskarenas antal en man, som för sitt ringa och oansenliga utseende begagnades som kock, men icke dess mindre var i besittning af en utomordentlig styrka. Denne man emottog vikingens djerfva utmaning, och det lyckades honom att ändteligen befria fiskarena ifrån den besvärliga gästen.» Det är denna seger, som kocken enligt berättelsen skall hafva förevigat i den förrberörda klippan.

Min afsigt hade varit att under närvarande resa taga så väl denna, som andra vid Murmanska stranden möjligen befintliga inskrifter i närmare skärskådande; men snart inträffade händelser, som bragte hela min rese-plan om ända. Sedan vi i fem dygn (7—11 Juli) befunnit oss i god säkerhet under Simnija Gory, började (d. 11 Juli) en ny vind blåsa upp och växte snart till en förfärande storm. Emot denna storm ägde vi intet skygd i vår närvarande hamn, och sväfvade derföre i stor fara att för andra gången förlora vårt ankare. Stormen fortfor hela den påföljande natten, hvarunder besättningen icke sofde en blund. Då jag om morgonen uppvaknade, fann jag vaxljusen upptända i kajutan och skepparen liggande på knä framför helgonbilderna. Sedan han slutat sin andaktsöfning, meddelade han för mig en högst

bedröflig skildring af vårt läge. Stormen hade under natten ännu mera tilltagit och skeppet börjat drifva. Uttröttade af nattens ansträngningar hade matroserna i förtviflan supit sig fulla och voro med undantag af en enda odugliga att sköta sin tjenst. Under sådana förhållanden trodde sig skepparen ej äga någon annan utväg, än att lyfta ankar och segla, dit vinden styrde. Mig sökte han fortfarande förmå att stiga i land och ej utsätta mig för nya faror. Dessa voro i sjelfva verket ganska hotande, men ännu mera bekymrade mig den omständighet, att jag genom en under föregående dag anställd simning ådragit mig en förkylning, som började gifva sig tillkänna i vissa högst betänkliga febersymptomer. Det oaktadt vägrade jag ännu att efterkomma skepparens önskan, men sedan äfven han undfägnat sig med en butelj brännvin och två stakaner rumm, ansåg jag det ej mera för rådligt att öfverlemna mig åt hans beskydd, utan beslöt att åtminstone tills vidare stiga i land och sedermera låta det bero på omständigheterna, huruvida jag antingen skulle återvända till fartyget, eller begifva mig till Archangelsk.

Sedan den ena nyktra matrosen rott mig öfver en brusande sjö till närmaste land, qvarlemnade jag på stranden mina små effekter och gaf mig ensam åstad för att uppsöka ett tillhåll för fiskare, som sades vara beläget vidpass 8 verst ifrån hamnen. I min sjuka och utmattade belägenhet måste jag uppbjuda mina yttersta krafter för att tillryggalägga denna väg, och nästan en half dag hade förgått innan jag uppnått mitt mål, der jag endast fann ett par eländiga kojor. Framkommen bad och bönföll jag fiskarena på det enträgnaste, att de emot skälig vedergällning skulle afhemta mitt på stranden qvarblefna gods, men jag förmådde ej beveka det lumpna folket att göra mig denna ringa tjenst. Upprörd och förgrymmad af ett så omenskligt bemötande

lemnade jag genast fiskeläget, återvände till mina effekter och bar dem sjelf under nattens lopp till fiskeläget, der jag fick ett uselt kyffe anvisadt till min boning. Efter denna kraftyttring kände jag, huru febern allt mer och mer började sjuda i mina ådror. I runda tre dygn låg jag nästan utan allt medvetande, och då jag återkom till full sans, hade alla fartygen redan afseglat. Då äfven fiskarena sade sig vara sinnade att oförtöfvadt lemna sitt lägerställe, måste jag naturligtvis vara betänkt på, att uppsöka ett annat herberge. Jag tog åter min tillflykt till fiskarenas ädelmod och anhöll, att de icke skulle lemna mig ensam och sjuk på en öde strand, utan ro mig till närmaste by, benämnd *Kuja,* som var belägen 22 verst ifrån fiskeläget. Nu tycktes äfven fiskarenas hjertan öppna sig för mina böner, men då jag började accordera med dem om skjutslegan, sade de sig i anseende till den fördelaktiga tiden för sitt fiskafänge ej kunna åtaga sig att föra mig till byn, utan att för sin möda erhålla vidpass 100 Rub. B:co. Då denna fordran vida öfversteg de tillgångar, jag för det närvarande kunde disponera, återstod för mig naturligtvis icke något annat val, än att qvarstadna i fiskeläget och vänta, hvad ödet månde mig beskära.

Ehuru icke alldeles oerfaren med lifvet och dess förhållanden, blef jag likväl på det högsta uppskakad af fiskarenas omenskliga bemötande och började ängsligt grubbla öfver mitt sorgliga läge. Naturligtvis kunde en sådan sinnesstämning icke annat än högst menligt inverka på min sjukdom. Jag föll åter i en slags feberyrsel, tyckte mig derunder omgifven af röfvare och famlade af och an i mitt mörka näste, i tanke, att någonstädes finna en tillflykt undan deras förföljelser. Men då jag ej ansåg mig vara nog säker inne i kyffet, lemnade jag mitt sjukrum och gaf mig att vandra ut i skogen. En smal gångstig ledde mig till en liten bäck, hvars bräddar

pryddes af gröna björkar och blommande häggträd. Denna anblick väckte mig åter till klart medvetande, jag lade mig ned vid den porlande bäcken, lyssnade till fåglarnas sång och inandades blommornas doft. Mitt hufvud var i början så tungt, att jag knappt förmådde höja det upp från marken och vid hvarje sådant försök öfverfölls jag af svindel samt höll på att förlora min sans; men ju längre det led på dagen, dess lättare kändes det mig att lefva. Öfverraskad af en så hastig förbättring började jag redan frukta, att min sjukdom varit en andelig förvirring; men vid närmare besinnande fann jag dock, att febern allt ännu glödhet rasade i min blod. Af vissa symptomer trodde jag mig nu till och med kunna draga den slutsats, att min sjukdom icke var någonting värre än en katharhal-feber. Efter denna upptäckt blef jag åter lugnare till sinnes och beslöt att genast återvända till fiskeläget, der jag nu ärnade söka bota mig genom någon svettdrifvande dryck. Men då jag skulle träda in i min dystra boning, varseblef jag utanför densamma tvenne soldater, hvilka hade sina blickar skarpt fästade vid min person. Jag tillsporde karlarna om deras vägar, och de genmälte med kärfhet, att tullförvaltaren i Kuja hade skickat dem till fiskeläget för att besigtiga mina effekter. Utan all protest underkastade jag mig besigtningen och belönade till och med soldaternas möda med en drickspenning. Min afsigt var att söka förmå dessa att ro mig till Kuja, men det var tydligt att de egennyttiga fiskarena skulle uppbjuda all sin förmåga för att tillintetgöra denna plan, som hotade att beröfva dem en säkert påräknad inkomst. Liksom glupska ulfvar smögo de sig omkring mig och spärrade sina öron för att uppsnappa mitt samtal med soldaterna. Dessa hyste i början ett stort misstroende till mig, men med tillhjelp af mitt pass lyckades det mig likväl småningom att öfvertyga dem

derom, att jag var Rysk undersåte och en i kronans värf stadd embetsman. Dessa argumenter och i synnerhet den omständigheten, att jag icke allenast var en välborenhet, utan till och med ägde en åtminstone lika hög rang som sjelfva tullförvaltaren, gjorde på soldaterna den verkan, att de välvilligt inbjödo mig i sin båt och emot en måttlig skjutslega rodde mig till *Kuja*. För sin egen säkerhets skull förde de mig genast till tullförvaltaren och afgåfvo sin rapport, som var af det innehåll, att de hos mig hvarken funnit kontraband eller annan egendom med undantag af några böcker. Härpå framställde jag för tullförvaltaren öppenhjertigt alla mina öden, hvilka gingo honom så mycket djupare till hjertat, som han tydligen märkte, att jag ännu var ganska hårdt ansatt af min feber-sjukdom. Ledd af verkligt deltagande för mig drog tullförvaltaren försorg derom, att jag icke allenast erhöll ett godt herberge i byn, utan äfven blef försedd med all den omvårdnad, jag i mitt sjukliga läge behöfde. Lyckligtvis var han äfven försedd med svettdrifvande the och andra enkla läkemedel, genom hvilkas användande jag innan kort befriades ifrån febern, ehuru mina krafter ännu voro ganska svaga och mitt allmänna helso-tillstånd högst bedröfligt. Sedan mina krafter efter några dagars vistelse i Kuja i den mon repat sig, att det kunde blifva fråga om afresa, lät tullförvaltaren ännu, för att kröna sitt ädla verk, bemanna en slup, hvari jag af fyra soldater roddes till Archangelsk. På ett för vetenskapen så ofruktbart sätt slutades min äfventyrliga resa till Terska Lappmarken.

Efter återkomsten till Archangelsk befann jag mig i en ganska brydsam belägenhet, i det jag ej ägde medel att uppehålla mig i staden och ännu mindre kunde företaga mig några resor i det kringliggande landet, som jag i antiqvariskt hänseende gerna hade velat undersöka. Min hela kassa utgjorde

vidpass femton silfverrubel, och med denna summa kunde naturligtvis icke mycket uträttas för vetenskapen. Emellertid funnos i Archangelsk några Samojeder, hvilka voro ännu fattigare än jag och skattade sig öfvermåttan lyckliga, då jag emellanåt besökte deras tält och undfägnade dem med en sup brännvin. En af dessa individer blef så hänryckt af min frikostighet, att han förklarade sig villig att blifva min tjenare och följa mig till verldens ända. För min del fordrade jag af honom icke så stora uppoffringar, utan upphöjde mannen till min läromästare i Samojediskan och begaf mig med honom icke längre, än till en 17 verst ifrån Archangelsk belägen by vid namn *Uima.* Här uppehöll jag mig sedermera med min Samojed hela återstoden af sommaren, hvarunder både min helsa och mina Samojediska kunskaper betydligt förkofrades. Sjelfva min kassa vann snart en lysande förkofran, ty Finska staten hade för min resa anslagit ett understöd af tusen rubel silfver, och så snart dessa medel kommit mig tillhanda, begaf jag mig åter till Archangelsk, der jag allt framgent fortsatte mina Samojediska studier under loppet af hösten.

V.

Mot slutet af November månad lemnade jag för tredje gången Archangelsk, i det fasta beslut att ej mera återvända till denna stad, huru äfven min nu förestående resa till Samojedernas tundror skulle komma att aflöpa. Mina vänner i Archangelsk hade med de mörkaste färger skildrat för mig dessa tundror och på allt sätt sökt afråda mig ifrån den Samojediska resan, såsom i deras tanke förenad med mödor och strapatser, dem jag med min vacklande helsa ej ansågs kunna uthärda. I någon mon delade jag äfven sjelf denna farhåga, men hvem är väl ej i sin ungdoms enthusiasm redo att för en idé offra sjelfva lifvet! Hoppet att för vetenskapen göra en eller annan eröfring ingaf mig ett mod, som åtminstone på närvarande tidpunkt ej kunde bringas i rubbning. Också ägde jag nu i många hänseenden en vida bättre garanti för resans lyckliga fortgång, än fallet förut hade varit. Min helsa hade under vistelsen i Uima och Archangelsk betydligen förbättrats, min rese-kassa var i det allra yppersta skick, jag ägde dessutom ett förmånligt resepass och utmärkta rekommendationsbref så väl af Inrikes-Ministern som den Heliga Synoden. Sålunda i alla afseenden väl utrustad anträdde jag med de gladaste förhoppningar min Samojediska resa.

Vägen ledde mig först 70 verst till *Cholmogor*, som fordom var Bjarmernas frejdade fäste, men nu är en ringa och obetydlig krets-stad. Jag hade under nästförflutna sommar

gerna velat anställa gräfningar på det ställe, der Jumala-templet och en gammal Bjarmisk begrafningsplats förmodas hafva varit belägna, men då saknade jag medel till ett så kostsamt företag, och nu var marken så frusen och snöbetäckt att jag icke ens ville göra ett försök med dess upprödjande. Jag dröjde dock några dagar i staden och erhöll derunder talrika traditioner om det hädangångna Bjarma-folket, dess fäste och tempel, dess skatter och glans. *) Härpå fortsatte jag min resa till en annan ännu mindre krets-stad vid namn *Pinega,* som är belägen 132 verst ifrån Cholmogor. I Pinega fann jag mig åter föranledd att dröja några dagar, ty den erbjöd många föremål för min vettgirighet, bland hvilka jag i synnerhet bör nämna ett gammalt Tschud-fäste och Polismästarens fru *Sofia Kirilovna Gromoff.* Då jag för den missgynsamma årstiden skull ej kunde sysselsätta mig mycket med undersökningen af fästet, hade jag desto bättre tillfälle att göra bekantskap med frun. Hon var en i hela den kringliggande nejden mycket älskad, aktad och berömd qvinna. Folket skildrade henne såsom en moder icke blott för sina sex egna, välartade barn, utan äfven för hvar och en annan, som behöfde en moders huldrika vård. Äfven för de sjuka var hon en tillflykt, understödde dem med goda råd och försåg dem derjemte med enkla läkemedel, dem hon sjelf sades förstå att tillreda af vilda växter. Mest prisades hon dock för den trefnad, som hon genom sina husliga dygder hade förmått att sprida icke blott i staden Pinega, utan äfven på landsorterna. Hon sades hafva här och der infört trädgårdsskötseln samt genom sitt exempel och sina goda råd förmått allmogen att odla potäter. Äfven i afseende å bo-

*) Större delen af dessa traditioner har jag meddelat uti min afhandling om »Savolotscheskaja Tschud,» se tidskriften *Suomi* för år 1844.

skapsskötselns befrämjande ansåg man sig vara henne mycket förbunden. Efter att hafva hört alla dessa rykten och berättelser var jag naturligtvis högst intresserad att lära personligen känna den mångbeprisade frun, och jag fann verkeligen uti henne en utomordentligt energisk, klok och huslig qvinna. Så snart jag kom till staden och för polisen anmälde mig såsom en vetenskaplig resande, satte hon mig ovetande alla polisbetjenter i rörelse och lät dem ifrån när och fjerran bringa till mig insigtsfulla män. Onekligen erhöll jag dock af henne sjelf de flesta och vigtigaste upplysningar om orten. I synnerhet visste hon förtälja en stor mängd traditioner om de gamla Tschuderna, och det märkvärdiga var, att hon genom egna iakttagelser hade kommit på den tanken, att ifrågavarande Tschuder varit Finnar. Jemte det Polismästarfrun sålunda med all ifver sökte befrämja mina vetenskapliga intressen, glömde hon icke heller mina lekamliga behof, utan sökte tillfredsställa dem med en husmoders hela ömhet. Hvarje dag måste jag spisa vid hennes bord, och sedan hon derunder med mycken fintlighet utforskat mina svaga sidor, lät hon vid afresan bringa till mig ett rikt förråd af de utsöktaste läckerheter. Jag bör ej lemna oanmärkt, att detta sällsynta fruntimmer äfven vidkännes namnet *Hedvig Sofia Lencqvist* och är dotter till framlidne Kyrkoherden i *Orihwesi,* Theol. och Filos. D:r *Erik Lencqvist.* Liksom mången annan bland Finlands döttrar hade äfven hon under sista kriget skänkt sitt hjerta åt en segrande riddare och med honom irrat verlden kring, tills hon slutligen funnit en fristad i det lilla Pinega.

Med rördt hjerta skildes jag ifrån denna ädla landsmaninna och fortsatte min resa till *Mesen,* dit man vintertiden ifrån Pinega räknar 143 och ifrån Archangelsk 345 verst. Liksom vid Hvita Hafvets vestra kust Kola, så är vid den östra Mesen verldens yttersta stad och slutpunkten för all

civilisation. Ända till Mesen är landet bebodt af christna menniskor, Ryssar till nationen, men längre fram vidtager den Samojediska befolkningen, som till större delen ännu är hedendomen tillgifven. Redan i Mesen såg jag tungt bepelsade Samojeder släpa sig fram längs gatorna. Jag sökte förmå en och annan ibland dem att träda i tjenst hos mig såsom tolkar och läromästare, men de antogo ogerna mina anbud och uppfyllde sina åligganden på sådant sätt, att jag snart nödgades förafskeda dem alla och begifva mig till en 40 verst ifrån Mesen belägen by vid namn *Somsha*, som på närvarande tid sades vara Samojedernas egentliga tillhåll. Dock ville mina bemödanden icke ens der krönas af någon framgång, ty en allmän dryckenskaps-mani hade nu angripit det arma folket. Jag tog i min sold den nyktraste person, som fanns i Somsha, men äfven han var efter vår föreställning en fyllbund. Härpå försökte jag taga till mitt biträde en Samojedinna, men också hon kunde ej hålla sig nykter en enda dag. Sedan vände jag mig till en utarmad tiggare, som omöjligen kunde bestå sig ett rus; äfven med honom kunde ingenting uträttas, emedan hans lättjefulla lynne ej tillät honom att tänka ut ett redigt och förnuftigt svar. Då det alltså icke lyckades mig att i godo erhålla en lämplig tolk och språkmästare, tog jag slutligen min tillflykt till mina ministeriella papper, i hopp att genom deras tillhjelp bättre lyckas i mina förehafvanden. Jag lät således ifrån krogen uppkalla samtliga tillstädesvarande Samojeder, meddelade dem dokumenternas innehåll och fordrade på grund af dem, att man skulle förse mig med en nykter, ordentlig och förnuftig tolk. Ett hörsamt och fruktande folk, såsom Samojederna äro, satte de sig genast till råds och utvalde till mitt biträde en samma dag ifrån Kanin Nos anländ Samojed, som ansågs vara både den nyktraste och den klokaste karl på hela den

Kaninska tundran. Personen uppkallades och tycktes i början göra skäl för sig, men efter några timmars sysselsättning ledsnade han vid mina frågor och gjorde sig sjuk. Han lade sig på golfvet, våndades, qved och klagade, kröp till mina fötter och bad om förbarmande, tills jag uttröttad af hans böner i vredesmod körde honom ut på dörren. Kort derefter såg jag mannen ligga full på en snödrifva invid krogen.

Han var dock icke den enda, som dignat ned under rusets tyngd, utan hela snöfältet rundt omkring Bachi tempel var uppfyldt af slagna hjeltar och hjeltinnor. De lågo alla med ansigtet vändt emot drifvan och voro till hälften igenyrda. Grafvens tystnad herrskade i denna krets, men ifrån sjelfva krogen hördes det vildaste skrål. Det oaktadt föreföllo inga slagsmål, utan alla voro hjertans glada och försonligt stämda. Ofta såg jag halfrusiga personer af mankönet komma ut ifrån krogen, bärande en kaffepanna i handen. Af fruktan att förlora något af pannans innehåll, vandrade de med mycken försigtighet fram och tillbaka på snöfältet, skärskådade derunder mycket noga hvarje fallen kamrat och letade påtagligen efter en maka, en moder, en brud, eller något annat kärt föremål. Så snart den åsyftade upptäckten blifvit gjord, lades pannan tills vidare å sido på drifvan, och man företog sig nu att bringa den slumrande i en uppåtvänd ställning. Sedan detta blifvit verkställdt, tog man åter kaffepannan i handen, satte pannans pip i sin älkslings mun och lät den ljufva brännvins-nektarn rinna ned i dess hals. Härpå vände man patienten i dess förra ställning och underlät ej att täcka väl dess ansigte, som annars hade kunnat erhålla ett och annat frostbett.

Då jag icke engång i Somsha kunde med besked idka mina filologiska studier, plägade jag ofta till tidsfördrif betrakta dessa ömma, kärleksfulla scener, hvilka nästan alla dagar upp-

repades. Dessemellan uppehöll jag mig mest uti ett vid byn beläget tält, som beboddes af *Tiggar–Samojeder* och nu i nödfall måste tjena mig till studerkammare. Här kunde det naturligtvis under larmet af skrikande barn, gnällande hundar och tjutande vindar ej blifva fråga om noggranna iakttagelser i språket, men jag promenerade dock tidt och ofta till tältet, emedan här för mig, såsom nybegynnare, dock alltid var något att inhemta. Under dessa promenader råkade jag en gång ut för ett äfventyr, som lätt hade kunnat afskräcka mig ifrån mina besök i tältet, så framt jag af annan orsak ej varit föranledd att afbryta dem. Jag hade en afton under vistelsen i tältet bemödat mig om att inhemta några Samojediska glosor och just lärt mig att till Samojedernas nöje uttala orden *tanser Numgana* (det är oväder hos Gud), då i sjelfva verket en förfärlig storm lät förnimma sig. Tältet brakade, snön yrde derin genom springorna och rökhålet, tjärlampan släcktes och Samojederna drogo sig under sina skinnfällar. För mig som ingen skinnfäll ägde, återstod icke annat än att krypa ut genom dörren och anträda min vandring till byn. Afståndet var väl icke stort, men den häftiga stormen gjorde dock min promenad ganska besvärlig. Utan att hafva frestat vindarna på en Samojedisk tundra lärer dock en och hvar hafva erfarit, att man i storm och oväder har svårt att andas, att hålla ögonen öppna och stå rätt på benen. Dessa olägenheter förmådde mig att tid efter annan vända ryggen åt vinden, för att få litet andrum, skrapa bort snön ifrån mina ögon och hvila mig efter den öfverdrifna ansträngningen. Men under dessa svängningar blef jag snart hufvudyr och kunde så mycket mindre igenfinna den rätta kosan, som vinden än blåste från ett håll, än från ett annat. Jag hade nyligen läst Karamsins qväde om de i yrvädret dansande trollen, och denna fantasi framträdde lifligt för mitt sinne, me-

dan jag nu kämpade med luftens vindar och förgäfves sökte upptäcka en ljusstråle ifrån min boning. Jag tyckte mig vara hemfallen till rof åt onda makter, och denna fantasi stegrades ännu mera, då jag innan kort började förnimma en tung flämtning tätt invid min sida. Häraf lät jag dock icke afskräcka mig, utan beslöt att anställa en noggrann undersökning öfver detta spöklika fenomen. Jag upptäckte innan kort, att det var en Samojed, som hvilade sina renar på tundran, och gaf mig tillkänna genom ett: *hvarthän?* Till krogen, svarade en trygg stämma. Härpå presenterade jag mig för Samojeden såsom en resande embetsman och inledde med honom ett samtal, hvarunder jag bland annat sporde honom om antalet af de renar, han hade förespända framför sin släde. Min mening med denna fråga var ingen annan, än att på ett höfligt vis säga åt Samojeden: du åker väl med så många renar, att de kunna draga oss begge till byn. Men Samojeden uttolkade med sitt misstänksamma sinne min fråga så, som skulle jag hafva haft lust till hans boskap. Han började således bedja mig om nåd och förskoning, blottade hufvudet och nedföll på knä framför mina fötter. A min sida lofvade jag icke blott lemna hans renar oantastade, utan äfven undfägna honom med en sup, så framt han ville skjutsa mig till byn — ett förslag, som Samojeden jemväl med nöje antog. Vid återkomsten till mitt logis erfor jag, att Civil-Guvenören ifrån Archangelsk helt nyligen hade anländt till Mesen och affärdat ett ilbud till Somsha, för att derifrån afhemta en Samojedisk *Tadibe* eller trollkarl, hvilken skulle visa sina konster för hans excellens. Detta var för mig en bevekelsegrund att återvända till mitt högqvarter Mesen, ty jag hoppades med säkerhet blifva inbjuden till representationen. I detta hopp blef jag också icke besviken, men hela roligheten inskränkte sig hufvudsakligen dertill, att

Guvernören lät uppresa ett kolossalt Samojed-tält, midt på stadens torg, gatpojkarna till stor förlustelse. Visserligen dundrade Tadiben deri med sin trumma och låtsade förespå hans exc:s tillkommande öden, men jag märkte lätt, att han behandlade sin sak såsom raljeri och ville slippa sitt värf för så godt pris som möjligt. Då jag sedermera i enrum yttrade för Tadiben mitt missnöje med hans sätt att gå till väga vid ceremonien, bad han om mitt beskydd hos Guvernören och lofvade i sådant fall visa för mig ett vida bättre profstycke i sitt eget tält på Kaninska tundran. Vi öfverenskommo att träffas der efter några dagars förlopp och gjorde oss hvardera redo att anträda vår afresa ifrån Mesen.

Förrän jag tager mitt sista afsked af denna stad och gifver mig ut på de ödsliga tundrorna, vill jag i förbigående uppkasta några gränslinier på det vidsträckta land, der mina närmast förestående resor skola komma att försiggå. Detta land begränsas i norr af Ishafvet, i öster af Ural, i vester af Hvita Hafvet, i söder af granarna eller skogsregionen, som uppgifves sträcka sig till 66 eller 67 gr. lat. Detta omätliga land, som utgör den så kallade *Mesenska tundran*, afskäres af floden Petschora uti tvenne hälfter, af hvilka den östra eller större hälften, som är belägen emellan Petschora och Ural, af Ryssarne benämnes den Bolschesemelska tundran (*тундра большеземельская*) eller det *stora landet* (*большая земля*), af Samojederna åter *uarka ja*, som äfven betecknar ett stort land. Den vestra emellan Petschora och Hvita Hafvet belägna hälften äger hos Ryssarne ingen gemensam benämning, men af Samojederna kallas den *njude ja*, d. ä. det lilla landet. Detta land fördelas åter i tvenne hälfter, den *Kaninska*, och den *Timanska* eller *Tiunska* tundran. Sistnämnda tundror äro åtskilda från hvarandra enligt officiella uppgifter genom floden *Pjoscha*, men enligt Samojedernas egen

utsago genom floden *Snopa,* hvilka begge utfälla i *Tscheskaja Guba.* Vester om den ena eller den andra af dessa floder utbreder sig den Kaninska tundran, hvarunder äfven halfön Kanin Nos inbegripes; den Timanska tundran sträcker sig åter österut till Petschora. Af Samojederna benämnes den Kaninska tundran *Salje,* som betecknar *näs* och egentligen hänför sig till *Kanin nos* eller det Kaninska näset. Samojedernas benämning på den Timanska tundran är *judè-ja,* det mellersta landet, d. ä. landet emellan de Kaninska och Bolschesemelska tundrorna. *)

För att ej gå min rese-berättelse i förväg, vill jag inskränka mig till dessa få topografiska notiser rörande det Mesenska tundralandet och i det följande nogare angifva de lokaliteter, hvilka här ådragit sig min uppmärksamhet.

---

*) I afseende å nyss anförda benämningar förtjenar kanske anmärkas, att några bland dem hvarken härstamma från Ryskan eller Samojediskan, utan sannolikt äro lånade ifrån de gamla Tschudernas eller de nuvarande Finnarnes språk. Så är t. ex. ordet *tundra* främmande för både Ryskan och Samojediskan, men igenfinnes deremot i Finskan under formen *tunturi.* Bland de öfriga benämningarna anser jag Ryssarnes *boljschaja semlja* och Samojedernas *aarka ja* vara en ren öfversättning af Finnarnes *isomaa* (stort land), hvaraf Ryssarne bildat sitt *Ishma,* som ännu begagnas till betecknande af en flod. Liksom i *Ishma,* synes äfven i adjektivet *Timansk* den sednare beståndsdelen af ordet vara det Finska *maa* land. Se mera härom i min ofvananförda afhandling om Savolotscheskaja Tschud.

VI.

Den 19 December 1842 stod utanför Polismästarens hus i Mesen en kibitk, förespänd med tvenne hästar. Jemstschiken sågs ur hotelet utbära små skrin och renslar, med vaxduk belagda paketter m. m., hvilket allt inlades i kibitken af tvenne polisbetjenter. Medan detta påstod, samlade sig på gatan en talrik mängd åskådare, män och qvinnor, gamla och unga. Oaktadt den bistra kölden stodo de vid kibitken i nära två timmars tid, väntande med otålighet att få se den resande ändtligen inpackas. Många utsträckte sina hufvuden spejande genom den låga fönsterrutan, om ej middagsmåltiden, som vållade dröjsmålet, snart tog en ända. Omsider stod den väntade personen för de nyfiknas blickar. Medan han mönstrade sina effekter och gaf anordning till hvarjehanda små förändringar, hörde han de omkringstående göra några ljudeliga anmärkningar öfver honom och hans resa. »Så ung, och måste till Sibirien,» yttrade sig en matrona, och hennes granne tillade: »Det säges att han måste dröja der, i många många år. När han engång återvänder, är han en gubbe och hvad har han då af hemmet?» — »Den som ändå visste hvarföre den stackarn skickas till Sibirien?» yttrade åter någon. »Derom har jag mina egna tankar,» menade en annan. »Jag såg huru Njemtsen vid ankomsten till staden genast tog in hos Polismästaren, och fastän Polismästaren ej var hemma, lät Njemtsen inbära sina saker, blef der i qvarter, och har hela tiden sutit hos Polismästaren lik en fånge. Sedan kom

Gensd'arme-Öfversten till staden, och fastän man hyrt ett annat qvarter för honom, ville han ändå bo hos Polismästaren, der Njemtsen bodde. Och Gensd'arme-Öfversten skall ofta hafva talat med Njemtsen långt in på nätterna uppå ett främmande språk. Nej! det hänger aldrig rätt ihop med Njemtsen och hans resa till Sibirien; det vet jag.» — »Du vet mindre än en snöripa,» genmälte en förståndig borgare, »men jag vet att Njemtsen har papper från höga herrar, och kan göra hvad han vill. Liksom Gensd'arme-Öfversten och andra herrar, som resa i kronans ärender, tog Njemtsen in hos Polismästaren, emedan staden hyrt huset för sådana resande. Men hvarföre han reser till Sibirien, se det har jag reda på. Ty då jag en afton satt hos Alexej Vasiljevitsch, kom Njemtsen till honom med en stor bok i handen. Alexej, som lefvat 20 år på tundran och vet allt, Alexej sade honom namnen på alla berg och alla floder, och Njemtsen skref det i sin bok. Och ännu sade honom Alexej, i hvilka berg finnes svart sten, och i hvilka blå sten, hvar man kunde finna koppar och jern, ja guld och silfver. Allt skref Njemtsen i sin bok, och deraf vet jag att han söker guld och annat, som finnes i bergen.»

Detta yttrades med en sådan tillförsigt att ingen vågade invända något häremot. Tvertom yttrade någon bifallande till denna mening. »Nu få vi se om de Ischemska Syrjänerne vilja vackert bekänna, hvar guldbergen finnas, eller om de trots kanonerna, som för några år sedan fördes till Ischemsk, ännu våga sätta sig emot öfverhetliga bud och befallningar.» Medan mina aktier sålunda repat sig, började medlidandets röst ånyo höja sig ur ett och annat känsloömt hjerta. Man ömade ej endast för mig, utan alla de hemmavarande, isynnerhet för den arma, öfvergifna hustrun. Slutligen kringsvärmades jag af en mängd tiggare,

gnällande med ömkelig ton: »I Christi namn en liten skärf åt de fattiga.» Särdeles enträgen var en skröplig gumma med vid mössa och randig kjol. »Gif åt den fattiga en djeneschka,» yttrade gumman, »så ber hon för dig, och Guds möder står dig bi under resan; hon hör de armas bön.» Verkligen nödgades jag lösa bältet och strö tvåstyfvers allmosor omkring mig. Derpå kröp jag hastigt in i kibitken, och då, jag härifrån kastade en blick på de kringstående, såg jag en rad af ålderstigna personer, med ansigten vända åt Soborn, korsa sig, bedjande enligt gummans löfte för min välgång. I detsamma ljöd ifrån Soborns torn ett dånande klockslag, som bebådade aftonsången. Alla blottade sina hufvuden och gjorde korstecknet. Derpå hördes ännu ett chorus af »Gud välsigne», men efter en stund hörde jag ej vidare än kyrkklockornas dofva ljud.

Under sådana auspicier anträdde jag min Samojediska resa. Klockringningen ljöd ännu i mina öron, då vi anlände till byn Somsha. Kurirklockan tillkännagaf för byns innevånare ankomsten af en med podoroshna utrustad resande. Min kibitk kringrändes genast af nyfikne. Emedan jag redan tillförene från Mesen gjort en excursion till byn, emottog man mig såsom en gammal bekant, och jag var glad att denna gång undslippa revisionen af pass och andra säkerhetskort. Min glädje var dock alltför tidig. Knappt hade jag hunnit kasta pelsen af mig, förrän tvenne lagens tjenare inträdde i kammaren, och framförde från en till byn samma dag anländ Stanovoj Pristaff den befallning, att jag i ögonblicket skulle uppvakta hans välborenhet. Detta gaf anledning till en munter rangstrid, som lycktades på det sätt, att Stanovoj innan kort uppvaktade mig tillika med en mängd betydande Bönder, dem han ålade att utan ringaste dröjsmål uppfylla alla mina lagenliga fordringar. Tillika sporde han

mig, om jag för ögonblicket ej hade något att befalla. Emedan jag i Mesen stämt möte med en Samojedisk Tadibe, som uppehöll sig några mil från Somsha, begärde jag renskjuts till honom. Till min förtret fanns ingen i byn, som kunde upplysa, hvar Samojedens tält var beläget. I följe häraf afsände Stanovoj Pristaff genast en person att uppsöka tältet ock bringa Tadiben till mig. Emedlertid satte jag mig med att ordna gamla anteckningar, ett arbete, som jag alltid plägar företaga mig, då intet bättre finnes förhanden.

Först tredje dagen efter min ankomst till Somsha återvände den utskickade jemte Tadiben. Då jag nu erinrade mannen om vår öfverenskommelse, bekräftad å min sida med en silfver-rubel, sade han sig hafva råkat i ånger och ruelse deröfver, att han, christen vorden och vandrande vid grafvens brädd, gifvit sig i slang med djefvulen, föregaf sig hafva uppbrännt sin spåtrumma, och ville icke engång rådfråga Tadebtsjo för att finna bot för sin sjuka dotter. Silfver-rubeln var han redobogen att antingen återgifva eller gälda med hvarjehanda upplysningar om Tadibernas konst och annat, som kunde lända mig till fromma. Det hade varit mig lätt att anskaffa en annan trumma, och med några supar brännvin förmå Tadiben, att träda ifrån sina christliga föresatser, men jag ansåg det för en pligt att respektera den arma Samojedens förkrossade samvete. Dessutom var kännedomen om Samojedernas magiska kunskaper, dem Tadiben lofvade meddela mig, mycket vigtigare, än sjelfva utöfningen af konsten, som man hos oomvända Samojeder med lätthet kan se och erfara. Se här några anmärkningar rörande den Samojediska trolldomskonsten.

Hos alla folkslag äro föremålen för magien enahanda, och dessa föremål äro till talet lika många, som menniskans önskningar, afsigter och behof. Men företrädesvis är troll-

konsten: 1:o läkarekonst, 2:o spådomskonst. Hos somliga folkslag, såsom hos Finnarna, är läkarekonsten, hos andra åter, t. ex. Samojederna, är spådomskonsten öfvervägande. Efter olika folkslags olika kulturgrad, känslosätt, samt det mått af andelig kraft, som blifvit hvarjom och enom tilldelad, antager magien en af dessa hufvud-karakterer: antingen är trollkarlen den Gud, som ur sin egen andes djup öser allt, hvad han för sitt ändamål har af nöden, eller anlitar han andra Gudar om bistånd. Så är den Finska trollkarlen mästare hufvudsakligen genom sin andeliga kraft, nemligen genom sin mäktiga vilja, sådan den finnes uttalad i de så kallade *sanat*, samt genom sina djupa insigter innehållna i *syntyorden*.

Enligt Samojedernes mening förmår trollkarlen af sig sjelf föga eller intet, han är blott andeverldens tolk, och hans hela förmåga består deri, att han kan försätta sig i korrespondens med andarna, *Tadebtsjo* kallade, och af dem erhålla alla nödiga upplysningar. Likasom Samojederna sjelfva, äro äfven Tadebtsjo ett listigt, egensinnigt och nyckfullt slägte. Än få de infallet att ej hörsamma Tadiben, än leda de honom bakom ljuset genom falska orakel; med gamla Tadiber drifva de blott spe och begabbelse. Den Tadibeiska konsten fordrar alltså unga och kraftfulla idkare. En sund och muskelstark kropp är äfven derföre af nöden, att Tadiben på befallning af Tadebtsjo stundom måste skära och martera sig med knifvar och andra hvassa vapen. Denna sed skall nu mera vara i aftagande, men fordna Tadiber, berättar sagan, genomborrade sig med spjut, sköto sig med pilar, läto skära sig i många stycken, och lefde upp igen. — Slikt berättas äfven om några nu lefvande Tadiber, och efterföljande berättelse synes bevisa, att saken måste äga någon slags grund. För några månader tillbaka sammanträffade i ett tält på Ti-

manska tundran tre Samojeder och en Rysse. Bland Samojederna var en invigd i Tadibernas mysterier. Af en eller annan anledning anmodade honom de öfriga att *slå kudes*, såsom Ryssarne kalla den magiska handlingen. Uppbragt i den vanliga exaltationen, anbefallte Tadiben under sjelfva ceremonien, att man skulle skjuta honom med ett skarpt laddadt gevär. En af Samojederna åtlydde befallningen, men kulan träffade ej, eller enligt berättelsen: den studsade tillbaka från kroppen. Bössan laddades åter, och den andra Samojeden fyrade af, men med lika liten framgång. Förvånad häröfver laddade Ryssen geväret, sköt och — träffade. Samojeden afled på fläcken. På Kaninska tundran mötte jag en mängd embetsmän, som blifvit skickade att utreda målet. Jag känner ej resultaterna af deras undersökning; min berättelse grundar sig på det allmänna talet. Om forntidens Tadiber berättar man många andra historier, som äfven igenfinnas i den Finska folksagan. De flyga, simma under vattnet, fara upp till molnen, gå in i jorden, och ikläda sig derunder, hvilken skepnad de behaga.

Om sättet att blifva Tadibe, låter ej mycket säga sig. Yrket är ärftligt; *magus non fit, sed nascitur.* Så mena äfven Finnarna, men då den Finska trollkarlen måste lära sig långa lexor af besvärjelse- och ursprungsord, samt dessutom många andra konster, slipper deremot Samojeden allt detta bråk. Ty hvad den förra åtager sig att sjelf utgrunda med sin af fäderne ärfda visbet, allt detta låter den sednare blifva Tadebtsjernas omsorg. Han blott öfversätter, hvad de på sitt, endast af Tadibens öra förnimbara språk, yppat för honom. Väl har jag hört Samojederna begagna uttrycket: »gå i lära hos Tadiber», men ingen kan göra ordentligt besked, hvari denna lära skulle bestå. — Hvad en Samojed

härom i största förtroende berättat mig, vill jag här i lika förtroende meddela. Nämnde Samojed hade vid femton års ålder blifvit skickad i lära hos Tadiber, emedan flere i hans ätt blifvit utmärkta Schamaner. Tvenne Tadiber skulle blifva hans läromästare. De bundo en duk för hans ögon, gåfvo honom en trumma i handen och bådo honom bulta på. Under detta slog honom den ena Tadiben med handen öfver hjessan, och den andra klappade honom på ryggen. Detta fortfor en stund, och se! nu vardt det ljust för lärjungens ögon. En talrik skara Tadebtsjo visade sig för piltens syn, dansande på hans händer och fötter. Lärjungen blef förskräckt, for till presten och lät döpa sig. Derefter sade han sig ingen Tadebtsjo hafva sett. Upplysningsvis bör jag nämna, att lärlingens inbillning förut blifvit af Tadiberna upphetsad genom vidunderliga sagor och berättelser om Tadebtsjo.

Är en Tadibe väl invigd i yrket, så förser han sig med trumma, samt en särskild kostym. Trumman är efter Tadibens förmögenhet mera eller mindre prydligt utsmyckad med messingsringar, tennskifvor och annan grannlåt. Till formen är den rund, men dess storlek är ej lika. Den största jag sett, var omkring fem qvarter i diameter, samt af ett halft qvarters höjd. Trumman är försedd med endast ett botten af tunnt genomskinligt renskinn. Denna lilla anstalt är ett mäktigt redskap i Tadibens hand. Det är med den han stärker sitt eget mod; dess mäktiga ljud tränger sig till andarnas dolda verld, och väcker dem ur sin lättjefulla sömn. Tadibens kostym är lika prydlig, som sällsam. Den består uti en skjorta af sämsk, *samburtsja* kallad, hvarå finnes en fåll af rödt kläde. Alla sömmar äro med rödt kläde öfversydda och axlarna prydas med epåletter af samma skimrande tyg. Öfver ögonen och hela ansigtet nedhänger en klädeslapp; ty

det är icke med ögat, utan med sin inre blick, som Tadiben tror sig kunna intränga i andeverlden. Hufvudet är obetäckt; blott med en smal röd klädesrimsa löper kring nacken, samt en annan öfver hjessan. De tjena till att fästa klädeslappen. Öfver bröstet bär Tadiben en jernskifva.

Så utsmyckad nedsätter sig trollkarlen att af Tadebtsjo begära råd och bistånd. Han biträdes härvid af en i konsten mindre invigd Tadibe. Handlingen börjas sålunda att den förnämligare Tadiben slår på sin trumma och qväder några ord med en mystisk, förfärande melodie. Den andra Tadiben faller genast in, och begge omqväda nu, liksom våra Finska runosångare, desamma orden. Hvarje ord och hvarje stafvelse uttänjas i oändlighet. När man efter en kort prolog börjar samtala med Tadebtsjo, blir den bättre Tadiben ofta stum och slår svaga trumslag. Sannolikt lyssnar han då till Tadebtsjos svar. Emedlertid fortfar medhjelparen att omqväda, hvad mästaren sednast sagt. Sedan denne slutat sitt stumma tal med Tadebtsjo, utbrista begge Tadiberna i ett vildt tjut, trumslagen tilltaga i styrka och orakel-språket afkunnas. — Jag bör ännu anmärka att Tadibernas qväden blott innehålla några få ord och äro föga mer än impromtu-stycken I Samojedernas sånger öfverhufvud är det ej fråga om ett och annat enskildt ord, än mindre om versmått och pedes. Vet sångaren, hvad han har att säga, så kommer ordet af sig sjelft, och passar det ej till melodien, så halkar man öfver en och annan stafvelse eller tänjer den längre ut, allt efter som melodien fordrar. Men om Samojeden ej afsjunger, utan blott reciterar ett qväde, då är han angelägen om en viss rythm, som äfven mitt öra vant sig vid. Denna rythm låter ej analytisera sig till något bestämdt versmått, men likväl röjer den en viss benägenhet för tvåstafviga trocheer.

Låt oss nu efter dessa allmänna betraktelser framdraga några skärskilda fall af Samojedisk trolldomskonst. Om t. ex. en ren gått förlorad är ceremonien mycket enkel. Tadiben tillkallar först Tadebtsjo, och en Tadibe sade sig härvid begagna följande ord:

Kommen, kommen
Trolldoms andar!
Om J ej kommen,
Jag till er kommer.

Vaknen, vaknen
Trolldoms andar!
Jag till Er kommit,
Vaknen ur sömnen.

Tadebtsjo svara:

Säg i hvilka
Värf du löper,
Hvarför kom du
Vår ro att störa?

Tadiben:

Nyss till mig
Kom en Njenets, (Samojed)
Mig den karlen
Ifrigt plågar;
Hans ren är borta.
Derför har nu
Till Er jag kommit.

På denna anmaning infinner sig, yttrade min berättare, vanligtvis blott en enda Tadebtsjo. Om de komma i mängd,

talar den ena på ett, den andra på annat sätt, och Tadiben vet ej hvem han skall tro. Tadiben börjar nu bedja sin tjenste-ande att uppsöka renen. »Sök honom, sök noga, att ej renen må gå förlorad.» Tadebtsjo åtlyder naturligtvis befallningen. Emedlertid uppmanar honom Tadiben, att söka mycket noga och ej upphöra förr än renen är funnen. När Tadebtsjo återvänder, börjar Tadiben åter tillhålla honom att tala sanning. »Ljug ej; om du ljuger går mig ej väl. Då skola kamraterna håna mig. Hvad du sett, säg rent ut; säg det onda, säg det goda. Säg blott ett ord. Talar du mycket (d. v. s. obestämdt och oredigt) går mig ej väl» o. s. v. Tadebtsjo nämner nu stället, der han sett renen. Härpå går Tadiben tillika med den hjelpsökande till det anvisade stället, men han rår ju ej för det, om renen under tiden lupit bort, om en annan Tadibe med sina Tadebtsiers tillhjelp betäckt renens spår m. m. Det bör ej lemnas oanmärkt, att Tadiben före andebesvärjelsen underrättar sig om alla de förhållanden, under hvilka renen blifvit förlorad, när detta skett, hvar händelsen tilldragit sig, om Samojeden förmodar det renen blifvit stulen, hvilka han haft till grannar, om någon bland dem är hans ovän o. s. v. Kan den tillsporde ej lemna behöriga upplysningar, griper Tadiben till sin trumma, spörjer Tadebtsjo äfven om slika saker, examinerar åter Samojeden och fortfar härmed, intill dess han på grund af Samojedens egna uppgifter bildat sig en öfvertygelse om sakens förhållande. Det är denna förut fattade öfvertygelse, som Tadiben sedermera under exaltationen hör uttalas af Tadebtsjo. Måhända bildar sig äfven denna öfvertygelse någon gång under det exalterade tillståndet, likasom en dröm eller magnetisk syn; — det vissa är, att Tadiben verkligen tror sig hafva förnummit orakel-språket ur de för hans inbillning framträdande Tadebtsjos mun. Derom öfvertygar mig,

utom Tadibernas lugna, andaktsfulla och enstämmiga berättelser om sakens forhållande, isynnerhet den omständigheten, att trollkarlen ofta erkänner sig, antingen ej hafva förmått mana fram Tadebtsjo, eller ej kunnat tvinga dem att gifva ett redigt svar, och detta äfven i sådana fall då han med lätthet kunnat dikta ihop hvilken profetia som helst. Det har roat mig att sålunda sjelf anställa proba på Tadibernas ärlighet.

Utom nyssnämnda medel gifves det ännu en annan konst, att få reda på en förlorad ren, och den begagnas af Samojeder, som äro oinvigda i Tadibernas vetenskap. Man gör af renhorn en ring på marken, i midten af ringen lägger man en slipsten, derpå ställes ett eldstål, en yxa, eller något annat jernstycke, på det sätt, att de bilda ett kors med slipstenen, och med yttersta lätthet falla åtskils. Derpå går en Samojed kring ringen, intill dess anstalten nedfaller. Nu vet han, vid hvilken kant renen finnes, och när han sedermera går åt detta håll, kommer renen sjelfmant honom till möte. På samma sätt uppsöker han äfven förvillade menniskor, blott med den skilnad, att ringen göres af menniskohår.

Om en sjuk anlitar Tadiberna om hjelp, så begynnes ej kuren samma dag, huru trängande behofvet än vore, utan man bidar dermed till »första morgonrodnaden.» Under natten umgås Tadiben med sina Tadebtsjo, sökande hos dem råd och hjelp. Har den sjuka blifvit något bättre till morgonen, så är tiden inne att gripa till trumman; i annat fall måste man ännu hålla upp till »sjunde morgonrodnaden.» Är den sjukes tillstånd då ej bättre, så förklarar honom Tadiben för ohjelplig och gör i sådant fall icke ens försök att bota honom. Men om en behandling af sjukdomen genom inträffad förändring inom den bestämda tiden verkligen är indicerad, så spörjer Tadiben den sjuke, om han till äfventyrs har sig

bekant, af hvem sjukdomen blifvit honom påsänd. Vet han det ej, så börjar Tadiben examinera honom, hvilka han har till ovänner, med hvem han slagits och tvistat m. m. d. Kan den sjuke ej lemna nödiga upplysningar, så rådfrågas Tadebtsjo. Utan att veta, hvarifrån det onda har sitt ursprung, vågar ej Tadiben företaga sig något. Det kunde hända att sjukdomen vore sänd af Gud, och hans allmakt får Tadiben ej strafflöst fresta. Men om det upplyses, att sjukdomen härleder sig från onda menniskor, så gör Tadiben i alla fall intet vidare, än beder Tadebtsjo hjelpa den sjuke. Af denna hjelp är det en oundviklig följd, att den som tillfogat sjukdomen, nu sjelf insjuknar. Jag vet ej om man kan lita på Tadibernas uppgifter, men de hafva försäkrat mig, att inga flera konster förekomma vid den sjukes botande. De säga sig ej veta af några läsningar och besvärjelser, ej eller äga de någon kunskap om naturliga läkemedel. Åtminstone har jag ej kunnat uppdaga hos dem några andra kurer, än den hos snart sagdt alla folkslag kände brännkuren. Härvid gå Samojederna så tillväga, att de torka en björksvamp, skära derur ett par små stycken, hvilka antändas och läggas på det värkande stället. Äfven Samojederna hålla det för ett godt tecken, om svampbitarna spritta från kroppen. Värken har då flugit bort med dem. — Af det anförda inses att Tadiberne, ehuru de vördas såsom vise och insigtsfulle män, i sjelfva verket besitta ringa kunskaper. De hafva också inga flera insigter af nöden, då de i Tadebtsjerna äga så förträffliga tjenste-andar. Dock äro icke ens Tadebtsjerna allsvåldiga, utan lyda under *Num* eller *Jilibeambaertje* (Jileumbaertje), såsom Samojederna kalla sin Gud. Detta bevisar bland annat ett qväde, deri Tadiben sänder Tadebtsjo upp till Num för att begära hjelp åt den sjuke. Tadiben tilltalar i qvädet Tadebtsjo med dessa ord: »öfvergif ej den sjuke,

gå upp till höjden, gå till Jilibeambaertje, och bed honom om bistånd». Tadebtsjo åtlyder befallningen, men återvänder snart med det budskap, »att Jilibeambaertje ej ger ordet», ej förlänar hjelp. Tadiben börjar nu anropa Tadebtsjo sjelf om bistånd, men denna genmäler: »huru kan jag hjelpa? Jag är ju mindre än Num, icke kan jag gifva hjelp». Tadiben fortfar att bedja Tadebtsjo begifva sig till höjden, och med ifver bedja Num om hjelp och räddning. Tadebtsjo uppmanar å sin sida Tadiben att sjelf fara upp till honom. Härtill genmäler Tadiben: »jag når ju icke Num, han är fjerran borta. Nådde jag honom, så skulle jag icke bedja dig, utan jag ginge sjelf till honom. Men nu når jag icke honom; gå derföre du». Tadebtsjo låter ändtligen beveka sig, yttrande: »för din skull må jag gå; men på mig bannar Jilibeambaertje oupphörligt, och säger sig ej vilja gifva ordet» o. s. v.

I sammanhang härmed vill jag ännu meddela en och annan upplysning rörande Samojedernas hedniska gudalära. Om den förberörda *Num*, eller *Jilibeambaertje*, förmäla Samojederna ungefär detsamma, som man i Finska sångerna läser om *Ukko*. Num thronar i luften och nedsänder derifrån dunder och blixt, regn och snö, väder och vind. Ofta förvexlas han med sjelfva den synliga himmeln, som äfven benämnes Num. Stjernorna betraktas såsom beståndsdelar af Num och kallas i anledning deraf *Numgy*, d. ä. något till Num hörande. Regnbågen anses utgöra fållen af Nums mantel, såsom dess benämning af *Numbanu* tillkännagifver. Äfven solen vördas såsom Num, eller Jilibeambaertje, ty då dagen randas, träder Samojeden ur sitt tält, vänder sig med ansigtet mot solen och yttrar: »Då du Jilibeambaertje uppstiger, så uppstiger äfven jag», och då aftonsolen sänker sig, gör Samojeden sin bön med dessa ord: »Då du Jilibeambaertje nedgår, så går äfven jag till hvila.» Några Samojeder

har jag hört förtälja, att äfven jorden, hafvet, och hela naturen, äro Num. Andra deremot hafva förmodligen i följe af Christendomens inflytande lärt sig att fatta honom såsom verldens skapare och förmena, att det är han som äfven styr och uppehåller verlden, som åt menniskorna förlänar lycka och välgång, gifver dem renar, räfvar, fjällrackor, och all slags rikedom. Num säges äfven bevara renarne för vilda djur och i anledning häraf bär han epitetet Jilibeambaertje, d. ä. bokstafvens väktare. Ehvad som sker på jorden, allt detta vet och ser Num. Och ser han menniskorna öfva det goda, så låter han dem gå allt väl i handen, gifver dem renar, och godt fänge, skänker dem ett långt lif o. s. v. Men om de begå synd, så störtar han dem i fattigdom och elände, och sänder öfver dem en förtidig död. I saknad af en redig föreställning om ett tillkommande lif, äro Samojederna allmänt af den åsigt, att vedergällningen ovillkorligen skall försiggå redan i detta lif. Denna tro underhåller hos dem en gränslös fasa för synd (*haebea*) och onda gerningar, isynnerhet för mord, stöld, mened och äktenskapsbrott. Ehuru begifna på dryckenskap hålla likväl äfven de ett omåttligt fylleri för synd, såsom man redan slutar af den omständigheten att de benämna de christnes Söndag för *haebida jalea* (syndig dag), hvartill orsaken ej torde vara någon annan, än det sedvunna bruket på tundran att under Sön- och Helgedagar öfverlåta sig åt fylleri och dryckenskap. Beträffande de särskildta straff, med hvilka Num hemsöker syndare, har jag hört anföras, att mord och mened bestraffas med död, stöld med fattigdom, okyskhet med en olycklig förlossning o. s. v.

Utom Num, dyrka Samojederne äfven sina husgudar, fetischer eller de så kallade *Hahe,* yppa för dem sina önskningar och behof, bedja af dem hjelp och bistånd i alla sina företag, och isynnerhet ett lyckligt fänge. Hahe och

Tadebtsjo äro analoga, Num underordnade gudomligheter, men dem emellan äger dock den åtskilnad rum, att Tadebtsjerna äro andeväsenden, otillgängliga för hvarje annan än Tadibens allseende blick, då deremot de förkroppsligade Hahe kunna rådfrågas äfven af de i magiens mysterier oinvigde. Ifrågavarande Hahe äro antingen naturliga eller konstgjorda. Till det förra slaget höra ovanliga stenar, träd och andra sällsynta föremål i naturen. Råkar Samojeden på en sådan raritet, som enligt hans theologie kan gälla för Gud, så omlindar han den med brokiga band eller klädes-flikar och släpar den med sig, ehvar han färdas. Hedniska Samojeder äga en skild släde, *Hahen gan* kallad, hvari de förvara sina husgudar, hvilka åtfölja dem under alla deras färder. Om det gudomliga föremålet är af den storlek, att det icke beqvämligen kan inpackas i slädan, så dyrkas det såsom en gemensam folkgud. Sådana folkgudar finnes på ön Vaigats i stor mängd, hvilka alla sägas bestå i stenar och klippor.*) Den förnämsta bland dem är belägen midt på ön och bär namnet *ja jieru Hahe,* d. ä. landets herre Hahe. Denna bild säges bestå uti en större sten, belägen nära intill en jordhåla. Enligt berättelsen har stenen ej funnits här i äldre tider och ingen vet, hvadan den kommit. Dess form skall vara lik en menniskas med undantag af hufvudet, som på stenen är spetsigt. Efter detta original, förtäljer traditionen, hafva Samojederna börjat forma större och smärre gudabilder af träd, hvilka pläga benämnas *Sjadæi* af den anledning, att de äro försedda med ett menniskolikt anlete (*sja'*). Dessa bestå dels af manliga och dels af qvinliga gudomligheter, de äro

*) Islavin föreger att antalet af de på Vaigats befintliga gudabilder uppgår ända till 20, utom hvilka tillförene ännu skall funnits en af träd, som af missionärerna blifvit uppbränd 1827.

vanligen klädda i Samojedisk drägt och på bästa vis utsmyckade med gördlar, röda band och all slags glitter. Dock ser man äfven nakna Sjadæi vid Samojedernas fångst-ställen, der de stå med ansigtet vändt åt vester.

I saknad af träd pläga Samojederna äfven bilda fetischer af jord och snö, hvilka bära det för alla slags fetischer gemensamma namnet *Hahe*. Dessa bilder och isynnerhet de af snö danade kunna naturligtvis komma ifråga, blott då deras närvaro för någon kortare tid är af nöden påkallad, t. ex. vid en edgång. Denna religiösa handling skall ofta förekomma hos de Samojeder, hvilka äro hedendomen tillgifna. Har en sådan Samojed blifvit bestulen och bär misstanke till tjufven, så kallar han den misstänkta personen till edgång. Han anskaffar då en Hahe antingen af sten, träd, jord eller snö, för sin vederpart till bilden, slagtar så en hund, förstör bilden och tilltalar den under misstanke befintliga tjufven med dessa ord: »Om du begått stölden, så må du omkomma liksom denna hund». Edgången skall hos Samojederna vara så fruktad, att den sannskyldiga brottslingen nästan aldrig låter förmå sig dertill, utan hellre vidgår sitt brott. I stället för Hahe brukar man vid edgången äfven begagna nosen af en björn, och sönderskär den i stycken. En sådan ed anses för den allra kraftigaste, ty enligt Samojedernas föreställning är äfven björnen, såsom framdeles kommer att ådagaläggas, en mäktig gud, vida mäktigare än Hahe. Samojederna föregifva, att edgången oftast förekommer vid tjufnader, men den skall äfven kunna begagnas för andra ändamål, och det är för oomvända Samojeder tillåtet att inför den Ryska domstolen i alla förekommande fall aflägga sin ed efter eget bruk.

I de fall, då man anlitar Hahe eller Sjadæi om hjelp och bistånd, är alltid ett offer af nöden. Gäller det att

hos dem bönfalla om ett lyckligt fånge, så kan hvem som helst frambära offret; men i vigtigare angelägenheter bör en Tadibe vara tillstädes och anställa offringen. Sättet hvarpå denna ceremoni för sig går, är på olika orter och hos olika Tadibeer mer och mindre afvikande. På somliga orter har jag hört förtäljas, att Tadiben, efter att på marken hafva upprest en Hahe, ställer midt för gudabilden ett nedåt lutande spö, vid hvars öfversta spets ett rödt band är fästadt. Derpå sätter sig Tadiben bakom spöet med ansigtet vändt emot gudabildens, börjar så att larma med sin trumma, och qväda till Hahe en säng, som innehåller en förbön för den bedjande. Då han härmed fortfarit en stund, begynner bandet (i följe af någon hemlig åtgärd från Tadibens sida) att röra sig på stickan, hvilket för åskådarena är ett tecken, att Hahe nu tilltalar Tadiben. Detta tal tolkas sedan af Tadiben för den bönfallande, och dess innehåll består vanligen deri, att Hahe lofvar uppfylla den bönfallandes önskningar, men med vilkor att han till offer erhåller en ren-oxe, vaja, kalf o. m. d. Det händer ej sällan, att den bönfallande, antingen börjar pruta med guden och beder, att i stället för en oxe få lefverera en vaja, i stället för en vaja en kalf o. s. v., eller anhåller om uppskof med offringen, hvilket allt guden efter skälens beskaffenhet antingen beviljar eller förkastar. Så snart det blir fråga om offringens anställande, aflägsnas till en början alla qvinnor från offerplatsen. Sedan framledes renen midt för guden, och strypes här af Tadiben. Hufvudet, hornen, ja till och med sjelfva huden pläga upphängas i ett träd framför Hahe. Gudens anlete bestryker Tadiben med renens blod och bränner något af dess fett på elden. Häri består gudens måltid, men allt det öfriga af renen förtär Tadiben sjelf, tillika med de vid offringen närvarande. Härvid bör dock den försigtighet iakttagas, att den

ätande ej låter någon bloddroppe falla ned på sina kläder. Detta hålles för synd och bringar ofärd.

Efter att hafva kastat en flyktig blick i Samojedernas inre verld, är det måhända tid, att vi begifva oss för att åskåda deras yttre lif, så vidt det kan ske under de öden, dem vi nu gå till möte. Det gäller att bana oss fram 700 verst öfver den Kaninska och Timanska Tundrans ödemarker upp till den Ryska kyrkbyn Pustosersk vid utloppet af Petschora. På denna väg måste vi vara beredda att afsäga oss alla lifvets yttre beqvämligheter och dväljas än på de stormupprörda, villsamma tundrorna, än i Samojedernas ömkliga tält, än åter i de Ryska kolonisternas trånga stugor, der snön tränger sig in genom väggspringorna, ljuslågan fladdrar för vinden, och vargskinnspelsen måste lemna skygd emot kölden. Det är en vetenskaplig resandes första pligt, att han öfverallt finner sig hemmastadd och af yttre konsiderationer ej rymmer ett för hans ändamål tjenligt fält. Denna pligt skola vi sammvetsgrannt söka uppfylla under den oss nu förestående resan.

I det föregående glömde jag nämna, att den omförmäldte Stanovoj Pristaff, för att vedergälla sin emot mig begångna förolämpning, vid sin afresa från Somsha skänkte åt mig en med bast öfvertäckt rensläde. Framför denna släda se vi någon morgon i sednare hälften af December en Samojed förespänna fyra friska renar. Sedan han äfven för sin egen, öppna släde förespännt ett lika antal dragare, binder han en af mina renar medelst en lång rem bakom sin släda. Härpå sätter han sig uti sin egen, främre släda, fattar körremmen i ena handen och en lång stör i den andra, ger så med stören en stöt åt hvarje ren, och nu bär det af i ilande fart ut på tundran. Vår kosa går rakt åt norr, och framför oss ligger den Kaninska tundrans omätliga yta. Tun-

dran är nästan lika naken och arm, som dess moder — hafvet, hvars östra rand är synlig för ögat. Ja, vore icke vindarna nog tjenstfärdiga att afmeja den snö, som himlen af barmhertighet nedsänder öfver detta mörka land, så skulle vi vara i villrådighet om det element, hvarå vi befinna oss. Blott här och der möter oss en svag granskog, kallad af härvarande Ryssar med det från Finskan lånade ordet *mjanda* (mänty). Oftare stöter man på ett snår af videbuskar, som Ryssarne med ett Syrjänskt ord kalla *jorá*. En sådan småskog antyder vanligtvis tillvaron af någon liten bäck, som arbetar sig sakteligen fram på den jemna tundran. Vid en minutiös betraktelse upptäcker man ännu öfver allt smärre upphöjningar, bland hvilka många till sin yttre form likna de Lappska fjällen, men vintertiden äro de nappt märkbara, emedan snön fyller groparna rundt omkring dem. Der en sådan ojemnhet höjer sig något betydligare öfver jordytan, är marken bar, eller på sin höjd öfverdragen med en tunn hård snöskorpa, hvarigenom en tät renmossa uppspirar. Detta var allt, hvad jag under flera timmars omsorgsfullt spejande med fyra ögon kunde upptäcka på min färd från *Somsha*. Jorden var »öde och tom», nästan som vid skapelsens början, och sjelfva himmelen hade påtagit sin gråa mantel. Vår färd skred maklikt fram, snöflingorna började flyga mot ansigtet, Jemstschiken gnolade en enformig melodie.

Ändtligen visade sig ett tält. Det tillhörde Jemstschikens föräldrar. Vid vår ankomst till tältet stodo värden och värdinnan oss till mötes. Afsigtligt stadnade jag en stund vid släden för att se, huru man ärnade emottaga mig. I det minsta väntade jag en inbjudning till tältet, men jag väntade förgäfves. Samojederna stodo orubbligt stilla på samma plats, mannen häftade vid mig sin plirande blick, hustrun såg än på mig, än på sin man. Jemstschiken spände långsamt

sina renar ur redet, gick derpå till sina föräldrar, helsade dem med det från Ryskan lånade »Torova». — »Torova», svarade på en gång far och mor, men härvid afstadnade samtalet. Nu trädde äfven jag till mitt tystlåtna värdskap, gjorde efter Jemstschikens föredöme min kompliment med ett Torova, och fick samma ord igen. Härpå följde åter en lång paus, den jag omsider afbröt med tillsägan, att man skulle förespänna friska renar. Jag begaf mig nu till tältet och öppnade dörren; här var mörkt som i en graf. Jag anmodade värdinnan att uppgöra eld och steg åter in i tältet, uti den säkra förmodan, att man ej skulle lemna mig der i mörkret. Äfven häri for jag vilse. Jag upprepade min befallning, men utan framgång. Famlande i tältet stötte jag på en hög af torra risqvistar, föste så alltsammans i härden, tog en fosforsticka ur fickan, och antände för mitt nöje en flammande julbrasa. Vid eldskenet varseblef jag en flicka, som dragit sig längst i ett hörn, och höll på att med den outtröttligaste ifver förtöra sig på ett rått, genomfrusit köttstycke. Hon brukade härvid ingen knif, utan högg med tänderna i hela stora stycket, slet och skakade om hufvudet, så att lockarna i vild förvirring svajade kring det blodröda ansigtet. På mig kastade hon en och annan förstulen, om en förtviflad ångest talande blick. Men i hast förändrar sig uttrycket i hennes ansigte, hon lägger köttstycket å sida och börjar ordna sina lockar. Ansigtet återfår sin naturliga färg och ögat strålar af glädje. Hvem skulle tro, att ett så ringa ting, som en vid eldslågan glimmande snusdosa, kan framkalla en så stor förvandling i menniskosjälen? Medan flickan satt betagen af dosans skimrande glans, inträdde det öfriga sällskapet, tagande sin plats vid brasan. Sonen satte sig vid min sida, till venster om härden; far och mor förfogade sig enligt bruket till höger derom. Flickan drog sig

ur vrån till modrens sida för att på närmare håll betrakta snusdosan. Så sutto vi nu alla i en krets, men med iakttagande af den djupaste tystnad. Eldens sprakande var det enda ljud, som hördes i tältet. Tystnaden afbröts af flickan, som vid upptäckten af en ring på mitt finger utbrast i ett för mig obegripligt utrop. Derpå började hon medelst modren underhandla med mig om ringens värde, förutsatt att någon ville köpa den. Vid min försäkran, att den ej stod till köps för något annat pris, än en vacker Samojedinnas varma hjerta, drog sig flickan åter i skamvrån.

Emedlertid hade Jemstschiken småningom ur sin barm hunnit framdraga en flaska brännvin. Han hällde deraf en betydlig qvantitet i en trädkopp, tömde brännvinet i ett andetag och öfverlät derpå flaskan jemte koppen åt sin fader. Denne krusade ej ifrån sig, utan hällde i sig koppens hela innehåll och återgaf derpå flaskan åt dess ägare. Man tuggade litet rått renkött, tog sig åter en klunk och fortfor härmed, tills intet mera återstod i flaskan. Allt detta betraktade modren med smärta och oro; hon yttrade ej ett ord, men ögat talte ett desto mera rörande språk. Sonens hjerta rörde det ej; han tömde utan betänkande sjelf den sista klunken. Förargad öfver denna kallsinnighet lät jag ur slädan inbära mitt skrin, och började traktera värdinnan med en ytterlig frikostighet. Nu blef det annat ljud i tältet; far och son föllo mig till fota, bedjande om endast en sup af mitt »förträffliga brännvin.» »J hundens söner», utfor jag »blygens J ej att tigga en främling om brännvin, då J sjelfva ej unnen en droppa åt den, som är eder närmaste nästa. Det är blott för eder hårdhets skull, jag nu beplägar värdinnan. I detta ögonblick äter du, den oförskämdaste bland söner, dina föräldrars kost; detta har du gjort all din tid, men din moder anser du ej vara värd en sup brännvin.» —

»Hvem är min moder»? frågade Jemstschiken med häpnad. »Denna der, är hon icke din moder»? sporde jag åter, pekande på värdinnan. »Icke är hon min moder», var Jemstschikens korta svar. Nu frågade jag värden om ej värdinnan var hans hustru. Härpå följde först ett nekande, sedan ett jakande svar. Jag var färdig att tro det värsta om Samojedens äktenskaps-förhållanden, men vid ett ytterligare anstäldt spörjsmål om sakens sammanhang, anförde Jemstschiken: »Vi äro ej Christna, utan hafva vår egen lära, och tro ej på den Ryska Guden. Denna *vår* tro tillåter oss att taga så många hustrur, som vi för godt finna. Bland dem står den första hustrun högst i anseende, och jag är född af en sådan, icke af henne, som är här närvarande. Skulle min egen moder varit tillstädes, så hade jag visst gifvit henne en sup; men den, som blott äger femton renar, förmår ej undfägna hela familjen.» Något blidkad genom denna förklaring gaf jag åt far- och son hvar sin sup, dock med förbehåll att renarna skulle genast förespännas. Men förrän befallningen åtlyddes, måste jag ännu bestå en sup öfver laget. Nu förfogade sig sällskapet ändtligen ur tältet. Med hundarnas tillhjelp började man drifva renarna tillsammån, drog ett rep omkring hjorden och utvalde derur åtta renar, bland hvilka fyra spändes för hvardera slädan. Vi voro färdiga till uppbrott, då värden ännu anhöll om en sup för sig och sin hustru. »Hvad godt har du gjort mig, att jag skall gifva dig brännvin»? sporde jag Samojeden. »Du åker med mina renar», svarade denne. »Derför betalar jag dig skjutslega», var mitt svar. »Jag har gifvit dig goda renar», menade Samojeden. »Men din son kör dåligt», yttrade jag. »Derföre bör du ej gifva någon sup åt honom», var Samojedens faderliga råd. Med ett ord, jag måste ännu gifva åt värden och värdinnan hvar sin sup. Derpå begåfvo

vi oss åstad, öfverföllos af mörker och yrväder, samt nådde efter mycket obehag under natten byn *Nes,* som är belägen från Somsha 60 och från Mesen 100 verst.

Byn Nes har sitt läge vid en flod af samma namn, omkring 15 verst från dess utlopp i Hvita Hafvet. Den består af eländiga kojor, som bebos af några i Mesen inskrifne borgare. Deras förfäder hafva nedsatt sig här i tanke att upphjelpa sina förfallna affärer genom den så fördelaktiga handeln med Samojederna. Men kanske till men för byns gamla näringsfång håller kronan nu Samojederna tillhanda för drägliga priser, mjöl, salt, bly och krut. Mera än detta verkar till de inflyttades skada följande omständighet. Fordom fanns i Nes en brännvinsförsäljning, och då utgjorde byn en samlingsplats för de Kaninska Samojederna. År 1825 utsändes en mission för att omvända Samojederna till den Christna läran. Omvändelse-verket kröntes med framgång, om framgången kan bestämmas efter antalet af de döpta. För den goda sakens ytterligare framgång var det af nöden, att Samojederna skulle förses med kyrkor och prester. Så erhöllo de tre tundrorna hvar sin kyrka, den Bolschesemelska vid floden *Kolva,* den Kaninska i byn *Nes,* den Timanska vid floden *Pjoscha.* De två förstnämnda uppbygdes år 1831, den sednare 1833. Någon tid efter invigningen af den Kaninska kyrkan flyttades af lättfattliga orsaker brännvinsförsäljningen ifrån Nes till byn Somsha. Sedan denna tid är Nes sällan besökt af Samojeder, de församla sig nu kring Somsha och bönderna i denna by hafva slagit under sig nästan all den handel, som förut tjente innevånarne i Nes till födkrok.

I Mesen underrättad om alla dessa förhållanden beslöt jag att bosätta mig på några veckor i Somsha, men såsom jag redan anmärkt var krogen kärare för Samojederne än min studerkammare. I följe häraf drog jag mig till kyrkan,

i hopp att under helgedomens skydd med bättre framgång kunna idka mina studier. I sådan afsigt lät jag straxt efter min ankomst till Nes tillkalla den Kaninska tundrans Starschina, och anbefallte honom att genast anskaffa mig en i Ryskan väl bevandrad Samojed. Starschinan lofvade redan följande dag uppfylla min befallning, och jag var nog enfaldig att bygga på hans löfte. Dagar förflöto, en vecka förflöt, ingen Samojed syntes till. Under denna väntan gick nästan hela Julhelgen till ända.

Läsaren är väl kanske nyfiken att veta, huru en Samojedisk Jul ser ut. Detta beror, likasom mycket annat i verlden, på yttre omständigheter, och för mig voro dessa till en början ej särdeles gynnande. Emedan presten var bortrest, tog jag in hos den embetsman, som hade uppsigt öfver mjöl-, krut-, och salt-magasinerna i byn. Han hade hyrt sig en liten kammare af klockaren, som sjelf jemte en talrik familj från Mesen bodde i köket framför kammaren. Min värd, brödförsäljaren kallad, var den ideelaste gnidare, jag någonsin träffat. Hans garderob utgjordes af ett par nankinsbenkläder, en fårskinspels och en uniforms-syrtut. Sistnämnde plagg begagnades endast vid högtidliga tillfällen, i hvardagslag fick fårskinspelsen göra tjenst. Brödförsäljarens dagliga föda bestod, utom brödet, konseqvent i en enda sur fisk, som om morgonen stektes, och under dagens lopp småningom intogs. Med samma kost ämnade han äfven afspisa mig, men min mage gjorde protest emot detta tyranni. Jag gaf penningar åt klockaren till uppköp af något bättre, men sannolikt på brödförsäljarens tillställning fick jag mina penningar igen, med den försäkran att i byn ingenting stod att erhålla. Julen kom, den sura fisken frambars i en svart stekpanna på mitt arbetsbord. Jag slängde stekpannan i vrån, der fisken blef hundarnes rof. Sedan lexade jag opp

brödförsäljaren med det eftertryck, att han i stället för den till spillo gifna fisken beställde åt mig en bastant mjölkvälling. Blidkad genom vällingen lefde jag åter på fredlig fot med min värd och lät åtnöja mig med den sura fisken. Nyåret närmade sig. Jag gillrade tillika med klockaren snaror för snöripor; men då vi nyårs-aftonen gingo att efterse snarorna, hade vi den sorgen att se våra förhoppningar felslagna. Återkommen hem, tog jag min bössa på armen och gaf mig att skida ut i snårskogen. Ingen snöripa lät höra af sig. I beråd att återvända hem märkte jag på motsatta sidan af elfven en tät snårskog. Jag beslöt att förfoga mig dit, helst denna tur beredde mig nöjet att tvenne gångor få styra ut för backen. I första backen fanns ett brant fall, som uppifrån ej kunde märkas. Hade jag förut vetat af fallet, så är jag öfvertygad, att färden aflupit lyckligt, men nu bar det af med händer, hufvud och bössa in i snödrifvan. Lyckligtvis bemärkte ingen min skymfliga nedfärd och jag återvände hem med god min. Hemkommen började jag åter tänka på medel till Nyårets firande. Genom den misslyckade jagten voro utsigterna betydligt förmörkade. Min enda tillflykt var nu prestfrun. Brödförsäljaren hade skildrat henne för mig såsom en stygg hexa, och afrådt mig att göra hennes bekantskap. Men den ytterliga nöden förmådde mig att våga ett försök. Brödförsäljaren ovetande tog jag min mössa och gick.

I prestfruns gemak brinner ett svagt ljus; i köket är mörkt. Med beklämdt hjerta öppnar jag köksdörren, från lafven höres en tung snarkning. Jag träder med tysta steg till kammardörren, men att gripa i nyckeln, dertill saknas mig mod. Att åter vända om var vådligt, ty om jag tilläfventyrs bemärktes af ett vaket öra, kunde man anse mig för en tjuf. Denna tanke bemannade mig. Jag fattade dri-

stigt i nyckeln, slog upp dörren och steg in. Vid bordet sitter en engel af ungdom och skönhet. Hon läser i en stor bok, vid hennes fötter sitter uppå en pall ett litet barn, lyssnande med andakt till de »heligas lefverne». Framför helgonbilderna brinner ett vaxljus. Jag trädde ett par steg fram och gjorde min helsning, men vidare hann jag ej säga, innan prestfrun aflägsnade sig till köket, tagande barnet med sig. Hvad! skall hon lemna mig här allena? tänkte jag. Det vore dock ett spratt, om äfven rättvist. Invid de »heligas lefverne» låg en liten visbok. Jag begynte läsa deri, läste flera sidor, utan att någon visade sig. Ändtligen kom en domestik med theköket. Kort derpå inträdde äfven prestfrun i en metamorfoserad gestalt. Nu fulländade jag den afbrutna meningen med en ursäkt för min dristighet att störa hennes ensamhet. Hon åter förebrådde mig i milda ordalag, för det jag ej »bevärdigat» henne med ett besök. »Vi lefva här,» tillade hon, »ett sorgligt lif, och anse vår vistelse i denna ödemark såsom ett straff af Försynen. När någon resande kommer till oss äro vi innerligt glada, och er hafva vi redan länge väntat.» Detta tog jag för en tom kompliment och genmälte derföre helt torrt, att personer af min lära vanligtvis ej äro mycket efterlängtande gäster. Prestfrun yttrade med värma: »vi veta ej mycket och hafva ej sett mycket af verlden, men goda menniskor frukta vi ej, de må vara af hvilken lära som helst. Onda menniskor hata vi och afsky, om de ock äro våra egna. Fastän ni ej besökt oss, har jag dock förmodat, att ni måste hafva ledsamt hos den stygga och snåla brödförsäljaren; derföre har jag låtit uppbygga mellanväggen till Diakonens rum, som nu stå obebodda. Meningen har varit, att efter min mans hemkomst bjuda eder till oss; men om det behagar er, så kan ni redan i morgon flytta in.» Derpå vi-

sade hon mig kammaren, ett ljust och gladt rum. Prestfrun hade sjelf öfverdragit väggarna med karduspapper och målat dem med blå färg. Rummet pryddes af en liten soffa och några snygga trädstolar. En blankt skurad samovar stod på ett rent bord. Vi togo allt i ögnasigte och förfogade oss derpå till thebordet, hvarpå, utom de vanliga ingredienserna till ett hyggligt thekalas, under vår frånvaro tillkommit en bär-pirog. Aftonen förflöt under angenäma samtal, hvarvid jag bortglömde mitt egentliga ärende, att anhålla om materialer till en anständig nyårs-måltid. Detta gjorde mig likväl numera ej något bekymmer. Tvertom var jag besluten att tåligt nedsvälja den sura fisken intill prestens återkomst.

När jag återkom på min kammare, låg brödförsäljaren snarkande vid sidan af den varma kakelugnen. Jag satte mig ned att arbeta. Kort efter midnatten hör jag ljudet af en kurir-klocka och straxt derpå stadnar en kibitk utanför vår port. Med spetsen af min fot uppväckte jag brödförsäljaren. Han hade knappt hunnit öppna sina ögon, förrän Ispravniken inträdde i rummet, ropande redan vid tröskeln efter mat. »På stunden» genmälte brödförsäljaren, och jag lyckönskade Ispravniken till en smaklig måltid. Men brödförsäljaren visste, hvad han var sin chef skyldig och uppdukade ur prestfruns skafferi en förträfflig måltid. Under Ispravnikens vistelse i Nes lefde vi fortfarande på prestfruns bekostnad, och genast efter hans afresa återkom presten. Nu öfvergaf jag brödförsäljaren och tillbragte den Ryska Julen på ett ganska angenämt sätt hos det glada och välvilliga prestherrskapet. Bondfolket hade hitintills hyst en viss skygghet för min utländska, antichristna person, men då de märkte den välvilja, hvarmed presten och hans fru omfattade mig, sågo dem spisa vid samma bord med mig (hvaremot, i förbigående sagdt, anmärkningar läto höra sig), sågo presten på sjelfva Juldagen

rena mig med vigvatten, då började man omsider låta äfven mig gälla för menniska. Juldagen hade jag det nöjet att emottaga en skara unga bondflickor, hvilka genom prestfrun anhöllo, att för mig få afsjunga en visa. Meningen var att gifva mig en brud, hvars rikedom, skönhet och talenter upphöjdes till skyarna. — Om ursäkt, att jag uppehållit läsaren så länge med småsaker. Ja, för mången äro väl ett välvilligt bemötande, ett godt bord, en vacker visa, ett hjertligt ord idel småsaker; men på de Samojediska tundrorna äger äfven sådant ett högt värde, och den resande får vanligtvis träda många tunga fjät, förrän ödet sänder en välvillig prestfru i hans väg.

Genom Ispravnikens bemedling erhöll jag omsider en Samojedisk läromästare, som var hemma i Ryskan och begåfvad med ett hos Samojeder ovanligen redigt förstånd. Mannen var medvetande af sin öfverlägsenhet, och såg derföre under sin lärare-tid med förakt ned på sina svagare bröder. Engång ville några Samojeder rätta litet i hans öfversättning, men han bad dem tiga, och tillade att de ej voro lärdt folk. Jag sökte genom alla medel binda denna sällsynta Samojed vid mig för en längre tid, språkade vänligt med honom, betalte honom väl, gaf honom brännvin alla dagar och vägrade honom aldrig att taga sig ett rus, när lusten påkom. Icke dess mindre långleddes han och längtade oupphörligt till tundran. — »Du lefver fredligt med mig, och derföre älskar jag dig», yttrade han till mig en dag, »men jag kan ej lefva i rum. Var derföre mild och befria mig.» Jag ökade nu på dagslegan, gaf Samojeden mera brännvin, lät skicka efter hans hustru och barn, gaf äfven brännvin åt hustrun, sökande på allt upptänkligt sätt muntra Samojedens sorgsna sinne. Härigenom lät han åter förmå sig att qvarstadna några dagar. Så sutto nu på

mitt kammargolf, likäsom i ett tält, man, hustru och deras barn, omgifna af renhudar, benlingar, knifvar, skrin och andra redskap. Mannen var helt och hållet sysselsatt med mig; hustrun sydde Samojed-plagg och biträdde stundom sin man vid öfversättningen. Ofta hörde jag henne draga djupa suckar, och då jag engång sporde henne om orsaken till sitt bekymmer, brast hon i gråt och svarade under snyftningar, att hon sörjde öfver sin man, som måste lefva instängd i kammaren. »Din man», yttrade jag, »lider ju ej värre nöd, än du sjelf. Säg mig hurudan du finner din egen belägenhet?» »Jag tänker icke på mig sjelf, jag sörjer blott öfver min man», var hennes naiva svar. Derpå började man och hustru bedja mig så enträget om befrielse, att jag ej längre mäktade motstå deras böner. — Nu erbjöd sig en annan Samojed sjelfmant att blifva min läromästare, men han var af det vanliga Samojed-slaget, trög och obegriplig. Hvarje fråga måste jag förelägga honom flera särskildta gångor, och ändock begrep han mig sällan rätt. När jag t. ex. bad honom öfversätta uttrycket: »min hustru är sjuk», blef hans öfversättning: »din hustru är sjuk.» »Säg ej *din*, säg *min* hustru,» fortfor jag. »Såsom jag sagt, så är det», inföll Samojeden. Nu bad jag honom öfversätta uttrycket: »din hustru är sjuk.» Härtill genmälte Samojeden: »om du talar om min hustru, så är hon likaså frisk, som jag.» »Men det kunde ju hända,» yttrade jag, »att din hustru skulle insjukna. Om du engång skulle komma till mig och berätta, att din hustru blifvit sjuk, huru skulle du säga detta på ditt eget språk?» Samojeden svarade: »när jag for till dig, var min hustru frisk; om hon sedan insjuknat, det kan jag icke veta.» Detta erinrar mig om en Lappsk klockare, som jag bad öfversätta det Finska ordet *lunastan*, betydande 1:o) jag löser, 2:o) jag återlöser. Lappen teg, jag upprepade min fråga särskilda

gångor. Ändtligen yttrade han med högtidligt allvar: Hvarken jag eller du återlöser, utan vår Herre Jesus Christus har återlöst oss alla för våra synders skull.»

Uttröttad genom min nya lärares enfald, blef jag mäkta glad, när prestfrun en morgon föreslog mig att i sällskap med henne fara till ett Samojediskt bröllopp, som firades omkring 30 verst från kyrkan. Medan prestfrun gjorde sig resfärdig, inkallade jag våra Samojediska ledsagare och lät dem redogöra för tillgången vid ett Samojediskt äktenskap. Deras berättelse lyder i korthet affattad på följande sätt: När en Samojed vill gifta sig, ser han sig om efter en talman, och begifver sig med honom till den af föräldrarne utkorade flickans hem. Då de anländt till tältet, skall enligt bruket friaren stadna utanföre vid sin släde. Talmannen går in, vänder sig till flickans fader eller målsman och andrager sitt ärende. Blir svaret nekande, så återvänder man genast hem. Men om fadren ger sitt samtycke, frågar talmannen åter, när bröllopet skall firas. Ännu vet man ej, om det blir något bröllopp af, ty hos Samojederna är bruket sådant, att friaren måste betala något för flickan åt hennes fader. Förut har man på friarens sida taxerat brudens värde, och talmannen är derom underrättad. Men om flickans fader skulle lägga ett högre pris på sin dotter, då går talmannen till friaren och öfverlägger med honom, om man tilläfventyrs kunde öka på en och annan ren. Så handlas och köpslås, prutas och bjudes, tills saken blir på ett eller annat sätt afgjord. Öfverenskommer man ej om priset, så träder friaren icke i tältet. Men om talmannen lyckats afsluta handeln, så leder han in brudgummen.

Efter förlofningen besöker brudgummen ej bruden, utan alla angelägenheter afgöras medelst talmannen. Kort före bröllopet begifva sig brudens slägtingar att gästa brud-

gummen. Sedan man ätit och druckit sitt lystmäte, binder talmannen fyra renar, tvenne oxar och tvenne vajor, i rad efter hvarandra, betäcker de tvenne första med rödt kläde, hänger en klocka på halsen af kör-renen, leder renarne tre gångor omkring tältet och spänner dem sedan för brudgummens släde. Nu bär det af till bruden. Brudgummen åker främst och talmannen styr hans renar. Sedan man kommit fram, kör talmannen tre gångor kring brölloppstältet, stadnar bakom detsamma och lemnar brudgummen der sittande i sin släde. Vid brudgummens ankomst slagtas en ren. Man tömmer ett glas och begynner måltiden, men brudgummen får ej dervid vara närvarande, utan talmannen bär mat och brännvin åt honom, der han sitter bakom tältet. Sedan måltiden är lyktad, ledes omsider brudgummen i tältet af talmannen. Här sitta på ena sidan om härden brudgummens, på den andra brudens slägtingar. Brudgummen träder till brudens anhöriga och sätter sig höger om henne sjelf. Talmannen sitter vid brudens och brudgummens fötter. Sedan enhvar tagit sin lagliga plats, börjar värden undfägna gästerna med brännvin. De första glasen räcker han medelst talmannen åt brudgummen, denne tömmer hälften och ger den andra hälften åt bruden. När alla gäster blifvit undfägnade med ett och annat glas, börjar man äta uppkokadt kött; hjertat gifves åt brudparet. Efter måltiden upphör all ceremoni; enhvar super, så mycket han förmår. Brölloppet upphör med brännvinet. Men skulle brännvinet taga slut den första brölloppsdagen, så måste i alla fall brudgummen qvarstadna till följande morgon. Derpå begifver man sig till hans tält. Bruden ligger betäckt i sin släda; hennes renar styras af brudgummens moder. Så snart man hunnit fram, kör svärmodren med bruden tre gångor omkring tältet. Derpå aftages brudens täckelse och svärmodren leder

henne i tältet. Här börjas en ny brölloppsgästning; renar slagtas, brännvin framsättes, man sjunger, träter, skämtar och slåss.

Det var en akt, eller rättare en scen af detta romantiska drama, jag med prestfrun for att åskåda. Vid vår ankomst till brölloppstältet hade handlingen såvida framskridit, att alla hunnit blifva väl beplägade. Somliga lågo redan vanmäktiga på fältet. De lågo der med blottade hufvuden; hufvudet hade insjunkit i drifvan och vinden samlade snö öfver ansigtet. Men se här kommer en äkta man, famlar från det ena liket till det andra, igenkänner sin hustru, ruskar om hennes hufvud, vänder henne med ryggen mot vinden och lägger sig sedan bredvid henne, näsa mot näsa. Der går en annan med en kaffepanna i handen, letar efter sin käresta, finner henne och börjar hälla brännvin i hennes hals. Der stöter någon på sin fiende, ger honom några lömska hugg och aflägsnar sig. Här lyftas åter en stackare på slädan, man fastbinder honom derpå, tar hans renar i släptåg och far sin kos. Medan jag stod och betraktade dessa bacchanaliska uppträden, kringsvärmade mig en mängd halfrusiga brölloppsgäster. Enhvar hade något att säga eller fråga, och alla gjorde anspråk på att blifva hörda. Ur stånd att på engång samtala med hela sällskapet, vände jag mig till den nyktraste. Då fattade mig de öfriga i pelsen, de började draga och slita mig enhvar åt sitt håll. Jag gjorde ett förtvifladt utfall och slog mig lyckligt genom ringen. Gaf mig sedan att springa undan mina förföljare, såg på afstånd en mängd flickor och ilade till dem. Flickorna voro sysselsatta med en lek af egen art. De hade fördelat sig i tvenne grupper, sju i hvardera gruppen, stående gent emot hvarandra. Man kastade lyra med en mössa. Den grupp, till hvilken mössan blef kastad, vände sig om och sökte på bästa sätt undan-

gömma mössan. Derpå kastade sig dessa sju i en hög på drifvan. Sedan kommo de andra sju, föllo öfver motparten och började en strid om mössan. Först tumlade man om i snödrifvan, sedan stod man upp och fortsatte striden, tills mössan blifvit funnen. Leken utfördes med den ifver, att man i början ej blef mig varse. Men sedan min närvaro blifvit upptäckt, bar det af i fullt språng långt ut på tundran. Nu återvände jag till tältet; värden kom mig till möte på vägen och inbjöd mig på en kopp thé. Vi trädde i tältet, det var stort, men icke rundt eller pyramidformigt, såsom Samojedernes tält öfverhufvud äro konstruerade, utan aflångt och sammanfogadt af tvenne vanliga tält. Här lågo och sutto om hvarandra män, qvinnor, gamla gubbar, unga flickor. Bland de slagnas antal befann sig äfven brudgummen. Jag satte mig att dricka thé tillika med värden och talmannen. Med möda kunde jag förmå värden att äfven inbjuda prestfrun i vårt aktningsvärda samqväm.

Efter intaget thé anbefallte värden, att en ypperlig ren skulle slagtas. Ett lindrigt slag af yxhammaren emot pannan fällde renen till marken. Derpå stack man en knif i hjertat och uttog luftstrupen. Härom uppstod bland menigheten en väldig strid, hvilken lyktades så, att brudparets närmaste anförvandter delade strupen emellan sig och på fläcken förtärde hvar sin anpart. Renen flåddes, buken uppskars, det oätbara bortkastades, och djuret uppstyltades på rygg. Det erbjöd anblicken af ett stort aflångt fat, hvarest simmade uti en ansenlig blodmassa lunga, lefver och andra godbitar. Värden tog mig i handen, ledde mig till sidan af renen och bad mig begynna måltiden. Ehuru tydligt meningen uttalades, var jag nog enfaldig att ej förstå den. Jag blef således stående helt overksam vid slagtoffret. Emedlertid församlades brölloppsgästerna deromkring, framtogo sina långa knif-

var, afskuro stycken af det varma, rykande köttet, doppade köttstycket i bloden, förde det med ena handen till munnen, tuggade derå med uppåtvända ansigten och afskuro under tuggningen en del af stycket. Åter doppades stycket i bloden och fördes så till munnen. Bloden rann utför mungiporna och den utsträckta halsen! Lunga och lefver åtos som desert. Sedan denna vidriga måltid blifvit ändad, anhöll jag att ett stycke kött skulle kokas för min och prestfruns räkning. Denna anhållan var dock öfverflödig, ty i tältet kokade allaredan en stor gryta. Halfrått togs köttet ur grytan och utdelades i stora fat åt de förnämsta brölloppsgästerna. Jag anmodades att spisa ur samma fat med värden och talmannen. Åt prestfrun räckte man några stycken på ett bräde till den venstra, mindre aktade sidan af tältet. Under måltiden sjöngo flickorna Samojediska visor, till innehållet vackra, men med en melodie, som nära nog liknade grodornas musik. Sången och måltiden afbrötos genom ett tragiskt uppträde. Genom dörren tittade en Samojed med spetsigt ansigte och anhöll med gnällande röst att få deltaga i brölloppsglädjen. Någon bland gästerna bad personen inträda och denne åtlydde kallelsen. Detta skedde utan värdens vetskap. När han blef den objudna gästen varse, befallte han utkasta honom. Flere beredvilliga händer hastade att åtlyda befallningen; andra åter rustade sig till motvärn. Värden och talmannen grepo hvarandra i lufven; jag klämdes jemmerligt midt emellan dem. I tältet var ett stort tumult, man skrek, svor, och bultade om hvarandra, grytor, kaffe-pannor, köttfat, byttor, allt vräktes öfver ända. Leken lyktades slutligen så, att Samojeden blef utdrifven. Sedan menskligheten åter lugnat sig, förtäljde min värd, att snyltgästen nyligen upptedt för honom en skrift, som skulle varit af mig affattad och af sådant innehåll, att Samojeden ägde i hvarje tält för min

räkning uppbära 20 Rubel B. Ass. Den tredskande skulle af mig skickas fängslad till Archangelsk. För detta nedriga bedrägeri ville nu min värd bestraffa sin illsluge broder, och vid helgona-bilden bedyrade han, att bedragaren aldrig finge ostraffadt träda inom hans dörr.

Nu vore väl tid att orda något om brudparet, men om fästmannen är föga mer att förtälja, än att han låg full vid tältdörren hela den tid, jag bivistade brölloppet. Utom ett blodigt ansigte, varseblef jag hos honom intet utmärkande. Han bar på sig en vanlig *malitsa,* d. ä. en renskinnspels med hårsidan vänd åt kroppen, liknande till formen en skjorta. Malitsan var hvarken försedd med ett lysande öfverdrag eller någon prydlig hundskinnsbräm. Till utseendet var fästmannen lik andra Samojeder; han hade breda kinder, tjocka läppar, små ögon, låg panna, och en platt näsa, som i det närmaste bildade en rät linea med pannan, stora näsborrar, becksvart, börstlikt hår, glest skägg, mörk hy, med flera kännetecken, som äfven anträffas hos de Mongoliska folken. Bruden var ett barn af tretton år, men hos Samojederna gällde hon för en verklig skönhet. Ett litet rundt ansigte, fylliga, rosenröda kinder och läppar, hvit panna, svarta lockar, små, mörka ögon äro kännetecken på en skönhet af det Samojediska slaget. Så prisas i någon Samojedisk visa en flicka för sina små ögon, sitt breda ansigte och dess rodnad, liknande morgonrodnaden före ett instundande oväder, för sin raka näsa och sin utåtböjda gång. Äfven ett annat ideal af en sådan skönhet, som ännu tillhörde de ogiftas tal, lät visa sig på bröllopet, och det roade mig att betrakta, huru alla unga svenner ville kyssa henne, icke vid näsan, såsom vanligt, utan på hennes röda läppar. Något som i en hög grad bidrager till en ung Samojedinnas täckhet, är hennes smakfulla drägt, en kort renskinnsjacka, som sluter sig tätt till lifvet, men

nedanföre vidgar sig och vid knäna ändas med en yfvig hundskinnsbräm. Dess vikna krage, fastknäppt öfver det fylliga bröstet, är utmärkt behaglig för ögat. Vadorna döljas af brokigt sammanflikade renskinns-benlingar. Att hänga denna drägt på en vägg, och med anatomisk noggranhet skärskåda alla dess tusende sinom tusende brokigheter, vore att allt för mycket blottställa sina skratt-muskler, men på en lifslefvande Samojedinna är det en ganska naturlig prydnad. Eller finnes det kanske ingen natur deri, att en ungmö blyges hölja sin smidiga gestalt med ett lurfvigt vilddjurs fäll? Denna fäll kan hon väl ej fullkomligt umbära, men hon formar den åtminstone efter sina smidiga leder, och insyr deri rödt och gult och blått, på det man ej må taga henne för en hund, en ren, en varg eller något desslikes. Det verkligen komiska i en Samojedinnas paryr, äro hennes dubbla af band sammanflikade och med knappar eller annan grannlåt öfvertäckta hårflätor, hvilka stundom hänga ända ned till hälarne. I denna national-drägt visade sig äfven bruden på sin bröllopsfest. Endast tvenne band af blå glasperlor öfver pannan skilde henne från de andra. Föröfrigt var hon ej så drucken som hennes leksystrar; i deras amazoniska lekar såg jag henne aldrig deltaga. Bland de öfriga flickorna och bland bröllopsgästerna öfverhufvud var det svårt att upptäcka någon enda, som på sitt ansigte ej bar blodiga spår efter en utkämpad strid. Isynnerhet tilltog stridslystnaden emot aftonen. Ehvart man kastade blicken, sågos menniskor hår ihop med hvarandra. Det var den yfviga, svarta peruken som allra först ansattes, derpå bultade man om hvarannan med näfvarne, och ej sällan grep man i ett tillhugg. Striden började utan all anledning. Enär tvenne personer möttes, flögo de ovilkorligen hvarandra i håret, utan afseende på ålder och kön. Här hvarken gafs

eller begärdes pardon, enhvar högg ifrån sig, så godt han förmådde. Den besegrade blef vanligtvis liggande på drifvan och segraren gick att utföra nya bragder. — Mättade af detta skådespel, begåfvo vi oss efter mörkrets inbrott på hemfärden.

Några dagar efter bröllopsfärden gjorde jag uppbrott ifrån Nes. Min väg böjde sig nu österut åt Tscheskaja Guba. Att styra kosan upp till sjelfva den Kaninska halfön, hade varit utan ändamål, emedan landet under denna vinter var alldeles utblottadt på menskliga innevånare. Det händer ej sällan att halfön sålunda utrymmes. Orsaken dertill säges vara följande. Hafs-stränderna vid Kanin Nos äro mycket låga och sanka. Under regniga höstar blifva äfven de torrare ställena starkt uppblötta. Om nu vintern begynnes med skarpa froster, bildar sig öfverallt en tjock isskorpa och den är renens död, ty med sina klöfvar förmår han ej genombryta isen och tränga sig till mossan. Jag förmodar att renmossan bör finnas på bergen, men detta båtar Samojederne föga, emedan de både vinter och sommar äflas med hafsfänge och följaktligen måste bo nära hafs-stranden. Öfverhufvud är Kanin Nos mindre talrikt besökt. Äfven de Kaninska Samojederne uppehålla sig mest vid den Timanska stranden. Före Jul draga de sig i mängd till trakterna af Mesen och Somsha, der de afyttra sina renhudar, räfskinn och annat vildt, som de ur land och haf uppfångat, förse sig med mjöl, smör, surmjölk, krut, bly, brännvin och andra förnödenheter. Efter Julen återvända de till hafvet, med undantag af några få de fattigaste, som resa ända till Pinega, Kolmogor, Archangelsk, der männerna lefva såsom hyrkuskar och qvinnorna tigga. Vid min afresa från *Nes* den 19 Januari hade större delen af Samojederna redan fulländat sitt återtåg. Jag tillryggalade omkring 160 verst utan att anträffa mer än ett enda tält, och

der var värden min ovän. Han hade bland Kaninska Samojeder utspridt det rykte, att jag såsom utländning ej kunde vara sänd af Ryska regeringen, utan det »Nemtska» folket hade skickat mig för att utspionera, huru man på behändigt sätt kunde döda alla Samojeder och sedan fara af med deras renhjordar. Vid floderna *Wisas, Oma, Snopa, Wiska* fann jag enstaka Ryska gårdar och förderfvadt folk. Ej sällan mötte mig Ryska karavaner, som kommo från Samojedernas tält och återvände hem med rikt byte. Vid floden *Pjoscha,* några verst från dess utlopp i hafvet, stötte jag omsider på ett Samojed-läger, bestående af tre tält. Ett ibland dem tillhörde samma Tadibe, som i Somsha meddelat mig sina hemliga kunskaper. Nu träffade jag aftal med Tadiben att han om ett par dagar skulle uppsöka mig vid den Timanska kyrkan, som var belägen omkring 40 verst från tältet uppför floden, samt der handleda mig någon vecka i sitt modersmål. Aftalet bekräftades medelst några supar och jag afreste med lättadt hjerta till kyrkan. Här funnos af menskliga innevånare endast barn och några ålderstigna personer, ty presten, klockaren och deras hustrur, hvilka tillsammantagna utgjorde två tredjedelar af ställets befolkning, hade begifvit sig till Mesen. Bristen på menskligt umgänge ersattes mig rikeligen genom ortens vackra läge. Här återsåg jag för första gången på flere månader skog och höjder. För att tillfyllest njuta af denna fosterländska natur, skaffade jag mig ett par skidor, tog min bössa och rännde ut i skogen. Snart varseblef jag en skock med snöripor. Deras förderf låg mig om hjertat, men mitt onda uppsåt emot riporna hade så när sjelf bragt mig i förderfvet. Lurande på ripskocken skidade jag ned i ett öppet, med lös snö öfvertäckt källsprång. Med stor möda kom jag derifrån upp igen, och på hemfärden hade jag så när förfrusit mig uti mina våta kläder. En badstuga uppvärmde åter

mina afkylda leder och befriade mig från alla vidare efterräkningar. Sålunda kom jag lyckligt ur detta bryderi, men en förlägenhet af annan art bereddes mig derigenom, att Tadiben ej höll ord. Hans lärdom kunde jag väl undvara, men det var en vida mer tänkvärd sak, att vid kyrkan ej fanns ett enda kreatur, hvarmed jag kunnat förskaffas helst 20 verst till en lägre ned vid Pjoscha belägen gård. Äfven ur denna förlägenhet räddades jag efter tio dagars arrest af tvenne Timanska Samojeder, som fått väderkorn på mitt lilla bränvinsförråd och i förväntan på ett rus företagit sig en resa af närmare hundra verst till kyrkan. Dessa erbjödo sig att icke blott sända renar till mig, utan ville äfven låta en budkafvel gå från tält till tält för att underrätta Samojederna om ankomsten af en i rätta värf stadd Tschinovnik. Sistnämnda åtgärd syntes mig öfverflödig, men Samojederna yrkade ifrigt derpå, föregifvande att »tundran ej var rätt säker», ett uttryck, som jag under sjelfva resan lärde mig att behörigen kommentera. Egentligen gick jag in på förslaget af den grund, att man utan en föregående kännedom om tältens läge ovilkorligen skulle komma att leka blindbock på tundran.

Efter sådana försigtighetsmått anträdde jag den 1 Februari resan från *Pjoscha* kyrka. Snart uppstod ett häftigt ovåder, som förmådde mig att göra halt vid den lägre ned på elfven belägna gården. Jemstschiken for med sina renar till ett närbeläget tält, och jag nedsatte mig i gården att afbida ovädrets öfvergång. Allt intill midnatten hven vinden utan återvändo. Derpå insomnade jag, men väcktes efter en kort hvila af hundskall. Jag gick till fönstret, men kunde ej se något genom de isiga rutorna. Vinden andades sina sista djupa andetag. Medan jag lyssnade till dessa andaktsfulla ljud ur naturens hjerta, öppnades min kammardörr. »Hvem är der?» »Vi få en vacker dag herre!» svarade Jemstschiken.

Renarna förespändes och resan fortsattes. Långt före dagens uppbrott nådde vi de första tälten. Här fann jag åter min Tadibe. Han höll sig i början undan, men då jag redan var färdig till uppbrott, kom han till min släde och begynte tigga om en sup. »Brännvinet är ej tillhands, och för din skull lönar det ej mödan att besvära sig», yttrade jag till den enträget tiggande. »Gör det ej för min, gör det för himmelrikets skull, ty det står ju skrifvet, att den som vill ärfva himmelriket måste besvära sig här på jorden», genmälte skälmen. Vid min afresa från tältet hade morgonen så vida framskridit, att solen begynte uppgå. Härvid bredde sig eldröda moln öfver större delen af himlahvalfvet, fladdrande i luften likt norrsken. Anande ett oväder sökte jag påskynda min resa, men på en Samojedisk tundra är man ej alltid herre öfver sina beslut. Jag trodde mig hafva iakttagit alla nödiga försigtighetsmått, då jag förberedt tundrans innevånare på min ankomst; men jag hade uraktlåtit det nödvändigaste, att taga en lagens tjenare till min ledsagare. För Samojeden har man intet att frukta, ty oaktadt sin råhet kan han alltid vinnas genom brännvin och ett godt ord; men på tundrorna nomadisera, likasom Samojeder, ett stort antal Ryssar och Syrjäner, hvilka sedan äldre tider vant sig att drifva ett slags stråtröfveri i ödemarken. De hafva genom all slags orättvisa, ofta genom uppenbar plundring, kommit sig till Samojedernas renhjordar och småningom gjort sig till herrar i Samojedernes rättmätiga land. För att göra en ända på deras nesliga förtryck, samt tillika vänja Samojederna sjelfva vid någonslags borgerlig ordning, har Regeringen nyligen utfärdat en såkallad Ustaff, som enligt mitt förstånd äger ett högt värde. Men det faller af sig sjelft, att lagens öga, om än aldrig så vaksamt, ej kan varsna allt som tilldrager sig i den Samojediska vildmarkens natt. Förtrycket

fortfar oafbrutet, mera sällan under gestalten af stråtröfveri, men så mycket oftare under bedrägeriets mildare skepnad. Hufvudkällan till det onda är brännvinet, som trots lagens stränga förbud fortfarande föres till Samojedernas tält, och sannolikt föras skall, intill des Regeringen finner sig föranlåten att här och der på tundrorna, såsom i Somsha, Pustosersk, Ischma o. s. v. utsätta militärposter, med rättighet att konfiskera brännvinet och andra i Ustaffen förbjudna artiklar, samt föröfrigt vidmakthålla ordning och skick, isynnerhet under Samojedernes samlingstider. Så mycket i allmänhet om näringsidkarena på tundran. — Äfven på mig ville besagde personer draga vexel. Ett enigt brödraskap, skjutsade de mig icke till Samojedernes läger, utan jag fördes från det ena Ryska tältet till det andra. Man förde mig fram fem eller sex verst, men skjutslega måste jag vanligtvis erlägga för femton. Ändtligen fick jag en Samojedisk Jemstschik. Han skjutsade mig enligt alla Samojeders uppgift 20 verst, men fordrade skjutslega för trettio. Efter en lindrig protest emot hans gjorda påstående förklarade han sig tillfreds med den skjutslega, jag fann för godt att tilldela honom. Blidkad genom denna eftergifvenhet, ärnade jag betala hvad han i början begärt. Då jag redan höll på att räkna penningarne, trädde till min släde en Rysse med vild uppsyn och sönderslitna kläder. Hemskt grinade de hvita tänderna genom hans svarta skägg; ögonen glänste af ilska och skadefröjd. Han liknade ett rasande vilddjur, som är i beråd att hoppa på sitt byte, men ännu samlar sig styrka och efterser, hvar han skall gifva det dödliga hugget. »Du vill icke betala skjutslegan», skrek han slutligen i vildt raseri, »men vi skola lära dig. Vi skola spänna renarna ur redet och lemna dig på tundran. Gå till fots du hundens son.» I denna stil fortfor han en god stund. »Är menniskan vid sina sinnen?»

sporde jag omsider af den närmast stående Samojeden. »Fullkomligt», svarade Samojeden, »men han har af naturen ett oroligt lynne.» Nu fattade vreden låga i min syndiga själ och jag ljungade emot röfvaren ordets blixtar, som kommo honom att sänka den utsträckta armen. Härpå upptecknade jag banditens namn och afreste. Efter en timmas färd nådde jag ett enstaka tält. Uppstigen ur slädan varsnade jag på tundran en mängd fyrspännare, som styrde kosan emot tältet. Utan att låna dem någon vidare uppmärksamhet gick jag i tältet. Efter mig inträdde en mängd Samojeder, kommande från det läger, som jag nyss hade lemnat. Ändamålet med deras resa var att anföra klagomål öfver samma Rysse, som öfverfallit mig med hotelser och skymford. Stölder och våldsamheter af alla slag påbördades ej mindre honom, än många andra, på tundran nomadiserande Ryssar. Till den grad hafva desse objudne gäster förmått uppreta Samojedernes i grunden fredliga lynne, att man på Kaninska tundran nu umgicks med planen, att afsända en deputation till sjelfva Majestätet och i underdånighet anhålla, att Ryssarne måtte blifva åtminstone från hafskusten aflägsnade. Denna supplik ärnade man isynnerhet stöda derpå, att Ryssarnes stora renhjordar inom kort uppbeta all renmossa vid hafs-stränderna, hvaraf följden påtagligen blir den, att Samojederne antingen måste upphöra med allt hafsfänge, som för det närvarande utgör en af deras vigtigaste näringsgrenar, eller också nödgas lemna renskötseln å sido. Äfven dessa olyckor äro i Ustaffen visligt förebyggda genom ett stadgande, som tillerkänner hvarje från äldre tider på tundran bosatt kolonist 60 desetiner utmätt jord, hvarutom han ej äger att röra sig med sina renhjordar. Då Samojederne äfven vid närvarande tillfälle yppade mig sin djerfva plan, rådde jag dem att först taga kännedom af sina omätliga privilegier

och sedan hos vederbörande Embetsmän i Guvernementet anhålla, att Hans Majestäts nådiga stadganden blefvo åtlydda.

Under dessa diskurser hade aftonen så vida framskridit, att det nu mera ej var att tänka på afresa, ty jag hade för mig ett håll af 60 verst och ovädret hade allaredan begynnt rasa. I sjelfva verket kände jag också ingen åhåga att öfvergifva mitt angenäma värdsfolk. Jag befann mig nu hos Timanska Samojeder, och dessa äro oaktadt sin fattigdom af alla Samojeder de ädlaste. För att karakterisera dem, är det nödigt att förut veta ett och annat om Samojedernes lynne öfverhufvud. I detta liksom i många andra afseenden äga de mycket gemensamt med Finnarna. De äro ytterst betänksamma, inom sig slutna och saktmodiga, misstrogna, envisa och egensinniga, i sina företag långsamma, i utförandet ihärdiga. Liksom Lapparna äro de äfven mycket nyckfulla, bedrägliga och opålitliga. Tvenne sistnämnda egenskaper tillhöra företrädesvis de Kaninska Samojederna och böra rätteligen ej tagas i betraktande, då fråga är om Samojedernas national-karakter i allmänhet. Ett gemensamt drag hos alla Samojeder är en mörk åskådning af lifvet och dess förhållanden. Likasom det yttre, så bär äfven det inre hos Samojeden nattens färg. Skulle detta inre låga af häftigare passioner, så voro Samojederna otvifvelaktigt hvad de anses vara: ett af de vildaste folkslag på jorden. Men nu har en huld försyn fogat så, att de kunna med fullkomlig liknöjdhet betrakta de flesta omständigheter i verlden. Naturligtvis utgör ett godt mål enligt Samojedernas filosofi en af lifvets vigtigaste frågor; men äfven denna fråga torde ingen betrakta med mera lugn, än just Samojeden. Han till och med umbär ofta för det större nöjet att sofva, det mindre att äta. För sin maklighet är han färdig att hungra, törsta och lida all slags smälek. Men försök att träda en af dessa Ishafvets söner in

på lifvet, förnärma honom, säg honom en förolämpning, eller väck hos honom allenast tanken på en oförrätt, och det skall visa sig, att hans sinne om äfven förmörkadt och afkyldt under polar-himmelns inflytande, dock äger en temperaturgrad, som det troligen erhållit under en mera glödande sol. Detta mörka, vilda och på sitt sätt passionerade lynne röjer sig företrädesvis hos Samojeder af den Kaninska tundran. Det underhålles här af folkets välmåga och deraf alstradt högmod, samt dess envisa framhärdande vid sin hedniska Gudadyrkan. Helt annat är förhållandet på den Timanska tundran. Här rasade åren 1831 och 1833 en pest, som störtade omkring 20,000 renar och bragte folket i armod. Större delen af Samojederna sjelfva omkommo genom pesten, emedan de förtärde sina besmittade renar. Efter denna näpst hafva de Timanska Samojederna blifvit ett fromt och saktmodigt folk, samt vändt sig mangrannt till den Christna Guden. Visserligen se äfven de lifvet i mörker; men den vilda passionen är borta. Deras hjerta är vekt, deras sinne saktmodigt, sorgen bor i djupet.

Bland Samojedernas allmänna egenskaper bör jag ännu omnämna deras hjelpsamhet emot fattiga. Denna dygd försonar mig med många kantigheter i det Samojediska lynnet. Min känsla kan rätt väl uthärda dervid, att ett vildt med fattigdom kämpande folk, som äger föga begrepp om rätt och orätt, om godt och ondt, genom våld, list och bedrägeri söker komma åt sina ovänners egendom, då å andra sidan samma folk äro redo att med sina vänner dela den sista munsbiten. Samojedernas hjelpsamhet röjer sig bland annat deri, att de i likhet med Lapparna upptaga och vårda fattiga anförvandter. Äfven på min närvarande station fanns en sålunda upptagen flicka. »Är hon din dotter?» sporde jag värdinnan under samtalet. »Nej! Gud har icke gifvit

mig några barn, hon är en fader- och moderlös, som skulle hungrat och frusit ihjäl, om vi ej tagit henne till oss, klädt och födt henne. Hon är en aflägsen anförvandt, som vi underhållit af barmhertighet.» Flickan nedslog ögat och begynte röra om snön i en gryta. Då jag märkte, att hennes känsla blifvit sårad af den genom brännvinet upprörda värdinnans skoningslösa tal, yttrade jag till flickans försvar: »Om du hjelpt din värnlösa i hennes barndom, så hjelper hon dig nu på din ålderdom.» — »Nog stretar och arbetar den arma, och svårt blir det för mig, när hon gifter sig och blifver sin egen.» Vid detta uttryck kastade husbondens broder en den ömmaste blick på flickan, men hon såg ned och stickan började åter röra sig i grytan. Kort derpå gick fästmannen att vakta renarna och vi drogo oss enhvar under fårskinns-fällen. Men då elden slocknat på härden, hörde jag flickan smyga sig sakta ut genom dörren för att med sin älskare genomvaka natten i det förfärliga ovädret.

Tidigt om morgonen väckte mig värden med den hugneliga underrättelsen, att ovädret saktat sig, samt att vi nu utan fara kunde begifva oss på resan, tilläggande likväl med ett visst eftertryck: »om ovädret öfverfaller oss på tundran, så är det en Guds skickelse och derföre rå ej vi.» Skyndsamt begåfvo vi oss åstad. Värden sjelf och hans bröder erbjödo sig att gemensamt beledsaga mig, emedan vägen var villsam och årstiden opålitlig. Min färd gick, såsom jag ofvanföre anmärkt, längsefter Tscheskaja Guba, så att jag än färdades på Ishafvet, än åter på det fasta landet. Detta var en betydlig omväg med afseende å mitt yttersta mål — Pustosersk; men att resa den gina öfver berget *Tschaischin*, var både vådligt och för mitt vetenskapliga ändamål onyttigt, såvida inga Samojeder här uppehålla sig. Sedan vi nu tillryggalagt några verst, visade sig tecken till ett annalkande oväder.

Snart gjorde Jemstschikarna halt och började med hvarandra en öfverläggning. De samtalade länge, skakade betänkligt på hufvudet och fortsatte åter resan. Såsom jag sedermera erfor, hade man ärnat föreslå mig att återvända till tältet, men man vågade ej komma fram med förslaget. Ovädret tilltog och var vid middagstiden så häftigt, att man ej mera kunde se renarna framför sin släda. Kuren på min släda, som i början skänkte mig något skygd emot ovädret, blef längre fram på dagen bortförd af stormen. Bekymrad om mitt öde sporde jag mina ledsagare om den tillryggalagda vägens längd, och erhöll till svar: »vi känna ej stället och se intet.» Detta svar upprepades hvarje gång, Jemstschikarna kommo att afspada de snödrifvor, yrvädret samlat öfver mig. De gjorde härvid den bedröfliga upptäckt, att min malitsa blifvit af snön nedblött, och den ena af Jemstschikarna var nog ädelmodig att erbjuda mig sin *savik,* ett plagg som motsvarar Lapparnas *peski,* och bäres ofvanpå malitsan. Mitt öde är, att i lineara dimensioner fylla något mera, än det vanliga Lappska och Samojediska måttet. Detta har i fråga om renslädar och klädesplagg mången gång bragt mig i förlägenhet. Äfven nu måste jag af slik anledning afslå Samojedens vackra anbud, och med tålamod underkasta mig den hårda nödvändigheten att småningom blifva alldeles genomblött. Resan fortsattes fot för fot; man styrde än åt ett håll, än åt ett annat. Det var berget Tschaischin man sökte, men ej fann, ehuru vi stundom måste varit nära dess fot. Den ena Jemstschiken åkte ett stycke förut med sin lätta släda, undersökte lokalen, så vidt sig göra lät, och tillsåg framför allt, hvar vi med våra tunga slädar lättast kunde komma fram. Ändtligen nådde vi en af Jemstschikarna väl känd flod. Förköraren störtade med sin ren ned på floden, och for så att eftersöka något för oss bättre farbart ställe. Här-

under förvillade han sig ifrån oss. Den andra Jemstschiken for att eftersöka kamraten och jag satt nu allena på tundran åtminstone i ett par timmars tid, utan att veta hvart Jemstschikarna tagit vägen, ty allt, hvad jag nu berättat, erfor jag först efter vår ankomst till tältet. I början visste jag icke ens att mina lotsar försvunnit, men sedan jag förvärfvat mig härom en sorglig erfarenhet, tog jag för afgjordt att de lupit undan af rädsla. Jag ville ej försöka en skildring af mitt inre läge. Det yttre var sådant, att mina kläder under dagens lopp blifvit genomblötta. Men då kölden emot natten skärpte till, angreps jag af en olidelig frossa. Jag trodde mitt timglas vara fyldt och gjorde mig redo att anträda färden öfver ett annat fält. Emellertid återvände Jemstschikarna. Vi foro lyckligt öfver elfven, förvillade oss åter och kommo, enligt Jemstschikarnas utsago efteråt, fem särskilda gångor till samma elf. Sedan vi för sjette resan färdats fram ett stycke väg, började våra renar efter eget hufvud hålla åt venster, Jemstschikarna åter efter sitt ville styra åt höger. Renarna fingo naturligtvis umgälla sin envishet med idkeliga stötar af körstången; men icke dess mindre stretade de oupphörligen åt sitt håll. Ändtligen måste man gifva dem sin vilja, och detta hade till påföljd, att vi innan kort nådde en by af sju tält. Hundskallet hade redan före vår ankomst kallat Samojederna ur sina tält. Innan Jemstschikarna gåfvo sig i samtal med dem, kom den äldre till mig, knäböjde vid min släda, och lättade öfvermåttet af sin glädje med en tacksägelse till Gud, ty »Han, och icke jag har räddat dig i natt», slutade Jemstschiken.

Nästan hela det återstående af natten språkades i vårt tält öfver de äfventyr, af hvilka jag blott anfört den minsta delen. De väckte ett så stort deltagande, att ingen lät förmå sig till att vakta renarna; men om morgonen erfor man

att vargen anställt ett betydligt nederlag i hjorden. Det var min afsigt att hvila en dag i tältet, men vissa brännvins försäljare, hvilka nu uppehöllo sig här, voro så angelägna om min afresa, att jag nästan emot min egen vilja nödgades åter följande morgon begifva mig å färde. Vädret hade i någon mon lugnat sig, och den väg jag hade för mig, var lätt igenkännlig. Jag befann mig nu vid utloppet af floden *Indiga*, några verst söder om *Svjatoj Nos*. Det var nämnde flodsträckning jag borde följa allt intill en Rysk gård, belägen 40 à 50 verst uppför elfven. Der hade jag beslutit att qvarstadna någon tid, och lejde mig derföre från de nyss lemnade tälten en Samojed till min språkmästare. Liksom föregående dagen tilltog ovädret äfven nu, ju längre det led mot aftonen, och nådde slutligen den höjd, att man i motvind hvarken kunde andas, eller hålla ögonen öppna. För örat ljöd oupphörligt en susning, som verkade döfvande på sinnet. Den fuktiga snön nedvätte mig under dagen; det blef natt och nätten medförde köld. Genomfrusen anlände jag efter midnatt till den Ryska gården. Mina krafter voro så uttömda af resans besvärligheter, att jag knappt kunde hålla mig på benen. Medvetandet hade jag nästan förlorat och mina syn organer voro så försvagade af blåsten, att jag den ena gången efter den andra stötte pannan emot väggen. Vindens susning kunde jag på ett helt dygn ej få ur mina öron. För öfrigt aflopp färden utan något omedelbarligen efterföljande ondt, som skulle förtjena att anmärkas.

Efter tio dagars vistelse i Indiga, anträdde jag resan vidare framåt. Från de sju tälten skickade man mig 20 renar, 3 Jemstschikar och ett litet tält, för att uppslås, om tilläfventyrs ett oväder öfverföll oss på det förestående långa hållet af 80 verst till byn *Sula*. Det var en herrlig Februari morgon, då jag satte mig i rörelse. Solen höll just på att

träda ur sitt tält och sände en vemodig rosenblick på det ödsliga fältet. Jag åkte i förkörarens släda och han utlade för mig landets beskaffenhet vidt och bredt. Häraf erfor jag bland annat, att den Timanska tundran är mycket rik på floder och sjöar. Floderna taga sin upprinnelse från berget Tschaischin; men emedan landet är jemnt och intet hinder stör dem i sin engång erhållna bana, församla de sig ej i några större vattenmassor, utan löpa hvar efter sin fåra ut i hafvet. Bland sjöar finnes blott en enda af betydenhet. Sjön kallas *Urier* efter en i Samojedernes fornsägner mycket frejdad Tadibe, som med renar farit upp till himlen från en hög bergsspets på Ural. Sjelfva Ural förmodas bära sitt namn efter honom. Medan jag satt språkande med Jemstschiken, mötte vi ett stort sällskap Samojeder. En bland dem väckte min uppmärksamhet genom sin ovanliga klädedrägt, sitt sällsamma skick och utseende. Samojeden bar på sig en malitsa, öfverdragen med ljusblått kläde och prydd med en yfvig hundskinnsbräm. Hans mångbrokiga stöflar voro ofvanom vaden fastbundna med prydliga skoband, af hvilka toffsarna hängde ända ned till smalbenet. Öfverst på hjessan satt lutande åt sida en luden, spetsig renskinnsmössa. Samtalande med min Jemstschik iakttog Samojeden en baklutande ställning. Den venstra handen låg troget vid sidan, den högra var utsträckt, pekfingret gjorde commata och tankestreck. Det ena ögat höll Samojeden tillslutet, med det andra fixerade han så mycket skarpare sitt föremål. Hans läppar voro mycket tunna och rörde sig omärkligen under talet. Ansigtet ägde ej den vanliga Samojediska bredden. Pannan var låg, hjessan spetsig. Denna sällsamma fysionomi tillhörde en Samojedisk aristokrat. Du ler, läsare, men var viss derpå, att en rik Samojed i sitt eget tycke är vida bättre karl än mången liten Knäs, och

tyranniserar sina fattigare bröder med mera stränghet än flere bland jordens mäktiga. Äger han dertill ett litet embete, så har hans högmod ingen gräns. Den nyssnämnda Samojeden, som af menigheten blifvit utvald till biträde åt Kaninska tundrans Starschina, var derigenom upphöjd öfver andra sitt folks aristokrater, att han förstod uppföra sig i öfverensstämmelse med den sjelfkänsla, rikedomen och hans embetes vigt ingåfvo honom. Emot mig var hans beteende helt annorlunda, än emot min Jemstschik. Icke som skulle han hafva ansett mig jemngod med sig sjelf; men han bemötte mig dock med mycken värdighet. Storsinnadt bad han mig, efter ankomsten till sitt tält utvälja så många renar, jag behagade, och det oaktadt tiggde han hvarken brännvin eller prutade om skjutslegan. Vi åtskiljdes, körde några timmar och kommo till Samojedens tält. Efter ombyte af renar fortsatte vi resan, lemnade efter oss en Jemstschik och vårt tält. Tältet ansågs öfverflödigt, emedan Samojed-aristokraten visat oss vägen till ett läger, vid pass 20 verst ifrån hans tält. Vi kommo till det anvisade stället, men funno hvarken tält eller renspår. Emedlertid utbrast ett oväder, det var natt och till Sula återstod ännu vid pass 30 verst. Sedan vi begått den oförsigtigheten att efterlemna tältet, måste vi nu försöka att genom natten arbeta oss fram till byn. Men knappt hade vi färdats en timmas tid, förrän vi helt oförmodadt stötte på lägerstället. Här funnos Bolschesemelska Samojeder, bland hvilka ingen förstod det Ryska språket. Genom tolk och min egen ringa kännedom i Samojediskan underhöll jag mig med det välvilliga folket långt in på morgonen. Några gångor väckte jag väl fråga om afresa, men Samojederna bådo enträget att jag måtte qvarstadna och språka med dem. Härunder förärade värdinnan mig en fisk, men fordrade såsom gengåfva en guldring, den

hon såg glimma på mitt finger. Mångfaldt ersatte jag fiskens värde, men Samojedinnan lätt med intet annat trösta sig, och satt hela natten tårögd i en vrå af tältet. Vid dagens anbrott fortsatte jag åter resan och nådde innan kort Sula by. Den derpå följande dagen släpades jag af ett par hästar till byn *Pustosersk*, onekligen ett af de ödsligaste ställen på jordklotet.

VII.

Den Pustoserska volosten innefattar inalles 18 större och smärre byar, bland hvilka somliga äro belägna vid sjelfva Petschora i dess nedersta lopp, andra åter vid dess grenar och vid närbelägna sjöar. Störst ibland alla dessa byar är Pustosersk, som bär sitt namn efter en derinvid belägen sjö *pustoje osero* (den ödsliga sjön). Byn benämnes äfven i dagligt tal *Gorodok,* emedan här i fordna tider skall hafva funnits ett fäste till skydd emot Samojedernas täta anfall. Både denna och flera andra närgränsande byar äro omgifna af en ytterst torftig och vild natur. Man ser här knapt något tecken till skog, icke ens klippor och stenar frodas i denna nejd, utan för ögat ter sig vintertiden endast ett flackt, omätligt snöfält, hvarpå vindarna ostördt kunna drifva sitt vilda spel. De rasa här nästan utan uppehåll och stundom med den häftighet, att ortens innevånare hvarken kunna förskaffa sig vatten eller upphemta ved till eldning af sina rum. Stormen bortför stundom taken ifrån deras hus och hopar kring väggarna snödrifvor, hvilka höja sig ända upp till taksparren. För att ej blifva ordentligen inmurade, pläga innevånarena gräfva smala gångar omkring sina hus, emedan det skulle kosta dem allför mycken möda att helt och hållet undanskofla de stora och tätt sammanpackade snömassorna.

Uti en så dyster och öde nejd nedslog jag nu mina bopålar på ett par månaders tid, i afsigt att fortsätta mina studier öfver Samojedernas språk, seder, religion o. s. v. Härtill erbjödo de Pustoserska byarna genom sitt läge midt

i Samojedernas land ett utmärkt gynnande tillfälle. Nästan alla dagar församlade sig här Samojeder icke allenast ifrån den Bolschesemelska, utan äfven ifrån de Kaninska och Timanska tundrorna. Den hufvudsakliga afsigten med deras hitkomst var att afyttra sina varor och förse sig såväl med mjöl som andra förnödenheter; men derjemte lockades mången af begäret efter brännvin att tidt och ofta förnya sina besök. Undantagsvis lärer en och annan äfven hafva begifvit sig till Pustosersk i afsigt att besöka Guds hus. Åtminstone hörde jag en äldre Samojedisk qvinna för ortens prest omtala, att orsaken till hennes ankomst varit den nyss angifna. Hon sade sig under vistelsen på tundran för vidpass ett halft år tillbaka hafva förlorat en renkalf, som för sin smidiga gestalt och hvita färg hade varit henne oändligt kär. I hopp att återfå kalfven hade hon anlitat Tadïber om bistånd och åt Hahe framburit rika offer, men utan all framgång. I sin ängslan och bedröfvelse hade hon slutligen vändt sig till den ryska Guden och utlofvat åt honom en rubel banko, i fall han skulle åtaga sig att återföra det bortlupna djuret. Knapt var detta löfte af henne uttaladt, förrän renen i fullt språng kom henne till möte. Trogen sitt löfte kom gumman nu för att afbörda sin skuld och gjorde i och för detta ändamål en resa af omkring 200 verst. Jag förmodar att detta offer gällde undergöraren *Nikolaus* eller *Mikola*, såsom han af Samojederna benämnes, ty detta helgon dyrkas till och med af oomvända Samojeder såsom en mäktig Gud.

Bland de Samojeder, som ifrån tundran anlände till Pustosersk träffade jag aldrig någon så nykter individ, att jag hade kunnat antaga honom i min tjenst, men det lände mig dock till stor båtnad att dagligen få samtala med personer ifrån skilda orter angående lifvet och sederna på tundran. Vid mina språkliga studier begagnade jag mig mest af några

Tiggar-Samojeder, som hade uppslagit sina tält invid de Pustoserska byarna. Äfven rådfrågade jag ofta så väl i detta som i många andra afseenden en Samojedisk kolonist, hvilken var ett ljus bland sitt folk och vida frejdad genom de tragiska öden, han genomgått. Först hade han såsom ett litet barn blifvit af sin moder bortsåld åt en Rysse for 1 pud mjöl och sedermera, liksom en annan handelsvara, gått ifrån hand till hand, tills han vid åtta års ålder kommit i tjenst hos en på Bolschesemelska tundran nomadiserande Rysse. Samojeden skildrade denna sin nya husbonde såsom en hård och sniken man, hvilken tvingade honom att halfnaken och med knapp föda dag och natt vakta sina renar. Ifrån detta träldomsok blef gossen likväl efter någon tid förlöst af en Ispravnik, som under en inspektions-resa på tundran hade kommit att fästa sin uppmärksamhet vid honom i anledning af hans usla drägt och ömkliga utseende. Efter att hafva gjort sig underrättad om den öfvergifna gossens sorgliga läge beslöt Ispravniken att taga honom i sin vård och gifva honom ungefär samma uppfostran som sina egna barn. Olyckligtvis blef Ispravniken snart skild ifrån sin tjenst och lemnade orten, hvarpå Samojed-pilten åter råkade på tiggarstråt. Något mera till åren kommen hade han i rusets yra sålt sig till rekryt, men såsom sjuklig och till krigstjenst oduglig genast åter kommit på fri fot. Derpå hade han vankat någon tid såsom tjenare kring tundrorna och slutligen bosatt sig uti en liten, nära Pustosersk belägen by, der han timrat sig en stuga och gift sig med en Ryssinna, men icke dess mindre tvertemot det vanliga förhållandet bibehållit sin kärlek till den nation, han genom börden tillhörde.

Denna person behöll jag flera veckor i min tjenst och begagnade honom med fördel såsom förespråkare hos de ifrån tundran ankommande Samojeder, hvilka naturligtvis i

sitt förhållande till mig, såsom främling och embetsman, voro mycket skygga och förbehållsamma. Stundom anställde jag äfven i sällskap med samma min mentor smärre utflygter till de närmast belägna Samojed-tälten. Det låg i min plan att esomoftast förnya dessa för mig högst lärorika färder, men de oupphörliga stormarna hindrade mig att utföra denna föresats. Vintern var detta år så oblid, att sjelfva Samojederna beskärmade sig deröfver och plägade tacka Gud, då ovädret ej var desto svårare, än att de kunde se renarna för sina slädor. Att detta icke alltid är fallet på tundran, derom hade jag äfven sjelf förvärfvat mig en bedröflig erfarenhet under min nyss verkställda resa till Pustosersk. Det var länge min tro, att jag under denna resa pröfvat tundrornas värsta oväder, men innevånarena i Pustosersk förespådde ännu svårare stormar, och deras spådom gick äfven i fullbordan. Tidigt en morgon erhöll jag ett besök af min hyresvärd, som rådde mig att för denna dag inställa min vanliga promenad, emedan stormen enligt hans försäkran rasade med den utomordentligaste häftighet. Jag åtlydde ej denna välmenta varning, utan nyfikenheten dref mig ut i det fria. Med mycken försigtighet klättrade jag utför trapporna och kom lyckligt ända till det nedersta trappsteget. Hitintills hade huset lånat mig något skygd emot vinden, men då jag nu nedsteg på marken, kände jag att stormen var mig öfvermäktig och skyndade att med båda händerna fatta tag i ledstången. Nu förestod mig en svår kamp med luftens osynliga andar. Det gälde blott att taga ett enda steg, men detta steg tog hela min kraft i anspråk. Efter en förtviflad ansträngning lyckades det mig väl att blifva herre öfver vädret, men då jag återvände till min kammare, voro mina krafter så utmattade, att jag ej förmådde stiga i min bädd, utan vanmäktig och nästan sanslös neddignade på golfvet.

Under den Pustoserska himmelens mulna hvalf uppehöll jag mig fortfarande, så länge Samojeder ifrån tundran ännu visade sig i nejden. Men så snart de försvunnit, lemnade äfven jag denna ort och begaf mig till en 250 verst sydligare belägen Rysk by, benämnd *Ustzylmsk,* hvarest Tundra-Samojeder ännu sades uppehålla sig. Min färd till Ustzylmsk gick uppför Petschora genom en nejd så öde och tom, att den enligt härvarande presterskapets försäkran ej kan hafva blifvit skapad af vår herre, utan tillkommit först efter syndafloden. Här finnes föga af det slags skapelser, som föryngra sig och lefva upp i nya slägten, ja man finner här nästan inga skapelser. Jorden består till det mesta af sanka, lågländta tundror och när i sitt inre en is, som förqväfver nästan all vegetation. Åtminstone ser man i denna nejd inga ordentliga träd, utan blott här och der vid stränderna ett snår af täta videbuskar, och af sådan anledning nödgas innevånarena i Pustosersk begagna drifved till eldning af sina rum. Såsom jag redan förut anmärkt, vill icke engång stenen trifvas vid stränderna af Petschora, utan de innehålla hufvudsakligen lera. Vid flodens nedersta lopp äro de mycket låga, men längre uppför floden resa de sig betydligt och bilda stundom rätt ansenliga höjder. I den mon elfstränderna höja sig, i samma mon tilltager äfven vegetationen, och redan i trakten af Ustzylmsk, skall enligt en min skjutsbondes försäkran «hvarje trädslag frodas», såsom granen, tallen, björken, viderädet, alen, häggen, rönnen, för att ej tala om den föraktade aspen, hvarvid enligt samma skjutsbondes utsago Judas skall hafva hängt sig.

Bland de djurslag, som talrikt uppehålla sig i trakten af nedra Petschora, förtjena i synnerhet snöriporna att omtalas, och det af följande anledning. Emellan Pustosersk och Ustzylmsk hafva ännu inga fasta bebyggare nedsatt sig, eme-

dan hvar och en, som ärnar göra sin lycka i denna isregion, helst styr sin bräckliga skuta till Pustosersk, der han onekligen kan bereda sig en säkrare bergning dels genom hafsfänge, dels äfven genom renjagt, nb. i Samojedernas tama hjordar. För att likväl möjliggöra en kommunikation emellan ifrågavarande byar, har man vid stränderna af Petschora uppbygt några små bad- eller rökstugor, i hvilka den resande kokar sin fisk och tager nattherberge, då vädret är öfvermåttan dåligt. Dessa stugor inrymma tidtals en talrik mängd Ryska jägare, som gillra ut snaror för snöripor. Här på orten står visserligen ripan i dåligt anseende, och det anses just icke för någon storartad spekulation att begifva sig på ett afstånd af flera hundrade verst för att fånga ripor; men säkert är dock, att ripfångaren får sin möda väl betald. Det händer ofta, att han på en enda dag löser ur sina snaror hundrade ripor, och likväl bortsöfver han en stor del af dagen på badstu-lafven, drömmande om lycklig fångst. Men då sömnen tryter honom, roar han sig och sina kamrater med sånger och sagoberättelser.

Bland dessa ripfångare färdades jag i nära en veckas dagar med ett par eländiga hästar och anlände i början på April till den förberörda byn Ustzylmsk, som räknar sin tillvaro ända ifrån Tsar Iwan den strängés tid och bebos af de råaste och mest hårdnackade raskolniker, jag någonsin sett. Utan att känna ett enda af tio Guds bud, lefvande i fylleri, otukt, lättja och kif, hålla de sig för vida bättre än andra syndare och inbilla sig att vår herre utkorat blott dem till sin himmel, för det de korsa sig med tummen, ring- och lillfingret, buga sig för fula och utslitna helgonbilder, kalla Frälsaren Isus och aldrig besöka Guds hus. Att fördöma annat folk, detta har i alla tider varit sekterismens fröjd, detta är den boja, hvari det andliga högmodet städse snärjer sig och

ger tillkänna, hvars andas barn hon är. Raskolnikerna i Ustzylmsk gingo i sitt sekteriska öfvermod ända derhän, att de icke blott förkättrade den rättrogna grekiska kyrkans anhängare, utan till och med sina egna trosförvandter, så framt deras lära ej till alla delar öfverensstämde med den i Ustzylmsk rådande. Ej under då, att jag, såsom en anhängare af den protestantiska läran, blef illa ansedd af dessa den rena lärans kämpar. De utmålade mig såsom en trollkarl, mordbrännare, förgiftare af floder och brunnar, de påstodo att jag lefde i förbund med onda andar och att jag med deras biträde hade i Ustzylmsk tillvägabragt många förskräckliga saker. Sålunda berättade man, att jag medelst gräfning i snön hade åstadkommit ett underjordiskt skri, som låtit höra sig jemte dunder och blixt under loppet af flera dygn. Derpå skall jorden hafva öppnat sig och ett behornadt vidunder uppstigit ur dess sköte. Detta vidunder hade många personer med egna ögon sett uppfara till molnen, hvarefter det åter nedsänkt sig och med ett förfärligt läte störtat in i Petschora-floden.

Om de mångfaldiga rykten, hvilka i Ustzylmsk hade blifvit satta i omlopp angående min kätterska person, erhöll jag dagliga rapporter genom en Grusinsk furste, som var bosatt i denna by och beklädde ett forstmästar-embete. Tillförene hade han i egenskap af Rysk soldat uppehållit sig många år i Finland och derunder fattat mycken kärlek till mitt fosterland. I åtankan af det goda bemötande han hos oss åtnjutit, omfattade han mig med en utmärkt välvilja, besökte mig dagligen och bemödade sig om att på allt sätt förljufva min vistelse på denna oangenäma ort. En dag såg jag honom redan kl. 6 om morgonen inträda i min kammare, full af ångest och förskräckelse. Orsaken till detta tidiga besök var följande. Enligt inlupen rapport hade 25 raskolniker

under nattens lopp varit församlade i bya-stugan och öfverlagt, hvad de med mig borde företaga sig sig. Fursten tycktes vara medvetante af deras fattade beslut, men han ville ej underrätta mig derom, utan gaf mig endast det vänliga råd, att jag antingen borde instänga mig på min kammare, eller åtminstone icke annorlunda än till häst och under betäckning af tvenne handfasta karlar, dem han ville öfverlemna till min disposition, företaga mig promenader ut i det fria. Trots denna varning begaf jag mig på vanlig tid helt allena och till fots ut på gatan, vandrade med trygghet fram min väg och kunde omöjligen tro, att någon fara skulle möta midt på ljusa dagen. Men i en hast ser jag en talrik mängd berusade menniskor med vild uppsyn springa ut ifrån en krog och fästa på mig sina glupska blickar. Innan kort såg jag mig omringad af denna svärm, som till det minsta bestod af 25 personer, bland hvilka äfven funnos några qvinnor. Under ett vildt skri fattade de mig i malitsan och började slita mig hvar åt sitt håll. De hade försigtigtvis först tagit mina armar i beslag, men efter en förtviflad ansträngning lyckades det mig att frigöra den högra armen, och då jag nu under ett utrop af vrede höjde den i luften, såg jag hela svärmen, lik en skrämd fårskock, taga till flykten och fördölja sig i de närmaste husen. Härpå fick jag tillbringa min dag i ostörd ro, men till natten hade man omkring mitt qvarter utsatt en patrull, som tasslade under mitt fönster allt intill morgonen och injagade hos mig den fruktan, att man beslutit anfalla mig på min kammare under nattens mörker. Medan jag under ängslan och oro afbidade detta anfall, hörde jag dörren till farstugan öppnas och en person med sakta steg gå utför trappan. Jag smög mig nu helt sakta till fönstret och varseblef tre personer, af hvilka tvenne voro försedda med bössor, men den tredje, som troligen var min

husbonde, tycktes vara obeväpnad. Jag befarade, att den sistnämnde skulle åt de beväpnade männen öppna vägen till min kammare, och ställde mig i försvarsskick bakom dörrposten, men snart hörde jag husbonden återvända till sin stuga och lemna patrullen ute på gården. Såsom jag sedermera erfor, skall det ej hafva varit patrullens mening att bryta sig in i mitt rum, utan endast i den händelse anfalla mig, att jag under nattens lopp lemnade kammaren. Ryktet hade förkunnat, att jag om nätterna plägade gifva mig åstad för att förgifta byns brunnar, förderfva åkerfälten och bestryka husen med ett ämne, som under sommaren skulle antändas af solens strålar, och man ville öfvertyga sig om sanningen af detta rykte, förrän man skred till det yttersta. Efter en genomvakad natt företog jag mig den följande morgonen en längre promenad ut på Petschora, i afsigt att vederqvicka mitt nedstämda sinne och uppfriska mina krafter. När jag återvände ifrån denna promenad, såg jag min väg till byn tillspärrad af en folkskock, som helt säkert bestod af flera hundrade personer. Att träda midt i denna skock syntes mig äfventyrligt, men ännu mera äfventyrligt hade det varit att vända om, emedan min visade fruktan skulle hafva gifvit den vilda massan ett förökadt mod. Jag trädde derföre dristigt fram, redo att möta det värsta; men sedan jag kommit helt nära folkskocken, varseblef jag en smal gångstig, som ledde förbi hela skocken och ginade till mitt qvarter. Jag beslöt att följa denna ginväg, ilade fram med snabba steg och kom lyckligt förbi folkmassan, förrän den hunnit besinna sig på en ny anfallsplan. I sin förbittring upphof nu hela den församlade massan ett högljudt rop, och detta var enda yttringen af denna massas hjeltemod.

Återkommen till mitt logis beställde jag genast hästar och befann mig redan efter en timme på vägen till *Ishemsk*.

Detta är namnet på en stor by vid Ishma-floden, som bebos af Syrjäner och är belägen 100 verst söderom Ustzylmsk. Vid ankomsten till denna för sin gästvänlighet prisade by väckte det min förvåning, att jag härstädes med godo ej kunde få mig tak öfver hufvudet, utan för detta ändamål nödgades taga min tillflykt till en på stället boende embetsman, som efter genomläsningen af mina dokumenter tvang en af byns innevånare att för mig upplåta sina dörrar. Denna gensträfvighet ifrån de godmodiga Syrjänernas sida väckte hos mig den förmodan, att ryktet om mina egenskaper redan hunnit utbreda sig ända till Ishemsk, och det visade sig äfven snart, att min förmodan icke var ogrundad. Redan dagen efter min ankomst till byn blef jag af den nyssnämnda embetsmannen, som lyckligtvis var en ganska fördomsfri person, inbjuden att åskåda, huru den onde dref sitt spel i en fattig Syrjäns stuga. Jag åtfölje honom med nöje, icke blott för att få bevittna den lilla roligheten, utan äfven i hopp att kunna i någon mon inverka på den vidskepliga mängden och skingra de fördomar, man om mig hyste. Komna till det förtrollade stället funno vi utanför stugan en talrik folksamling och i dess midt en prest, som var klädd i sin högtidligaste embetsdrägt och bar krucifixet i handen. Presten kom oss till möte och omtalade med bäfvan de förskräckliga händelser, som under natten hade tilldragit sig i stugan. En malitsa och en renhud hade företagit sig att vandra ned ifrån ugnslafven, en sax hade af en osynlig hand blifvit kastad ifrån ena väggen till den andra, en vattenså hade råkat i gungning o. s. v. Syrjänerne trodde naturligtvis att jag hade åstadkommit alla dessa hexerier, och denna tro hade så mycket fastare rotfästat sig hos de här församlade åskådarena, som en af byns innevånare försäkrat dem, att han varit i tillfälle att se mina händer och fötter och funnit dem vara

smidda af jern. För att bringa det vidskepliga folket på bättre tankar, begaf jag mig tillika med embetsmannen in i stugan, der vi anställde en noggrann undersökning af de under nattens lopp timade hexerier. Härvid uppdagade vi efter många förfrågningar, att de flesta bland nämnda hexerier hade blifvit föranledda af en vansinnig person, som legat öfver natten ofvanpå ugnen, och i anseende till den der rådande hettan nedkastat både renhuden och malitsan, hvilka tjenat honom till sängkläder. Äfven saxen hade enligt värdinnans försäkran blifvit den nästföregående aftonen af henne qvarlemnad på ugnen, den hade troligen här varit den vansinnige i vägen och af honom blifvit nedslängd med en sådan kraft, att dess spets djupt inträngt i den motsatta väggen. Med vattensån var det åter så beskaffadt, att den hvilade på en lös tilja och kom i rörelse, så ofta någon steg på tiljan.

Till en sådan obetydlighet reducerade sig nu de förmenta hexerierna, som hade bragt i rörelse en stor del af den Ishemska befolkningen och förmått presten att i stugan genomvaka en hel natt, under åkallande af Guds bistånd emot den ondes arga stämplingar. Men huru handgripligt orsaken till nämnda hexerier af mig och embetsmannen äfven framställdes för bönderna, så litade de icke mycket till våra ord, utan fortforo allt framgent att betrakta mig med misstänksamma blickar. Det hjelpte ej, att embetsmannen och hans fru samt flera ansedda bönder i byn med värme åtogo sig mitt försvar; den stora hopen såg i mig blott en trollkarl och gudsförnekare. Detta oaktadt fick jag i Ishemsk ostörd idka mina studier under den långa menförstiden. Jag sysselsatte mig dels med den Ishemska dialekten af Samojediskan, dels äfven med det Syrjänska språket. Derjemte bemödade jag mig om att förskaffa mig några upplysningar om Syrjänernas nationella egenheter; men i detta afseende var

dock föga att skörda, emedan de Ishemska Syrjänerna både till religion, seder och lefnadssätt på det närmaste öfverensstämma med ortens Ryska befolkning. Sjelfva grunddragen i den Syrjänska national-karakteren röja likväl ännu en omisskännelig slägtskap med Finnarnes och hela den Finska stammens, hvartill äfven Syrjänerna höra. Betänksamhet, allvar och flärdlöshet, godmodighet, redlighet och ordhållighet äro de dygder, hvilka företrädesvis äfven tillskrifvas Syrjänerna, liksom å andra sidan slughet, misstänksamhet och afundsamhet anses utgöra deras förnämsta medfödda lyten. Bland Syrjänernas mindre vackra, ehuru icke så mycket i sjelfva national-karakteren, som ej mera i folkets lägre kultur-tillstånd grundade egenskaper förtjenar äfven omnämnas, att mannen lägger på qvinnans axlar det, som han sjelf vore förpligtad att bära, och aktar till och med sin egen maka lika med en trälinna. Syrjänens ringa aktning för qvinnan röjer sig redan i det ömsesidiga förhållande, hvari bruden och brudgummen träda till hvarandra på sjelfva bröllopet. Här måste bruden i alla gästernas närvaro qväda en sång, deri hon under tårar och bugningar beder brudgummen förbarma sig öfver hennes värnlösa tillstånd och taga henne till sin äkta hustru. Meningen härmed är naturligtvis den, att bruden ej måtte yfvas deröfver, att mannen anhållit om hennes hand, utan erkänna sig för hans ödmjuka trälinna. I samma mening måste äfven bruden efter vigsel-ceremonin afkläda sin make. Vid ett Syrjänskt bröllop förekomma dessutom ännu många andra om qvinnans förtryck och djupa förnedring vittnande bruk; men i stället för dem vill jag här anföra ett par qväden, som af bruden och hennes medhjelparinnor afsjungas under bröllopet. *)

*) Den här begagnade Finska runo-metern tillhör ej de Syrjänska sångerna, hvilka äro affattade i en slags rythmisk prosa.

1.

Tog man fritt min fria vilja,
Tog man ömt min varma ömhet,
Snärjde man mitt unga hufvud,
Fasthöll mina gyllne lockar,
Ledde mig vid fingerspetsen?
O min fostrare, min fader,
O min mor, min fostrarinna,
Broder du, som falken modig,
Och min egen, ömma syster,
Hulda farbror, goda faster!
J så uttänkt och beslutit,
Att mitt hem jag måste lemna.

Nyss jag gick till gyllne bordet,
Tog en bägare, den fyllde,
Kringbar vin åt alla gäster,
Såg dervid på hela skaran
Genom gyllne ögonbrynen,
Men min broder såg jag icke.
Borta är den glada falken,
Sitter han på svarta tundran,
Vid en vik af dunkla hafvet,
Under Urals höga hällar.
Skynda hit, min ädle broder,
Vet du ej, att jag nu skickas
Bort ifrån det gyllne hemmet?
Kom, o kom min dyre broder,
Närd vid samma moders sköte,
Kom att se min snara bortgång!
Välj ur hjorden goda renar,
Sex de snabbaste och största,

Spänn dem för en stadig släde
Och med starka remmar gördla,
Ila så i hast till hemmet.
Men om hundra tjugo floder,
Vårens floder skulle yfvas,
Skulle vägen för dig stänga,
Höj dig då till flygt som svanen,
Eller som den lätta anden.

Goda fader, hulda moder!
Jag ju var en trogen tärna,
Som en son jag städse fostrats;
Hvarför skulle ni då skjuta
Bort den trogna tjenarinnan
Till en okänd fader, moder,
Obekanta bröder, systrar?
Hundravis jag borde vara,
Borde jemt mitt hufvud böja
För att glädje hos dem finna.
Men om i det nya hemmet
Ingen glädje för mig blomstrar,
Vill jag lefva uti minnet
Af den sällhet, som jag ägde
Fordom hos min far och moder.

2.

Du mitt lif, min goda fader!
Samla slägtens dubbla rötter, *)
Red åt dem ett mål till qvällen,
Red ett gladt och muntert gästbud,

*) Med slägtens dubbla rötter förstås anförvandter ifrån både brudgummens och brudens sida.

Bordet fyll med rika håfvor.
Moder du min fostrarinna!
Duka upp det bästa bordet,
Bordet med sin cederskifva,
Hopa derpå söta rätter,
Drycker ock af bästa slaget.
O mitt lif, min far och moder!
Som en son jag hittills fostrats,
Följt i allt min goda vilja;
Nu den sista dagen kommit,
Nu den sista stunden nalkas,
Då min goda vilja gäller,
Då jag om min kärlek råder,
Sitter som en ärad jungfru.
Allt hos mig, beklagansvärda,
Allt med denna dag försvinner,
Allt förblir hos far och moder,
Nu farväl, min glada ungdom.
Som en brodd mitt hem jag lemnar,
Lemnar stället, der jag städse
Haft en god och sorgfri näring,
Der jag granna kläder burit,
Fått min hvila ostörd njuta.
O min goda, milda moder!
Hvarför blef du vid mig ledsen,
Vid din trogna tjenarinna?
Njöt jag väl för mycken näring,
Nötte ut för mycket kläder,
Då du gaf mig bort så tidigt?
O min mor, min fostrarinna!
Låt mig arma flicka gråta
Hundra tårar i sekunden,

Då jag allt nu måste lemna,
All min fröjd hos far och moder.
Och j goda barndomsvänner!
Hysen ej i hjertat vrede
Mot den arma, som er lemnar,
Som med gladt och sorgfritt sinne
Gick med er på gröna ängen.
Sen, hur allt jag måste lemna
Uti vårens första dagar,
Nu då alla bäckar brusa,
Då de höga träden störta
Och de fasta stenar remna,
På en tid, då sorgsna göken,
Vårens gök begynner qväda.
Tidigt qväder sorgsna göken,
Mera tidigt dock jag arma
Skall i nya hemmet qväda.

Far nu väl, min far, min moder!
O farväl, min ungdomsglädje!

Uti Ishemsk och några andra till samma volost hörande byar uppehöll jag mig intill sednare hälften af Juni, då det åter blef mig möjligt att fortsätta resan till Samojedernas gebit. Närmaste målet för min resa var en liten by vid namn *Kolwa,* belägen på den Bolschesemelska tundran, 400 verst ifrån Ishemsk. Denna resa verkställde jag under loppet af 15 dygn i en ifrån Ishemsk till floden *Uusa* afgående fiskarebåt. Min färd gick först utför floden Ishma, sedermera uppför Petschora och dess biflod Uusa ända till Kolwa-flodens

mynning. Den vida största delen af vägen tillryggalade jag på Petschoras böljor. Denna flod kallas af Sámojederna *haf* (jam), och hon gör äfven skäl för namnet. Upptagande i sig alla bifloder, som upprinna ifrån vestra sidan af de nordliga Ural-bergen, vidgar hon sig under sitt nedersta lopp till en bredd af tre verst och på några ställen ännu derutöfver. Liksom Dwina tillryggalägger hon sin bana i ett jemnt lopp; här och der förekomma visserligen strida ställen, men i min väg fanns ingen enda fors. Floden säges vara fiskrik, dess stränder äro vid medlersta loppet ganska frodiga, men för åkerbruk sägas de dock i anseende till klimatets stränghet ej vara egnade. Deremot erbjuda de ett godt tillfälle till boskapsskötsel, ehuru denna näringsgren hitintills icke gjort några stora framsteg. Innevånarena, hvilka i hela denna nejd bestå af Syrjäner, lifnära sig hufvudsakligen genom jagt och fiskafänge. De lefva dock ej såsom nomader, utan uppehålla sig i små byar, hvilka lyda under den Ishemska volosten.

Vid medlersta Petschora vore i slutet af Juni oändligen mycket att bemärka, beundra och beprisa, såsom den majestätiska elfven, vackra, skogbevuxna stränder, grönskande ängar och holmar, den djupa vildheten, den mörka, melankoliska färgen, som i den höga norden hvilar öfver gräset, skogarna och sjelfva vattnet, det bländande skenet af någon snödrifva, som under skygd af någon betydligare höjd förmått motstå solens glöd, o. s. v.; men den som redan lefvat någon tid i skötet af en så beskaffad skön natur, kan ej särdeles förtjusas deraf, åtminstone icke till den grad, att han vore känslolös för de tusende myggbett, som hvarje ögonblick falla på hans lott. Tvertom aktar han för en hufvudsak att värna sig emot detta onda, som med skäl kan ställas i bredd med Egyptens sju plågor. Huru han härvid äfven må gå till väga: antingen hölja sig med en hufva af tagel

eller draga sig under *balaganen* (ett lärft-tält, som här under sommaren utgör ett *vade mecum*), så går han i begge fallen miste om naturens skönhet. Äfven solens här om sommaren odrägligt brännande strålar förslöa sinnet och göra det otillgängligt för intryck. För min del kunde jag äfven på den grund icke egna någon synnerlig uppmärksamhet åt den yttre naturen, att jag ungefär på halfva vägen till Kolwa fick min hufvudskål skadad genom ett oförmodadt fall af masten. En underbar skickelse fogade likväl så, att en af mina roddare råkade vara härvid tillstädes och i betydlig mån hejda styrkan af slaget. Jag hade den Ryska Johannes till ära gifvit åt mina följeslagare en flaska brännvin, och i samma ögonblick en af dem infann sig för att emottaga flaskan, inträffade det fatala slaget, som hotade att i förtid afskära min lifstråd.

Illa tilltygad af detta slag, anlände jag i början af Juli månad till den omförmälda byn Kolwa, belägen några verst ofvanom utloppet af den med samma namn betecknade floden. I nyssnämnda by finnes en för de Bolschesemelska Samojedernas räkning nyligen uppbygd kyrka, särskildta boningar för tvenne prester och en djakon, samt dessutom nio trånga kyffen, som bebos af fattiga Samojeder, hvilka till större delen antagit Syrjänernas språk och lefnads-art. I denna by nedsatte jag mig för återstoden af sommaren och fick till min bostad ett af dess allra uslaste kyffen, der jag plågades både af hetta och fuktighet, af mygg, ohyra och en gnällande barnskara. Ehuru van att arbeta under mångfaldiga förhållanden, hade jag likväl all möda att här hålla mina tankar tillsamman och måste ofta taga min tillflykt till en under kyffet befintelig källare. I denna underjordiska boning författade jag min Syrjänska Grammatik, ehuru jag äfven här stördes i min sysselsättning både af råttor och

möss. De Samojediska studierna, hvilka under vistelsen i Kolwa utgjorde min hufvudsak, nödgades jag bedrifva i det öfra etaget, emedan mina läromästare hyste en viss fasa för underjorden och ogerna inträngde i dess sköte. För öfrigt ströfvade jag alldagligen kring skog och mark, sköt änder, plockade hjortron och sökte med ett ord förse mig med en bättre spis än den, som Samojederna plägade uppduka på mitt bord.

VIII.

Den omätliga landtsträcka, som hos Ryssarne bär namnet af den Bolschesemelska tundran, är fördelad emellan de under den *Pustoserska, Ustzylmska* och *Ishemska* volosten inskrifna Samojeder på det sätt, att den nordvestra hälften tillhör Pustoserska och Ustzylmska, den sydöstra åter Ishemska Samojeder. Det ligger dock i sakens natur, att Samojederna, såsom ett nomadiserande folk, ej så noga iakttaga denna gräns, utan ströfva dit hågen och yttre förhållanden drifva dem. Också torde ifrågavarande fördelning af tundran aldrig hafva vunnit högvederbörlig sanktion. Den säges vara bestämd af landträtten i Mesen på gjord hemställan af Syrjänska bönder, hvilka, efter att på loflig och oloflig väg hafva bemäktigat sig de Ishemska Samojedernas renar, äfven måste söka att komma i besittning af deras betesmarker. De gjorde väl sin ansökning i de Ishemska Samojedernas namn och för deras räkning; men då nämnda Samojeder nästan inga renar äga och de öfriga enligt landträttens beslut blefvo förbjudna att öfverträda den förrberörda gränsen, så stadnade naturligtvis den sydligare delen af tundran i Syrjänernas ego. Denna del utgöres egentligen af det skogiga landet vid Uusa och dess bifloder. Vintertiden egnar sig denna nejd förträffligt för renvården, emedan skogarna lemna ett skygd emot de häftiga stormvindarna, hvilka göra uppehället på tundrorna vådligt icke blott för menniskorna, utan äfven för sjelfva renen. Men sommartiden kan

rendjuret med sin varma pels icke uthärda hettan i skogsbygden, och af sådan anledning nödgas Syrjänerna vid sommarens ankomst öfverträda gränserna för sina betesmarker och förfoga sig till de svala, skoglösa tundrorna. När hösten åter nalkas, maka de sig sakteligen tillbaka till skogsregionen. Samtidigt begifva sig ifrån Ishemsk och andra till samma volost hörande byar åtskilliga rikare Syrjäner, hvilka sjelfva ej taga sig någon befattning med renvården, uppför Uusa och Petschora för att möta sina hjordar och inberga den rika skörden. Öfverallt är hösten den rätta bergningstiden. På tundrorna skänker hon renstekar, renhudar, räfskinn, fjällrackor, fjäder o. s. v. De Ishemska bönderna åtnöja sig ej med det lilla, som deras förvaltare och legohjon kunnat insamla på tundrorna; de resa sjelfva om hösten ifrån tält till tält och göra sig äfven på ett eller annat vis till ägare af Samojedernas gjorda besparingar. Efter vinterns ankomst fortsätta somliga resan ända till Sibiren och uppköpa der pelsverk af Ostjaker och Samojeder, mjöl af Ryska kolonister o. s. v.

Med en af dessa Sibiria-farare hade jag under vistelsen i Ishemsk träffat öfverenskommelse om resesällskap till Obdorsk ifrån den omförmälda Samojed-kolonien Kolwa, som af Syrjänerna alltid plägar besökas i förbifarten. I följe af denna öfverenskommelse anträdde jag den 16 (4) September min Asiatiska resa i en farkost, som af Ryssarne benämnes *kajuk* och består uti en större, däckad skuta, som är bred i fören, i stammen smal och blott försedd med en enda mast. Den kajuk, hvari jag verkställde min resa, ansågs för den bästa i hela nejden, men jag fann mig dock icke fullkomligt tillfredsställd med denna boning. Isynnerhet plågade mig här en vedervärdig stank, föranledd af sur fisk och förskämdt kött, hvilka tjenade besättningen till föda och der-

före bevarades i öppna tunnor. Till fartygets mindre förträffliga egenskaper hörde äfven den, att dess däck var alldeles genomskinligt och läkande. För att i någon mån skydda sig emot höstens skurar, hade några — de förnämare om bord — försett sig med små tält eller så kallade balaganer. Sådana funnos under däcket fyra. En af dem tillhörde naturligtvis mig, en annan skutans ägare, en tredje hans brorson och dennes hustru; men hvem tillhör väl denna balagan, som är sammansydd af de rosiga shavlarna? Förmodligen en skönhet med rosiga kinder; men denna skönhet visar sig aldrig på däck. Sådant röjer modesti, jungfrulig blygsel och en naturlig fruktan för det råa sjöfolket. Vi skola i det följande göra hennes bekantskap.

Enligt hvad jag redan förut omnämnt, finnes i byn Kolwa en Samojed-kyrka, och denna kyrka är invigd i undergöraren Nikolai namn. En tio-årig erfarenhet har bekräftat, att den hel. Nikolaus alltid bereder medvind åt dem, som vid förbiresan vika af till Kolwa och kosta på sig en litania i kyrkan. En ny bekräftelse på riktigheten af nämnda erfarenhet var den märkvärdiga kasus, att vinden vände sig till vår fördel just i samma ögonblick vi nådde kajuken. Hela den återstående delen af dagen fortfor samma vind och vår färd skred muntert fram. Den påföljande dagen medförde snöslagg och motvind. Vi nödgades således ligga för ankar, besättningen roade sig med att spela durak, jag stod och värmde mig framför eldbrasan, som brann i fören af kajuken. Den 18 September nådde vi med Nikolai tillhjelp mynningen af *Synja*, en liten biflod, som ifrån östra sidan infaller i Uusa och angifves vara belägen 40 verst ifrån Kolwa, 60 ifrån Petschora. Här böjde sig Uusa åt norr, en god vind blåste upp ifrån söder, och den tunga kajuken strök med lätthet fram på de brusande böljorna. Den syd-

liga vinden förhjelpte oss 90 verst ifrån Synja till en större biflod *Chirmor* eller *Adsjwa,* hvarvid Uusa åter böjer sig åt öster. Ända hitintills hade naturen varit ungefär sådan, jag fann henne vid Petschora — rik på ängar och skog vid elfstränderna, men i det inre af landet uppfylld med sanka kärr och sandhedar. Öfverhufvud äro stränderna mycket låga, men här och der anträffas likväl upphöjdare ställen, hvilka af Syrjänerna benämnas *tschelja.* Den rådande jordarten är lera, hvilken likväl vid Uusa aftager högre uppför floden. Stenar äro högst sällsynta ända till Chirmors utlopp, men härifrån framåt börja de visa sig här och der vid stränderna. Några verst ofvanom sistnämnda flod ser man till och med en ofantlig klippa eller ett berg, som bär namnet *Adak.* Nu antager äfven hela den öfriga omgifningen ett förändradt utseende. Skogen glesnar och träden erhålla en dvergartad karakter. Björken börjar förvandla sig till buske, granen förlorar sina grenar och söker dölja sin nakenhet med en mörk mossa. Det allmännaste trädslaget är videbusken, som vid stränderna bildar täta, nästan ogenomträngliga snår. Nejden röjer med ett ord en stark benägenhet att öfvergå till tundra.

Det är klart att kulturen här ej mera kan rotfästa sig, men en annan fråga är, huruvida icke floden Uusa i sitt nedra och Petschora i sitt öfra lopp kunde egna sig för någon slags odling. Det yrkas allmänt af både lärda och olärda, att åtminstone åkerbruket här icke kan med framgång bedrifvas. En så allmän mening förtjenar visserligen respekt, men genom erfarenheten kan den icke anses vara bekräftad, alldenstund landets innevånare hvarken förstå sig på eller vårda sig om åkerbruk. Uti sjelfva Ishemsk, som står i högt anseende för sin agrikultur, äro åkrarna upptagna tätt under ett vidsträckt kärr; de dikas aldrig och plöjningen är en sak,

som verkställes blott för syns skull. Men med antagande af åkerbrukets otjenlighet för orten, erbjuda dock Uusa och Petschora outtömliga källor till uppehälle äfven för en annan befolkning än den nomadiserande. Här finnas utmärkt vackra ängslägenheter, floderna äro utomordentligt fiskrika och skogarna uppfyllda med allt slags villebråd. Oaktadt dessa naturens håfvor är nejden öde och obebodd. Vid Petschora finnas, såsom redan nämndt är, endast några få och svagt bebodda byar; inom Uusas flodsystem träffas åter, med undantag af Kolwa, ingen enda koloni. Det är tydligt, att naturen under sådana förhållanden skall bära prägeln af den djupaste vildhet. När man i September månad färdas på Uusa, så ser man vid stränderna vidsträckta ängar, som stå obergade och äro öfverdragna med höstens grå likfärg. Öfverallt möter ögat torra ruttnade träd, af hvilka somliga äro upprättstående, andra deremot ligga kullslagna. Esomoftast blir man äfven varse räfvar, fjällrackor, björnar och andra vilddjur, som springa längs stränderna. I stället för menniско-boningar träffar man endast öfvergifna tillhåll för vilda djur. Dagligen ser man tallösa skaror af änder och vilda gäss under fröjderop återvända till ljusare bygder. Man vore glad att kunna följa dem i spåren, men då Dädali uppfinning ännu icke nått den härtill erforderliga fulländning, så måste man åtnöja sig med den ringare glädjen, att medelst en icke alldeles olik uppfinning få ila förbi en bygd, som vid en minutiös betraktelse alstrar ängsliga tankar i själen.

Ifrån den förrberörda floden Chirmors mynning seglade vi för god vind omkring 40 verst till Uusas mäktiga biflod *Kosja* och derifrån ytterligare 50 verst till floden *Chusmor* eller *Rögöwei*. Vid vår ankomst till sistnämnda flod lugnade sig vädret och vi kastade ankar nära invid stranden. Medan sällskapet satt och superade under däck, utbröt ett förfärligt

oväder; regnet nedstörtade i häftiga skurar, stormen hven i tacklaget och hotade sönderslå kajuken emot den klippiga stranden. Med yttersta möda lyckades det oss att komma ut på elfven och få ankaret häfta. Då vi ändteligen suto säkert fasthakade, begaf sig en och hvar till hvila. Emellertid fortfor ovädret att rasa. Regnet nedstörtade i så häftiga skurar, att hvarken däcket eller balaganerna stodo deremot. Jag låg länge stilla och anställde betraktelser öfver en kasus, som mera än en gång bragt mig i villrådighet: antingen jag borde lemna min ena till hälften nedblötta sida alldeles till spillo och söka skydda den andra, eller låta dem begge broderligen dela ödets lotter. Fördjupad i dessa betraktelser hörde jag till min stora förnöjelse elden spraka i fören af kajuken. Då jag nu höjde fliken af balaganen, möttes mitt öga af en sällsam företeelse. Omkring eldbrasan rör sig något, som ovilkorligen kommer det fördomsfriaste, emot alla spökerier stålsatta samvete att vackla. Detta något har svept sig i en luden renskinns-mantel, hvarur i fantastisk förvirring nedhänga klädesrimsor af regnbågens alla färger. Hufvudet, skuldrorna och en del af ansigtet höljas med en sammanhängande rustning af filfras-skinn, prydd med blanka, löst hängande messingsskifvor, som skramla bak på ryggen. Genom denna lurfviga mössa synas af anletet endast tvenne mörka, blixtrande ögon, tvenne tjocka läppar och ett par breda näsborrar. Spökelsen är knappt af två alnars höjd, men vidgar sig desto mera på bredden medelst sin yfviga renpels. Det spöklika föremålet synes skrida sakteligen omkring jernspjellet, hvarpå elden är antänd; men vid spjellets alla fyra sidor står det stilla en stund och bugar sig för hvarje väderstreck. Vid dessa spökets rörelser varseblifva vi, att dess ena ben är betydligt kortare än det andra. När således spöket står med ansigtet vändt åt öster och påtag-

ligen har för afsigt att buga sig åt detta håll, gör kroppen under sjelfva bugningen en så betydlig lutning åt norr, att hela komplimangen tillfaller detta väderstreck. Vill det åter böja sitt hufvud åt vester, så sker bugningen i sjelfva verket åt söder. Ehvart äfven hufvudet vill sända sin salut, så protesterar benet deremot och tvingar förstnämnda kroppsdel att salutera ett annat väderstreck. Detta kan väl i det hela vara sak samma, emedan dock hvarje väderstreck efter hand får sin behöriga salut; men ett kuriöst raljeri är det af naturen, att hon låter tvenne kroppsdelar träda i en så bizarr opposition till hvarandra. Sedan nu hvarje väderstreck blifvit på nyss anfördt sätt saluteradt, sätter sig den vidunderliga gestalten med korslagda ben framför eldbrasan, utbrister i ett »hu hu hu» och börjar med lindriga slag bulta på jernspjellet. Nu begripa vi, att här försiggår en Samojedisk besvärjelse af vindarne; men om den besvärjande personen kommit »ifrån luften eller vattnet» var för mig en gåta, intill dess mitt öga händelsevis föll på den rödrosiga, af eldskenet upplysta balaganen. Gripen af löjets demon kröp jag nu ifrån min bädd upp på däcket, makade mig sedan i tysthet fram till dess främre del och gjorde härifrån ett »saltomortale» till fören. Samojedinnan — ty personen var en sådan — uppgaf först ett rop af förskräckelse, men lugnade sig snart åter och yttrade sig med kallblodighet: »Sätt och värm dig vid brasan, ty vinden är kall och regnet tycks hafva nedblött dina kläder.» Detta sades med en ton, som tillkännagaf att gumman till hvad pris som helst ville köpa min vänskap, troligen på det jag för res-sällskapet ej skulle omtala hennes nattliga utflygt till andarnes verld.

Mitt bemödande måste naturligtvis blifva att tillegna mig Samojedinnans magiska kunskaper. Det är i allmänhet ingen lätt sak att få en individ af det Samojediska slägtet till några

andra relationer än sådana, som kunna göras med det korta ordet *jekar* (jag vet icke); men nu kostade det mig ingen möda att uttömma Samojedgummans hela fatebur. Den innehöll mångt och mycket om gudomliga och menskliga ting, som i det föregående blifvit till större delen meddeladt. Hvad jag här framförallt önskar tillägga, är gummans berättelse om *Urier*, denna Samojediska Schaman, om hvilken det tal är allmänt gängse, att han lefvande uppfarit till himmelen. *) Denna berättelse förtäljdes af gumman ungefär med följande ord:

»I fordna tider lefde på jorden en Tadibe, benämnd Urier, och han var en Tadibe bland Tadiber, en vis bland vise, alla läkares läkare, alla spåmäns spåman; han var en mästare, sådana vår tid ej mera föder till verlden. Gällde det att finna en förlorad ren, att igenfå stulna skatter, återvinna helsa, bereda sig lycka och rikedom m. m., så lönade det ej att i sådant rådfråga någon annan Tadibe än Urier. I besittning af talrika renhjordar hade Urier färdats i många land och sett många folk; men sluteligen ledsnade han vid jordlifvets mödor och besvär. »Här,» yttrade han, »blir renafveln allt svagare och svagare, mossan aftager år för år, vildbrådsfänget blir sämre och sämre, men deremot tilltaga stöld, bedrägeri och all slags orättvisa bland menniskorna. Jag vill icke lefva längre på denna usla jord, utan söka mig en bättre bostad i himmelen.» Så sagdt, gaf han befallning åt sina tvenne hustrur att förse både honom och sig sjelfva med nya kläder samt åt renarne förfärdiga nya kör-redskap, men varnade dem strängt att i dessa persedlar ej inflicka något, som förut hade varit i bruk. Sedan allt var färdigt, gaf han sig åstad och styrde genom rymden i en släde, som

*) Jfr pag. 243.

var förespänd med fyra starka renoxar. Hustrurna följde honom i spåren med hvar sitt skilda renspann. Sedan man kommit ungefär på halfva vägen, började Uriers renar att vackla och sänka sig nedåt. Anande orsaken dertill sporde Urier af sina hustrur, om de hopsytt klädesplaggen och renarnas körtyg, såsom han hade befallt, af idel nya stycken. Nu tillstod Uriers sednare hustru, att i hennes klädnad fanns ett litet band, som tillförene hade blifvit brukadt. Tillika bad hon och bönföll med tårfulla ögon att få återvända till jorden, der hon nödgats qvarlemna sina tvenne söner. Hon ville heldre lida jordens sorger, då hon delade dem med sina barn, än njuta himlens sällhet, då barnen ej fingo dela den med henne. Bevekt af hustruns böner sände Urier henne till jorden igen, men for sjelf upp till himlen med den förstgifta hustrun och fann der allt, hvad menniskan någonsin kan önska sig — starka renar, goda mossor, vildbråd i skog och mark m. m.» *)

Såsom någonting högst märkvärdigt förtjenar ock anföras, att Samojederna tro på fortfarande himlafärder. Händer det att en menedare och illgerningsman spårlöst försvinner på de ödsliga tundrorna, så heter det, att han blifvit uppäten af björnen; men om samma öde drabbar en väl ansedd person, så antager man såsom en afgjord sak, att han lik Urier begifvit sig till de himmelska boningarna. I okunnighet om sistnämnda föreställning sade sig en Rysk missionär hafva velat väcka några hedniska Samojeders kärlek till christendomen genom berättelsen om Elie himlafärd, men Samoje-

*) Af denna berättelse finnes en variant, enligt hvilken Uriers begge hustrur och barn skola åtföljt honom till himlen. Någon tid derefter berättas en af sönerna hafva återvändt till jorden på ett besök och för Samojederna beskrifvit all himlens herrlighet, dess rikedom på renar, renheten o. s. v.

derna hade med likgiltighet åhört berättelsen, och efter dess slut skall en af dem med kallblodighet hafva yttrat sig: »Bror min for ock till himmelen för några månader sedan.»

Odödligheten är annars en vigtig företrädesrättighet, som Tadiberna äga framför vanliga menniskor, ty Samojederna lefva i den dunkla tro, att döden ändar hela menniskans tillvaro. Visst tyckes man förmoda, att den aflidne ännu lefver någon tid i grafven, och det är väl i grund af denna förmodan, som man icke blott vid den aflidnes sida nedlägger en härd, en knif, en yxa, ett spjut, penningar och särskilta lifsförnödenheter, utan äfven tid efter annan slagtar någon ren vid grafven; men då liket förmultnat, anses det vara ute med menniskan. Endast Tadiberna äga ett odödligt lif; de förvandla sig efter döden till så kallade *Itarma'*, hvilka enligt allt hvad jag om dem kunnat inhemta, äro just den Kaninska tundrans *Tadebstjo*. Man berättar, att de än hvila i sin graf, än åter vandra på jorden, särdeles nattetiden, och efter sin fordna sinnesart öfva antingen godt eller ondt. Öfverhufvud hyser man dock en viss fruktan för Itarma' och derföre älska Samojederna ej att orda mycket om dem.

Styrkt af de berättelser, med hvilka Samojedgumman underhöll mig, uthärdade jag med lugn en regnig och stormfull natt under höstens remnade tak, då deremot min Melpomene tid efter annan nödgades stärka sitt mod med essensen ur en i barmen befintelig grön flaska. Det flitiga bruket af essensen hade till påföljd, att gumman slutligen insomnade vid eldbrasan. Lemnande henne åt sitt öde kröp jag nu under min balagan, påklädde mig en renpels och lade mig på min bädd, som var anordnad af slip- och tegelstenar. Om morgonen (d. 22 Sept.) sände oss vår skyddspatron Nikolaus åter en gynnande vind. Vädret blåste ur tunga moln, hvilka derjemte undfägnade oss med väldiga regnskurar. Luften

var mörk och jorden låg omsvept i dimma. Genom denna dimma framskymtade vidsträckta kärr, på hvilka man här och der varseblef en lutande gran, en gulnad björk, en af båtsmännens rop uppskrämd björn, som ilade bort utmed stranden, en roflysten örn, som spejade efter byte o. s. v. Föga upplifvad af dessa och andra föremål såg jag med förnöjelse, huru den hel. Nikolaus stod oss bi och förhjelpte oss att med spända segel tillryggalägga den ena fjärden efter den andra. När dagen mörknade, märkte vi på afstånd många eldar, upptända på stranden af Ishemska bönder, hvilka jemväl voro stadda på färd till sina renhjordar. Vi sällade oss till dem och beslöto att anställa ett litet gästabud vid Uusas öde strand. Hela sällskapet inbjöds i vår rymliga kajuk och satte sig omkring en upp- och nedvänd tunna, som tjenade oss till bord. Medan theet intogs, sutto Syrjänerna trumpna och allvarsamma kring tunnan, men sedan kognaks-flaskan kommit i rörelse, började den Syrjänska flegman småningom lösa sig. Jag begagnade mig af tillfället att bringa å bane ett samtal om Samojedernas tillstånd och deras förhållande till kolonisterna på tundran. Detta var ett ömtåligt ämne, ty Samojederna beskylla de främmande kolonisterna och i synnerhet Syrjänerna för mången liden orättvisa och förmena, att de i följe af kolonisternas samvetslösa prejerier råkat i sin närvarande, högst jemmerfulla belägenhet. Syrjänerna å sin sida vilja åter gälla såsom Samojedernas välgörare och söka bemantla sina gerningar åtminstone med skenet af rättvisa. Jag vill här anföra några bland deras försvarsgrunder och med möjligaste noggrannhet referera de yttranden, som afgåfvos af den omkring tunnan församlade menigheten. Den äldste i vår lilla rådsförsamling, som var en aktad kyrkovärd, utlät sig ungefär på följande sätt:

»Jag förlitar mig på Gud och tror, att förutan hans vilja intet sker i verlden. Då nu, såsom bekant är, Syrjänerna kommit i besittning af en stor del bland Samojedernas renar, så har detta helt säkert skett till följe af Guds beslut. Icke såsom skulle djefvulen ej verkat mycket så väl i denna, som i andra saker; men äfven hans verk har Gud fogat och skall allt framgent foga efter sina afsigter. Då du *) är en främling, af den *tatariska* trosläran och obekant med det sanna ljuset, så vill jag genom ett exempel upplysa dig, huru Gud redan ifrån verldens början bragt till rätta det onda, djefvulen öfvar. Så är det skrifvet, att Gud på de sex första dagarne skapade jord och himmel, sol, måne och alla stjernor, menniskan, gräset, djuren o. s. v. Men nu ville djefvulen på allt vis försämra Guds skapade verk, förderfvade menniskan, förgiftade många gräs, frambragte ormar och andra skadliga djur. Så skapade han ock bland fiskarna gäddan och laken. När englarne blefvo varse dessa fiskar, togo de och förde dem till Gud, spörjande af honom, hvad med dem borde göras. Gud betraktade fiskarna, och då han märkte ett kors i deras hufvuden, välsignade han dem, så att de nu äro goda och för menniskan gagneliga. Hvad Gud sålunda välsignat, det höfves menniskan icke att klandra, om äfven den onde skulle haft sin del i verket. Uppenbart hvilar Guds välsignelse öfver våra renhjordar, ty de tilltaga och förkofra sig med hvart år, samt utgöra vår förnämsta egendom. Frågar du nu, i hvilken afsigt Gud skänkt åt oss Samojedernas renar, så tro vi oss äfven kunna upplysa dig om denna sak. Förrän kolonisterna hade framträngt till tundrorna, lefde hela den Samojediska slägten i hednisk förvillelse och galenskap. Dessa menniskor offrade allenast för

*) Talet var ställdt till mig.

stammar, och nådens sol var för dem insvept i ett ogenomträngeligt töcken. De hade om gudomliga ting föga mera kännedom, än *hundar* och *fjällrackor*. Nästan lika oerfarna voro de i menskliga värf och förrättningar. De kände ej bruket af skjutgevär, saknade nät och ordentliga fiskbragder, förstodo ej ett bevaka sina renar och ägde i allmänhet intet begrepp om en förnuftig hushållning. Derföre sände Gud Ryssar och Syrjäner ut på tundran, han sände dem till läromästare åt Samojederna så väl i gudomliga, som menskliga ting. Det behagade honom att gifva åt oss Samojedernas renar och låta dem sjelfva träda i lära hos oss. De äro nu våra tjenare, men om de ordentligt tjena ut sin lärotid och derunder blifva goda, rättrogna christna, så skall Gud säkert upptaga dem i sin nåd, ty han vårdar sig om hvar och en, som förtröstar sig på honom.»

En annan ibland rådets män yttrade sig i sådana ord: »Margfaldig är menigheten, säger ordspråket, och detta gäller om alla folk, så väl christna, som hedningar. Sålunda gifves det bland Samojederna många goda och ordentliga menniskor, bland Syrjänerna åter många bedragare och skälmar. Af detta slag äro i synnerhet många bland de Syrjäner, hvilka flacka kring tundrorna. De hafva tagit sin tillflykt till ödemarken, emedan de här ostraffadt kunna öfva sitt okynne. Men frågan är, om dessa våldsverkare bringa mera skada åt Samojederna, än åt sjelfva Syrjänerna. Såsom sakerna nu stå, äro vi utan tvifvel de mest lidande. Samojedernas klagan är en följd af fordna lidanden. För det närvarande finnes hos dem föga att förtjena, och det är således naturligt, att hvar och en, som genom orättfärdighet vill komma i besittning af annan mans egendom, helst anställer sin jagt i våra rikare hjordar. Så har det äfven skett, att vi alla här tillstädesvarande årligen förlorat ett betydligt antal renar,

stundom genom Samojedernas, men oftare genom våra egna bröders tjufnader. Långt ifrån att taga sådana personers försvar önska vi tvertom på det högsta, att de måtte öfverlemnas åt lagens hand. Hafva de en gång blifvit bortjagade ifrån tundran, så upphöra af sig sjelft de stridigheter, som nu äga rum emellan Samojeder och Syrjänerna. Då skola äfven Samojederna finna, att de af oss hafva en större fördel, än de nu vilja medgifva.»

»Att vi kommit i besittning af Samojedernas renar,» yttrade sig en tredje, »länder hela detta land till nytta och fördel. I Samojedernas hand hafva renarne städse varit en ofruktbar egendom, emedan deras lefnadssätt är af en högst förvänd art. Den rike ligger alldeles overksam i sitt tält och samlar omkring sig fattiga anförvandter, hvilka tära på hans egendom, intill dess äfven han blir utarmad och måste lefva af sin nästas gunst. Hos detta folk finnes sålunda intet tillfälle till arbetsförtjenst. Vi deremot förskaffa medelst våra hjordar arbete och näring åt flera hundrade Syrjäner och Samojeder. Vi använda dem till att bereda sämsk, att sy kläder både till vårt eget bruk och till försäljning, att bevaka våra hjordar, fiska och jaga. Med renar forsla vi ifrån Sibirien mjöl, fisk och andra nödvändighetsvaror. Vi besöka marknader, försälja på dem sämsk, renhudar, renhår, skinnplagg m. m. och bringa på detta vis penningar till vår fattiga bygd. Vi förstå, med ett ord, att använda renarna till allmänt gagn och kunna blott genom dem finna vår bergning i detta vilda land.»

Några nya meningar läto ej höra sig i rådsförsamlingen, utan man diskuterade blott öfver de redan anförda och var allmänt ense derom, att 1) Syrjänerna och kolonisterna öfverhufvud bidragit samt fortfarande bidraga till Samojedernas bildning och förädling; att 2) Samojederna för det närva-

rande ej lida något betydligt intrång ifrån kolonisternas sida, utan tvertom hos dem erhålla arbetsförtjenst; och att 3) Syrjänerna endast med tillhjelp af sina renhjordar kunna uppehålla sig i dessa ofruktbara bygder. Taga vi nu äfven Samojederna till råds, så erkänna de visserligen, att ibland de främmande kolonisterna finnes mången redlig man, som är dem till nytta både i gudomliga och menskliga värf. Men öfverhufvud hysa de likväl en stor förbittring emot dessa nykomlingar och lägga dem till last, att de genom stöld och bedrägeri tillegnat sig Samojedernas renar, ja till och med tagit deras barn och anhöriga uti en Babylonisk fångenskap, att de allt fortfarande försvåra deras uppehåll på tundran, i det de med sina talrika hjordar uppbeta renmossan, göra dem förfång i vilddjursfänge, bedraga dem i handel, bestjäla dem på renar o. s. v. Derföre önska alla de Samojeder, som ännu äga större eller smärre renhjordar, ingenting högre, än att de främmande kolonisterna måtte antingen alldeles fördrifvas ifrån tundran, eller åtminstone inskränkas inom vissa bestämda gränsor och ej, såsom fallet hitintills varit, tillåtas att spela herrar öfver hela det Samojediska landet.

Men låtom oss lemna den Samojediska politiken och fortsätta vår resa. Under den natt, som följde på nyss anförda samtal, lugnade sig vädret och vi måste nu taga oss fram på det sätt, att fem personer med ett tåg drogo kajuken långsefter stranden. Sålunda uppnådde vi den stora bifloden *Ljomwa*, 90 verst ifrån Rögöwei. Här blåste åter upp en gynnande vind, men då seglet skulle spännas, försummade man att ordentligt fastgöra tågen, och detta hade till påföljd att mast-trädet brast. Detta föranledde en dags uppehåll på stället, hvarunder en ny mast upprestes. Men med den brustna masten brast äfven vår lycka. Under tre påföljande dygn blåste en ihärdig motvind. Tillika blef Uusa

allt stridare och stridare, på några ställen var den äfven så torr, att kajuken, medan den drogs uppför floden, ofta stötte på grund. Emellertid nådde vi efter stora ansträngningar den 27 Sept. vår första bestämmelse-ort, som var en liten obebodd koja vid Uusa, omkring 40 verst ifrån Ural.

Uti denna trånga koja eller jurt nedsatte sig nu femton personer, för att vänta på vinterns ankomst och sedermera uti ett och samma sällskap begifva sig till Sibirien. Af fruktan, att denna väntan i en obeqväm, oren, osig, mörk, het och rökfull boning tilläfventyrs kunde blifva mig alltför lång, ärnade jag utan uppehåll till fots fortsätta min resa ända fram till Obdorsk, men färden ansågs vara förenad med så många faror och vedermödor, att Syrjänerna ej gåfvo mig några följeslagare på vägen, förmenande sig ej vilja taga min möjliga ofärd på sitt ansvar och sina samveten. Då jag sålunda fann mig nödsakad att qvarstadna, blef det mitt hufvudsakliga bekymmer att få hvarje dag till ända bragt. Att tänka på någon sysselsättning i kojan var icke möjligt, ty här kunde sjelfva Syrjänerna för rökens, osets och hettans skull icke dväljas om dagen. Utflygter i det fria voro åter mindre angenäma för det evigt uthållande regnet, som den lika uthållande vestanvinden medförde. Emellertid ströfvade jag flitigt omkring de ödsliga mossorna, aflägsnande mig stundom så långt ifrån min boning, att jag med möda återfann den. Nejden var rundt omkring en *tundra,* hvarmed man, såsom redan i det föregående blifvit anmärkt, bör förstå ett *skoglöst* land, jorden i dess nakenhet. På en tundra kunna förekomma både höjder och dalar, hedar och kärr, sjöar, floder m. m., men der saknas vegetation. Måhända skulle ett mikroskopiskt spejande öga äfven på tundran upptäcka en liten verld af alla slags lefvande skapelser, men för en vanlig betraktares blick framträda här endast låga vide-

buskar, den gråa renmossan, några grässlag och en mängd kryptogamiska växter. Bland djur varseblir man utom renen endast vargar, räfvar, fjällrackor, korpar, kråkor, ugglor samt en oerhörd myckenhet af råttor och möss. Den som erfarit den dystra tomhet, som herrskar på tundran, torde ej förundra sig öfver den egna föreställning hos Samojederna, att dödens gud thronar ofvan jord, men att de elyseiska fälten äro belägna i underjordens sköte. I enlighet med denna föreställning begrafva de vanligen sina döda ofvan jord och låta Tadibernas mörka andar sväfva deröfver i nattens dunkel, men förtälja deremot, att djupt in i jorden bor ett godt och lyckligt folk, som de benämna *Siirtjei*, ett folk, som lefver i rik besittning af mammuth-djur — dess renar, af bäfrar, soblar, silfver och guld.

Här erinras jag om en öfverraskning, som en gång vederfors mig under mina ensliga promenader på den nu ifrågavarande tundran. Vid ett plötsligt inträffande oväder nödgades jag söka mig en tillflykt under ett vid elfstranden stående träd. Ej långt ifrån trädet varseblef jag en anstalt, som väckte både min förvåning och nyfikenhet. Anstalten bestod uti en fyrkantig kista af vid pass tre alnars längd och en alns bredd. Kistan var timrad af grofva, ojemnade stockar, uppstyltad på några stolpar och betäckt med tvenne stockhvarf. Utan betänkande företog jag en undersökning af kistans innehåll, lösryckte först tvenne öfver kistan löpande tvärstänger, vältrade sedan åsido de stockar, som tjenade till en slags lock eller betäckning af kistan. Sedan dessa hinder blifvit undanröjda, låg för mitt öga ett vidrigt antiqvarium — ett stinkande mennisko-lik.

Hvad min vistelse i den trånga Syrjän-kojan beträffar, så blef den med hvarje dag allt mera plågsam och olidelig. Genom det dagliga umgänget förlorade mitt ressällskap efter-

hand all respekt för min utländska välborenhet och började öfverlåta sig åt ett omåttligt fylleri. Någon gång kan man väl med nyktert sinne roa sig åt de komiska scener, som nästan alltid förefalla i en bacchanalisk krets; men i längden blir detta spektakel hemskt och odrägligt. Den dram, som uppföres på en krog, är i det hela ingen annan än den, som ses i ett dårhus. Berusningen är blott en öfvergående paroxysm af vanvett.

I slutet af Oktober inträdde ändteligen vintern, den i en lång månads tid efterlängtade vintern. Syrjänernas renhjordar anlände och man började göra tillrustningar för resan. I en hast bildades en karavan af 150 slädar, hvilka blefvo fördelade i 15 så kallade *arjisher*. Med *arjish* förstår man en sammanhängande, mindre karavan, som består af vid pass tio slädar. Hvar och en af dessa slädar drages vanligen af tvenne renar, hvilka medelst en grimma äro fastbundna vid nästföregående släde och sålunda tvingas att åtfölja arjishen. I spetsen för denna åker alltid en person, sittande i en lätt släde, som drages af 3 à 4 renar. En sådan släde äger så korta dimensioner, att köraren alltid måste sitta deri på tvärn, med ryggen vänd åt höger och fötterna hängande utom släden. Emedan detta sätt att färdas är både obeqvämt och i längden mycket uttröttande, lät jag fastbinda mina renar vid arjishen och instufvade mig i en vanlig dragsläde, der jag kunde intaga en halft liggande ställning och skåda både åt höger och åt venster. Den första dagen hade jag dock intet att bemärka, emedan vi först på aftonen kommo oss till vägs och innan kort nödgades uppslå våra tvenne tält. Tillgången härvid är följande. Man uppreser först tvenne stänger, hvilka i öfra ändan äro sammanfästade medelst en lycka. Genom denna lycka inskjutas sedan åtskilliga lösa stänger, som med sin nedra ända ned-

stöttas i marken och bilda en efter tältets beskaffenhet afpassad större eller mindre periferi. Omkring dessa stänger dragas dubbla väggar, som bestå af sammansydda renhudar och utgöra fyra skilda afdelningar. Väggarna omsnöras starkt och under oväder fordrar försigtigheten, att hela tältet fastbindes antingen vid ett närstående träd eller en lastsläde, emedan vädret lätteligen bortför hela huset. På inre sidan om tältet betäckes marken med bräder, qvistar eller mattor och renhudar. Härden består af ett jernspjell, och deröfver löpa tvenne vid tältväggen fastbundna stänger, ifrån hvilka grytorna nedhänga. Dock är kokningen ej någon hufvudsak på tundran. Icke allenast Samojeder, utan äfven Ryssar och Syrjäner äro vana att förtära rå fisk och rått kött. Äfven många bildade personer begagna sig här af rå spis, i synnerhet af frusen fisk, anseende den för ett verksamt preservativ emot skorbutiska sjukdomar. Huru ock härmed må förhålla sig, så tvingas menniskan af det vanliga lefnadssättet på tundrorna att vänja sig vid rå föda. Det händer ofta att man på flera dygn antingen ej finner bränsle eller för ovädrets skull icke kan uppslå sitt tält; ja äfven under vanliga förhållanden hinner man på resan aldrig anordna den så nödvändiga middagsmåltiden. Derföre plägar enhvar föra med i släden ett stycke rått kött eller helst en renstrupe, som han förtär, då lusten påkommer. Emellertid underlåter man ej att hvarje morgon och afton ställa grytan öfver elden, då förhållandena det medgifva. — Är nu tältet uppslaget och qvällsvarden i antågande, så smyger sig den ena efter den andra sakteligen in i tältet, söker sig en behaglig plats kring härden och sitter med förnöjdt sinne vid den ljuft ångande grytan. Dock visar sig i vår brokiga krets en stor olikhet i sättet, hvarpå enhvar njuter af sin varelse. Ryssen sjunger glada visor, skämtar, gycklar och skalkas. Syrjänen

läser böner, berättar legender och moraliserar. Samojeden sitter stilla och lyssnar uppmärksamt till de klokares tal. Blott en enda individ af sistnämnda slägte låter stundom höra af sig. Han hålles af Syrjänerna för en dåre, men hans dårskap består allenast deri, att han ler åt allt och med skämtets vapen afspisar hvarje förebråelse, hvarje förolämpning, ja till och med kamraternas hån och begabbelse. Att han visst icke var en dåre, derom öfvertygades jag fullkomligt vid vårt första lägerställe, hvarest följande händelse tilldrog sig. Sedan qvällsvarden var slutad, hade man gerna velat skänka öfverlefvorna af måltiden åt Samojeden, men då han icke bar korstecknet om halsen, fruktade man, att han skulle orena faten och dymedelst öfverföra sin hedniska syndasmitta på de frälsta själarna. Medan sällskapet satt i oro och bekymmer öfver denna vigtiga punkt, antog Samojeden en bedröfvad, halft gråtande uppsyn, fattade i en närliggande isbit och började med stor ifver rentvå sin menlösa tunga. Man tog detta för vansinne, men demonstrationen hade likväl den verkan, att ett fat genast framsattes för Samojeden. Emellertid började den heligaste bland Syrjänerna genast preservera sig emot smittan med en rödskrifven bön, som han uppläste ur en Rysk bönebok. Under läsningen varseblef han i marginalen orden »Christi påsk.» Erinrande sig den snart förestående tunga fastetiden, afbröt han genast läsningen och slängde boken ifrån sig under utropet: »drag för tusan d—r.» Troligen ansåg han sig likväl nu vara skyddad emot all smitta och lade sig förtröstansfullt till hvila. — Vi öfriga följde hans föredöme. Natten åtföljdes af en herrlig morgon. Enligt min ringa insigt i himmelska och jordiska ting, har den höga Norden intet skönare att erbjuda, än en stjernklar höstmorgon, då marken är betäckt med snö, men skogen ännu mörk och isarna blanka, då luften är

ren och lätt, som lättaste ether, då ingen vindflägt, ingen fågel, intet ljud stör naturens djupa tystnad.

Hvad vår resa beträffar, så försiggick den så långsamt, som det allenast är möjligt uti Samojedernas land. På de fyra första dagarna (25—28 Oktober) tillryggalade vi sammanräknadt vid pass 40 verst, men nådde ännu icke Ural, emedan man, för att äga en lämplig passage öfver berget, nödgades göra en betydlig omväg. Härpå inträffade en blida, som höll oss stilla i två dagars tid. Den 31 Oktober satte vi oss åter i rörelse och öfverforo på dagen *Kötschpel,* en af Uusas många bifloder. Här såg jag de sista granarna på vestra sidan af Ural; videbusken blef nu det allrådande trädslaget. Emot aftonen lägrade vi oss vid foten af Ural; under natten uppstod ett regn som fortfor i tvenne dygn och hindrade oss att fortsätta resan. Den 3 November helsades vi åter af en klar, lugn morgon. Nu såg jag för första gången Ural i dess fulla prakt — omstrålad af stjernors glans, som belyste de våglika, skyhöga topparna. Stolt hof ur midten »Urals Furste» *) sin hvita hjessa och tallösa stjernor hängde deröfver. Deras skimrande sken göt sig, lik en ande, öfver Furstens anlete och gaf lif åt de stelnade dragen. »Du ser att Fursten är mild i dag, men han kan ock taga sig en annan uppsyn,» sade den förrberörde Samojeden, som oförmärkt smugit sig till min sida. Härpå förtäljde han om de mäktiga stormar, som rasa på Ural, slungande stenar och hela klippor utför berget. Han berättade att många bland hans bröder i storm och oväder tillsatt lifvet vid öfverfarten af Ural. Så fruktad är Urals Furste af Samojederna, att de aldrig våga anträda färden öfver berget, utan att förut

---

*) Samojederna kalla Ural *Pae,* sten, och högsta toppen i hvarje af dess bergsträckningar benämnes vanligen *Pae jieru,* Urals Furste eller Herre.

hafva hvilat sina renar någon dag under bergsfoten. Med friska renar öfverfares berget på en dag. Till öfverfartsställen tjena åtskilliga bergpass eller så kallade »portar,» genom hvilka bergssträckningen ofta afbrytes. Passen bestå af mer och mindre vidsträckta åsar, hvilka äga en ganska betydlig höjd, fastän de, från afstånd sedda, likna låga dälder. Vår färd gick öfver den ås, som man nu ärnar genombryta med en kanal, för att med hvarannan förena tvenne floder, hvilka taga sin upprinnelse på åsen och utfalla den ena *Kielets* i Uusa, den andra i Obs biflod *Padjaha* eller *Sob*. Meningen vore att bilda en segelled emellan Ob och Petschora samt öfver Pustosersk bringa utomlands nordiska produkter. Om detta företag en gång realiseras, så kommer det ovillkorligen att utöfva det största inflytande på landets kultur och de vilda innevånarnes hyfsning.

Lyckligt och skyndsamt gick vår resa genom bergpasset, men knappt hade vi hunnit sänka oss utför åsen, förrän ett stormväder upphof sig från vester, som till och med på den östra, vindfria sidan af berget var så häftigt att vi med yttersta möda fingo våra tält uppresta. Under natten lugnade sig vädret så till vida, att vi åter följande dag (den 4 Nov.) kunde fortsätta resan. Vi färdades nu i sydostlig riktning långsefter högra stranden af den Sobska floden, genom en nejd, som var mycket ojemn och tätt bevuxen med granar och lärkträd. Efter trenne dagars långsam och mödofull färd i denna skogsbygd lemnade vi floden Sob åt höger och befunno oss snart på en vidsträckt tundra, färdades halftannat dygn på tundran och nådde så en höjd, derifrån Ob omsider lät se sig med alla sina talrika vikar, holmar och grenar. Emedan floden ännu icke hade lagt sig, slogo vi läger på höjden och utskickade några personer för att uppsöka Ostjakiska jurt och söka förskaffa oss en båt, hvarmed jag kunde

komma öfver elfven. De utskickade återvände emot aftonen med det besked, att de väl funnit några jurt, men Ostjakerna hade vägrat att beledsaga mig öfver elfven, under förevändning att de ej ägde någon båt. Af fruktan, att Ostjakerna under natten kunde taga till flykten, låt jag nu förespänna fyra renar och begaf mig i egen person till en af jurtorna. Vid mitt inträde i rummet mötte mig en åldrig man med den välkomst-helsning, att jag kunde förfoga mig tillbaka samma väg, som jag kommit. Långt ifrån att låta afskräcka mig af denna helsning bragte jag tvertom genom stränga och hotfulla ord Ostjakerna i en sådan nöd, att de alla innan kort nedkastade sig framför mina fötter. Icke desto mindre stodo de envist fast i sitt fattade beslut att ej föra mig öfver elfven. Orsaken till denna oginhet var uppenbart den, att i floden redan simmade små isstycken, och man befarade att de möjligen skulle förderfva, om ej alldeles krossa båten. Genom fortfarande hotelser och löftet att ersätta båtens värde lyckades det slutligen att förmå Ostjakerna till det medgifvande, att de ägde en gammal, läck och obrukbar fiskare-båt. Nu lät jag en af Ostjakerna sätta sig i min släde och for att besigtiga båten. Under vägen bekände Ostjaken, att han äfven ägde en annan båt, erinrade sig sedan en tredje, så en fjerde och femte, slutligen en sjette, oberäknadt ett antal smärre farkoster.

Följande dagen (den 9 November) öfverfor jag lyckligt Ob och anlände så till *Obdorsk* efter en resa, som medtog en tid af vid pass tvenne månader och var förenad med de största besvärligheter, jag förr eller sednare under någon resa uthärdat.

IX.

Ehuru den sednaste långa och mödofulla färden hade uttömt mina krafter, förderfvat min helsa och nedstämt mitt mod, kände jag mig likväl efter ankomsten till Obdorsk glad och lycklig i känslan deröfver, att jag nu ändtligen befann mig på modren Asias aktade jord, att jag andades den luft, som gjutit den första lifsgnistan i våra fäders bröst och ännu fortfarande underhåller vid lif många bland deras djupt beklagansvärda bröder. Väderdrifna af ödet, somliga till Urals kulna höjder, andra till Ishafvets än kyligare mossar, är deras ande bunden med en boja, nästan lika fast som den is, hvilken binder naturens hjerta i deras närvarande fosterland. Denna boja är råhetens, mörkrets, vildhetens. Visst är äfven denna råhet parad med många vackra, älskvärda egenskaper, och det har stundom förefallit mig, som skulle de så kallade naturfolkens klara instinkt, oskuldsfulla sinne och goda hjertelag i många afseenden bringa på skam hela det Europeiska vishetskramet; men under mina vandringar i ödemarken har jag, ty värr! bland mycket vackert, godt och ädelt hos samma naturfolk varseblifvit så myeken styggelse och djurisk råhet, att jag slutligen ändock mindre älskar än beklagar dem. Denna erfarenhet minskade likväl icke värmegraden af mina känslors fröjd, då jag omsider befann mig i mina drömmars land, midt ibland folkslag, som på närmare eller fjermare håll leda sin härkomst från Kalewas moder. Det var just i afsigt att göra dessa folkslags bekantskap,

som jag styrde min kosa till Obdorsk, den nordligaste koloni på Sibiriens vestra jord, ej långt ifrån Obs utlopp i Ishafvet. För det närvarande åtnjuter Obdorsk ett ringa anseende, men fordom var det ett frejdadt namn och förekom till och med i den Tsarliga titeln. Ordet är åtminstone till ena hälften Syrjänskt och betecknar Obs mynning (af *Ob* och *dor*, det yttersta). Det är möjligt, att Syrjänerna äfven lagt grunden till denna lilla koloni, hvars benämning härleder sig ifrån deras språk; men hvad som åtminstone till och med på historisk väg kan utredas, är det faktum, att de i en långt aflägsen forntid gjorde handelsresor till Obdorsk. I en vida sednare tid begynte äfven Ryssar från Tobolsk och Beresow besöka orten och byggde sig här små kojor och magasiner, men uppehöllo sig blott tidtals på stället. För de besvärliga resornas skull funno de sig dock snart nödsakade att nedslå fasta bostäder i denna öde nejd. Den Ryska kolonisationen började knapt för ett sekel tillbaka; de flesta kolonister hafva inflyttat inom de sista trettio åren och uppehålla sig här med pass, hvilka årligen förnyas. Till förstärkning af koloniens svaga befolkning tjenar ett antal deporterade. Bland dem föregaf sig en vara Polack, en annan Kalmuck, en tredje Kirgis till nationen. Äfven funnos här för tillfället handlande Tatarer och Syrjäner i mängd. Landets egentliga innevånare äro Ostjaker och Samojeder. Många Ostjak-familjer stodo med sina fasta jurt rundt omkring byn, och innan kort skulle ännu andra, nomadiserande Ostjaker samt en talrik mängd Samojeder infinna sig i nejden.

Häraf synes att Obdorsk var rätta orten för min närvarande verksamhet. Den var för mig ett London, Paris, Berlin &c. och dock fanns der ingen bok utom den Sibiriska lagboken, ingen journal utom den, som underhölls af damerna i skumrasket, ingen antiqvitets- och naturalie-samling, fastän allt

hvad der fanns skulle taga sig ganska väl ut i de flesta samlingar. Det värsta af allt var, att jag till en början ej kunde bland de Christnas tal upptäcka någon individ, som skulle varit tillgänglig för andra intressen än dem, som inbringa hundrade, sinom hundrade procent. Hvad annat kan man väl också vänta af personer, hvilka afsagt sig alla det civiliserade lifvets fröjder och njutningar, endast i afsigt att genom list och svek komma sig till de enfaldiga och godtrogna infödingarnes med svett och möda förvärfvade egodelar? Häri hafva de visserligen lyckats, men denna framgång har störtat de flesta bland dessa lycksökare i ett moraliskt förderf, hvarjemte de försjunkit i en cynisk råhet, som förekom mig vida vämjeligare än sjelfva vildarnes. Då jag vid mitt första inträde till Obdorsk sökte logis hos en ifrån Tobolsk inflyttad borgare, fann jag hela hans familj sittande på golfvet och sysselsatt med att förtära rå fisk, som husfadren sjelf sönderskar i skifvor. Och då jag kort derpå besökte den mest bildade person på orten, som var ett slags lägre tjensteman, räknade han sig till beröm att i ett halft års tid ej hafva njutit någon annan förtäring än rått kött. Också försäkrade mig den nyss omförmälde Polacken, som var kock till professionen och sade sig tillförene hafva spelat en lysande roll i de Petersburgska köken, att hans konst i Obdorsk föga lönar sig, alldenstund menniskorna här lefva *à la Samojède*. De äga visserligen hus, bland hvilka till och med några bestå af två etager, men dessa äro uppförda af gammalt skeppsvirke och skänka vintertiden ett ringa skygd emot kölden och de bistra vindarna. Innevånarnes beklädnad är i hvardagslag mest densamma, som hos Samojeder och Ostjaker. Många bland dem liknade äfven Samojederna deri, att de underhöllo mer eller mindre talrika renhjordar. Kor och får voro dock ej alldeles sällsynta, men hästar sak-

nades, och i deras ställe begagnades så väl renar, som i synnerhet hundar. Men för att vara rättvis emot Obdorsk bör jag ej lemna oanmärkt, att här i somliga borgare- och köpmanshus äfven finnes en fläkt af Tobolskt, eller något som åtminstone vill gälla såsom sådant. Här saknas ej fina rockar, lysande schalar, stora speglar, muskatell-vin, fagert tal och tobak af Suwarows N:o 1. Till ortens kuriosa och antiqvaria räknas familjen Charpow, en i Beresowska kretsen vidt utspridd prestslägt. Familjen sades vara Svensk till sin upprinnelse. Dess ättefader skulle under Peters krig med Sverige hafva förrådt sin Konung och efter krigets slut lupit undan till denna aflägsna vrå af verlden, för att undgå faran att blifva utlefvererad. Huru härmed må förhålla sig, så ville dock medlemmarne af denna familj ej vidkännas någon frändskap med mig, som man äfven ansåg vara af Svensk börd. Kom jag dem inom skotthåll på gatorna, vips flögo de mig ur näfvarna och stängde till porten efter sig. Med samma skygghet och oginhet bemöttes jag äfven af de flesta andra bland byns innevånare, hvilka i mig tycktes misstänka en för deras kommerciella sträfvanden högst farlig kunskapare. Denna misstanka var så mycket naturligare, som jag oupphörligt sysselsatte mig med infödingarne och af dem insamlade icke blott philologiska och ethnografiska, utan äfven alla slags statistiska upplysningar.

Egentligen var dock den rätta tidpunkten för mina sysselsättningar ännu icke kommen, ty i de Obdorska jurt funnos endast några fattiga, till hälften förryskade Ostjak-familjer, och de flesta öfriga infödingar uppehöllo sig allt fortfarande på sina öde tundror. Det dröjde dock ej länge innan enskildta slägter både af den Ostjakiska och Samojediska stammen började anlända till den Obdorska marknaden, som fortgår ifrån vinterns början ända till in på Februari månad,

under hvilken tid infödingarne stå lägrade med sina tält och renar rundt omkring den Ryska kolonien. I och med deras ankomst började ett nytt, sällsamt och brokigt lif i den lilla byn. Alldagligen infunno sig der talrika skaror af tundrans tungbepelsade söner och döttrar, hvilka skredo makligt fram på gatorna och gapade med undran på de höga husen. Att de voro hitkomna för att köpa och sälja, derom hade jag svårt att öfvertyga mig, ty dessa marknadsgäster visade sig fullkomligt intresselösa och förde icke sina varor till torgs. Det gick dock ett rykte, att under deras yfviga pelsar doldes både svarta räfvar, blå fjällrackor och andra dyrbarheter. Men de voro icke tillgängliga för hvarje köpare, utan man smög sig med dem helt oförmärkt till en särdeles god vän, lät honom undfägna sig på bästa vis och afslöt derpå i all tysthet sin köpenskap. Vilden inser ganska väl, att han förlorar på denna hemlighetsfulla handel, men hans försagda lynne skyr för en offentlig marknad, och dessutom står det ej i hans fria vilja att sälja sin vara åt den mestbjudande. Bland de tusendetal infödingar, hvilka årligen infinna sig på den Obdorska marknaden ifrån vidt aflägsna tundror, ges det blott några högst få individer, hvilka ej stå i bok hos köpmän, borgare och kosacker för vida mer än hvad de äga. Skulle de nu fördrista sig att med sin vara vända sig till någon annan än sin löftesman, så vore väl denne icke sen att tillgripa vildens hela egendom och till på köpet göra honom sjelf till sin tjenare. Det händer väl ändock understundom, att infödingen bemannar sig och föryttrar åtminstone någon del af sin vara åt en främmande köpman, men han måste naturligtvis söka att härvid iakttaga största möjliga försigtighet, och äfven detta bemödande intrycker kanske på en och annan marknadsfarare den prägel af hemlighetsfullhet, som utgör det mest framstickande på den Obdorska

marknaden. Under innevarande år ökades den hemlighetsfulla ängsligheten vid marknadens början af ett i omlopp varande rykte, som förkunnade att handeln ej finge begynna, förrän kronan fått sin skatt af alla stammar ordentligt uppburen. Denna nyhet kunde ej annat än verka högst nedslående på infödingarne, ty många bland dem ägde ingen annan utsigt till bergning, än att döda sina få renar, hvilket åter var omöjligt, emedan de oundgängligen behöfde renarne för sina nomadfärder. De hade efter vanligheten begifvit sig till Obdorsk, i hopp att der med sina varor få tillbyta sig bröd, mjöl och andra lifsförnödenheter. Men om denna byteshandel ej fick äga rum, förrän uppbörden blifvit afslutad, så skulle de i nära tre månaders tid nödgas föra ett fastande lif, alldenstund de aflägsnaste Samojed-slägter först i Februari månad hinna fram till Obdorsk. Medan man ännu sväfvade i okunnighet om sanningen af ifrågavarande rykte, infann sig på orten en embetsman ifrån Guvernements-staden Tobolsk, som förseglade köpmännens magasiner och förbjöd all handel. Denna gerning föranledde ett stort larm i lägret. Infödingarne klagade öfver skedd oförrätt emot deras dyrbaraste intressen — de som hänföra sig till bukens kraf; äfven köpmännen knotade och föregåfvo att de ej skulle i rättan tid hinna fram med sina varor till den Irbitska marknaden, och i anledning deraf komma att ikläda sig stora förluster. Förenade genom ett ömsesidigt intresse sammansvuro sig nu de båda parterna att med alla medel söka förmå den Tobolska embetsmannen till upphäfvande af handelsförbudet, men den ena deputationen efter den andra återvände från honom med oförrättade ärender. Plötsligt utbredde sig det tal, att infödingarne ärnade med våld uppbryta magasinerna, plundra och möjligen uppbränna hela byn. Innevånarne ansågo detta rykte för så mycket sannolikare, som en dylik sammangadd-

ning för blott några få år sedan upptäckts och dess ledare blifvit inför laglig domstol öfverbevista om sina brottsliga afsigter, ja till och med undergått sitt välförtjenta straff. I sjelfva verket började rörelser och folkskockningar äga rum på gatorna, och saken tycktes antaga ett ganska betänkligt utseende. För min del ansåg jag väl alltsammans blott vara en krigslist, men den ifrågavarande embetsmannen var af annan tanke. Då han ej vågade taga på sitt ansvar ett möjligen uppkommande tumult, fann han sig föranledd att upphäfva handels-förbudet, mot vilkor att köpmännen skulle ikläda sig borgen för skattens behöriga inbetalning.

Sedan både kronans, infödingarnes och köpmännens intressen sålunda blifvit på ett för alla tillfredsställande sätt förmedlade, fortgick handeln åter nästan på samma tysta, hemlighetsfulla vis som tillförene. Köpmännens magasiner fyllde sig efterhand med pelsverk, bestående i räfvar, fjällrackor, vargar, isbjörnar m. m., med färdigsydda renskinnskläder, med fjäder, renkött, frusen ossetrin, mammuth-ben o. s. v. För dessa varor erhöllo infödingarna i utbyte mjöl och färdigbakadt bröd, tobak, grytor och kittlar, glas, knifvar och nålar, messingsknappar och ringar, glasperlor och en talrik mängd andra småsaker. En offentlig bränvinshandel är i Obdorsk ej tillåten, men för den medicinska nytta, som ett måttligt bruk af bränvinet enligt en läkares afgifna intyg skall medföra, var dock dess införsel icke helt och hållet förbjuden. Man kunde också på infödingarnas skick och väsen tydligen förmärka, att de under vistelsen i Obdorsk ej underläto att begagna sig af denna medicin och efter bästa förmåga sörja för sin helsa. I den Obdorska marknadshandeln ingick äfven ett annat läkemedel: *Sassa parilla*, som öfver hela Sibirien är kändt under namn af det *dyra gräset* och af infödingarna betraktas såsom ett universalmedel i alla

sjukdomar. Emedan bruket af denna medicin fordrar en försigtighet, som infödingarne med sina dåliga boningar och kringvandrande lefnadssätt ej kunna iakttaga, händer det understundom att kuren undergås i Obdorsk och patienten låter vårda sig af någon bland dess innevånare. En patient hade äfven af min hyresvärd blifvit inlogerad, i en liten skrubb invid mitt rum. Denne person var Ostjak till nationen och sade sig i många år hafva lidit af verk i sina leder och ben. I förmodan att denna sjukdom kunde vara af någon elakartad beskaffenhet, företog jag mig en gång att göra mig underrättad om hans äktenskapliga förhållanden och sporde honom, huru länge han redan varit gift. »Jag kan ej minnas året, men det är mycket längesedan,» genmälte Ostjaken. »Kan du då icke draga dig till minnes, huru många år du fyllt, då du tog dig en hustru?» återtog jag. Härtill genmälte Ostjaken: »Icke har jag tagit mig någon hustru, utan vid mitt sjette år köpte min fader en liten flicka och med henne har jag lefvat tillsammans allt sedan denna tid.»

Huru allmänt handelsmännen än klagade deröfver, att den Obdorska marknaden på grund af infödingarnes tilltagande armod med hvarje år försämrades, var denna marknad likväl ganska talrikt besökt af köpmän, handlande, borgare, bönder och kosacker. De flesta bland dessa ankomlingar voro innevånare från staden Beresow, och till deras antal hörde äfven en gammal afskedad kosack, med hvilken jag kom att stå i en ganska nära beröring, emedan han bebodde ett hörn i samma skrubb der den sjuka Ostjaken låg på sin renbud. Denne man intresserade mig mer än andra kosacker, på grund af den afgudadyrkan han egnade den till Beresow landsförviste *Menschikow*. I allmänhet ära staden Beresows innevånare minnet af denna sin frejdade gäst med de mest andaktsfulla känslor och hålla honom för föga mindre

än ett helgon. Men hvad den ifrågavarande kosacken beträffar, så kunde han ej utan hänryckning tala om den bittoge, i onåd fallne magnaten, och allt hvad Menschikow hade sagt och lärt, var för honom en trosartikel. Han kände äfven Menschikows enformiga öden under den tid han lefde i landsflykt och förnedring, vida bättre än någon af de legender, dem han hvarje morgon och afton plägade studera. Enligt hans framställning hade Menschikow efter sin ankomst till Beresow börjat allvarligen begrunda sitt själstillstånd och derunder kommit till den öfvertygelse, att han hittills icke haft något annat ändamål för sitt lifs diktan och traktan, än sin egen ära och upphöjelse. Både enskildt och offentligen hade han erkänt sig hafva brutit emot sin furste och förklarat sig vara väl förtjent af det svåra straff, som drabbat honom. Han hade icke en gång betraktat det som ett straff, utan såsom en himmelsk välgerning, hvilken för honom banade vägen till nådens portar. För att vinna sina synders förlåtelse, beslöt han nu att egna hela sitt återstående lif åt botöfningar och lät till den ändan i Beresow uppbygga en kyrka, vid hvars förfärdigande han sjelf lade handen. Sedan kyrkan var färdig, antog han dervid en beställning såsom den lägsta tjenare, en klockare, och uppfyllde punktligt alla sina förrättningar. Hvarje dag var han den första och sista i templet, och mången gång plägade han ännu efter slutad gudstjenst meddela den församlade menigheten undervisning i andliga ämnen. Vår kosack var outtömlig på lärdomar, hvilka Menschikow vid dessa och andra tillfällen hade meddelat sina åhörare, utan att äga någon aning derom, att de ännu efter mer än ett sekel skulle lefva i ett välsignelserikt minne hos staden Beresows tacksamma innevånare. Så har Peter I:s gunstling äfven i det lilla vunnit ett erkännande, som endast faller på stora andars lott. Om Peters tvenne

andra gunstlingar Dolgorukow och Ostermann, hvilka äfven blefvo deporterade till Beresow, visste den fromma kosacken ingenting att omtala. Bland hans berättelser om Menschikow vill jag ännu bifoga, att hans jordiska qvarlefvor år 1821 blifvit uppgräfda ur jorden och efter 92 års förlopp befunnits alldeles oförmultnade — en omständighet, som kosacken ej kunde förklara annorlunda än såsom ett under, bevisande den aflidnes heliga vandel.

Sedan jag nu en gång kommit att tala om mina bekantskaper ifrån Beresow, kan jag ej med stillatigande förbigå den Tobolska embetsmannen, som på ett så eftertryckligt sätt ingrep i den Obdorska marknaden. Hr Scherschinewitsch, Polack till börden, hade på tjenstemanna-banan endast hunnit bråka sig fram till 12:te klassen, men om rangen skulle mätas efter bildning och kunskaper, så hade han sannerligen i hela det Tobolska guvernementet ej haft någon sin like. Han hade blifvit uppfostrad i Odessa, der med mycken heder genomgått ett Orientaliskt institut och sedermera i lång tid fortsatt sina studier på egen hand. Hans afsigt hade varit att uteslutande egna sig åt lärda studier, men då utsigterna på denna bana tycktes honom nog mörka och ej tillfredsställde hans äregirighet, beslöt han att söka sin lycka i Sibirien, der guldet är halt och höga embeten ochareställen lätt åtkomliga. Straxt efter sin ankomst till Tobolsk blef han äfven engagerad i tjenst hos Civil-Guvernören och fick sig uppdraget, att utarbeta ett lagförslag för de i Tobolska guvernementet vistande Ostjaker, Woguler och Samojeder. För att med besked utföra detta uppdrag, ville han först taga kännedom af de traditionella stadgauden som äro gällande hos dessa folkslag, och detta var egentliga ändamålet med hans resa till Obdorsk. Men han ägde derjemte äfven åtskilliga andra uppdrag och bland annat hade han af

General-Guvernören i Vest-Sibirien fått sig anbefallt, att samla alla slags ethnografiska, historiska och statistiska upplysningar om Ishafvets vildar. Då samma ämnen redan en tid bortåt hade utgjort ett föremål för mina forskningar, var det för mig en angenäm pligt att meddela honom alla de notiser hvarmed jag kunde tjena honom, liksom äfven han å sin sida gjorde mig ännu större tjenster, icke blott genom sitt fina bord och angenäma sällskap, utan äfven derigenom, att han på grund af sin vidsträckta myndighet för vår gemensamma räkning tillhandahöll alla sådana individer, som kunde vara oss i ett eller annat hänseende gagneliga. Resultatet af mina härvid anställda forskningar skall jag framdeles omständligen meddela i ett mera omfattande arbete och önskar här endast fästa en flyktig uppmärksamhet vid den Obdorska Ostjak-stammen, hvarom jag tillförene ej varit i tillfälle att meddela några upplysningar. Jag lemnar för denna gång frågan om deras ursprung, deras afgjorda förvandtskap med Finnar och Magyarer, samt andra historiska förhållanden alldeles å sido, och vill endast i största korthet meddela några upplysningar om deras samhällskick, religion, seder och lefnadssätt.

Liksom Samojederna sönderfalla äfven Ostjakerna i en mängd smärre slägter, af hvilka hvar och en inom sig bildar ett litet samhälle eller rättare: en stor familj. Hos de Ostjaker, hvilka antagit Christendomen, har slägtskillnaden redan upphört, ty de styras af Ryska auktoriteter och enligt Rysk lag. Endast de Obdorska Ostjakerna, hvilka med all envishet emotstått det Ryska presterskapets omvändelse-ifver, vidmakthålla ännu denna patriarkaliska institution, hvilken bättre

än all lag och alla yttre band bibehåller folket i sämja och endrägt, upprätthåller sedlighet och afböjer många slags förbrytelser. Den makt, som i ett sådant samhälle manar till god gerning, är slägtkärleken. Hvarje slägt består af ett antal familjer, hvilka äga en gemensam härkomst och anse sig såsom på närmare eller fjermare håll med hvarandra befryndade. Det finnes bland Ostjakerna och i synnerhet bland Samojederna sådana slägter, hvilka bestå af flera hundrade, ja till och med tusendetal individer, bland hvilka flertalet ej mera kan utreda sitt inbördes slägtskapsförhållande, men de betrakta sig icke dess mindre såsom anförvandter, ingå ej äktenskapliga förbindelser med hvarandra, och anse för en pligt att hjelpa och bistå den ena den andra. Vanligtvis hålla sig alla till en och samma slägt hörande familjer tätt tillsammans, äfven under sina nomadfärder, och den allmänna seden påbjuder, att uti ett sådant samhälle den rike skall dela sina håfvor med den fattige. Ostjakerna äro öfverhufvud ett ganska fattigt folk och lefva mest för dagen. Derföre består den hjelp, som de kunna skänka åt sin nästa, egentligen blott deri, att de dela dagens byte broderligt med hvarandra. Och det anmärkningsvärda är härvid, att man aldrig anlitar hvarandra om en allmosa, utan anser det såsom sin ovillkorliga rättighet att utan all ceremoni tillgripa sin nästas egendom. Det är klart, att i ett samhälle af så sinnade individer misshälligheter sällan skola yppa sig. Emellertid äger hvarje slägt sin äldsta (Starschina), hvars åliggande det är, att vidmakthålla ordning och sämja inom slägten. Om tvenne individer af samma slägt råka i delo med hvarandra och i godo ej kunna bilägga målet, så hänskjutes det till Starschinan, hvilken på fläcken afkunnar sitt utslag, utan alla juridiska formaliteter. Med denna dom äro parterne vanligen tillfreds, men i motsatt fall kunna de äfven appel-

lösa till en högre instans, som är fursten. En mängd slägter, som uppehålla sig inom hvarandras närhet, erkänna sedan uråldriga tider ett gemensamt öfverhufvud, som bär namn af furste — en värdighet, som af Kejsarinnan Katharina II blifvit genom ett formligt diplom tillerkänd Ostjak-furstarne i Obdorsk och Kunovat i Beresowska kretsen. Hvarje furste kan inom sitt distrikt afdömma alla mål, med undantag af dem, hvilka enligt gammal Rysk lag bestraffas med lifvets förlust. Furstens förnämsta åliggande är dock att upprätthålla samdrägt emellan de skilda slägterna och afsluta sådana twister, hvilka med anledning af betesmark, fiskvatten, jagtställen m. m. uppstå emellan individer af olika slägter. Under honom subordinera alla slägtens äldste (Starschiner), men sjelf är han blott beroende af de Ryska auktoriteterna, i synnerhet Guvernörs-embetet och landsrätten. Så väl furstens som stam-chefernas värdighet är ärftlig och öfvergår från far till son. Är sonen omyndig, så utser menigheten åt honom en farbror eller någon annan nära anförvandt till förmyndare. Skulle ingen son finnas, så blir den aflidnes närmaste anförvandt korad till hans efterträdare. Någon bestämd lön tillfaller hvarken fursten eller de öfriga embetsmännen, men de blifva dock af sina underlydande ihågkomne med frivilliga gåfvor.

Det ges utom frändskapen ännu ett annat föreningsband emellan individer af samma slägt, och detta band består uti en gemensam religions-öfning. Hvarje slägt äger sedan urminnes tider sina egna gudabilder, hvilka ofta förvaras i en särskild jurt och af slägten behedras med offer och andra religiösa ceremonier. Denna »guda-jurt» står under uppsigt af en andelig man, som på en gång är siare, prest och läkare, samt åtnjuter ett snart sagdt gudomligt anseende. Då Ostjakernas hela religions-väsende består i magi,

så äro äfven deras prester företrädesvis siare eller Schamaner. De rådfrågas i alla tvifvelaktiga fall både af slägten och den enskildte, men Schamanen besvarar sjelf ingen fråga omedelbart, utan hänskjuter den först till gudarnas afgörande och tolkar sedan deras svar för de spörjande.

Dessa frågor kunna dock ej föreläggas den högsta, himmelska guden, den af Ostjakerna så kallade *Türm* (Tūrum), ty han talar till menniskan blott med åskans och stormvindens vreda stämma. Türm anses visserligen följa menniskan öfverallt i spåren, honom undgår hvarken det goda eller onda i verlden, och han underlåter ej att låta hvar och en rättvisa vederfaras, men det oaktadt är han ett för de dödliga otillgängligt och på det högsta fruktansvärdt väsen. Honom nå inga böner, utan han styr verldens och menniskornas öden efter rättvisans oföränderliga lagar. Man kan ej genom ett offer tillvinna sig hans gunst, ty inför honom gäller intet annat än menniskans egen inre förtjenst, och derefter utdelar han sina håfvor, utan att hvarken kräfva offer eller böner. När derföre Ostjaken i en eller annan angelägenhet har ett högre bistånd af nöden, så måste han vända sig till andra underordnade gudomligheter. Dessa äro på ett eller annat vis afbildade och utgöra dels slägtens gemensamma tillhörighet, dels tillhöra de äfven enskilda familjer och individer. Begge dessa slag af gudabilder äro ofta alldeles oskiljaktiga, de äro åtminstone till största delen formade af träd, äga en mensklig gestalt och föreställa dels manliga, dels qvinliga väsenden. Dock hafva slägtens gudabilder under tidernas lopp blifvit mera prydligt utsmyckade, än de öfriga. Man ser dem utstyrda i röda kläder, halskedjor och andra smycken. Deras anleten äro ofta belagda med jernbleck, och de manliga bilderna bära stundom svärd vid sidan och pansarskjortor. Såsom jag redan nämnde,

förvarar slägten gerna sina gudabilder i en jurt, men i brist derpå antingen i ett tält, eller under bar himmel i någon aflägsen skogsbacke. Öfverhufvud vilja Ostjakerna ej utsätta sina gudabilder för främmande menniskors blickar och derföre hafva de äfven uppbyggt sina heliga jurt eller tempel på obesökta, afsides belägna ställen — en försigtighet, som också på den grund är nödvändig, att i templen förvaras dyrbara offer af pelsverk och penningar, hvilkas borttagande Ryssar och Syrjäner ifrån sin religiösa ståndpunkt knapt skulle anse för ett helgerån. Jag vet ej huru allmänna jurt- och tält-templen äro bland Ostjakerna, men visst är, att jag under min färd till Obdorsk en gång helt oförmodadt råkade i sällskap med Ostjakiska gudar, hvilka stodo uppresta under lummiga lärkträn. De voro samt och synnerligen nakna och skiljde sig ej i ringaste mån ifrån Samojedernas *Sjadaei*. Ostjakerna benämnde dem *Jiljan*, till skilnad ifrån alla andra slags bilder, hvilka med ett gemensamt namn kallades *Long*, motsvarande Samojedernas *Hahe*. De nyssnämnda *Jiljan* voro af mycket olika storlek, men enligt mitt ögonmått tycktes de största i längd ej öfverstiga $1\frac{1}{2}$ aln, då deremot den minsta knapt var hälften så lång. I samma lund, der gudarna voro uppställda, varseblef jag äfven en talrik mängd renhudar och horn, hvilka voro upphängda i trädens toppar och så ställda, att gudarna kunde hafva dem framför sina ögon. Ej långt ifrån detta ställe vistades en fattig Ostjakslägt, som begagnade lunden såsom sin gemensamma helgedom. Om Ostjakernas privata och familje-gudar gäller allt detsamma, som i det föregående blifvit yttradt om Samojedernas (sid. 208 m. fl.). De bestå dels i ovanliga stenar och andra sällsamma föremål, hvilka dyrkas i sin naturliga gestalt, dels och förnämligast i små trädbilder med menniskoanlete och ett spetsigt hufvud. Hvarje familj, ja till och med

enskildta personer äga en eller flera sådana idoler, hvilka tjena Ostjaken såsom skyddsgudar och äro honom följaktiga på alla hans vandringar. De förvaras liksom hos Samojederna i en särskildt släde och äro insvepta i en prydlig Ostjak-drägt, som är utsmyckad med röda band och andra prydnader. Ofta har hvart och ett sådant gudastycke en särskildt funktion sig ombetrodd. Somliga beskydda renhjorden, andra bereda ett godt fänge, sörja för helsa, äktenskaplig sällhet o. s. v. Man plägar vid förefallande behof uppställa dem i tältet, på renarnes betesmarker och vid sina djur- och fiskfängen. Härvid ihågkommas de tidt och ofta med offer, som vanligast består deri, att man bestryker deras läppar med fiskflott eller blod och framsätter ett fat med fisk eller kött till deras förtäring. Sådana enskildta offerceremonier kan hvem som helst förrätta, men då allmänna offer skola frambäras åt gudarna och då deras råd antingen af slägten eller den enskildte skall inhemtas, så är vid alla sådana tillfällen presten eller Schamanen en oumbärlig person, ty blott han förmår att öppna gudarnes hjertan och med dem samtala. För Schamanen är åter trolltrumman en ytterst nödvändig artikel. Ett vanligt ljud tränger ej till gudarnas öron, utan samtalet måste af Schamanen föras medelst sång och trumslag. Å sin sida tager äfven den framför Schamanen uppställda gudabilden stundom till orda, men hans tal förnimmer naturligtvis endast Schamanen. För att emellertid öfvertyga den lättrogna mängden, att guden verkligen låter ett tal utgå ifrån sina läppar, plägar Schamanen framför honom fästa ett band i spetsen af en lutande sticka, och då bandet antingen af en händelse eller genom tillställning af Schamanen kommer i rörelse, så begriper naturligtvis en och hvar, att gudens anda i ohörbara ljud tränger sig fram till Schamanen. Det förstås af sig sjelft, att ett sådant

tillfälle aldrig aflöper utan ett offer, som vanligen består i en eller flera renar. Sedan de af Schamanen blifvit dödade, blifva huden och hornen till gudarnes ära upphängda i heliga träd, men köttet förtäres af den församlade menigheten, efter att först hafva paraderat en stund framför gudarnas anleten. En del af offerköttet tillfaller alltid Schamanen.

Att anropa och med offer blidka gudarna utgör nästan all den gudstjenst, som hos Ostjakerna kommer i fråga. Understundom fira dock de särskildta slägterna vissa allmänna fester till gudarnas ära. Mest frejdad bland nämnda fester är en, som anställes om hösten, då de nomadiserande Ostjakerna med rika håfvor återvända ifrån tundran till sina fiskande bröder vid Ob. Festen skall firas skilda år af skilda slägter, men deri deltaga icke blott slägtens egna medlemmar, utan Ostjåker af andra slägter församla sig äfven till högtidligheten, förande med sig några bland sina äldsta gudabilder för att helsa på nabo-gudarna och hos dem åtnjuta gästvänskap. Alla de främmande gudarna uppställas i samma jurt, der slägten förvarar sina egna bilder; men de slägter, som ej äga jurt för sina gudar, uppresa åt dem för tillfället ett rymligt tält. Festen firas alltid nattetid och ett ögonvittne beskrifver tillgången härvid på följande vis. »Ceremonien begynte omkring kl. 8 om aftonen och fortfor till kl. 2 efter midnatten. Vid dess början lupo barn framför de särskildta jurt, för att kalla Ostjakerna till gudstjenst. De framtjöto härvid obekanta, vilda ljud och betedde sig så, som hade de varit förskräckta. Härpå församlade man sig småningom i den till gudstjenst bestämda jurten. Vid sitt inträde i densamma vände sig hvarje Ostjak tre gånger framför gudabilden och satte sig sedan på högra sidan af rummet, antingen i sido-afdelningen eller på golfvet. Hvar och en underhöll sig med sin granne och sysselsatte sig med hvad

han för godt fann. Venstra sidan af jurten var afskild genom ett förhänge, bakom hvilket somliga gingo, sedan de i likhet med alla de andra vändt sig tre gånger omkring framför guden. Sedan alla hade församlat sig, slamrade Schamanen med sablar och jernbeslagna lansar, hvilka förut blifvit bragta till jurten och lagda på stänger framför gudabilden. Derpå gaf han åt hvar och en bland de närvarande, med undantag af qvinnorna, hvilka äfven befunno sig bakom ett förhänge, en sabel och en lans, tog sjelf en sabel i hvardera handen och ställde sig med ryggen emot gudabilden. De öfriga Ostjakerna uppställde sig åter med sina vapen i rader längs rummet, och somliga stodo på samma vis ordnade i sido-afdelningarna. Derpå vände sig alla med ens tre gånger omkring och höllo derunder svärden utsträckta rakt framför sig. Schamanen slog sina två sablar mot hvarandra och nu begynte de alla på en gång att på hans kommando ropa »hai» i olikartade toner, hvarvid de tillika läto kroppen göra en gungande rörelse ifrån den ena sidan till den andra. Än följde detta rop efter långa pauser, än åter ganska tätt och hastigt, och vid hvarje upprepning af »hai» böjde de sig turvis åt höger och venster; än sänkte de sina sablar och lansar mot marken, än sträckte de dem uppåt. Ostjakernas rop och gungande rörelser fortforo vid pass en timme, männerna råkade derigenom i allt häftigare exstas och kommo slutligen derhän, att jag icke utan fasa kunde se på deras anleten, så intagande de i början äfven förekommit mig. Sedan de skrikit sig mätta förstummades alla på en gång, upphörde med sina gungande rörelser, vände sig åter liksom i början omkring framför guden och gåfvo sina sablar och lansar åt Schamanen, som efter gjord insamling lade dem tillbaka på sitt förra ställe. Bland Ostjakerna satte sig somliga i sido-afdelningarna, andra på golfvet. Nu hof sig för-

hänget, som hade dolt qvinnorna, man spelade *dombra* och så väl män som qvinnor började dansa. Denna dans var omvexlande, vild och komisk, ofta ganska oanständig och räckte mycket länge. Då uppträdde några taskspelare eller komedianter i särskildta komiska kostymer och utförde samma slags upptåg, som äfven förekommo under dansen. Slutligen utdelade Schamanen ännu en gång sablar och lansar, liksom tillförene. Ostjakerna rörde sig med dem en stund, ropade »hai» liksom förut, vände sig sedan tre gånger omkring och stötte lika många gånger lansspetsarna mot golfvet; derpå gåfvo de vapnen åt Schamanen och återvände till sina boningar.» I denna beskrifning omnämnes blott en enda gudabild och festen framställes såsom firad blott af en slägt. Äfven i åtskilliga andra detaljer afviker ifrågavarande skildring från de uppgifter, jag i ämnet erhållit. Så har jag hört berättas, att festen skall firas tio nätter å rad och att den nyss beskrifna vapendansen framför gudarna första natten utföres af Schamanen allena, den andra af två Ostjaker, den tredje af tre och fortfarande i samma progression allt intill den sista natten, då alla de närvarande, ja till och med qvinnorna, äga rätt att bevisa gudarna samma hedersbetygelse. Vid denna fest skola enligt mina upplysningar äfven offer komma i fråga. De från tundran återvändande Ostjaker undfägna sina hemmavordna gudar med yppiga måltider. Man offrar renar och Schamanen frambär åt gudarna hvar sitt fat af det råa köttet, bestryker deras läppar och anlete med blod, ger dem vatten till dryck och undfägnar dem på bästa vis. Sedan gudarna efter Schamanens tanke förtärt sitt lystmäte, borttagas faten och deras innehåll förtäres af Ostjakerna sjelfva. Hvad som blir öfrigt af offermåltiden tillfaller Schamanen. Sådana gemensamma offerceremonier skola annars verkställas vid flera särskildta tillfällen, såsom vid begynnel-

sen af allmänna företag, vid förestående längre resor och flyttningar o. s. v. Är fiskafänget i Ob missgynnande, så skola de Obdorska Ostjakerna stundom hänga en sten kring halsen på någon ren och nedsänka den till offer åt floden.

Ehuru man i dessa offer och fester ej kan underlåta att finna tecken till en begynnande religions-kult, så är denna kult likväl af en ganska underordnad betydelse. Det är icke något djupare religiöst behof, utan blott egennyttan, som utgör förnämsta bevekelsegrunden till gudarnas dyrkan. Man offrar åt dem och visar dem ära ej för deras egen skull, ej af andakt och undergifvenhet för deras höghet och makt, utan i afsigt att derigenom få sina önskningar och behofver uppfyllda och tillfredsställda. För allt hvad man åt dem gifver, begär man städse en gengåfva. Offret är antingen en handpenning, hvarmed man städslar gudarna i sin tjenst, eller en lön för redan gjorda tjenster. Ej sällan bestämma gudarna sjelfva redan på förhand den betalning de för sina tjenster åstunda. Schamanen är i detta, liksom i alla andra hänseenden, gudarnas tolk. I händelse af alltför dryga anspråk ifrån gudarnas sida söker trollkarlen med stränga ord och hotelser förmå dem till måttligare anspråk, hvilket vanligen sker med god framgång. Det är således tydligt, att Ostjakerna i sina gudabilder ej dyrka några absoluta makter, utan endast sina egna lydvilliga tjensteandar. Endast *Tūrm* eller den himmelska guden åtnjuter ett högre anseende, ehuru han ej utgör föremål för någon slags kult. Af mindre betydenhet är deremot skogens gud *Meanq* och vattnets ande *Kulj*, bland hvilka i synnerhet den sistnämnde skildras såsom en ond och förderflig gudomlighet. Ett slags gudomligt anseende åtnjuter hos Ostjakerna, liksom hos alla andra befryndade folk, den med en öfvermensklig kraft begåfvade björnen. Hos de Obdorska Ostjakerna har jag till och med

varseblifvit små björnbilder, hvilka äro gjutna i koppar och skola aktas såsom gudomliga väsenden. Traditionen förmäler, att sådana bilder i fordna tider blifvit hitförda af Permier och Syrjäner, hvilka äfven varit björndyrkan tillgifna. Vidare skola Ostjakerna äfven egna sin dyrkan åt vissa *träd* och *heliga ställen.* Om en ceder står midt i en granskog, så anses både cedern och hela nejden deromkring såsom heliga. Med helig vördnad betraktar man äfven sådana ställen, der sju lärkträn stå invid hvarandra. Vanligtvis träffar man på en sådan plats en eller flera gudabilder och en mängd i trädtopparna till deras ära upphängda renhudar, horn o. s. v.

I fråga om Ostjakernas religion kan jag ej med stillatigande förbigå den hos Ostjaker, liksom äfven hos Samojeder och många andra folkslag, öfliga sed att med offer och andra ceremonier ära den aflidnes minne. Denna ärebetygelse grundar sig på den gängse tro, att den hädangångne, ehuru behörigen skrinlagd, ännu fortfar att äga samma behof och idka samma slags sysselsättningar, som under lifstiden. Derföre nedlägger man dels in i, dels bredvid hans graf släde, spjut, härd, gryta, knif, yxe, elddon och andra redskap, genom hvilkas tillhjelp han kan förskaffa sig föda och tillreda sin måltid. Så väl vid sjelfva likbegängelsen, som ännu några år derefter offra anförvandterna äfven renar vid hans graf. Dör en äldre mera aktad person, så förfärdiga hans närmaste anförvandter genast en bild, som förvaras i den aflidnes tält och åtnjuter samma heder, som tilldelades honom sjelf under lifstiden. Vid hvarje måltid hemtas bilden till maten, hvarje afton blir den afklädd och inbäddad, hvarje morgon åter påklädd och intager städse den aflidnes vanliga plats. Bilden hedras på detta vis i tre år och blir sedan nedkastad i grafven. Under nämnde tid anses den aflidnes kropp re-

dan hafva förmultnat och dermed tager äfven odödligheten en ända. (Jfr. sid. 274).

Såsom en handling af den högsta religiösa betydelse anses af Ostjakerna, liksom äfven af Samojederna, *eden*. Har ett brott blifvit hemligen föröfvadt emot en Ostjak och denne bär misstanke till ogerningsmannen, så kan han kalla den misstänkte personen till edgång. Äfven hos Ostjakerna gäller en ed, som aflägges vid björnens nos, såsom den kraftigaste. Liksom hos Samojederna, sönderskär den anklagade björnnosen med en knif och yttrar dervid: »må björnen uppäta mig, om min ed är falsk.» Ostjakerna svärja äfven vid elden, och i detta fall tager den anklagade med sin knif ett kol ifrån härden, håller det en stund emellan tänderna och yttrar sedan: »må elden uppbränna mig, om jag gör en falsk ed.» Likaså kan en ed äfven afläggas vid vattnet, hvarvid tillgången åter är sådan, att den anklagade tager vatten i en slef, rister deri med sin knif och yttrar dervid: »må jag drunkna, om min ed är falsk.» — Att svärja vid gudarna är äfven öfligt hos Ostjakerna och verkställes med samma ceremoni som hos Samojederna. Sådana eder hållas i stor helgd och hvarje Ostjak är fast öfvertygad derom, att en falsk ed ovilkorligen skall blifva hämnad. Om således den anklagade vet sig vara skyldig till det åtalade brottet, så underkastar han sig ej gerna edgången, utan vidkännes hellre sin förbrytelse. Följakteligen aktas en person, som aflagt värjemåls-eden, alldeles ren och tadelfri i all sin framtid. Men har någon person blifvit uppfrätt af björnar, drunknat, förgåtts i lågorna eller genom någon annan olyckshändelse omkommit, så hör man ej sällan den förmodan yttras, att han i lifstiden begått en falsk värjemåls-ed. Någon annan ed än denna är hos Ostjakerna icke öflig. Vittnen höras aldrig på ed, utan tros obetingadt på

sina ord, och alla andra än vansinniga personer äro fullkomligt vittnesgilla. Barn kunna vittna emot sina föräldrar, syskon emot syskon, makar emot makar o. s. v. Sådant vittnar om sträng rättskänsla och ett inbördes förtroende.

I sammanhang med religionen vill jag äfven nämna några ord om äktenskapet, som dock hos Ostjakerna är mera en social än en religiös förbindelse. Liksom hos Samojeder och andra beslägtade stammar afslutas äktenskapet ifrån brudens sida af fadren eller närmaste målsman. Sjelf äger qvinnan i denna liksom i de flesta andra angelägenheter, hvilka röra hennes dyrbaraste intressen, alldeles ingen talan. Hon är en trälinna i ordets aldra strängaste betydelse. Men icke nog dermed; hon betraktas derjemte såsom ett orent väsen och lefver i den djupaste förnedring. Tidtals blir hon nästan afskiljd ifrån familjens öfriga medlemmar, hvarje hennes rörelse bevakas med den ängsligaste noggrannhet, hvarje ställe der hon nedsatt sig renas med rökelser. I känslan af sin djupa förnedring vågar qvinnan aldrig yttra en egen vilja, utan äger att i allt med undergifvenhet foga sig efter den starke mannens hvarje nyck. Så måste hon med lugnt mod åse, huru hennes hjerta af fader, broder eller någon annan anförvandt bortsäljes till den mestbjudande. Hennes egna önskningar, om hon djerfves hysa några sådana, komma härvid aldrig i fråga, utan man förfar med henne liksom med hvarje annan handelsvara. Man bjuder väl icke ut henne på marknader, men det är emellertid det högsta anbudet som bestämmer hennes framtidsöde. Priset på en ung flicka är på olika orter mycket omvexlande. I Obdorsk betalas en rik mans dotter med 50 à 100 renar, men en fattig man försäljer sitt barn till 20 à 25 rendjur. Att den rikes döttrar stå i ett högre pris än den fattiges, dertill uppgifves orsaken vara den, att den blifvande mågen i framtiden hop-

pas erhålla hjelp och bistånd af sin svärfader, att ej tala om den större utstyrsel, som genast tillfaller dottern. Det förhåller sig med en dyr hustru liksom med hvarje annan dyr vara, att de i längden medföra sin ägare ett större gagn, än hvad som köpes till billigare pris. Emellertid betraktas brudskatten icke såsom ett förskott, hvilket man i framtiden skall få åter ersatt, utan såsom en verklig betalning för en erhållen vara. Ingenting är enligt Ostjakens föreställning rättvisare, än att flickans fader eller vårdare hugnas med en sådan betalning. Döttrarna bortgifvas ju vanligen vid den ålder då de blifva arbetsföra, och kunna endast afsättas på en alldeles främmande hand. Men huru kan väl en okänd främling göra anspråk derpå, att man åt honom föder, underhåller och uppfostrar en hustru, som sedan trälar och arbetar i hans tjenst hela lifvet igenom? Fadren kunde ju behålla sin dotter hemma hos sig, och då skulle hon nog vid mognare år mångfaldt ersätta den kostnad, hon i sin barndom förorsakat honom. Men när han godvilligt afstår ifrån sin rättmätiga egendom, så är det väl billigt att afnämaren, den blifvande mannen, med en skälig brudskatt lönar hans på dottern använda möda och kostnader. Brudskatten är med ett ord en ersättning för döttrarnas vård, underhåll och uppfostran under deras späda år. Denna brudskatt kan enligt förut fattad öfverenskommelse erläggas både före, efter och vid sjelfva äktenskapet. Men skulle betalningen redan hafva utfallit före äktenskapet och bruden eller brudgummen aflida, förrän de hunnit ingå sin förbindelse, så blir brudpenningen åt den aflidnes slägtingar återgäldad. Dock skall brudgummen vid brudens frånfälle hafva rätt att för sin brudpenning fordra en annan dotter, så framt en sådan finnes.

Hos Ostjakerna är månggifte en tillåten sak, men skall dock för den dryga brudskattens skull mera sällan före-

komma. Under min vistelse i Obdorsk nämnde man blott en enda person som ägde tre hustrur, och mycket betydligare var ej heller antalet af dem, hvilka voro försedda med tvenne makar. Vid månggifte gäller det märkvärdiga stadgande, att en man på samma gång kan äkta flera systrar; men man hyser dock farhågor för sådana äktenskap, emedan erfarenheten visat, att systrar vanligen ej sämjas väl tillhopa i ett och samma gifte. Bland öfriga äktenskapsbud må nämnas, att tvenne bröder ej kunna äkta tvenne systrar, om dessa äfven äga skilda mödrar. En yngre broder är förpligtad att gifta sig med den äldres enka. Har man eller hustru aflidit, så kan den efterlefvande makan ej ingå ett nytt gifte, förrän åtminstone ett år förlidit efter dödsfallet. Son och dotter äro förpligtade att afhålla sig ifrån giftermål i två år efter sin faders eller moders död.

Den låga ställning, som qvinnokönet intager både hos Ostjaker och andra Sibiriens vildar, röjer sig bland annat äfven deri, att en qvinna aldrig ärfver. Följakteligen ärfver också mannen ingenting med sin hustru, och likaså får ej heller enkan någon del af förmögenheten efter sin mans död. Hela den aflidnes egendom fördelas jemnt emellan sönerna, hvilka äro förpligtade att underhålla mor, systrar och andra qvinliga medlemmar i familjen. Skulle sönerna vid fadrens frånfälle vara omyndiga, så vårdas de jemte familjens qvinliga individer af närmaste anförvandt, hvilken för denna vård undfår en lika stor lott af egendomen, som hvar och en bland sönerna. Har den aflidne icke efterlemnat någon son, så delas egendomen efter frivillig öfverenskommelse af hans närmare eller fjermare anförvandter, hvilka det då äfven åligger att sörja för enkans och döttrarnas underhåll.

Till sin lefnadsart sönderfalla de Obdorska Ostjakerna i tvenne slag: fiskare och renägare. De förra uppehålla sig

vid floder, i synnerhet vid Ob och Nadym; de sednare åter nomadisera åtminstone någon del af året på tundrorna och lefva der i ständig beröring med Samojeder. Antalet af Ostjaker, som uteslutande äflas med renskötsel, är jemförelsevis ganska ringa och skall årligen förminskas genom assimilation med den mäktiga Samojed-stammen. Denna assimilation har redan så vida försiggått, att de renägande Ostjakerna icke allenast tillegnat sig Samojedernas religion, seder och lefnadssätt, utan äfven känna deras språk ofta till och med vida bättre än sitt eget. Vill man således betrakta Ostjakerna i deras egendomliga lif, så bör uppmärksamheten riktas på dem, hvilka sysselsätta sig med fiskafänge. Äfven dessa framte en olikhet i sitt lefnadssätt, i det somliga endast idka fiskafänge, andra åter derjemte bedrifva renskötsel. Bland dem måste de sistnämnde åtminstone till sommaren fördela sig i två hushåll, af hvilka det ena uppehåller sig vid sitt fiskeläge, men det andra åtföljer renarne på deras irrfärder. Det är renens natur att för den varmare årstiden draga sig till hafsbandet, emedan hon med sin tjocka pels behöfver en svalare atmosfer och dessutom här är mindre besvärad af mygg, som för renarne är en mördande plåga under hårlossningstiden. Medan Ostjaken vistas med sina renar vid Ishafs-kusten, idkar han der i likhet med Ryssar och Samojeder hafsfänge, dödar skälar, valross, hvita björnar o. s. v. Bland Ostjakerna förfoga sig likväl ganska få ända till sjelfva hafvet. De flesta skola uppehålla sig den hetaste tiden på de nordliga tundrorna, men sedan luften hunnit afsvalna och myggen försvunnit, förfoga de sig till skogsbygderna öster om Ural, der de jaga räfvar och fjällrackor. Vid vinterns första ankomst börja äfven de vid hafvet nomadiserande Ostjaker och Samojeder sitt tåg till skogsregionen, hufvudsakligen för att söka ett skygd för sig och sina renar mot

de förfärliga stormarna. Denna färd försiggår i största maklighet, man gör korta dagsresor, rastar ofta en och annan dag på samma ställe och sysselsätter sig flitigt med jagt. Hvarje slägt håller sig tätt tillsamman och färdas antingen med sin furste eller Starschina i spetsen. Mot slutet af December infinna sig alla dessa nomadiserande skaror på den Obdorska marknaden. På embetets vägnar måste i synnerhet alla furstar och Starschiner vara der närvarande, emedan det åligger dem, att hvar inom sin stam och slägt vid detta tillfälle uppbära skatten och sörja derför, att alla de af kronan bestämda slagen af djurskinn till sitt fulla belopp inflyta. *) Ifrån den Obdorska marknaden draga sig alla infödingar åter till skogsbygden och bedrifva der sin jagt under den kalla årstiden. Samojederna och de Ostjaker, som endast idka renskötsel, begifva sig redan tidigt på våren till hafskusten, men alla sådana Ostjaker, som hafva en del af sin familj boende vid flodstränderna, brådska ej med sin afresa, hvilket också för dem är mindre nödigt, då de ej pläga besöka Ishafvets aflägsnare kuster. Under sin vistelse i skogsregionen stå de sistnämnde lägrade med renhjorden vid sina fasta bostäder eller de så kallade *jurt,* som Samojederna och de städse nomadiserande Ostjakerna helt och hållet umbära.

Det är tydligt att de Ostjaker, hvilka alla år kunna i en så lång tid uppehålla sig på samma ställe, blott äga ett ringa antal renar, ty stora hjordar erfordra vidsträckta betesmarker och tillåta ej ett stationärt lefnadssätt. Men huru obetydliga de här ifrågavarande Ostjakers renhjordar äfven

*) Skatten består egentligen i tvenne grå fjällrackor för hvarje mansperson, men hela skatten får dock ej lefvereras till kronan i idel fjällracksskinn, utan det är en gång för alla stadgadt, huru många skinn af hvarje djurslag de skilda stammarna böra erlägga. Skulle nu ett och annat skinn af något slag brista, så är det furstarnas och Starschinernas sak, att med andra öfverloppsskinn ersätta de bristande.

äro, så anses dock deras besittning för en stor rikedom, så vida renen icke allenast skänker Ostjaken föda ock kläder, utan äfven gör honom en stor tjenst under jagtfärder och andra resor. De Ostjaker, hvilka äro i saknad af renar, måste för sina färder begagna sig af hundar, hvilka i stället för att gifva näring åt sina ägare, tvertom måste af dem underhållas med icke ringa kostnad, utan att de ens såsom lastdragare kunna uppfylla renens plats. För dessa Ostjaker är fiskafänget det vigtigaste och snart sagdt det enda medlet till lifvets bergning.

Erfarenheten visar mest öfverallt i polar-trakten, att sådana stammar, som uteslutande sysselsätta sig med fiskafänge, ej förmå upparbeta sig till något välstånd, utan vanligen lefva i ett stort armod, som icke sällan förenas med lättja, dryckenskap och sedligt förderf. Orsaken härtill anser jag till större delen vara tillfällig och grunda sig dels på en oförmåga att rätt begagna sig af de rika källor, naturen danat till menniskans uppehälle, dels äfven på de vilda stammarnas moraliska svaghet, då det gäller att motstå frestelsen för starka drycker, hvilka af de främmande kolonisterna hållas dem tillhanda. I dessa omständigheter ligger förnämsta grunden åtminstone till den fattigdom, som för det närvarande råder hos de fiskande Ostjakerna. Dessutom är äfven kolonisternas egennyttiga och oredliga handel ett icke ringa hinder för välståndets fortskridande. De hafva infört ett förderfligt kredit-system och förstått att påtruga Ostjakerna alla slags öfverflöds-artiklar, dem de nästan utan afnämarenas vetskap taxerat till hvad pris de för godt funnit. Härigenom har Ostjakernas skuld efterhand i den mån tilltagit, att den numera aldrig kan fullkomligt utplånas. Tvertom blir den årligen förökad, emedan behofven alltmer tilltaga, utan att arbetsfliten och omtänksamheten i väsendtlig mån framskrida.

Hvad Ostjaken för det närvarande åtminstone ej kan umbära är brödfödan, som hålles honom tillhanda af köpmannen. Ur stånd att genast kunna betala varan, emedan han redan af gammalt är skuldsatt, nödgas han förbinda sig att följande året lefverera sin fisk till gäldenären. Men då han sålunda helt och hållet är i köpmannens händer, taxerar denne både sin egen och Ostjakens vara, såsom det honom för godt synes. Denna så väl för Ostjakerna, som Sibiriens öfriga infödingar högst förderfliga handel har väl regeringen sökt förebygga dels genom förordningar, dels genom inrättandet af egna mjölmagasiner, men det onda har redan hunnit slå alltför djupa rötter, för att i en hast kunna utrotas. All den fisk, som Ostjakerna på anfördt sätt föryttra åt handlande, uppfångas om sommaren. Under hela denna årstid färdas spekulanter ifrån Obdorsk, Beresow och Tobolsk med sina lodjor på Ob-floden, tillegna sig Ostjakernas fångst och insalta sjelfva den erhållna fisken, som de tills vidare lemna i förvar uti sina vid flodens stränder uppbyggda magasiner. Vid höstens ankomst återsegla de hvar och en till sin bestämmelseort och medtaga nu, sedan deras med mjöl belastade lodjor blifvit uttömda, sina vid framresan i magasinerna insatta fiskförråder. *) Emellertid fortfara Ostjakerna allt ännu med sitt sommarfiske. En del af den fisk, som nu uppfångas, blir insatt i smärre insjöar eller dammar, derifrån den om hösten åter uppdrages med not och utsättes att frysa. Vid vinterns ankomst infinna sig åter både Ryssar och Syrjäner för att uppköpa den frusna fisken, hvaraf en del äfven af Ostjakerna sjelfva transporteras till den Obdorska marknaden. Fiskafänget fortfar ännu under vintern, men

*) Många Ryssar idka sjelfva fiskafänge vid Ob och med mångfaldt bättre framgång än Ostjakerna, emedan de kunna disponera vida större redskap och mera mansstyrka än de arma infödingarne.

all den fisk, som nu uppfångas, äger i handeln ett ringa värde och erhålles sällan i den mängd att fångsten skulle öfverstiga det dagliga behofvet. De vanligaste fisk-arter i nedra Ob äro: 1) gädda, abborre, girs, mört, hvilka både sommar och vinter uppehålla sig i Ob; 2) stör (R. *ossetr*), sill, lake och särskildta lax-arter, hvilka af Ryssarne benämnas *muksun, sjelma, syrok, pydshan* — alla det slags fiskar, som i början af Juni straxt efter islossningstiden stiga uppför floden och efterhand under vinterns lopp återvända till hafvet. Det är förnämligast stören och de skiljda lax-arterna som stå i pris; den öfriga fisken använder Ostjaken mest till sin egen och sina hundars föda. Sitt sommarfiske idkar Ostjaken mest med not och ligger derunder lägrad vid en sandig, för notdrägt ändamålsenlig strand (R. *pesok*). Ett vanligt fiskredskap under sommaren äro äfven ett slags ryssjor, förfärdigade af hampa; dessa instickas i pator eller stängsel, som slås tvärs öfver smärre flodgrenar. Man fiskar äfven med krok, och då nätterna blifva mörkare användes ljustring. Såsom ett fiskredskap för sommaren begagnas jemväl ett säckformigt nät, som med tillhelp af en deri inlagd sten nedsänkes i flodbottnet. Nätet är fastbundet vid ett rep, hvars andra ända fiskaren fäster vid sin båt, hvarmed han färdas floden utföre. Då fiskaren lyftar på säcken, märker han lätt om något byte förirrat sig deri, hvilket i anseende till flodens fiskrikedom ofta nog skall inträffa. Vintertiden består det vanligaste och minst besvärliga fiskafänge deri, att man uppslår en pata öfver en mindre flodgren och insticker deri en mängd mjerdor, som förfärdigas af fina lärkträds-spjelor. Äfven idkar man vinterfiske med nät, mete o. s. v.

De Obdorska Ostjakernas klädedrägt är, om jag undantager qvinnornas af de angränsande Tatarerna låntagna sed

att beslöja sig, så nära öfverensstämmande med Samojedernas, att den i en så allmänt hållen framställning, som denna, ej kan göras till föremål för en särskildt undersökning. Hvad boningssättet beträffar, så forma de nomadiserande Ostjakerna sina tält alldeles på samma sätt, som deras Samojediska grannar. De så kallade *jurt,* som bebos af fiskande Ostjaker, bestå allmännast uti små, mycket låga stugor, hvilka äro försedda med en öppen, af lera förfärdigad spis (*tschuwal*) i ett hörn af rummet. Till surrogat för fönster tjenar ett hål, antingen i väggen eller taket, som vintertiden betäckes med ett isstycke. I bättre jurt är rummet längs en eller flera väggar betäckt med flätade rörmattor, hvilka utgöra familjens egentliga vistelseort och i synnerhet begagnas till lägerställen. Stundom finnes framför ingången till jurten en liten förstuga, som tjenar till förvaringsrum för klädesplagg och husgerådssaker. Af sådan beskaffenhet äro de vanliga vinter-jurt. Utom dem äga många familjer särskildta sommar-jurt, hvilka äro af en ännu bristfälligare natur, i det de sakna både golf och spis. Fönstren bestå af lakskinn. Elden brinner på en härd midt i jurten och röken utgår genom ett hål i taket. Här och der anträffar man äfven Ostjakiska tiggar-familjer boende i torfbelagda jurt, hvilka till en del äro belägna under jordytan.

Öfver Ostjakernas utseende och karakter förekommer hos Pallas följande skildring. »De äro till större delen af en mera liten, medelmåttig växt, svaga till sina krafter och särdeles tunna, magra om benen. Deras anleten äro öfverhufvud oangenäma, bleka och platta, dock utan någon karakteristisk utbildning. Det allmänneligen rödaktiga i det ljusa nedfallande håret, som hos männerna hänger oordnadt kring hufvudet, vanställer dem än mera. Bland fullväxt qvinnfolk, i synnerhet af mognare ålder, finner man få ange-

nämna anleten. Ostjakerna äro skygga, vidskepliga och enfaldiga, annars temmeligen godhjertade, i sitt mödosamma och usla yrke ända ifrån ungdomen arbetsamma; men då de fått sina behof tillfredsställda, äro de och i synnerhet männerna ej böjda för annat än lättja. I sin hela hushållning äro de ända till äcklighet osnygga.» Vid denna skildring nödgas jag, hvad först utseendet beträffar, göra den anmärkning, att jag visserligen sett ganska många Ostjaker med blond hy och ljust hår, men hos flertalet har dock hyn varit mörk och håret becksvart, liksom hos Samojederna; och denna observation har ledt mig på den tanken, att de blonda Ostjakerna möjligen äro afkomlingar af de Syrjäner, hvilka flydde undan den hel. Stephans omvändelseifver till Sibirien. För öfrigt höra Ostjakerna visst icke till Sibiriens vanskapligare folkslag, ty de äga ej den platta näsan, de smala ögonen och oformligt breda kindknotorna, som anträffas hos Mongoler och Tunguser, utan närma sig mera Finska, Samojediska och Turkiska stammarna. Någon skarpt utbildad typ synas de dock ej äga, hvilket kanske är en följd af en skedd uppblandning med främmande stammar. Skygghet, vidskepelse, enfald och godhjertenhet äro egenskaper, som igenfinnas hos alla Sibiriens vilda folkslag. En af Pallas förbisedd egenskap, som på ett fördelaktigt sätt utmärker Ostjaken, är hans hjelpsamhet och hans redliga sinne. Ostjaken sviker ej sin vän i nöden, han tillstänger ej sin dörr för den klappande; hvad han äger, delar han gerna med sig, den rike anser det för sin pligt att bispringa den fattige. Stölder begås nästan aldrig, huset står alltid oläst, egendomen qvarlemnas ofta midt på tundran. Ostjakerna hysa ej någon misstanke till hvarandra, utan lefva tillsamman såsom bröder. Den af Pallas Ostjakerna påbördade osnyggheten är en utmärkande egenskap för alla fiskande folkslag och an-

Resa till Ryska Karelen sommaren 1839.

Sid. 77—95.

Felslagen förhoppning på en expedition till Sibirien. — Karelska resans ändamål; afresa från Helsingfors till Kuopio. — Utflygt till Finska Karelen; traditioner och sånger. — Gossen och Manalainen. — Besök i Kajana hos Lönnrot. — Ryska gränsen passeras. — Repola kyrka; Miinoa by; obehagliga äfventyr. — Akonlahti by i Wuokkiniemi. — Lapprösen och Lappgrafvar. — Traditioner och sagor i Ryska Karelen; trollrunor. — Latwajärwi by; runosångaren Archippa. — Byn Wuoninen; en variant till 1:sta runan i Kalewala. — Uhtuwa, stor by; historiska sägner; Naikkolaiset. — Kiwekkäät. — Ankomst till Kuusamo. — Återresa till Helsingfors.

Resa till Lappland, Norra Ryssland och Sibirien. Från November 1841 till Mars 1844.

I. *Resa från Kemi till Enare.*

Sid. 99—109.

Resplan; afresa från Kemi den 13 Nov. i sällskap med Lönnrot. — Salla by i Kuolajärwi; oväntad motgång. — Färd derifrån till Enare med renslåde (*keris*). — Korwanen, hemman i Sodankylä. — Juldagarne på Lapplands snöfjäll och Enare sjö. — Enare kyrkstad. — Resa till Karasjoki i Norrska Lappmarken; Stockfleth. — Iskuras-tunturi; fjällfärd. — Återresa till Enare; solens återkomst den 18 Jan. — Bref från Sjögren; ny, vidsträckt resplan.

II. *Resa från Enare till Kola stad.*

Sid. 110—144.

Enare marknadsplats; afresa i Febr. — Om Lapparnes fordna gudalära. — Patsjoki by. — Möjligheten af nomadlifvets upphörande i Enare. — Om Enare- eller Fiskare-Lapparnes högre kultur, m. m. — Om Fjäll-Lapparne och deras underlägsenhet i religiöst och sedligt hänseende, m. m. — Färd öfver Ryska gränsen till byn Synjel. — Om de Ryska Lapparnes yttre lefnadssätt, m. m. — Deras religion, vidskepelse och trolldom. — Lappska och Finska lynnet. — Ryska national-lynnets inflytande på Ryska Lapparne. — Ytterligare vinterfärd i renslåde; renarne och sättet att köra dem; Nuotosero (Nuotjäyri). — Ankomst till Kola.

III. Resa från Kola till Archangelsk.

Sid. 145—172.

Maslinitsan; lifvet och innevånarne i Kola. — Förändrad reskurs; afresa till Archangelsk. — Murmanski; folkvandring af Ishafsfarare. — Byn Maanselkä. — Finsk eller Karelsk kolonisation i Ryska Lappmarken i fordna tider. — Ryska Lappskan och dess dialekter. — Stationen Rasnavolok. — Lappska naturen; färd öfver Imandra sjö; norrsken. — Kandalaks, Rysk by. — Vägen till Kem; Rysk befolkning. — Finnarnes eller Karelarnes försvinnande från Hvita hafvets kuster, och orsaken dertill. — Skilnad emellan Finska och Ryska national-lynnet. — Staden Kem; Starovärtser eller Raskolniker. — Klostret Solowetskoj på en ö i Hvita Hafvet; båtfärd dit i Maj. — Archangelsk; Archimandriten Vinjamin, Samojedisk missionär. — Lönnrot återvänder.

IV. Resa på Hvita Hafvet till Terska Lappmarken.

Sid. 173—185.

Afresa från Archangelsk på en lodja; sjuklighet. — Skepparen och besättningen, stränga raskolniker. — Terska kusten. — Storm den 6 Juli. — Simnija Gory. — Nya motgångar till sjös och lands; Kuja by. — Återkomst till Archangelsk; återstoden af sommaren och hösten der och i Uima by; Samojediska studier. — Understöd af Finska staten.

V. Resa från Archangelsk till Mesen.

Sid. 186—194.

Samojediska resan anträdes i Nov. — Staden Cholmogor; Bjarmernas fordna fäste och tempel. — Staden Pinega; Tschud-fäste; Polismästarens fru, en Finlands dotter. — Mesen, den civiliserade verldens yttersta stad. — Byn Somsha; Kanin-Samojeder; deras dryckenskap. — En Samojedisk Tadibe eller trollkarl i Mesen. — Det Mesenska tundralandets indelning.

VI. Resa från Mesen till Pustosersk.

Sid. 195—245.

Afresa den 19 Dec. 1842. — Åter i Somsha by. — Om den Samojediska trolldomskonsten; Tadiber; Tadebstjo. — Ett och annat om Samojedernas hedniska gudalära; Num eller Jilibeambaertje; Hahe och Sjadaei; edgång; offer. — Färd med renar norrut på den Kaninska tundran. — Besök i ett Samojediskt tält. — Byn Nes; Kaninska kyrkan; Samojeder-

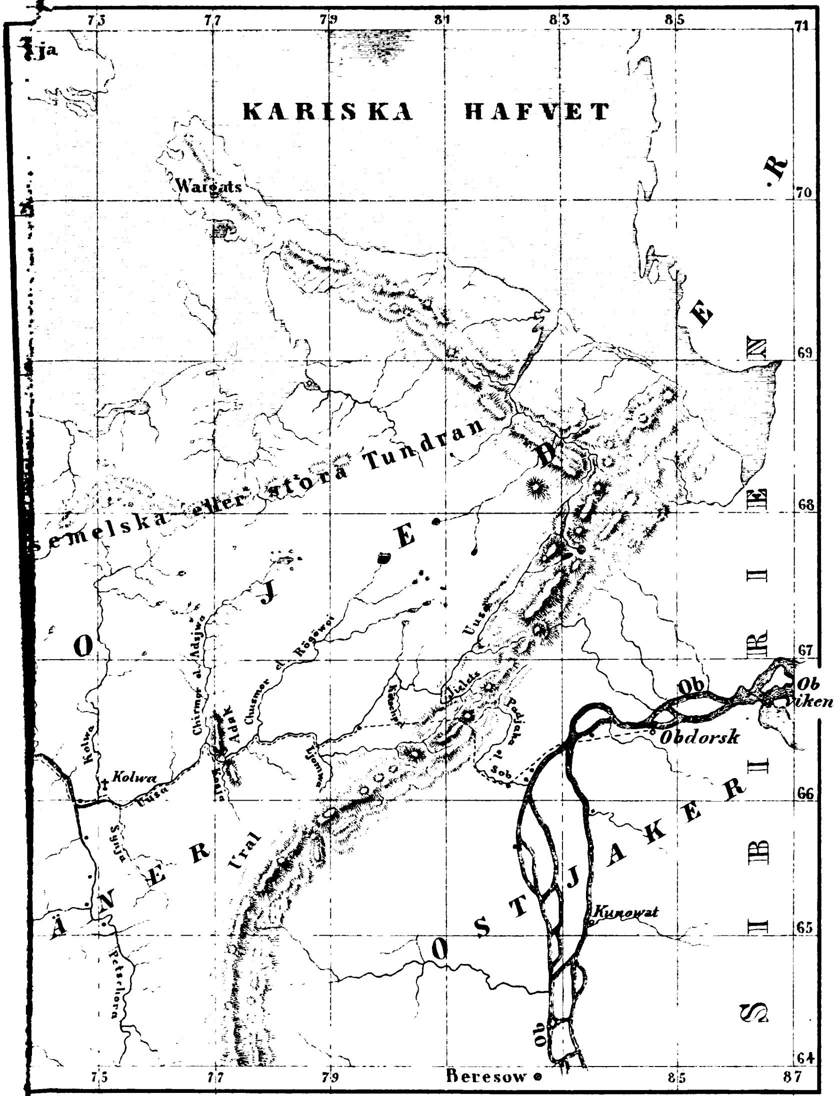

Kánin - Sámojeder.

Timan - Sámojeder.

[illegible] del. lith. & impr.

F. Liewendal lith. & impr: